

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KE

KARTAL BELEDİYESİ EDEBİYAT KÜLTÜR SANAT DERGİSİ - EYLÜL / EKİM 2021

*Sunay Akın
Melih Yıldız
Ömür Kurt
Hülya Soyşekerci
Abdullah Ezik
Sevtap Ayyıldız
Koray Avcı Çakman
İbrahim Varelcı
Demet Ekmekçiöğlü
Sedat Sever
Fatih Erdoğan*

GÜLTEN DAYIOĞLU

Tenha

Haydar Ergülen

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e
"Hizmetçi Kadınlar"

Rezzan Akçatepe

Çocuk Haklarına
Adanmış Bir Ömür:
Nakiye Elgün

Ayşe Övür

Yakacık'ın
Sevgililer Günü

Melih Yıldız

SÖYLEŞİLER

Gülten Dayioğlu

Jale Sancak

Naim Dilmener

Fuat Sevimay

Ecciniler Dergisi

Moda Kitap

11

Ücretsizdir!

Kartal Belediyesi Adına İmtiyaz Sahibi

Gökhan Yüksel
Kartal Belediye Başkanı

Genel Yayın Yönetmeni

Adem Uçar
Kartal Belediye Başkan Yardımcısı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Melih Yıldız

Dergi Editörü

Ercan y Yılmaz

Tasarım

Alakarga Yayın Tasarım

Yazışma Adresi

Çarşı Mahallesi Enis Akaygen Sok. N:9 Yakacık-Kartal/İstanbul

Telefon

0 (216) 280 6800

Yayın Kurulu

İsmail Biçer
Faruk Duman
Gamze Güller
Mertcan Karacan
Serkan Türk

*KE Dergisinde yayımlanan tüm
eserlerin sorumluluğu yazarına aittir.
KE Dergisinde yayımlanan yazılardan
kaynak belirtmek koşuluyla alıntı
yapmak serbesttir.*

Eserlerinizi Göndereceğiniz Elektronik Posta
kedergisi@gmail.com

**KARTAL
BELEDİYESİ**

İ Ç İ N D E K İ L E R

- Edebiyat Mutluluktur** / Gökhan YÜKSEL - Kartal Belediye Başkanı • 4
 Tenha / Haydar ERGÜLEN • 5
 Kara Kış / Mertcan KARACAN • 7
 Uzaktan Eğitim / Halil İbrahim ÖZBAY • 8
 Vişne Zamanı / Leyla ÇAPAN • 9
 Jale Sancak ile Söyleşi / Kader MENTEŞ BOLAT • 12
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e "Hizmetçi Kadınlar" / Rezzan AKÇATEPE • 15
 Sevgili / Hale ÇELİK • 19
 Çatlı Tadı / Neslihan YALMAN • 20
 Eringeç / Volkan ALTINBAŞ • 21
 Tuz Ruhı / Tarhan GÜRHAN • 23
 Göğes Aslı / Gökhan ARSLAN • 24
Naim Dilmener ile Söyleşi "Şu Godot gelecekse gelsin artık" / Kadir İNCESU • 25

GÜLTEN DAYIOĞLU

Gülten Dayıoğlu / Can ERSAL 29

- Gülten Dayıoğlu ile Konuşma** / Melih YILDIZ • 31
 Kaybolan Baca Temizleyicisi / Sunay AKIN • 34
Türk Çocuk Edebiyatına Bir Saygı Duruşu *Fadış* 50 Yaşında / Ömür KURT • 36
 Sayfalarda Yaşayan Küçük *Fadış* / Hülya SOYŞEKERCİ • 40
 Gülten Dayıoğlu ve Çocuk Yazını: *Fadış* / Abdullah EZİK • 46
 Seksenlerde Çocuk Olmak ve *Suna'nın Serçeleri* / Sevtap AYYILDIZ • 50
 Gülten Dayıoğlu'nun Anlatı Evreni / Koray Avcı ÇAKMAN • 53
 Gülten Dayıoğlu'nun Eserlerinde Eğitimsel Unsurlar / İbrahim VARELCİ • 56
15. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Bağlanan Efsane Kimlikler: *Yoksa Sen Misin?* / Demet EKMEKÇİOĞLU • 59
 Çocuk ve Gençlik Edebiyatına Adanmış Bir Yaşam / Sedat SEVER • 61
 Gülten "Ablam" / Fatih ERDOĞAN • 65

Çocuk Haklarına Adanmış Bir Ömür: Nakiye Elgün / Ayşe ÖVÜR • 69

- Resim** / Ayça ERDURA • 74
 Dingilli Bela / Adalet TEMÜRTÜRKAN • 75
 Su Geçirmez Yürekler / Ebru ÇALOĞLU • 78
 İki Öykü / Elif ERDOĞAN • 81
 Fuat Sevimay ile Söyleşi / Mehmet Fırat PÜRSELİM • 82
 Çiçek Dürbünü / Hatice NİSAN • 86
 Şurup ya da Şibole / İlyas TUNÇ • 87
 Kaybolmasınlar Diye II / Utku YILDIRIM • 88
 Arının Ölümü / Murat KAHVECİ • 91
 Akşamın Dibine Yolculuk / Erkan KÜÇÜK • 92
 Kutsal Pirinç / Melike UZUN • 94
 Papatya Sarıları yahut Toprak Beyazı / Demet EKER • 95
 Uzun Bir Kıyıda Geçerken / İsmail BİÇER • 97
 Yanık Kitap Kokusu / Samet KARAHASANOĞLU • 98
 Tenezzül / Serkan TÜRK • 101
 Ecciniler Dergisi Ekibiyle Söyleşi / Ercan YILMAZ • 102
 Yakacık'ın Sevgililer Günü / Melih YILDIZ • 105
 Şaman / Ramazan PARLADAR • 107
 Beyaz Gülde / Murat TENETOĞLU • 109
 Saba Kidane -*Dünyanın Şiiri* / İlyas TUNÇ • 110
 Moda Kitap - Hakan Tunç ile Söyleşi / Havva YILMAZ • 111
 Ankara'nın Yaşadığı En Büyük Sel / Nurdane ÖZDEMİR SAĞKAN • 114
 İsviçre'ye Mektuplar / Burak KARA • 116
 "Denize Yüzünü Dönemezsin" Öyküsü Bağlamında Şairin Statüsü / Serdar TUNÇER • 117
 Çizginin Dilinden "Covid19" Karikatürleri • 121
 Kitaplar Arasında • 124

“EDEBİYAT MUTLULUKTUR”

GÖKHAN YÜKSEL

KARTAL BELEDİYE BAŞKANI

Uzun zamandır yaşanan pandemi salgını, hayatımızı her anlamıyla etkiledi, etkilemeye de devam ediyor. Konuya dair, dergimizin geçmiş sayılarındaki “sunum” yazılarımda dile getirmiş olduklarımı tekrarlamak istiyorum:

Bu günler geçecek ve tüm dünya normal yaşam koşullarına kavuşacaktır. Ancak bu süreci atlatabilmenin temel yolları, bilim insanlarının işaret ettiği yol haritasını takip etmektir. Sağlığımızı yitirmemiz, beraberinde birçok şeyi yitirmemiz demektir.

Moral değerlerimizi elden bırakmamamız gerekiyor. Dirençli bir bünyenin, dirençli ve umutlu bir ruh hâinden geçtiğine inanmalıyız. Konunun uzmanı olan insanlarımızın, benzer söylemleri boşuna değildir.

Kartal Belediyesi olarak, pandemi sürecinde yüz yüze kültür, sanat etkinliklerine doğal olarak ara vermek durumunda kaldık. Ancak dergimiz KE, kesintiye uğramadan nitelikli sayfalarıyla sizlere ulaştı. Üstte dile getirmiş olduğum moral değerler açısından edebiyatın da sonsuz faydalarına inanmamız gerekir. Sanat ve edebiyat dünyamızın önemli isimlerinden Zülfü Livaneli’nin ifadesi ne kadar da anlamlı: “Edebiyat mutluluktur.”

KE’nin 11. sayı konusu, çocuk ve gençlik yazınımızın saygın isimlerinden **Gülten Dayıoğlu**. Yazma eylemi paralelinde, Türkiye’nin dört bir yanında okullar, sivil toplum örgütleri, çeşitli kültür kuruluşları ve belediyeler tarafından düzenlenen söyleşi ve imza günlerine katılarak, okuyucularıyla buluşmaya devam eden yazarımızın eserleri üniversitelerde (özellikle eğitim fakültelerinde) yüksek lisans ve doktora tezlerine konu olmuştur. Roman, öykü, radyo ve televizyon oyunları yanında, yurt dışındaki işçi çocuklarının eğitim ve öğretim sorunları ile ülkemizdeki ilköğretim düzenini irdeleyen araştırmaları, yazarımızı özgün kılan çalışmaları arasındadır. Hâlen çeşitli dergilerde söyleşileri yayımlanan, yurt içi ve yurt dışında katıldığı çeşitli oturumlarda, eğitim-öğretim sorunları ve çocuk-gençlik edebiyatı ile ilgili olarak elliye aşkın bildiri sunan **Gülten Dayıoğlu**’nu ağırlamak, büyük bir mutluluk ve heyecan...

İyi okumlar ve sağlıklı günler diliyorum.

TENHA

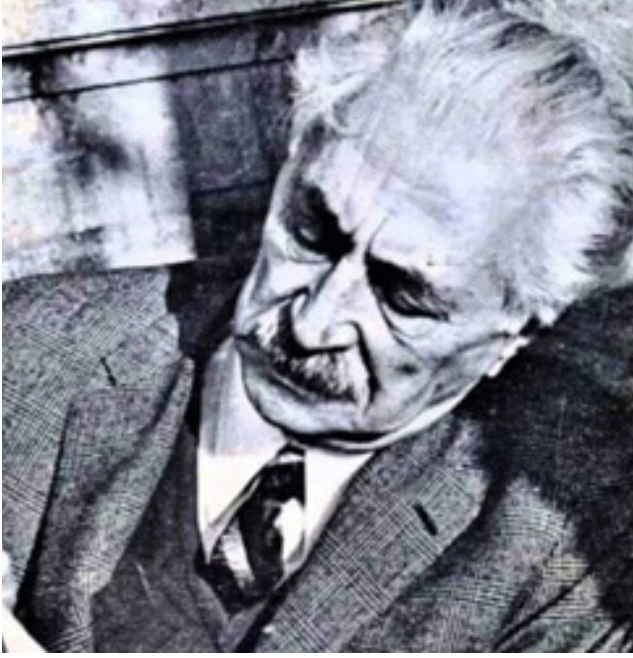
Haydar ERGÜLEN

Yolun herkesin payına düşmesidir تنها düşmek. Herkese ayrı düşer, ayrı ayrı düşer. Anaya ayrı düşer, babaya ayrı, kardeşe, evlada, yâre ayrı. Gurbet uzağa düşer, تنها ise gönüle. Onun gurbeti buradadır, hiçbir yere gitmemiştir. Uç vermiş, derinleşmiş, sonunda kendine bir gurbet büyütmüştür.

Ne gurbet büyütmek hünerdir ne de تنها düşmek... deyince aklıma ilk gelen hep “Büyük Gurbetçi”miz Nâzım Hikmet’in Temmuz 1959’daki “Hasret”idir: *“Aynı daldaydık aynı daldaydık / Aynı daldan düşüp ayrıldık.”* Yol hâlidir ayrı düşmek de تنها düşmek de. Hatta yol gereğidir, ayrı, yalnız, kimsesiz, ıssız, tek, yalnız, bir başına ve uzak. Bu ve benzeri hâller öyledir ama تنها da gam çekilecek işlerden değildir. Betül Tarıman “Kenar Mahal-leler” öyküsünde, “dağlar bugün de nemden görünmedi” der. “Yolcu bugün de gamdan görünmedi” deyip sürdürsem güzel olurdu ama tenhada biraz da kendini ayrı tutma isteği vardır, nemden de gamdan da evvel. تنها bugün de yoldan görünmedi desem!

Tenhalık ki *“aynalara bakma aynalar fenalık”* dizesiyle uyaklı değildir Dı-ranas’ın “Köpük” şiirinde. Fakat şiiri okuyanlar kendilerinde bir tenhalık bulurlar. Yol değildir hem تنها olan, تنها bırakan, yola kendinde تنها olan çıkar. Yol görsün ister.

Tenहा, yoldaki hacıya benzer. Güneşi göğünde değil göğsündedir. Çölü ayağında değil rüyasındadır. Suyu du-dağında değil sözündedir. Ve yolu, yürüdüğü değil sür-düğüdür.

Sanırlar ki tenhanın evi de kendisi gibi yalnızdır, küçü-cüktür, kapısını çalan, hâlini soran yoktur. Olur mu belki de dünyanın en kalabalık kişisidir tenहा dedikleri, dün-yada tenhadan çok ne vardır? Eviyse dünyanın en büyük evidir, çatısı varmış, duvarı yokmuş, ıssızlığı ısısından, yıldızı gecesinden çokmuş, ne gam! Tenhanın yurdu ken-disidir, yurdu kendisi olansa dünyayerlidir. Tenहा öpöz yeryüzü sakindir.

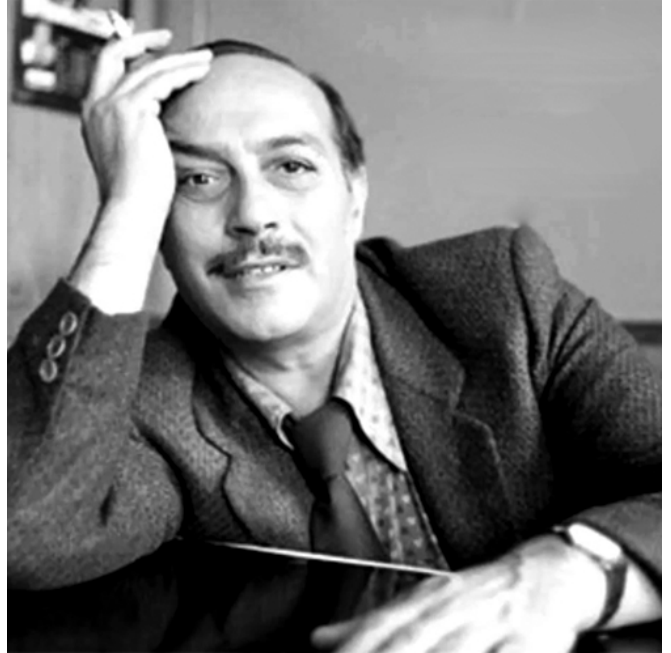
Sel gider kum kalır dedikleri gibidir. Dünyanın kumu olsa elverir.

Kum ile tuz. Süvari ile piyade. Gökteki ile dipteki. Tenहा yaya mıdır yalnızca? Yılıya bırakılmış atlar gibi bazen hayatın bazen de kendi yılıksına bırakılmış kimselerdir tenhalar. Tenहा kimselerdir. Bir tenhadan kaç yalnız çık-a-çağı bilinmediği gibi nice kalabalığın toplanacağı da bilin-mez. Tenहा bildiklerimizden bir ova, tenहा yaylası, sarp tenहा, tenहा uçuşumu da çıkmaz olur mu, çıkar!

Tenhanın kumaşı başkadır, herkese çıkmaz, artmaz, başka bir şey yapılmaz. Belki de kumaşında, mayasında, hamurunda yol vardır, yola çıkan tenhadır, yol tenhanın-

dır... Sanırım bunu kabul etmez tenहा, yol tenhanın sözü ona çok, fazla ve kalabalık gelir. Şöyle demek gerekir: Tenhanın yoldan başka kimsesi yoktur. Bunu söylemek Cemal Süreya'nın dizesini anmanın gereğidir: *"Hiçbir şe-yim yok akıp giden sokaktan başka."* Hatta tenहा deyip, ya-nına da bu dizeyi koyup, onları kendi hâllerine bırakmak da gerekir. Öyle ya tenहा da yolun yalın hâlidir.

Bu yazıda tenhayı tenहा bırakmadığımdan şikâyet edil-se yeridir. *"Çok çocuk kimsesiz bir çocuk tenहा"* diye yola adanmış şiirlerim de oldu, tenhanın kumaşından söz edin-ce kendini öne süren dizelerim de: *"düğmenin yeraltında ten yokmuş tenhadan başka!"* Tenहा ruhunu evde bırakıp bedeniyile yola çıkan değildir. Ne ruhunu ütüler, katlayıp bir kenara koyar, düğüne derneğe saklar ne de bedenini bir elçi gibi, ulak gibi, posta tatarı gibi önceden yola salar. *"Yoldaşın varsa yol yorsa da ne gam"* diyenlerden oldu-

ğu için, işitilmemiş, görülmemiş bir "tenहा cemi" kurar, ruhu bedenine, bedeni ruhuna yoldaş olur, ne pir ne mür-şit ne rehber, ikisi de birbirinin talibi olur, yol kurulur.

Tenहा kılavuzdur, cemi yolumuzdur.

KARA KIŞ

Mertcan KARACAN

O ne kıştı, kıyametti öyle. O ne tipi, fırtınaydı. Deniz bir alçalıyor, bir yükseliyor, bazen alçalma-yıp öylece kalakalıyordu. Ağzını açmış bir dev gibi, yutacak gibi her şeyi, azman, deli, delişmen, kalakalıyordu. Biri çekiliyor, öbürü iniyordu hortumların. Biri dağılırken öteki, eme eme, yuta yuta büyüyordu. Büyüyordu ve kocaman, asi bir kılıca benziyordu sonunda. O ne kıştı, kıyametti öyle. O ne tipi, fırtınaydı.

Titriyordu dağlar bile, ne yapsındı bülbüller? Bir avuç bülbül, canım bülbül, al bülbül, ne yapsındı bu vakit? Kolaydı üstünden bir yangının bile uçmak ama felaket bu başkaydı. Gelsindi taşlar, sapan taşları, tüfekler ah gelsindi de, gitsindi şu kar, şu fırtına, şu yağmurlar ah gitsindi.

Geceydi. Durdular, bir saydılar, üçtö eksikleri önce. Sonra dörde, yediye, on yediye çıktı yazık. Otuz üçe, kırk bire, elli dörde ve yüze. Bildiler, anladılar, doyacağı yoktu göğün. Susacağı, dinedeği, açacağı yoktu hiç. Kızgındı. Kızgın bir demir gibi, bir demir gibi kızgın, yakıyordu soğuğu. O ne kıştı, kıyametti öyle. O ne tipi, fırtınaydı. Bir avuç bülbül, canım bülbül, al bülbül-

DEN, KIM, NE İS-Tİ-YOR-DU!

Bunu onlar da sordular. Durup durup kendilerine, Allahlarına sonra, sonra göğö, zalim göğö. Ür-kerek sordular, bağırılarıyla yanık, gözleriyle. Bundandı, öyleydi, daha az acıttırdı sebebi bilinen bir acı ve öyleydi ki yine, daha az kanattırdı hak edilmiş bir bıçak. Sordular, ama yoktu yanıt. Duyamadılar ya da onu, kardan, tipiden, sesinden rüzgârın. Savruldular. Savrulup tekrar birleştiler, tekrar savrululdular. Savrulup tekrar birleştiler, tekrar savrululdular. Savrulup tekrar birleştiler ve tekrar ve tekrar ve tekrar! Göç yolları bir anda sıratları olmuştu.

Diledikleri oysa yalnız, bir bölgeydi sıcak. Azıcık su, azıcık yeşil, iki sap kiraz. Şakımak uzun uzun, deli dolu şakımak. Aşk için, dert için, ince uzun şakımak. Rüyaydı artık bunların hepsi, uzaktı, hayaldi. Durdular, bir saydılar, felaket ah, felaketti! Derken, bir karartıydı, görünüyordu aradan. Bir umuttu, bir ümit, basbayağı bir ağaçlık. Son şansları belki oydu, kurtuluşları belki o. Uçtular ona doğru, uçtular, pırrr-

PIRRR PIRRR EDİYORDU YÜREKLERİ!

Kesilmişti birden tipi, azalmıştı birden soğuk. Bir ağaçlıktı, evet, bura, bir bahçeydi, cevizlik. Uzandılar sere serpe, şakıdılar ince uzun. Gündü yeni, Allah vardı, beterin-den korusun! Kimi gitti çalılardan küçücük bir çadır çatı. Kimi yemek buldu biraz, pay etti, paylaştırdı. Çıktı sonra başları, dedi ki ey ahali, gök çekilene, yer düzeleneye, iyileşene dek buradayız!

Üç karga indi sese, o anda üç cevizden. Dediler ki defolun, buralar hep bizimdir. Anlamadı bülbüller, biri hariç, öyle baktı. Anlayanı içlerinden, hallerini anlattı. Dinlemedi kargalar, tekrar etti, defolun. Dedi bülbül, kara kıştır, biraz insaf buyurun. Peki, dedi kargalar, madem öyle, kalınız. Yalnız-

TAŞKINLIK YAPMAYACAAK, DİLİMİZİ KONUŞACAAK VE ŞU GÖRMÜŞ OLDUĞUNUZ KÖMÜRLER YARDIMIYLA DERHAL KARAYA BOYANIIP RENGİMİZİ ALACAKSINIIZ!

Dondu kaldı bülbülcük, açamadı ağzını. Sonra dönüp dostlarına, aktardı gak gıkları. Yoktu yazık başka çare, bulandılar kömüre. Boyandılar karaya, ah, şakıdılar son kere.

Kara kıştı. El mahkûm.

Uzaktan Eğitim

Halil İbrahim ÖZBAY

*şiiirir kız kardeşi Latife Tekin'e
ve bütün dirmittlere*

orada evler donmuş bir nehre bakıyordu
kış gelince duvardaki saatler
akmıyordu bu yüzden ki çocuklar
devletin resmi mevsimlerinden
ve mutluluktan geri kalıyordu
tıkır tıkır işleyen yalnızca kalpleriydi
saatleri ve tabletleri değil

haydutların bile hudutsuz uyduları vardır
hudut boylarında dünyadan üryan
rüya gören çocukların
siyasi ve fiziki hiçbir haritaya uymayan
sivil uykuları
bu yüzden onlar da seni
uzaktan sevdi ziya
uzaktan saydı ki bire kadar saymayı
pireler bile bilir
develer tellal iken bir ülkede çocuklar
masallardan uyanıp gerçeği öğrenir:
mutluluk dediğin her yerden çekmiyor
bir tablete sıkıştırılmış kalpleri
ve yıldızlara çevrilmiş gözleriyle çocuklar
senden bir ışık bekliyor ziya

ama şunu erken öğrendiler: sıkılınca zaman
donmuş saatlerden bakılan şeydir
hayat: donmuş nehirlerden
bir gün elbet yaz gelir
geceye değil sabaha kurulmuş saatlerden
saniyede bir çağ akar
gerçek gün yüzüne çıkar:
bu uzay çağında hititler kadar bile
çocuklara tabletlerden
hayatı öğretmedik ziya

VIŞNE ZAMANI

Leyla ÇAPAN

Cesur'la stüdyoda tanışmışlardı. Stüdyonun yabancıydılar. Havadan sudan konuştuktan sonra ikisinin de daha önce meditasyon yapmadığı ortaya çıktı.

- Belki de ondan ilk biz geldik.

- Trafik de yok aslında. Belki yaz diye fazla rağbet olmuyordur. Şehirden kaçabilen kaçıyor yaz sıcağında.

- Benim bir şikâyetim yok yazın şehirde olmaktan. Hoşuma bile gidiyor boşalan şehirde olmak. Gerçi unutmuşum şehrin boşaldığını, aklımca geç kalma olasılığına karşı bayağı erken çıktım.

- Geç kalsanız ne olur ki? Bakın bizden başka kimse yok meydanda. Sizce herkes 5 dakika içinde gelmiş olacak mı?

Bir an söylediklerini anlamsız bulup durumu kurtarmak için,

- Yasemin Hanım, diye atıldı,

- Hem 5 dakika önce 5 dakika sonra fark eder mi?

Bir yandan da “Hay Allah iyice saçmaladım” diye aklından geçirdi. Niye böyle saçma sapan sorular soruyorum sanki! diye kendine kızıyordu ki Yasemin'in sorusu karşısında hayretle büyüyen gözlerindeki iki damla göz yaşını gördü.

Üniversite yıllarında 9 dersine 5 dakika geç kalan yok yazılırdı. Kocaman bir yoklama defteri vardı. Özer Bey asistanına yaptırırdı yoklamayı. Yasemin birkaç defa yetişememişti sabahki derse. Gerçi geç kalanların derse girmelerine bir şey demezdi Özer Bey ama o bakışlara maruz kalmaktan kaçış yoktu. Özer Bey gibi bakışlarıyla ezenler de vardı, sertçe azarlayan hatta geç kalanı derse almayan hocaları da. Bazı hocaları da kendileri geç kalırdı derse. Hatta bazen gelip bazen gelmeyen bir asistanları vardı. Dersleri öğleden sonra olduğundan adamın siesta yaptığından şüphelenir olmuşlardı. Aslında dışarıda iş yaptığını biliyorlardı da öğrencilerine bu kadar değer vermediğini düşünmektense uyuyordur diye işi gırgıra vuruyorlardı.

Bu arada Cesur'un peş peşe gelen soruları karşısında şaşırان Yasemin pencereyi açmak için ayağa kalkmış, dışarıdaki ağustosböceklerini duyunca küçüklüğüne, dedesinin bahçesine gitmiş, gülümseyerek geri gelmişti.

- Dedemin şehrin göbeğinde bir bahçesi vardı. Hercai menekşe dikerdi. Domates ve mısırları da hatırlıyorum. Cırcır böceklerini duyunca birden oraya gitti aklım.

- Dedenizi gördünüz demek. Şanslısınız. Benim iki dedem de torunlarını görememişler.

- Ben sadece annemin babasını tanıdım. Öbür dedem de sizin dedeniz gibi torunlarını görmemiş. Onunla da tanışmış olmak isterdim. Hayat hikayesi bayağı ilginç. Belki bir gün anlatırım size. Bu arada mekân ve zaman-

Cesur şaşırdı,

- Anlamadım?

- 5 dakikanın fark edip etmeyeceğini sormuştunuz ya, inanın bilmiyorum. Ama biz aşağıya inmezsek 5 dakika sonra onlar başlayacak. Pencereye gidince gördüm, bahçede toplanmışlar.

Cesur'a yaklaşp hafifçe omuzuna dokundu,

- Hadi gelin, biz de inelim.

5 dakika sonra ikisi dışında herkes bağdaş kurmuş, gözlerini kapatmış, kendisiyle bağlantıya geçmişti. Onlarsa karşılıklı oturduktan sonra bir süre birbirlerine bakmış, ağustos böcekleri ötünce kendilerine gelip gülümseyerek gözlerini kapatmışlardı. Cesur gözlerini kapar kapamaz Turgutreis'teki sitenin akşamlarına gitmişti. Yasemin'in gözünde dedesinin bembeyaz yele gibi saçları.

Yasemin'in annesi babasına çekmemiş. Onun saçları zayıf. Hatta dört yaşında ya var ya yokken saçlarını kazıtmışlar gürleşsin diye. Babasıyla berberden dönerken kafasını elleyip duruyormuş da belki unuttur diye önce muhallebiciye götürmüş babası küçük Gül'ünü.

Gül illaki tavuk göğsü yiyeceğim diye tutturmuş.

- Kazandibi değil ama tavuk göğsü.

Yordan Usta,

- Tarçın ister mi üstüne küçük bey? diye sorunca çocuğun yanakları kıpkırmızı olmuş, gözlerinde iki damla yaş.

- Ayıp ettin be Yordan. Kızçemi tanımadın mı be ya? der demez kıldığı potu anlayan ihtiyar adam,

- Dilim sürçtü İhsan Agam. Ben hiç tanımaz mıyım Gül Hanım kızımı. Demin Haşım Aga'nın oğlanları buradaydı da tarçın niye yok diye epey bir yaygara kopardılar. Herkes istemiyor, unutmuşum masaya koymayı dedimse de bir türlü anlatamadım. Aklım onlarda kalmış.

Tavuk göğsünü yiyip kalktıklarında babası Gül'e,

- Kazandibi sevdiğini sanıyordum. Tavuk göğsü yiyince şaşırdım, demiş.

Rıza'yla Ahmet yüzündenmiş. Yordan Usta boşuna onlardan dert yanmamış demek.

- Tavuk diye yemiyorsun tavuk göğsünü diye alay ettiler benimle. Tarçın da onun için konuyormuş. Kokmasın diye. Sonra da arkamdan konuştular. Artık hayatta tavuk göğsü yemez diye.

- Yedin ama.

- Ama kazandibi sen olacaksın kazandibi yersen de dediler.

- O ne demek?

- Bilmiyorum. Sordum. Annene sor dediler.

O sırada köşeyi dönmüşler, evleri karşıdan göründüğünde Gül babasının elinden kurtulup bahçe kapısında onları bekleyen annesine doğru koşmuş. Annesi onu kucaklayamadan yanından geçtiği gibi içeri dalmış. İçeriden,

- Anne, anne, ayna nerede? diye seslendiğinde kadın kocasına bakmış. Adam bu bakışa pek bir anlam verememiş.

- Hanım, hanım. Çocuk sana sesleniyor.

Dışarı fırlayan çocuk,

- Baba, baba! Ayna yok yerinde, annem aynayı kaldırmış, diye babasına koşunca duruma uyanan adam ne di-

yeceğini düşünürken anne ikisini de duymazdan gelip,

- Bey, demiş, bir çift küpe alalım kızçeye. Yarın kulaklarını deldirsek diyorum.

Gül küpe lafını duyunca başmış çılgılığı.

- Küpe müpe istemiyorum ben. Ahmet'le Rıza Sema Ab-la'yla hep dalga geçiyor "deli deli kulakları küpeli" diye.

Cesur kulağında küpeyle siteye geldiği yazı unutamıyor. Gözünü kapatmadan önce Yasemin'in de tek kulağında küpe olduğunu gördü. Küpesinin tekini otobüste kafasını arkasına yasladığında düşürdüğünü bilmiyor. Düşüğünü fark ettiğinde ne kadar üzüldüğünü bilmediği gibi. Arkadaşının "küpelerini yenileyelim," deyişindeki samimiyetsizliği de. Şimdilerde kız erkek tek küpe takan çok. O zamanlar küpe takan erkeklere iyi gözle bakmazlardı. Önce minibüs şoförü delikanlı görmüştü. Yol boyu aynadan bakıp durmuş, inerken de,

- Burlarda tak takabildiğin kadar da doğuya falan gider-sen, sen sen ol çıkar o kulağındakini. Sen anlıyorsun beni, demişti.

Babası doğulu değildi gerçi de asker çocuğuydu. Sağı solu belli olmazdı. Annesine güvenip kulağını deldirmişti zaten. Arkadaşları babasını bildiklerinden takılmışlardı. "Aydın Amca hayatta yanına bırakmaz o küpeyi," demişlerdi de duymazlıktan gelmişti. Minibüs şoförünün sözleri de cesaretini kırmıştı. Bir türlü eve gitmemiş, Turgutreis'in çarşısında oyalanıp durmuştu. Zamanı unutmuş, evin bir iki eksikliğini almayı da akıl ettiği için keyfi yerine gelmişti. Hava kararınca babası ajansı dinler, annesi mut-fakta olur, gençler de kendi aralarında takılırlardı. Yoldan geldiğini, annesinin aklının sabahtan beri yoldaki oğlunda olduğunu hesap edememişti. O zaman cep telefonu da yoktu. Günler uzundu. Yemek yediklerinde hava daha kararmamış olurdu. Arka bahçeye girdiğinde masanın kurulmuş olduğunu gördü. Kapının gıcirtısına çıkan annesi,

- Çok şükür geldin. Meraktan öldüm. Otobüs saatleri mi değişti diye babana sordum. "Merak etme gelir hava kararmadan," dedi. Kızım olsaydı halim niceydi. Neyse ki geldin ca- derken babası elindeki gazeteyi hışımla masaya bırakmış, annesinin lafı da yarıda kalmıştı.

- Hep bir kızım olsun istiyordun. Al işte olmuş! demişti.

Başka bir şey de dememiş, çıkıp gitmişti. O akşam ye-meği ana oğul sessizce yemişlerdi.

Cesur evlendiğinde gerçekten de bir kızları olacaktı Aydın Bey'le Lale Hanım'ın. Evlenme hazırlıkları sırasında bir sabah Aydın Bey Aslı'yı yanına çağırarak, Cesur'la Kapalıçarşı'ya gidip istediği takıyı seçmesini söylemişti. Aslı'nın pırlanta küpelerden gözünü alamadığını gören Cesur onu yüreklendirmiş, küpeyi almaya karar vermişler ama boyutunda karar kılammışlardı. Kuyumcu Berç,

- Alın iki küpeyi de gidin eve, hangisinde karar kılarsa-nız ötekini getirirsiniz geri, dediğinde ikisi de şaşırılmıştı.

Aydın bey büyük olanı seçmesinde ısrar etmiş,

- Gösterişli olsun, demişti. Hem sen benim biricik kı-zımsın bundan böyle.

Cesur'un yüzünden geçen sıcak dalgasını annesi görmüştü. Cesur o an gözlerini kapatmıştı. Annesiyle göz göze gelmemek için.

Annesi şimdi hayatta değil. Özledikçe resimlerine bakıp hasret gideriyor. Cesur askerliğini doğuda yapmadı ama doğuya gitti. Açılan yollardan ilerleyip kapanan yollarda bekleyerek. Aslı artık yok. Aydın Bey'in ardından o da git-ti. Küpeler doğmamış çocuklarının.

Yasemin gözünü açıp Cesur'a gülümsedi. İçinden kolları güzelmiş, diye düşündü. Cesur da ona gülümsedi.

- Bir programınız yoksa çıkınca yemek yiyelim mi?

Uzun zaman olmuştu biriyle yemek yemeyeli. Kocaman bir gülümseme yayıldı yüzüne,

- Vegan değilim ama, diye muzipçe cevapladı.

- Ben de, diye güldü Cesur. Sebze severim ama.

Cesur Yasemin'i tavuklu bamya yemeye götürdüğünde Gül Hanım'ın yaza denk gelen bayramlarda tavuklu bam-ya yaptığını bilmiyordu. Yasemin de onun domatesli pila-vı anneannesi kadar güzel yapacağını.

JALE SANCAK İLE SÖYLEŞİSİ

Kader MENTEŞ BOLAT

Kader Menteş BOLAT: Merhaba sevgili Jale Hocam, Varlık dergisinin “Yeni Öyküler Arasında” bölümünde öykü değerlendirmeleriniz devam ediyor. Çok sayıda öykü okumaları yapıyorsunuz. Yaptığınız bu okumalardan yola çıkarak günümüz öykücülüğünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Jale SANCAK: Varlık dergisine, değerlendirip yayınlamam için bana gönderilen öyküler henüz yeni yeni adım atmaya başlayan, öykü türünde var olmayı arzu eden öykücü adaylarının öyküleri genelde. Edebiyatla uğraşmalarını, yazma çabalarını, türü tercih etmelerini çok değerli buluyorum. Bu ilgi sevinç duyuruyor bana. İçlerinde yayınlanabilir nitelikte öykülerin olması da çok iyi. Öte yandan türün pek okunmadan yazıldığı, yeterince işlenmediği düşüncesi oluşmaya başladı bende. Okunmadan yazılınca da türün kendine özgü özellikleri bir türlü kavranamıyor, başka türlerle karıştırılıyor. Bir de başat tutum acelecilik, kolayca kaçmak. Bazen öykü yazarların öyküyü yeterince ciddiye almadıklarını, farkında olarak ya da olmayarak küçümsediklerini bile düşünüyorum. Ne var işte iki üç sayfalık bir metin, iş değil, oturulur yazılır. Böyle bir kavrayış. Varlık’a gelenler henüz günümüz öykücülüğü değerlendirmesine ışık tutacak, katkı sağlayacak, onlardan hareketle yargıya varmamızı sağlayacak örnekler değil. Şunu da ekleyeyim, dergide yer olsa eksiğine fazlasına bakmadan birçoğunu yayınlayacağım. İlk adımlarını atanlar için bunun ne anlama geldiğini asla unutmadım. Hepsine el uzatamadığıma sahiden üzülüyorum. Gelelim kitaplaşan öykülere, onlara baktığımda ise -yollarına devam eden ustaların dışında- yeni veya genç öykücüler arasında okuyup çok sevdiğim, yazdıkları gayet iyi olan isimler var, lakin diğerlerinde daha garantici bir tutum, yüzeysellik, bakışın daralması, tektipleşme, arayıştan, yaratıcılıktan ve işçilikten kaçış çok fazla. Tatsız, can sıkıcı bir durum bu.

Son yıllarda yazı atölyeleri (öykü/roman/senaryo) oldukça rağbet görmekte. Bu ilgiyi nasıl yorumluyorsunuz, edebiyatımıza katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?

Atölyeler düzenleyen biri olarak hem yararı hem zararı olduğunu düşünüyorum. Enine boyuna konuşulması gereken bir meseleyi özetlemeye çalışayım. Önce katkısına değineyim. Atölyeler, katılımcıları yazar, çizer, senarist yapmaz, yapamaz lakin dünya edebiyatından, bizim edebiyatımızdan yetkin yapıtlar ve bilgilendirme aracılığıyla yazınsal bir metni oluşturabilmenin temel tekniklerini öğretebilir. Tıpkı resim yapmanın, enstrüman çalmanın öğretildiği gibi yazmak da teknik olarak öğretilir. İhtiyaç duyanlara bir tür kılavuzluk etme hali. Usta çırak ilişkisi ve ustanın geçtiği yollarda edindiklerinin aktarımı gibi. Ötesi katılımcının işi. Zararına gelince... Atölyede bilgiyi kim, nasıl aktarıyor, yorumu yapan kim, ne kadar ehil? İki üç

tane “nasıl yazılır” kitabı okudum, nasılsa birkaç bir şey de yazdım, açarım bir atölye, birkaç cıvılcık söz ederim, zaten kimsenin incesine baktığı yok diyen mi? Böylesi çok son zamanlarda. Elbette açan da giden de seçen de seçiminde özgür, kim karışabilir. Ne var ki yararı ne ölçüde olur? Sözgelimi hiç öykü, roman yazmamış birisi roman yazma atölyesi yapıyor. Hiç deneyimi yok, uğraşmamış. Fena bu. Geçende atölye düzenleyen genç birinin sosyal medyada bir paylaşımına denk geldim. On maddede öykü yazmak başlığı altında imge kullanmayın, kendinize has bir üslup oluşturmaya çabalamayın, konuşur gibi yazın, ben anlatıcı kullanın vb. önerilerinde bulunuyordu. Ne diyelim, kim bilir, belki de doğrusu budur.

Yazar adaylarına da ışık tutması açısından kendi öykü evreninizi nasıl oluşturduğunuzu öğrenebilir miyiz?

Sokağa bakmayı, sokakta olmayı severim, birçok hikâye ile karşılaşabileceğiniz hayatın içinde, insanlar içinde olmaktır bu. Meselelerin içinde olmaktır. Salt insanlar değil tabii, mekân, atmosfer, ses, doku, ışık, doğa ve dünyaya ait birçok şey. Hepsinin bir hayatı, sözü vardır. Dinlerim, seyrederim, biriktirim. Öykü bazen oradan gelir. Bir de masa başı hayatı vardır. Orada da düşlemekten gelir. İmgelemin kapıları açılır. Sonra ben yaza boza, uğraşa uğraşa oluşturmam onu. Bazen de bir başka metin kıskırtır yazmak için ya da başka bir sanat yapıtı. Tümü o evreni oluşturur.

Sizce bir kısa öykü her daim iki öykü anlatır mı?

Bu Ricardo Piglia'nın tezi. Varlık'ta bu tezi paylaştım dikate değer bulduğum için. Ben şöyle düşünüyorum, hemen her kısa öykü, kendi ana sorunsalının yanı sıra, şöyle bir görünüp kaybolan ikinci bir sorunsal, ikinci öykünün tohumunu da taşır içinde. Ne var ki tohum patlamaz orada. Bu da ilk öykü açısından hayırlıdır.

2001 yılında *Bıçkın Melek* ile Haldun Taner Öykü ödülü aldınız. Öykünün yanı sıra yazdığınız romanlarla da 2014'te *Fırtına Takvimi* ile Duygu Asena Roman Ödülü, 2018'te de *Uyuyan Güzel* ile Attila İlhan Roman Ödülü, *Lodosla Gelen*'le 2020 Murat Paşa Öykü Ödülü'nü aldınız.

Edebiyat ödülleri ülkemizde hep çeşitli vasıtalarla konuşulagelmiştir. Sizin ödüllere bakış açınızı öğrenebilir miyiz?

Ödül aldığım gibi, ödül de düzenledim ve son yıllarda seçici kurullarda yer alıyorum. Anlaşılabileceği üzere ödüllere karşı değilim, hatta ayırma kayırma kollama olmadığında

ödülün, nitelikleriyle hak eden yapıta verilmesini gayet doğru ve olumlu buluyorum. Bu “nitelikleriyle” hak etme meselesinin de seçici kurula göre değişeceğini, görece olduğunu düşünmüyorum. Nitelik meselesi o kadar çetrefilli bir şey değil. Ödül yazara değil yapıta verilmeli. Her zaman böyle olmuyor tabii. Ahbap çavuşlar meselesi giriveriyor işin içine. Öte yandan ödüllere katılmayan yazarların yanı sıra, ödül alamayan, lâkin alanlardan çok daha iyi olan birçok yapıt var ve ödölsüzlük o yapıtların değerlerini azaltmıyor. Ödül olmazsa olmaz bir şey değildir.

Her kitabınızda farklı anlatım yolları deneyimlediğinizi gözlemlemekteyiz. Bize son öykü kitabınız *Lodosla Gelen*’den söz eder misiniz? Özellikle diyalog öykünüz *Aşk Bitti* ve *Surdibi*’nde Çilingir Muhabbeti’nin çıkış noktalarını merak etmekteyim.

Lodosla Gelen son yayımlanan kitabım lâkin daha önce yayımlanmış kitaplarımdan seçilen on iki öyküden oluştu. Biraz da benim 1991-2004 arasındaki yolculuğumu, bu yolculuk içindeki tutumlarımı gösteriyor. *Surdibi*’nde Çilingir Muhabbeti tarihi bir mekânda çıktı karşıma. Akşam vakti karanlıkta, mezarlıkta içki içen adamlardır müsebbibi. İşte bana sokaktan gelenlerden biridir o. Sonra mezarlıktaki adamların gerçek hikâyesini bilmeden, sormadan onlara birer hayat biçtim, bir hikâye uydurdum. *Aşk Bitti* ise masa başında oluştu. O sıralar kendim de yaşadığım için ikili ilişkilerdeki çatışmaları düşünüyordum. Caz, kabak tatlısı, doğum kontrol hâpi ve kaçık çorap aracılığıyla özgürlüğün yitimine, yürütülemeyen ilişkilere dair birkaç şey söylemek istediğim bir öykü o.

Tiyatroyla da çok ilgilisiniz. Tiyatro Kara Kutu’da çalışmalarınızın sürdüğünü biliyoruz. Son olarak Sait Faik

üzerine bir metin kaleme aldınız. Tiyatronun sizin için anlamını öğrenebilir miyiz?

Tiyatro çocukluğumdan beri hep ilgi alanımdadır. Gençlik dönemimde oyuncu olmaya çok niyetlendim lakin bunu elli yaşından sonra denedim. O yüz yüze olma halini, canlı iletişimi çok anlamlı buluyorum. Hemen, o an insana ulaşabiliyor, tüm duyularını etkileyebiliyor, ayaklandırabiliyorsunuz. Müthiş. Ne var ki oynamak yerine yazdım. Yazmayı da sürdürüyorum. Çünkü artık bir tiyatromuz ve onun oyun gereksinimi var. Kara Kutu için de birkaç oyun yazdım, oynadılar. Sait Faik’i ise yazdım demeyeyim, ustamızın öykülerini sahneye uyarladım, oyunlaştırdım ve beni çok mutlu eden bir çalışma oldu. “Bir İnsanı Sevmekle Başlar Her Şey”, sevgili Sait’i, yazdıklarını, onun dünyasını seviriciyle sahnede buluşturmak sevinç duyuruyor tüm ekibe.

Semih Gümüş bir yazısında sizden öykümüzün çalışkan kalemi olarak söz ediyor. Siz kendinizi nasıl konumlandırıyorsunuz?

Üretmekten, eylemden, katılımcı olmaktan yanayım. Yazmak hep başkôşesinde hayatımın. Yazmaya devam ediyorum. Geçtiğimiz kış bir oyun ve GAP idaresi için *Mezopotamya Öyküleri*’ni yazdım, özel bir projeydi bu, kitaplaştı ama sanırım kitapçılarda yer almayacak, armağan edilen bir kitap olacak. Şimdi araya girenler nedeniyle yarım kalan romanımı çalışıyorum. Fena sayılmam değil mi? Aklım erdiği, gözüm gördüğü, elim tuttuğu sürece de yazmak istiyorum. Söylemek istediklerim hâlâ bitmedi.

Sözünüz hiç bitmesin, teşekkürlerimle.

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E “HİZMETÇİ KADINLAR”

Rezzan AKÇATEPE

Tarihi kaynaklara ve Osmanlı arşiv vesikalarına baktığımızda Osmanlı Sarayı, tarihi boyunca kölelik/cariyelik sistemini kullanan bir kurum olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunda var olan cariyelik-kölelik kurumu altında çalışan hizmetçi kadınlar özellikle Meşrutiyetin ilanı ile beraber ortaya çıkan eşitlik kavramı ve yönetim düzenindeki yarı demokratik değişimler ile farklı bir hâl almaya başlamıştır. Biraz daha eskiye 1839 Tanzimat Fermanının ilanı sürecine gidersek bu dönemde kölelik kurumun tasfiye edilmeye başlandığını ve kadın kölelerin bir çoğunun azat edildiğini görürüz. Her ne kadar bu değişimde kâğıt üzerinde bir özgürlük gözüksede de halk içindeki sınıfsal ayrımın durumu çok da değiştiği söylenemez. 19. yy'ın ikinci yarısından sonra da hanımefendi ve hizmetçi kadın ilişkilerindeki sınıf farkından kaynaklı olarak, hizmetçi kadınlar derhâl Osmanlı'nın özgür ve hanım bireyleri olamamışlardır. Özellikle Meşrutiyet dönemi gazetelerini incelediğimizde özellikle hizmetçiler tanım olarak birer hanım değil kadındır. Bunlar, tarihsel açıdan araştırılması ve toplumsal olarak incelenmesi gereken kavramlardır. Bu hususta Meşrutiyet dönemi ve sonrası kadın dergilerinden bazı yazılara değinelim.

HANIMLARA MAHSUS GAZETE
Cilt 2, Sayfa 09

1893 yılında Hanımlara Mahsus Gazete’de yayımlanan, “Hanım ile Hizmetçinin Münasebeti” başlıklı yazıda bu hususla ilgili önemli noktalardan bahsedilmiştir. Yazara göre bir kadın “Her ne mertebede bulunursa bulunsun, yemek pişirmeyi de, dikiş dikmeyi de, çamaşır yıkamayı da, ortalık süpürmeyi de, çocuk bakmayı da bilmeli ki, kendi yerine kaim ettiği (görev verdiği) hizmetçilerin hizmetine nezaret edebilsin. Akıllı bir ev kadını evin ihtiyaçlarını ve idaresini hiçbir zaman hizmetçisine kaptırmamalıdır. Hizmetçi demek, ev kadınının vazifelerinde akıl ve fikre ve nezakete ve idareye değil, ancak güce ve kuvvete ihtiyaç gösteren cihetlerinde yardımcı demektir. Manevi ve akli olan cihe-ti hiç bir vakit hizmetkârlara bırakmamalıdır, hizmetçi hizmete yarayan bir alet olmalıdır. Hizmetçi demek, evin erkan-ı asliyesinden biri demek değildir bu nedenle onlarla münasebeti teklifsizliğe kadar vardırırmamak lazımdır. Onu

vazifesine alıştırmaya gayretle vazifede tekamül ettikçe ihtar ve tekdir etmeli ki o zavallı da bir hatt-ı hareket bulsun. O da insaniyeti bilsin.” (Hanımlara Mahsus Gazete, No 19, 23 Teşrinievvel 1311/16 Cemaziyülevvel 1313)

Meşrutiyet dönemi sonrası ortaya çıkan en radikal kadın dergilerinden olan Kadınlar Dünyası dergisinin 1914 tarihli F. Samiha’nın “Hizmetçiler” başlıklı yazısında bu konuya şöyle değiniliyor. “Nezakat adabı muâşeretin en önemli koşuludur. Binaenaleyh herkese ve bilhassa hizmetçilere nezaketle muamele etmeli ve bizden aşağı mertebede bulunduklarını hissettirmemeye çalışılmalıdır. Terbiye ve nezaket bunu icap ettirir. Hizmetçilerimizin pek tabii kusurları vardır fakat bunları hoş görmeliyiz. Biz gerek terbiyece, gerek tahsilce onların fevkindeyiz (üstündeyiz).” (Kadınlar Dünyası, No 157, 20 Kanuni evvel 1330/15 Safer 1332)

Osmanlıdan Cumhuriyete geçişte ve hatta hemen sonra-da bu “Hanımefendilik ve Hizmetçi Kadınlık” mevzuu pek değişmemiştir. Cumhuriyetin ilanı sonrası çıkan Kadın Yazıları dergisi 1926 yılı sayısındaki Mevhibe İclal Hanım’ın imzasıyla çıkan “Hizmetçiler ve Onlarla Muamele” başlıklı yazıya baktığımızda bu sınıf ayrımı bakışının, Cumhuriyet’in ilk yıllarında dahi çok fark etmediğini görmekteyiz. Yazar yazısında “Kullandığımız hizmetçiler meyhanında matluba muvafıkları, hayattan anlayanlar, iyi muameleyi takdir edenler adeta yok denecek kadar ekalliyettir (azdır). Şımarık, kaba, terbiyeden bihaber ve tembeller ekseriyeti teşkil eder. Kabahat her hâlde tamamen, o cahil zavallılara yükletilmemelidir. Biz hanımlar için zamanımızda iyi ve muti (boyun eğen) hizmetçiler pek yoktur, piyasada bulunan hizmetçiler hiç bir işi layıkıyla beceremediği için onları idare etmek cehennemi bir azab haline gelmiştir.” Burada yazarın kendine ve okurlarına biz diye hitap etmesi ve hizmetçileri onlar diyerek ötekileştirmesi dikkat çekicidir. Hatta yazının ilerleyen bölümlerinde neyse ki hizmetçilerin de bir insan olduğunu kabul etmesi daha da dikkat çekici. “Yabancı bir evde çalışmak zorunda olan hizmetçilerin de memnu arzuları, ihtiyaçları vardır, böyle ihtiyaç-lardan mahrum insanları en fena insanlardır. İşte bu ihtiyaçlar her halde tatmin olunmalıdır. Onlara güzel ve sıcak bir oda sağlanmalıdır. O zaman hizmetçi laubali olmaz, pis dolaşmaz, insan gibi yaşama hakkını elde etmiş olur. Gece gündüz yan yana yaşadığımız ve daima temasta bulunduğumuz bu emektarların, kalplerinin derinliğinde bize karşı besledikleri haset ve kinlerini cüz’i mülahaza edecek olursak, hayf (korku) ve telaşa kapılmamak kabil değildir, zira böyle cühela cinayete bile müstaittir (eğilimlidir).” (Kadın Yazıları, No 3-4/23-24 Nisan-Temmuz 1926)

Bu cümleleri okuduğumuzda aslında Cumhuriyet sonrası bile Osmanlıdan devam eden sınıf farkının ortadan kalk-

KADIN DERGİSİ
Cilt 2, Sayfa 20

madığını ve okuyucularını da kendileri gibi biz diyerek üst sınıftan kabul ederek alt sınıfa ait olan hizmetçilerin asla eşit bir vatandaş olarak kabul etmediklerini anlamaktayız.

1900'lü yıllardan itibaren özellikle köle ve cariyelerin azat edilmesi boşluğundan doğan gereksinim yerine beslemelik ve evlatlık benzeri yöntemler kullanılmıştır. Bunların yanında Avrupa benzeri bir kurum teşekkül etmiş ve hizmetçilik kurumu ortaya çıkmıştır. Bunu ilk defa Mehmet Nurettin bir yazısında dile getirmiş ve bu yapının kurumsallaşması gerektiği, bir Hizmetçi Mektebi kurulması isteği kayda geçmiştir. Sonra Hizmetçi İdarehaneleri adı altında evlere ücretli işçi temin etmek, hizmetçi, arabacı, dadı, muallim, mürebbiye, dadı bulma ajansları kurulması ortaya çıkıyor. Lakin bu derme çatma kurulan kurumlar da hizmetçilerin geçmişleri sıkı kontrollerden geçmiyor ve çoğu hakkında haksız kazanç ihbarları oluyordu hatta bazıları için bu kisve altında gayrimüslim kadınlara uygunsuz kadın pazarlama ticareti yaptırıldıkları söylenip yazılıyordu.

Tam bu esnada İttihat ve Terakki ile yakın ilişkileri olan dönemin zengin meşrutiyet girişimcisi olarak bahsedilen Osman Nuri Bey İstanbul Emniyet Müdürlüğü ile olan yakın ilişkilerini de kullanarak konuya el atıp bu hususta ilkeli bir ticari müessese kurmaya karar vermiştir. Uzun yazışmalardan sonra 14 maddeden oluşan "Umum Hizmetkâran İdarehanesi" talimatnamesi ile 5 Şubat 1911 yılında müessese resmi olarak kurulmuştur. İstanbul merkez olacak şekilde, bir muhasebeci, iki kâtip, iki hademe ve 600 kuruş maaşla yarı zamanlı bir hekim ile müessese çalışmaya başlar. Burada görevli hekim, başvuruda bulunan ve bir form dolduran adayların genel sağlık kontrollerini yaparak bulaşıcı bir hastalık taşıyıp taşımadıkları, işitme görme gibi kusurları olup olmadığı konusunda bir sağlık raporu hazırlamaktaydı. Bu raporu temiz olan adaylar iki raporu daha temin edip kuruma ibraz etmek zorundalardı. Bunlardan biri oturdukları mahallenin imamından diğeri de muhtarından alacakları, namuslu ve iffetli olduklarına ilişkin rapordu. Bu raporlar cinsiyet gözetmeksizin başvuran her adaydan isteniyordu. Raporları tam olan adaylardan bir de fotoğraf alarak Umum Hizmetkâran İdaresi Kimlik Kartı çıkartılıyordu. Adaylardan Müslüman kadınlar İslami kurallar uygunluk açısından fotoğraf çekirtmekten muaftı. Hizmetçi arayan aileler bu idareye başvururlar, birer form doldururlar, şartları uygun kişilerle bir araya getirilir ve aralarından kendi arzularına göre seçerlerdi. Seçtikleri hizmetçiden memnun kalmazlarsa 15 gün içerisinde ikincisi gönderiliyordu, onu da beğenmezlerse yine 15 gün içerisinde üçüncüyü deneme hakları vardı. Bütün bunların sonunda hizmetçinin işine son verirse ya da hizmetçi kendi isteğiyle işten ayrılırsa karşılıklı olarak idarenin komisyonunu ödemekle mükelleflerdi. Bu komisyonlar şu şekilde belirlenmişti. Maaş 100 kuruşa kadarsa; Hizmetçiden 15 kuruş, işverenden 20 kuruş. Maaş 100-600 kuruş arasıdaysa; hizmetçiden 25 kuruş, işverenden 20 kuruş. Maaş 600 kuruştan yukarı olanlarda; hizmetçiden 30 kuruş, işverenden 25 kuruş alınıyordu. (Yavuz Selim Karakışla, Akıl fikir yay. 2014)

Osmanlıdaki bu hizmetçi kadınlar mevzuu, 1908 devrimi sonrası biraz şekil değiştirse de Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar bir alt üst ilişkisi hâliyle devamlılığını sürdürmüştür. Özellikle 20. yy sonrası Osmanlı kadınları bu tür işlere genelde hizmetçi olarak alınırken, Avrupalı ya da gayrimüslim kadınlar muallime, mürebbiye olurlardı. 2. Abdülhamid bu konuda 1901 tarihli irade-i seniyesi konuyu anlamamız için ibret vesikası şeklindedir. "Muhali-f-i diyanet ve adab ve terbiye olan bu çirkin hâllere bir netice verilmek arzu buyrulmaktadır" şeklinde son bulan bu irade-i seniye'de "Osmanlıdaki yabancı mürebbiyelerin kendilerine emanet edilen Müslüman kızları açık saçık kıyafetlerle

KADINLAR DÜNYASI DERGİSİ
Cilt 2, Sayfa 13

şehrin Hristiyan mahallelerinde gezdirmekte ve bu durum gayrimüslim Osmanlıların bile kendi aralarında gülüşmelere yol açmaktadır” şeklinde yazmaktadır. Bu mevzuyla 2. Abdülhamid özellikle Amerika’yı örnek göstererek, onlarda bile bu tür şeylere müdahale edildiğine değinilmiştir.

Yarım asır dünyaya hükmetmiş Osmanlı İmparatorluğunda bile kadınlar, belli bir aileden, eğitim ve terbiyeden gelirse OSMANLI HANIMI, hizmetçilik yapmak zorunda olup, eğitimli ve zengin bir aileden yoksun olanlarsa; HİZMATÇI KADIN tanımlaması ile etiketlenerek yaşamlarını sürdürüyorlardı.

Yani hangi coğrafyada, hangi imparatorlukta yaşarsa yaşasın, hatta düşler ülkesinde bile, kadın olmak zor zanaattır. Masallarda bile ya kurbağa öpmek zorunda kalır, yada bir yerde kapatılıp yüz yıllarca uyur. Sevdigine kavuşmasın

diye kulelere hapsedilir, hasret ve acılarla sinanır. Afrodite bile olsan acıdan kanayan kanınla boyanır beyaz güller, Şehrazat misali hayatta kalmak için binbir gece sürer gider masallar...hem gerçekte hem düşlerde hep acılarla sinanır kadınlar, Nazan Bekiroğlu’nun bu dizelerinde ki gibi tüm “yaşanmış ve yazılmış olan, yaşanmamış ve yazılmamış olan” hikayelerin kadın kahramanlarına sevgi ve hayranlıkla....

duy beni yazılmış ve yazılacak olan bütün hikayelerin
[kadın kahramanları.

bütün o yaşanmış ve yazılmış olan,
bütün o yaşanmamış ve yazılmamış olan
hikâyelerin kadın kahramanları.
kadınlar ve kızlar,
dişil ve doğurgan,
duygusal ve duyarlı olan.
eril olmayan yani,
fethetmeyi değil fethedilmeyi bekleyen kale, daima.
gecenin karanlık koynunda kapılarını açan kent, en fazla
en fazla bir sandalı koynuna alan deniz.
durağan
ve çaresiz
ve lekesiz
ve temiz tertemiz.
adı tarihe geçmiş ve geçecek
dişil ve doğurgan,
kadın ve kız olan yani ki
yani ki bütün hikâyelerin baş kahramanı olan.
dünyanın çevresinde döndüğü asıl güneş, çağların gerçek sahibi,
[gerçek yazıcısı tarihin,
bir anda en güçlü hükümdarları yerle bir kılan
en güçlü kumandanları köle, en zelim köleleri hükümdar kılan,
tutsakları en derin aydınlıkta hür, hür olanı en koyu
[karanlıkta tutsak kılan,
hükümsüzü birden bire hükümlüye çeviren,
hükümlüyü birden hükümsüz eden.
geçer akçeleri geçmeze, geçmez akçeleri geçere
[dönüştüren saklı ve gizli el.

ama güçsüz,
çünkü daima ödeyen ve ödenen bedel.

SEVGİLİ

Hale ÇELİK

Sevgili,

İzlediğimiz filmlerde ya da okuduğumuz kitaplarda hep zordur ya, ben de hitap bulamadım. Sevgili arkadaşım desem olmayacak, Sevgili Deniz desem fazla resmi, Sevgilim desem çok eskide kalacak. Bilirsin demek istediklerimi, belki de yine sen doldur istedim bıraktığım boşluğu. Gönderdiğin kutuyu aldım, sayende uzun süre sabra ihtiyacım olmayacak. Keşke üç sayfa yerine otuz üç sayfa yazsaydın, gevezelik ettim dediğin mektubu bir solukta okudum. Elmalı kurabiyeleri henüz açmadım, birileri kokusunu alır da başıma üşüşür diye. Biliyorum merak ettiğini, eskisi kadar zor değilim, tarçını fazla, şekeri az demeyeceğim. Geldiğimden beri yüzümde bu kadar uzun süre kalan bir gülümseme olmadı.

Yaza burada uçan balon festivali olacakmış. Hiç cesaretim olmadı hesaplayamadığım olasılıklar içine girmeye. Hem korkudan keyfini de çıkaramam, uzaktan izlemekle yetineceğim kesin. Bazen de hoş geliyor bu fikir, herkesten ve her şeyden olabildiğine uzakta olmak. Sıkılınca aşağıya bir ip salmak, sevdiğim birini yanıma almak. Tabii ki bahsettiğim saatlik turlardan değil, içinde ben, kaybolsak gitsek... Üç noktaları seversin sen, sahi neden seversin, sanırım hiç sormadım.

Her zamanki gibi en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş, burada en çok yağmurluğa ihtiyacım var. Mavi. En sevdiğin renk. Biliyor musun tek renk bu şehir, sadece binalar değil, insanlar da tek renk, benim gibi. Sen seversin mimarisini, okulda yaşlı büyük bir ağaç var. Uzaklarda tek başına duran bir ağacın yanına sırf kendini yalnız hissetmesin diye başka bir ağaç diktiğin gün geldi aklıma. Ben yalnız bırakmıyorum bu ağacı, sırtımı gövdesine dayıyorum. Yaz demiş-

sin, yaz ki sakinleşsin tüm sular. Uzun uzun yazıyorum, kullandığım defter bitsin diye, yenisine ihtiyacım varmış gibi... Parmaklarım tekrar nasır tutsun, elime bulaşan mürekkep günlerce çıkmasın.

Anneannenin hastalığına üzüldüm, bir yandan da unutmak güzel değil mi? Ben de unutsam. Bir masaya oturmadan önce, hangisi daha rahattır diye bütün sandalyeleri deneyip, birine karar verip, verdiği karardan mutlu olmayan onu unutsam. O küçük balkonu, pembe çorapları unutsam. Korkulukların arkasına geçmiş, ağlamaktan helak olmuş gözleri, allı morlu yüzü, rüzgârda sallanan bedeni unutsam. Üç saattir orada duruyorsa atlamaz merak etme diyenleri, atlayacak olsa ilk 23 saniyede atlardı diyen matematik hesabını unutsam. Aşağıya kurulmuş turunculu sarılı şişme havuzu, sokağın trafiğe kapatılmasını, sırayla balkona geçen polisleri, itfaiye erlerini, siren seslerini unutsam. Ağzını açmadan bir kenarda bekleyen sus pus kendimi unutsam. Evet, haklısın bencillikti belki de yaptığı, bir gün pembe bulutlarda bir gün toprağın yedi kat altında olan hâlini göremediğime kızıyorum. Tam dokuz kez senin suçun değildi, yedi kez yapabileceğin bir şey yoktu demişsin. Ben de inanabilsem suçum olmadığına. İç sesim hiç susmuyor. Kilometrelerce koşuyorum, bu yorgunluk düşünmeden uyutur beni diye. Bu kez de rüyalar peşimi bırakmıyor, aynı günle uyanıyorum sabaha. Tam da korktuğun hâldeyim.

Tatilleri sevmem bilirsin. Bavul hazırlamak, bir yere gitmek tam alışmışken geri dönmek bana göre değil. Gelmem Deniz, gelemem. Özür dilerim, bana sorgusuzca güvendiğini bilmiyordum ben de kendimi o güvene sayısız kez ihanet etmiş gibi hissettim. Özür dilerim, beni çok sevdiğini biliyorum demek zoruma gidiyor ama aksini söylemeye yetecek kadar da ukalalığım yok. Keşke elimde bir sihir olsa onu o balkonun ucundan alabilsem, seni bu kadar üzmemiş olsam.

Biliyorum daha çok şey duymak istediğini, şimdilik bu kadar olsun. Tüm sevgimle...

Çatlı Tadı

Neslihan YALMAN

yalnızlığım katılaşıyor

“öpücük salıncağı”nda kopan gürültü
boynumdan geçen şeffaf tren yolu

çamaşır makinesi kafamda dönüyor
her titreşiminde baldır senfonisi

tek yataklı kompartımda
iki çift bacağın havaya sürtünmesi

kaç derecede sünecek kırmızı çamaşır
teninde beyaz tavşanlar dolusu mektup

karanlıkta renk seçemiyoruz
gözlerimiz duvarlarının ardında

görünmez şeytana uzayan lokum
özlemi lotusundan deli تنها

merhaba sevgili Alice,

duyduğuma göre, uyuyamıyormuşsun
serumlar kahve çekirdekleriyle boğazına

eriyen sırlardan bahset
çikolata, aklın sıvısı
bir temas halinde alınabilecek
en büyük risk

müphem çelikliğinde sulandırılmış aşı
derimize işleyen bu sanal ölümsüz

ERİNGEÇ

Volkan ALTINBAŞ

Eylem, iş ve hareket bildiren tüm oluşları kapsar. Zaman denen meçhulün içini bir güzel doldurur. Söylenecek bir sözle, atılacak bir adımla, bazen bir bakışla bile sınırlandırılabilir. Pek çok insan için yoğun bir sıradanlığa kavuşan bu eylemsel olma durumu benim için bir cehennem azabına dönüşeli çok oldu. Bir eylemde bulunma gayretinden oldukça uzakta olan ruhum, uyumak, uyanmak, bakmak, görmek gibi ince ve basit oluşları bile yadıyor. Daha çok durmak ve öylece yatmak, hayatı olduğu gibi seyre dalmak gibi eylemcikleri sahipleniyor. Karıma kalsa bu durumun bir tedavisi var. Silkinip kendime gelmemi, üşeneceğim hemen her eylemsellikte kendimi biraz olsun iteklememi, o eylemi yerine getirmek için kendimi zorlamam gerektiğini öğütlüyor ama bana kalırsa öyle bir ihtimal yok. Kendimi tanıyorum. “Ben bu dünyaya yatmaya gelmişim!” Ne zaman bu tümceyi kursam, oğlum ufkumu açan bir ifadeyle yalanlıyor beni: “Hiçbir gerçek tembel, tembel olmaktan senin gibi şikâyet etmez,” diyor. Evet, haklı olabilir. Ben, sahiden de bu durumdan çok şikâyetçiyim. Sürekli olarak bu durumu tamir etmek için çözümler arıyorum. Pek çok insan gibi çayırlarda doyasıya koşmayı, herhangi bir eylemi yerine getirmekten adeta nefes nefese kalmayı, kısacası yorulmayı, öyle çok istiyorum ki! Ama ne yazık ki uzun yıllardır yorulduğumu, nefes nefese kaldığımı anımsamam. Ruhumu gayet sakin, kendi halinde, genellikle çift kişilik yatağımın üzerinde uzanırken bulurum. Yine öyle uzandığım bu öğle sonrasında, güneş gölgesinin yönünü yavaş yavaş değiştiriyor, odamın içine, uyku salık veren bir haleti ruhiye istifiyordu. Nasıl mı? Hani öğleden sonraları sükûnet kokan odalarınızın her birine bir aile ferdi uzanıp uyur da bu manzarayı gören sen, kendini uyumadığın için aptal ve yalnız hissedersin ya, aynen öyle bir öğütlemeye dolaşiyor odamın içe-

risinde. Uyusam mı ne yapsam?

Ben uyumayı düşünürken, birden oğlum Uygur odamdan içeri bir hışımla dalıyor. “Baba,” diye bağı-
rıyor. “Bir yürüyüşe ne dersin? Hava harika, adeta bizi
çağırıyor yanına!”

Ben en çok sıcak havalardan hoşlanırım, yağmurlu ve
rüzgârlı havalardan nefret ederim. Cehennem ateşinde
yansam, “Amm da sıcakmış ha!” diye söylenmem bile
ama hava yağmurlu ya da rüzgârlıysa ruhum içine ka-
çar, evimden dışarı bir adım bile atmam. Kendi içime
gömülürüm. Dolayısıyla oğlum biliyor, tanıyordu beni
ve beni yataktan çıkarmanın bir yolunu bulmuş gibi bir
tavır takınmıştı yüzüne. Fakat ben böyle emrivakiler-
den de çok hoşlanmam. Suyuma gidilmeli. Bu yüzden,
“Ben böyle iyiyim!” diyorum. Rahatımı bozmaya hiç
niyetim yok. Evimizin hemen önündeki تنها sokakta
yavru serçelerin cıvı cıvı ötüşüğünü işittiğiniz ağaçlı
yolun üzerinde oğlumu görüyorum. Dışarı çoktan çık-
mış yürümeye koyulmuştu. Pencereden onu takip edi-
yorum. Bana; benim ona eşlik etmeyeşime söyleniyor
olmalıydı. Onun davetine icabet etmemiş oluşum onu
kızdırmış olmalı... Hararetli bir yüz ifadesiyle atıyor
adımlarını. Ben onu pencere kenarından izlerken karım
Sema giriyor içeriye. İri memeleri, geniş basenleri yü-
zünden zar zor yürüyor. Yataktaki üşengeç halimi görür
görmez, “Biz seninle Uygur’ı nasıl yaptık şaşıyorum,”
diye çıkışıyor. Bu sırada dağınık odamı toparlamaya ça-
lışıyordu. “Zevk duyduğum konularda üşenmiyorum,”
diye karşılık veriyorum. Uzun siyah elbisesini sıyrıyor
ve bacaklarını göstererek, “Gerçi,” diyor. “Benim ca-
zibeme hangi erkek karşı koyabilir?” Yatağıma doğru
uzattığı bacaklarını okşayarak, oğluma bir kardeş ya-
pabileceğimizi söylüyorum. Bacaklarını kapatıyor. Gö-
ğüslerini iyiyece bir sıkıştırıyor ve “Sen şimdi onu yap-
maya da üşenirsin!” deyiveriyor. “Dedim ya,” diyorum.
“Zevk aldığım konularda üşenmem!” “Olmaz,” diyor.
“Akşama yemek hazırlamam gerekiyor. Sonra da yüzü-
me maske yapacağım.” “Yine Türk kahvesinden mi?”
diye soruyorum. “Evet,” diyor. “Türk kahvesinden...”

Karım odadan dışarı çıktıktan sonra yataktan kal-
kıyorum. Eşofmanlarımı ve ayakkabılarımı giydikten
sonra dışarı çıkıyorum. Koşuyorum, koşuyorum, ko-
şuyorum. Alabildiğine koşuyorum. Hunharca. Esnaf,
gözlerini iri iri açarak beni gözetliyor. Şaşırmışlardı
koştuğumu görünce.

Karım hâlâ yanı başımdaymış. Yarı açık bacağının

üzerinde ellerim, “Gerçi,” diyor. “Benim cazibeme
hangi erkek karşı koyabilir?” Onu bacaklarından öpü-
yorum. “Sema,” diyorum sızlanır gibi. “Ne olur bana
yardım et! Kurtar beni bu tembellik bataklığından!”
“Hastalık da ilaç da sende!” diyor, öğütleyici bakışla-
rıyla. “Seni, yine ancak senin iraden kurtarabilir bu
bataklıktan!” Boynumu yavaşça yukarı doğru kaldırıp
yüzümü karımın yüzüne doğru yaklaştırarak, “Bir şey-
leri kendim başarmalıyım yani,” diyorum. “Öyle mi?”
“Evet,” diyor. “En önemlisi, bunu, yani bir şeyleri ken-
di kendine başarmayı alışkanlık haline getirmelisin.”
Bir saniyelik bir suskunluğun ardından, “Dokun bana,”
diye ekliyor. Ona dokunuyorum. Dudaklarından öpü-
yorum. Geniş bir ağzı var, öp öp bitmiyor. Birden oğlum
Uygur içeri giriyor. “Baba!” diye bağılıyor. “Bir yürüyü-
şe ne dersin? Hava harika, adeta bizi çağırıyor yanına!”
“Pekâlâ,” diyorum. “Gidelim...” Yataktan kalkıyorum.
Eşofmanlarımı ve ayakkabılarımı giydikten sonra dı-
şarı çıkıyorum. Koşuyorum, koşuyorum, koşuyorum.
Alabildiğine koşuyorum. Hunharca. Esnaf, gözlerini iri
iri açarak beni gözetliyor. Şaşırmışlardı koştuğumu gö-
rünce. Oğlum epey arkamda kalmıştı. “Hadi oğlum!”
diye bağılıyorum. “Nerede kaldın?” “Tamam baba!”
diye bağılıyor o da. “Geliyorum.”

Eve geldiğimizde pestilimiz çıkmıştı. Alnımdan bur-
numa, oradan da yanaklarıma doğru sızan ter damla-
cıkları en sonunda ağızımdan içeri doğru damlıyor. Oğ-
lum, küçük, beyaz bir havluyla yüzümü siliyor. Karım,
“Gerçi,” diyor, bacaklarını açarak. “Benim cazibeme
hangi erkek karşı koyabilir?” “Dur,” diye fısıldıyorum.
“Çocuğun yanında yapma böyle şeyler. Ört bakayım
bacaklarını.” “Ne çocuğu,” diyor. “Hani Uygur nerede?
Hiç kimse yok ki burada!” Etrafıma bakıyorum: Sahi-
den de sadece yatağım, karım ve bacakları var odada.
Ha bir de memeleri, sallanıyor. Yatağıma doğru uzattığı
bacaklarını okşayarak, oğluma bir kardeş yapabilece-
ğimizi söylemek istiyorum. Bacaklarını kapatıyor. Gö-
ğüslerini iyiyece bir sıkıştırıyor ve odadan dışarı çıkıyor.
Yataкта bir o tarafa bir bu tarafa dönmeye başlıyo-
rum. Biraz önce yürüyüşe çıkma teklifini reddettiğim
oğlumu düşünerek. Onunla birlikte, böyle güzel, sıcak
bir havada dışarı çıkıp yürümeyi o kadar çok istiyor-
dum ki! Ama ne hikmetse yine kendimi burada, çift
kişilik yatağımın üzerinde yatarken buluyorum.

Her insanın bir kusuru vardır ve o kusur, o kişiyi
mükemmel olmaktan alıkoyan yegane eylemdir. Evet,

Tuz Ruhu

Tarhan GÜRHAN

eylemidir, çünkü yapmamak, etmemek, olmamak, sevmek, gitmemek, ne bileyim işte, herhangi bir eylemi reddetmek de eylemselliğe dahil. Benim kusurum da bu çift kişilik yatak. Çalışkan olmayı, üşenmemeyi bir becerebilsem, dünyada benden daha kutsal hiç kimse bulunmaz tahmin ediyorum. Kurduğum hayalleri bir hayata geçirebilsem ya da bu hayalleri hayata geçirebilecek çalışkanlığı, kudreti kendimde bir bulabilsem adaklar adayacak, kurbanlar keseceğim. Ne var ki o kudret, bedenimin değil daha çok zihnimin çalışkan olması üzerine kurgulanmış sanırım. Çoğu zaman kuruyorum, kuruyorum, düşüncelerim bu kurgusalılıkta yok olup gidiyor.

Yatakta dönerirken sağıma dönüyor, ellerimi bacaklarımın arasına sıkıştırıyorum. Oğlum, küçük, beyaz bir havluyla yüzünü silerek odamdan içeri giriyor. Kapıyı vurmadan. Pestili çıkmış. Alnından burnuna, oradan da yanaklarına doğru sızan ter damlacıkları en sonunda ağzından içeri doğru damlıyor. Hemen arkasında beliren karım, birazdan yüzüne maske yapıp geleceğini söylüyor. “Türk kahvesinden mi?” diye soruyorum. “Evet,” diyor. “Türk kahvesinden...”

“Peki,” diyorum. “Bunu bana neden söyledin ki?”

“Oğlum,” diyor, Uygur’ın omuzlarından tutarak. “Sen bizi biraz yalnız bırak bakalım!”

Karımın beni gayet meraklandırıran bu tepkisinden sonra oğlum odamdan dışarı çıkıp kapıyı kapatıyor. “Kuzum sen kafayı mı yedin?” diye bağırıyor, karım.

“Neden?” diye soruyorum. “Ne oldu?”

“Biraz önce sen Uygur’a kardeş yapalım demedin mi?”

Sizde hiç böyle bir şey oldu mu bilmiyorum ama benim başıma sık sık geliyor bu. Sanki bu anı biraz önce hayal etmiş gibiyim ya da hayal ettiğim bazı şeyler başka bir şekilde peyda oluyor karşımda. Hiçbiri olmuyorsa, yalnızca aklımdan geçirdiğimi zannettiğim bir şeyi sonradan söylediğimi, ya da söyledim zannettiğim bir şeyi hiç söylemediğimi öğreniyorum.

Tanrım! Bir an önce yataktan dışarı çıkmalıyım. Yoksa kafayı yiyeceğim.

diyelim buzdan geçmişim
çileden yumak yapmaya benziyordum
babamın oğlu olduğuma seviniyordum
diyelim yarın oluyordu
gündüzden geceyi boyuyordum
gözlerin bir açılıp bir kapanıyordu başucumda
aşkların Akdeniz noktası dudaklarımda
biliyordum kendimi dışarı çıkarmayı
susarak bitmeyecek bir çocukluğa
hapsediyordum seni gözlerenden
diyelim herkes kendini çalar biraz da
ipteki çamaşırlara bakıyor kediler
sesini unutup insan sonra
yenilgilerin terbiye ettiği yalandı
bizi birbirimize kenetleyen
bu havada ancak kar oluyordu
geçip gidiyordun soğğun içinden
uçup gidiyordu kuşlar
bu havada ancak don oluyordu
bir kararın ilk harfindeydim
ırgaladı beni hep geçmiş zamanlar
ben biraz da sana baktıkça bendim
sen uçup gittikçe sen
diyelim buzdan geçmişim
tuz ruhu döküyordu yüzüme

kampanalar çalıyordu kulaklarımın dibinde
oysa bir zamanlar mızıka sesine vurulmuştum
şatafatsız melodiler bestelemiştim ıslık için
diyelim beyhude geçmişti geçmişim
hayallendiğim sıvışma anları hariç
haradaki atlara bakışım çiçek gibi yakamda
diyelim ruhumun her hakkı mahfuz
tuzlayıp kaldıralım onu uzaklara

Göge Asılı

Gökhan ARSLAN

ıslanınca her şey aslına döner

rüzgârın her sabah uyandırdığı üvey sokaklar
güneşin evlat edindiği güz fasülyesi
hafızanın kuyusunda bir sarkaç gibi sallanır
bizi geçmişin tozuna bulayan zaman

otları dinle, gör ağaçtan akan yarayı
taşı suya çeviren gücü, kurtlanmış kütüğü
şu kederli üzümü anla, toprakla sevişen asmayı da
göge as denizle dağı ayıran yazgıyı
al beni, kapısı başka kapılara açılan evlere bırak

ıslanınca her şey aslına döner

soyunur insan, eşya ağırlaşır
çoğalır suyun yükü, derenin derdi coşar
bir alınganlık çöker bahçenin ruhuna
ormana yalnız giren kuş sürüyle çıkar
çıkart üstünden derini, yatağı uyandır
gece başlasın, geceyi olmadığına inandır

ağaçlardan el aldın, şimdi neyi yazacaksın
uzandım dizlerine, bana gövdemi anlatacaksın

NAİM DİLMENER İLE SÖYLEŞİ

“Şu Godot gelecekse gelsin artık”

Kadir İNCESU

Naim Dilmener'in, 1967 yılında (ortaokul birinci sınıf öğrencisiyken) gördüğü ve dinlediği Sacha Distel'in *Kime Derler Sana Derler* adlı plağı, yaşamının dönüm noktası sayılabilir. O günlerde başlayan müzik aşkı, bugün herkesin tanıdığı, önerilerini dikkate aldığı bir isim olarak karşımıza çıkardı Naim Dilmener'i... *Sabrina-The Remixes*, *İmkansız Aşk Hikayeleri*, *Hafif Türk Pop Tarihi*, *Eleştirmenin Günlüğü*, *Hür Doğdum*, *Hür Yaşarım Ajda Pekkan Kitabı* ve *Obsesyon* adlı romanı yayımlandı... Günlüklerinde, yazılarında bir şekilde kendisine ulaştırılan müzik albümlerini değerlendirdi. Plaklar, kasetler, müzik dergileri, CD, DVD, kitap, fotoğraf... Neyi seviyorsa biriktirdi... Ve bir gün “paylaşmalıyım” dedi elindeki birbirinden değerli parçaları... Radyo programıyla başladı, sonra da yazmaya karar verdi. Elinde o kadar çok malzeme vardı ki, bilgisi ve analizleriyle müzikle ilgili her konuda danışılan, fikri sorulan bir isim oldu. Pop müzik üzerine araştırmalar yaptı. “Eski 45'likçi”, “Saygın Eleştirmen”, “Müzik Danışmanı”, “45'lik Gurusu”, “Pop Müziğin Herodot”u, “Pop Müzik Gurmesi” ve “Pop Müziğin Merkezdeki İsmi” olarak adlandırılan, Milliyet Sanat'ta yazan, Açık Radyo'da “Dünya Dönüyor” adlı programı hazırlayıp sunan Dilmener ile yaşamı ekseninde müzik üzerine konuştuk.

Kadir İNCESU: Tutkulu bir müzikseverken ilk yazma denemeleri nasıl başladı?

Naim Dilmener: Rahmetli Sezai Solelli'nin çıkardığı Salata adlı bir mizah dergimiz vardı. Daha ortada Gırgır ve Fırt yok... Yıl 1972... 16 yaşındayım. Dergiye her hafta okuyor ve çok seviyorum. Ben de yazacağım, dedim. O zamanlar Kapalıçarşı'da bir kuyumcudaki tezgahtar ile çırak arası bir şeyim. Derginin yönetim yeri de Çağaloğlu'nda, iki adım ötemde. Evde bir şeyler yazdım ve götürdüm. Solelli tek başınaydı. "Bırak yazdığını, bir bakarım," dedi... Bir sonraki hafta çıkmıştı yazdıklarım... Birkaç yazı daha götürdüm. Sonra Gırgır başladı, ona da yazdım. Götürdüklerimin hepsini değil ama bir kısmını bastılar. Sonra da Fırt. Zaten Gırgır ile kardeş dergilerdi ve Çağaloğlu'nda aynı binadaydılar. O yılın sonbaharında üniversiteye başladım ve bir yandan

derslere giriyor, bir yandan kahvehanelerde kâğıt oynuyor, bir yandan da müzik üzerine yazıyordum. Yazdıklarım Demokrat İzmir ve Bursa Hakimiyet gazetelerinde yayımlandı. Bunlar hep moral ve motivasyon oldu.

Bir albümü nasıl değerlendiriyorsunuz? Genel kabul görmüş kurallar mı var, yoksa herkes kendine özgü bir değerlendirme şekli mi uyguluyor?

Diğer eleştirmen arkadaşlarımla aram hep iyi oldu. Bu konular, tahmin edebileceğiniz gibi çok konuşulur aramızda. Her birimizin ayrı prensip, standart ve ritüelleri vardır ama hepimizde ortak olan şudur: Kulağınızın duyduğunu kalbiniz de hissediyor mu, edemiyor mu? Bunu tartar/biçersiniz ve üslubunuzca yazmaya başlarsınız.

Kişisel beğenileriniz değerlendirmelerinizi etkiler mi?

Elbette, hem de çok. Bunu yok saymak imkânsız. Hatta belirleyici olan budur. Bir eleştirmeni eleştirmen yapan, genel eleştiri kural ve kuramlarını sarıp sarmaladığı kişisel standartlarıdır.

Popüler ile iyi ve güzel olanı değerlendirmek sizi zorluyor mu?

Hayır; her popüler kötü değildir. Popülerin de iyi, vasat ve kötüsü vardır. "Kulağınız hem o, hem diğerini dinlerken karışmıyor mu?" demek istiyorsanız eğer, hayır, karışmıyor. Sinan Akçıl'dan Prince'e geçmek gayet mümkün. Hatta, "Oh be, dünya varmış!" bile dersiniz.

Uzun yıllar çalışıp binlerce dergi ve gazeteyi inceleyerek Hafif Türk Pop Tarihi Bak Bir Varmış Bir Yokmuş adlı kitabı hazırladınız. Ulaştığınız sonuç ne oldu?

Mutluyum. Gurur duyuyorum. Hemen hemen herkes tarafından kabul gördü ve tam olarak yazma sebeplerim yerini buldu: Kitap bir başvuru kaynağı oldu. Yazma sebepim hakikaten buydu; işin meraklısını, on binlerce gazete ve dergi sayfasına dağılmış bir tarihi ara(ştı)rmasından kurtarmak için, tek kitapta toplamak... Zorlu bir maceraydı ama değdi.

"Hafif" derken aslında söylenmek istenen nedir?

Pop bizde başlarken bir türlü isimlendirilememiş. "Hafif Müzik" denmiş, "Hafif Türk Müziği" denmiş, "Türkçe Sözlü Hafif Müzik" denmiş, filan... Ben de bu müziğin tarihini yazarken, buna atıfta bulunmak istedim... Aslına bakarsanız, "hafif" nitelemesinde bir aşağılama da yok değil ya da diğer türlere göre daha "basit" sayma gibi... Ben de bu nitelemeyi isme dâhil edip, hem "Alın, hafif diye küçümsediğiniz mü-

Fotoğraf: Kadir İncesu

zik, böyle bir müzik..." hem de "O niye yok, bu niye yok," diyebileceklere, "Ben hafif olanı yazdım," demek istedim.

15 yıl önce yaptığımız bir söyleşide, "Günümüz albümleri aynı fırından çıkan ekmekler gibi", yedi sekiz yıl önce de "Artık aynı fırından çıkan ve satılmayıp hep birlikte bayatlayan ekmekler gibi," değerlendirmesini yaptığınız aklınızda kalmış. Günümüzde durum nasıl?

Taze ya da bayat fark etmez, ekmek kalmadı. Ciddiyim, ortada ekmek yok. Çuvallarla un var ama ekmek pişirebilen kalmadı. Porsiyonları küçültülmüş de olsa pasta yiyeceğiz artık.

"İflah olmaz bir popçu" olarak, neden her şeyin izini-nedenini-niçinini popun içinde görüp çıkaracağımızı düşünüyorsunuz?

Yaygın bir müzikal tür. Kelimenin tam anlamıyla 7'den 70'e dinleniyor. Ve de etki gücü fazla. Tıpkı sinema, televizyon ve dizileri gibi; ne düşüneceğimizi, nasıl davranacağımızı, nasıl konuşacağımızı, ne giyeceğimizi o(nlar) belirliyor. "Sıkıntı yok"un, "aynen öyle"nin damdan düştüğünü

düşünmüyorsunuz, değil mi? Yoktan slogan var olmaz... Şarkılardan, dizilerden, filmlerden sızdı kulaklara ve oradan dillere. Popüler olan yapışkandır, hatta zift gibidir; gelip yapışıyor ve kalıyor. Böyle bir türün üzerinden hem dün okunabilir, hem de yarın tahmin edilebilir.

Bir dönem çok hızlı bir tüketme çılgınlığı yaşadık. Bu durum müzik sektörünü nasıl etkiledi?

Sonuçları ortada. Kaldığı kadarını hep birlikte görüyor ve dinliyoruz. Hızlı tüketim müziği (sinema ve edebiyat da dâhil olmak üzere) yedi, bitirdi ve kustu.

"Bence şarkılarla aramıza, şarkıların asıl sahipleri dahi girmemeli" derken neyi kastediyorsunuz?

Çok açık... Şarkıları yaratanları çok tepelerde bir yere yerleştiriyoruz. Ve onlarla tanıştığımızda, hayal ettiğimizden daha farklı olduklarını görüyoruz. Demek istediğim iyi ya da kötü olmalarından daha farklı bir şey... Kafamızdaki imajlarıyla çakışmıyorlar. Bırakalım, onları hayal ettiğimiz gibi görmeye devam edelim. Şarkılarını, onlarsız dinleyelim.

En son tutkulu bir plak koleksiyoncusunu anlattığınız *Obsesyon* adlı romanınız yayımlandı. Biriktirmenin, sahip olmanın nasıl bir saplantı hâline geldiğini, günümüz gerçekleriyle harmanlayarak anlattınız. Siz albümleri eleştirirken, romanınıza ne gibi eleştiriler, tepkiler geldi?

Gayet iyiydi. Nihayetinde ilk romanımdı bu ve en keskin, en incitici eleştirileri göze almıştım. “Ders alırım, hatalarımı düzeltirim,” diyordum kendi kendime... Neyse ki kötü eleştiri gelmedi. En azından ortaya yazılan ya da konuşulanlardan gelmedi. Arkamdan ne konuşulduğunu ise bilemem. Fakat şu var; başta Metin Celal olmak üzere, fikirlerini çok önemseydiğim ve “Acaba ne diyecekler?” dediklerimin hepsinden beni onurlandıracak sözler duydum.

Sizin biriktirme tutkunuz ne durumda?

Devam ediyor. Ama çağ gereği dijital olarak. iTunes’un başındayım, her gün bir-iki saat ve arşive şarkı/album, film katmaya devam ediyorum. Bu rahatlatı beni. Ağır sırt çantalarından kurtuldum. Nereye sığdıracağım, telaşından kurtuldum. Birkaç TB’lık diskler her şeye yetiyor. Gülmeyin, çok ciddiyim... Derdim çağa uymak değil, derdim daha kolay müzik dinlemek.

Radyoculuk, eleştirmenlik ve yazarlıktan hangisi hayatınızı daha anlamlı kılıyor?

Radyo... Şu dönemde Açık Radyo da olmasa, kendimi daha kötü hissedeceğim kesin. Pandemi boyu Pop Tarihi

yaptım, hâlâ da devam ediyor; kitabımın yol göstericiliğinde yapıyorum.

Haris Alexiou’ya olan tutkunuzu bilmeyen yok. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

Gelmiş geçmiş en iyi seslerdendir, en iyi yorumculardan da... Kendi adıma söyleyeyim: Alexiou olmasa bugünleri bir biçimde görürdüm belki, ama ruhen daha yoksul ve yoksun olurudum. Alexiou, tuhaf bir şekilde hayata bağlıyor insanı; Tıpkı Selda Bağcan ve İlkey Akkaya gibi, onlar da öyledir.

Kadir İncesu, Haris Alexiou, Naim Dilmener
26 Temmuz 2006 (Kadir İncesu Arşivi)

Pandemi döneminde plaklara olan ilgi de arttı. Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Daha önce başladı bu ilgi, çok daha önce. Bir “moda” bu. Müzik dinleme alışkanlıkları, koleksiyon saplantıları ile ilgili elbette ama daha çok moda oluşu sebebiyledir. Ve her moda gibi, bu da bitecektir. Dilerim ki uzun sürer. Hiç LP’si olmayan albümler, bu sayede basıldılar.

Pandemi müziği nasıl etkiledi?

Kötü etkiledi. Çok kötü hem de... Müzisyen, yapımcı ve yorumcular aylarca çalışmadılar. Özellikle stüdyo ve sahne müzisyenlerinin durumu ağır... Yiyecek lokması olmayanı biliyorum. Neyse; bu konuda konuşmak beni çok utandırıyor, ağlatıyor da. Böyle olmamalıydı. Ama memlekette ne doğru ya da düzgün gidiyor ki bu gitsin. Binmişiz bir alimete... Ama kıyamete de gidemiyoruz işin kötüsü. Hep bekliyoruz. Şu Godot gelecekse gelsin artık.

Can Ersal

*Binlerce yıl sonra insanoğlu kendine nasıl
bir dünya kurmuş olacak. Doğanın ve
evrenin, hangi gizlerini çözmeyi başaracak?
Daha da önemlisi, kuş olup göğe ağabilen,
balık olup suların derinliklerine dalabilen
insan, kişi olarak hangi düzeye gelebilecek?
Bunca başarı, insanoğlunun özünü nasıl
etkileyecek. Bilmek isterdim...*

GÜLTEN DAYIOĞLU

Ölümsüz Ece

GÜLTEN DAYIOĞLU İLE KONUŞMA

Melih YILDIZ

Melih YILDIZ: 90'ın üzerinde kitap yazarak birçok çocuğun hayallerine dokundunuz. Bu sene de *Fadiş*'in 50. Yılı... Hocam ilk yazma serüveninizden bahseder misiniz?

Gülten DAYIOĞLU: Kütahya'da, Otuz Ağustos İlkokulu'nda Üçüncü sınıfta öğrenim görürken, öğretmenim, Ayşe Bumin, yazılı anlatım ödevlerimi okudukça: "Kızım sen doğuştan yeteneklisin. Gelecekte yazar olacaksın," demeye başladı. Nasıl yazar olunur, sorusunu kendisine sorduğumda, beni alıp Vahit Paşa Kütüphanesi'ne götürdü. Görevli hanıma, yeteneğimden söz ederek, yaşıma göre kitaplar verip okumamı sağlaması için, rica etti. Ben o anda tavandan tabana kadar sıralanmış olan raflardaki kitaplara ağzım yarı açık, şaşkınlık içinde bakmaktaydım. Çünkü evimizde *Kuran-ı Kerim* dışında kitap yoktu ben büyürken. Gazete dergi yüzü de görmemiştım ailemin sosyal konumu nedeniyle. O kütüphane bana, dünyanın, kâinatın kapılarını açmıştı. O günlerden bu günlere kitap okumak, yemek, içmek, soluk almak gibi olmazsa olmazım. Yaşam biçimim oldu. Aynı zamanda yazma dürtüm de hızla coşmaya başladı. Okuya yaza bugünlere eriştim.

Fadiş demişken, *Fadiş* kitabınızdan bahseder misiniz? Bu kitabı hangi duygular ile yazmıştınız ve bugünün çocuklarına da bir şeyler anlatıyor mu?

Fadiş ilk romanım. Kitap kendi yaşamımdaki, duygu, düşünce, umut, sevinç, sevgi düş kırıklığı vb.

insanlık halleriyle örüldü. Kitabı yazarken, inişli çıkışlı yaşam savaşımdan esinlendim. Başka bir deyişle, okurlarıma içtenlikle yüreğimi açtım. Onlar da benim, sıra dışı yaşam serüvenimi okuyup, benimle özdeşleştiler *Fadiş*'te kendi yaşamlarından esintiler buldular. Sanırım benimle özdeşleşmenin keyfini yaşıyorlar *Fadiş*'i okurken.

Sizin yazarlığınızı besleyen yazarlarınız var mı? Tavsiye edeceğiniz kitaplar ve okumamızı istediğiniz yazarlar var mı?

Ben edebiyat dünyasına, sosyal içerikli kısa öyküler yazarak girdim. O süreçte edindiğim yazma disiplini, arı bir dil kullanma hedefi, çocuk edebiyatında çok işime yaradı. Ancak başta öğretmenlerim olmak üzere yazın çevremden, okur olmadan, yazar olunmaz kuralını öğrenip içselleştirdim. Edebiyat alanındaki her türden eseri “klasikler başta olmak üzere” düzenli ve disiplinli olarak okudum. İlk okumalarımda Stainbeck'ten, Sabahattin Ali'den, Fakir Baykurt'tan, etkilendim. Sonra İngiliz, Alman, Rus, Amerikan, Fin, Çin, Hint, Maya, Peru, Meksika klasikleriyle kanatlandım. Başta Montaigne olmak üzere çeşitli yazarların deneme ürünlerinden, Mevlana'dan, Konfüçyüs'ten, Herodot'tan, Nâzım Hikmet'ten Türklerin yaratılış destanıyla savaş-barış destanları ve görkemli Gılgamış destanıyla, doyarsıya beslendim. Şu anda belleğimde dirilen, Stefan Zweig, Miguel de Unamuna'yu, Hans Fallada'yı da saygıyla selamlıyorum.

Hep bir kitabın ortaya çıkış hikâyesini merak ederim. Hikâyesinden en çok etkilendiğiniz kitabınız hangisidir ve bu hikâyenin ortaya çıkış serüveninden kısaca bahseder misiniz?

Ben dünya gezginiyim. Eşimle birlikte yeryüzünde 116 ülke gezdik. Hindistan'da Kutsal Ganj üzerinden tekne ile gezerken, sürekli olarak teybe kayıt yapıyordum. *GANGA* adlı romanımın yazım planını bu süreçte teybe kaydettim. Çünkü Hindistan'ı gezerken, öylesine bilgi, duygu, düşünce zenginliği edinmiştim ki! Belleğim adeta dolup taşmaktaydı.

Hocam her yazarın bir yazma ritüeli var. Sizin yazma ritüeliniz nelerdir?

Samanlıkta bile yazabilirim eserlerimi. Tek gereksinimim, sessizlik.

Birçok kente, yüzlerce okula, sayısız imza günlerine gittiniz; bir okurunuz ile unutamadığınız bir anınız var mı?

Söyleşi ve kitap imzalamak için Anadolumuzun dört bir yanına, davet edildiğim okullara gittim. Iğdır'dan İzmir'e, Sinop'tan Antakya'ya çekilecek çizgiler içinde söyleşiye katılmadığım çok az okul kaldı. Manisa'da, “kimbilir kaçınıcı gidişimdi?” Üç yüz ya da beş yüz kişilik öğrenci topluluğuna coşa taşa bir konuşma yapıyorum. İçtenlikli alkışlardan sonra, sıra öğrencilerin soru sormasına geldi. İlk soru: “Gülten öğretmenim, sen kaç yaşındasın?” oldu. “Altmış üç yaşındayım oğlum. Neden sordun?” dedim. Öğrenci açık yüreklilikle yanıtladı: “Evde tam senin yaşında bir ninem var. Onu çok seviyoruz. Ama...” “Oğlum nineler 'ama'larla yargılanır mı? Ninen ne yapıyor da böyle konuşuyorsun?” Öğrenci: “Bütün aileyi BEN YAŞLANDIM diyerek, baskı altına alıyor. Hasta filan olmadığı halde, en kolay işi bile bize yaptırıyor. Torunum şunu getir, gelinip bunu yap oğlum, kızım... Buyruklar yağıdırıyor

gün boyu. Sizin ta İstanbul'dan gelip de ayaküstü, bir buçuk saat bize, çok yararlı hem de eğlenceli bir konuşma yapmanızı, eve varınca anlatacağım. Kendisini oturmaktan kurtarmaya çalışacağım," dedi.

Edebiyatın dışında, ilgilendiğiniz farklı sanat dalları da var mı?

Edebiyat, aşım, ekmeğim, suyum, soluğum. Okuma ve yazma eylemini, yaşam biçimi edinmişim. Yazmadığım zaman okurum. Gençliğimde okuduğum bazı kitapları yeniden okumaya başladım şu sıralar. Öylesine ilginç oluyor ki!...

Sizi Kartal Belediyesi olarak Masal Müzesi'nde konuk etmiştik. Gülten Dayıoğlu için müzeler ne anlam ifade ediyor. Bir gün Gülten Dayıoğlu Müzesi'nde gezebilecek miyiz?

Bu soru ile hayallerimi ayaklandırdınız. Ailece, dijital ortamda bir müze oluşturmaya çabalıyoruz. Elbette zorlanıyoruz. Başta KE dergisinin çocuk ve genç okurları ile tüm okullarım, büyüüp de sorumluluk sahibi olduklarında, belki bu soru belleklerinde dirilir de Yazar Gülten Dayıoğlu için her kuşaktan okuruma onur verecek bir müze yapma girişiminde bulunurlar diye hayal kuruyorum. Dünya gezgini olarak, çok müze gezdim. Müzeler artık benim kutsalım oldu. Çünkü geçmişli bilmeyen, yaşadığı yerin, ülkesinin ve de dünyanın değerini içselleştirerek anlayamaz. Kartal ilçemizin Masal Müzesi örnek bir ortam. Değerli Sanatçı Sunay Akın'ın Oyuncak Müzesi de, büyük küçük herkese özgün zenginlikler katıyor. Her gittiğimde, sanki yeni görüyormuşum gibi heyecanlanıyorum.

Adınıza çocuk romanı ödülü veriliyor. Bu yarışmadan biraz bahseder misiniz?

Nitelikli Çocuk Kitapları yazımının yaygınlaşması amacıyla Gülten Dayıoğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı'nı kurduk ailemle. Bir yıl nitelikli çocuk romanına, ertesi yıl nitelikli gençlik romanına "On bin lira" ödül ile anlamlı bir bronz heykel armağan ediyor vakfımız. Bu yarışmaya katılmak isteyenler: www.gultendayioğlu.com adresinden katılma koşullarını öğrenebilirler. Çok yetkin seçici kurulların zihin ve beğeni süzgecinden geçerek ödül alan eser, Altın Kitaplar Yayınevi tarafından yayınlanıyor. Bu yıl 31 Aralık 2021 tarihine kadar eser gönderilebilir. Başarıları diliyorum şimdiden.

Sizinle biraz da Kartal Yakacık'a gidelim. Çocukluğunuz-

da Yakacık'la ilgili birçok anı biriktirdiniz, bizi biraz da bu anılarınıza götürür müsünüz?

Çocukluğumda annem ve Emetli hemşerilerimizle Yakacık'a piknik yapmaya giderdik. O zamanlar ortalığı beton binalar kaplamamıştı. Aydos, Ayazma... Yeşillik deryası gibiydi. Kartal Belediyeleri çok çalışkandı. Hem Yakacık hem de Kartal merkezde, görkemli edebiyat şenlikleri yapılır, yazarlar, imza ve söyleşi günlerinde bir araya toplanırdı. Bu şenliklerin hepsine katıldım. Orada, şenlik havası içinde halkla buluşup konuştuğum günleri hiç unutmuyorum. Hâlâ, Aziz Nesin, Fazıl Hüsni Dağlarca başta olmak üzere, dönemin yazar ve şairleriyle o günleri yaşamış olmanın sevinci var içimde.

Bir çocuğa kitap seçmek en az bir çocuk kitabını yazmak kadar zor bir süreç. Bu konuda ebeveynlere ne gibi tavsiyelerde bulunursunuz?

Evde kitap, dergi, gazete okuyarak, çocuğa örnek olmak gerek. Okuma sevgisi ve okuma bilinci evde edinilip, okulda pekiştiriliyor. Kitapsız gazetesiz çöl gibi evlerden gelen öğrencilere, kitap sevgisi ve okuma bilinci aşılamakta, öğretmen iki kat zorlanıyor. Kitap seçiminde ilk zamanlar çocuğun ilgi alanları gözlenip saptanmalı. Satın alınacak kitap, çocuktan önce, eleştirel gözle okunmalı. Nicelikten çok, dil, anlam, içerik bakımından, nitelik aranmalı. Böylece, iyiyi gören çocuk, niteliksiz kitaptan uzaklaşacaktır.

Edebiyatımıza bunca yıl hizmet etmiş ve kalıcılığı yakalamış bir yazar olarak yazma hevesi içinde olan gençlere neler tavsiye edersiniz?

Yazabilmek için birincil koşul, nitelikli kitapları düzenli olarak okumaktır. O kişi için kitap, olmazsa olmazlarımızdan sayılan, solumak, yemek, su içmek kadar önemli olmalıdır. Yazma heveslisi olan kişi, özgünlüğünün bozulmaması için, kimseden tavsiye almamalı. İçinden geldiği gibi yazmalı. Günlük tutmak da (ilk zamanlar) yazarlığın gelişmesine yarar sağlayabiliyor.

Hocam bizi kırmayıp sorularımızı cevaplandırdınız, teşekkür ederiz. Ancak bu kadar derinliği olan ve birçok okurun hayatına dokunmuş bir yazar olarak elbette ki bu konuştuğumuz ile sınırlı olamaz. Sizin eklemek istediğiniz bir şeyler var mı?

KE Dergisi okurlarını, sevgiyle selamlıyorum. Dergiye emeği geçenlere de esenlik ve kolaylık diliyorum.

KAYBOLAN BACA TEMİZLEYİCİSİ*

Sunay AKIN

Afyon'da *Kudret* adlı yerel gazeteyi çıkarmakta olan Cüneyt Mollaoğlu, 1950 yılının Mayıs ayında bir trene binerek yola çıkar, Eskişehir'e doğru... Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri çalışan bir trenin kompartımanında, Cüneyt Bey'in yanına Kütahya Gari'nda bir kız çocuğu oturur... Cüneyt Bey cebinden gazetesini çıkarır, okumaya başlar; kız çocuğunun gözü de gazete sayfalarında... Akrabası sinirlenerek dirseğiyle dırter: "Evladım ayıptır başkasının gazetesi okunmaz, yapma etme..." Ama çocuk gazeteyi okumaya devam eder, üstelik bununla da kalmaz, Cüneyt Bey'e dönüp "Siz bitirdikten sonra gazetenizi ben okuyabilir miyim?" diye de sorar.

Çocuğa refakat eden akrabası çok bozulur bu duruma, kızın kulağına eğilip "Sen ne terbiyesiz bir kızsın, tanımadığın bir adamın gazetesi alınır mı?" der. Konuşulanları duya Cüneyt Bey gülümseyerek gazetesini çocuğa verir ve ardından "Okumayı seviyor musun?" diye sorar. Tarlalar arasında akıp giden trende bir sohbet başlar, gazeteci ve kız çocuğu arasında.

Cüneyt Bey anlar ki, yol arkadaşı okumayı çok seven, kitaplara ilgi duyan bir çocuktur. Sohbet esnasında çocuk ona masallar yazdığını söyler, bu daha da hoşuna gider Cüneyt Bey'in. "Peki," der, "yazdığın masallardan birini bana gönderir misin? Eğer uygun görürsem gazetede basarım. Ama masalını mutlaka daktiloyla yazıp göndermen gerekir."

Bu sözler çok heyecanlandırır kız çocuğunu, masalının bir gazetede basıldığı düşüncesi günlerce süsler hayallerini... Ama daktilo ulaşılması zor bir araçtır o günlerde; her yerde bulunmaz, ancak devlet dairelerinde, okullarda vardır. Kız çocuğu, "Nereden nasıl daktilo bulacağım" diye düşünürken bir gün Kütahya'da,

**Şiirli Yastık* kitabından alınmıştır.

adliye önünde çalışmakta olan arzuhalçileri görür. Arzuhalçiler, okuma yazma bilmeyen insanların devlet dairelerindeki işlerine dilekçe yazan, daktiloyla geçinen emekçi insanlardır. Küçük kız arzuhalçilerin yanına gider ve “Benim bir masalım var, el yazısı, onu size getirsem bana daktiloda yazar mısınız?” diye sorar. “Tamam,” der arzuhalci, “ama 2 lira alırım.”

2 lira o zaman büyük bir para, hele ki bir çocuk için... Ama kararlıdır kız çocuğu; haftalar boyunca harçlıklarını saklar, almak istediği karamelaları, bisküvileri yemez, içmek istediği gazozları içmez ve o parayı biriktirip yazdığı hikâyeyi arzuhalciye daktilo ettirerek gazeteye gönderir...Yayımlanan ilk öyküsü budur... Ki yıllar sonra bu ülkenin çocuk edebiyatının en ünlü, en saygın ismi olacaktır. O kız çocuğunun adı çok sevilen kitaplarının kapağında “Gülten Dayıoğlu” olarak yazmaktadır.

Gülten Dayıoğlu, *Kudret* gazetesinde yayımlanan ilk öyküsünü kaybeder. Gazeteye başvurup arşivinden öyküsünü bulmak ister ancak gazete binasının yandığını öğrenir. Ne gariptir ki Dayıoğlu, gazetede yayımlanan ilk öyküsünde bir baca temizleyicisini anlatmıştır.

Gülten Dayıoğlu ailesiyle beraber İstanbul’a gelir ve ortaokula başlar. Türkçe öğretmenini onun edebiyata olan ilgisini kısa sürede keşfeder. Bir gün, Türkçe dersindeyken müfettiş gelir sınıfa. Öğretmen ders anlatırken müfettiş Gülten Da-

yoğlu’nun yanına oturur. Ders bittiğinde, sınıftaki çocuklar teneffüse çıkarken, öğretmen Gülten Dayıoğlu’nu müfettişle tanıştırmak için durdurur: “Biliyor musunuz Müfettiş Bey, bu çocuk edebiyatla çok ilgili ve inanıyorum ki ileride çok büyük bir yazar olacak,”

Müfettiş çocuğa bakar ve şöyle söyler: “Madem edebiyatı bu kadar seviyor, o zaman bu çocuğu kütüphanede görevlendirelim.”

Gülten Dayıoğlu o müfettiş sayesinde kütüphanede görevlendirilir ve raflardaki kitapları tek tek okumaya başlar. O gün, derse giren müfettiş Reşat Nuri Güntekin’dir... Buyrun size edebiyatın bir garip fotoğrafı daha: *Çalılıkusu*’nın yazarı ve ileride bir öğretmen olarak çocuk kitapları yazacak olan kız çocuğu aynı sırada, yan yana!

Bir gün yeni bir roman yazmaya karar verir Gülten Dayıoğlu... Bu romanda bir dağ olacaktır ve o dağ için isim seçmesi gerekir. Dağın adının ne olacağına bir türlü karar veremez, eline atlası alarak gözlerini dünya üstünde, kıta haritalarında gezdirmeye başlar. Oradan rastgele bir dağ seçer: Parbat. Romanına da *Parbat Dağı’nın Esrarı* adını verir. Bu dağ gerçekten dünyada var olan, Hindistan ve Pakistan sınırında bir dağdır.

Romanı bitince ailesiyle birlikte kısa bir tatile çıkar, tabii son düzeltmeleri yapmak için romanını da yanına alarak. Tatil bitip de eve döndüklerinde uyumak için odasına geçen Gülten Dayıoğlu romanını arabada unuttuğunu fark eder ama gidip almaya üşenir, “sabah gider alırım,” diye düşünür. Uyandığında romanını almak üzere arabaya gittiğinde ise yazarı çok kötü bir sürpriz beklemektedir. Arabanın camı kırılmış ve romanın olduğu çanta çalınmıştır. Tırmanış esnasında düşen bir dağcı gibi tüm umutları kırılır Gülten Dayıoğlu’nun. Haftalarca romanını bulmaya çalışır; karakola gider, hırsız belki değersiz görüp çöpe atmıştır diye civardaki çöplükleri karıştırır... Ama romanını bulamaz.

Birkaç gün sonra verdiği bir röportajda, kendisini çok üzen bu olayı anlatır. Gazetede röportajı okuyan bir adam yazarı telefonla arar ve “Ben sizin romanınızı buldum,” der. Gerçekten de hırsız çantadan çıkan dosyayı değersiz görerek sokağın bir köşesine atmış ve telefonla Gülten Dayıoğlu’nu arayan adam romanı bulup saklamıştır... Ve ne gariptir ki roman yayımlandıktan sonra Gülten Dayıoğlu, kitabına adını verdiği Parbat Dağı’nın ilginç bir özelliği olduğunu öğrenir!

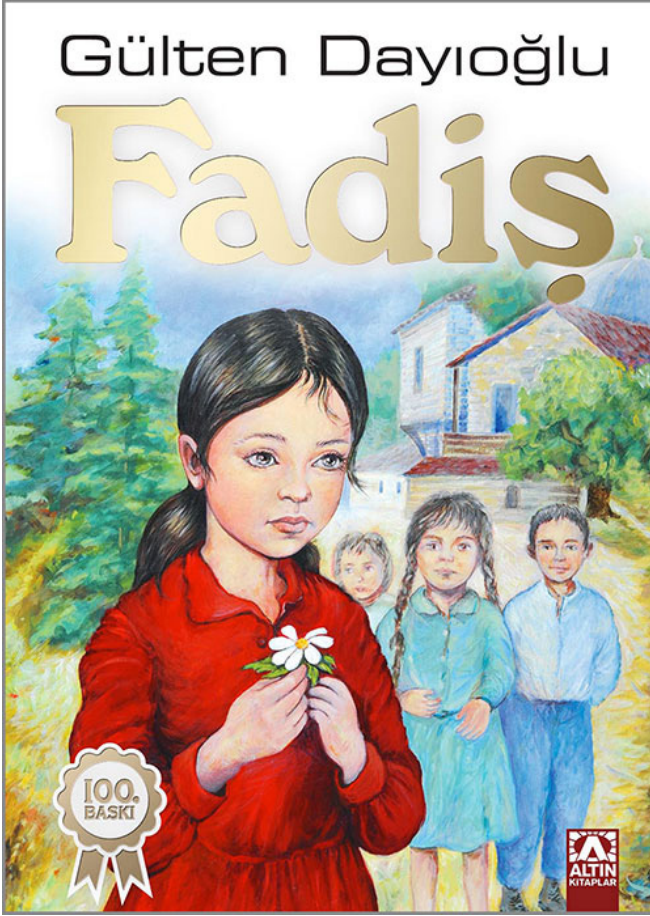
Gülten Dayıoğlu Parbat Dağı’nı kötü insanların çıkmak isteyip de bir türlü ulaşamadıkları bir yer olarak göstererek, kötü insanların giremediği bir dağ olarak anlatır romanında... Ve Parbat Dağı’nın gerçekten de böyle bir özelliği vardır. Hitler, üstün ırk olduğunu savunduğu Almanların o dağa çıkacağını iddia ederek ülkesinin en ünlü dağcılarını Parbat’a gönderir ama onların hiçbirisi dağa çıkmayı başaramaz.

TÜRK ÇOCUK EDEBİYATINA BİR SAYGI DURUŞU *FADİŞ* 50 YAŞINDA

Ömür KURT

Gülten Dayıoğlu'nun içli kaleminden çıkan *Fadiş*, yalnızca Türkiye'nin yakın tarihine ışık tutmakla kalmıyor, aynı zamanda insanımızın ruhsal yapısını, iletişim kurma biçimini, hayattan beklentisini “yuva” motifi kullanarak çarpıcı bir şekilde gözler önüne seriyor.

Bu yıl 50 yaşına basan *Fadiş*'in yazıldığı ortam, Türkiye'nin aydınlanma heyecanının sürdüğü, ancak siyasi ve toplumsal çalkantıların arttığı yıllara denk geliyor. “İstanbul'un taşı toprağı altın” deyiminin dilden dile dolaştığı, insanların sırtlarında bir bohçayla yollara düştüğü, kendine şehrin kenar mahallerinde tutunacak bir dal aradığı o yıllar, insanımızın kendi iç çelişkisini ve ruhsal yapısını müzikle, ağıtla, ninniyle dışa vurduğu yıllar aynı zamanda... Köyünün âdetleriyle şehre gelmiş insanlar, şehrin gereklerine ayak uyduramıyor ve şehirli taraflar tarafından yadırganıyordu. Göçle gelen köylüler şehrin içine girmekte zorlanınca, şehrin çev-

resinde bir “gecekondu ağı” oluşturarak şehirleri sardılar. Çalışmak için şehre indiler, dinlenmek için şehrin uzağındaki gecekonduya çekildiler. Bu süre içinde de ne köylü kalabildiler ne de kentli olabildiler. Bu arada kalmışlık, çileli hayatlarının üzerine daha da yük bindirdi. Bir gün köye dönme hayali kurdular, bu arzuyla yaşadılar. Şehirde doğan çocukları ise kendi anılarını şehirde oluşturduğu için bilmedikleri bir yere, yani anne ve babalarının hayali olan köye gitme arzusunu hiç anlamadılar, içselleştiremediler de. *Fadiş*’in yazıldığı yıllar, Türkiye’de göç dalgasının hızlandığı, köylerin şehirlere aktığı, şehirleşmemiş köylülerin isyanını anlatan “arabesk müziğin” her yanı sardığı, plansız derme çatma evlerde kurulan hayatların, insanların kendilerini “yalnız” ve “görünmez” hissettiği yıllardı. Siyasi çekişmelerin arasında kendine bir yuva arayan insanların, gecekondu kozunu kullanan siyasilere ça-

bucak kandiği yıllardı aynı zamanda. Üstelik çıkarlar söz konusu olduğunda ilk vazgeçilen de yine onlardı. Halkın yoksulluk feryadını duymayan hükümetler, bir evlerinin olduğunu hemen duyuyorlardı. Köyle kent arasına sıkışmış yoksulların, evlerini kurtarmak için polisle karşı karşıya geldiği, ama iş makinelerinin, o yoksul insanların bir gecede kondurdukları küçücük damı başlarına yıktığı çaresiz zamanlar... Oysa herkesin istediği sadece bir yuvaydı. Bir parça ekmek, bir yudum su, bir de sığınacak dam. Hepsı buydu. Kimsenin hayattan büyük beklentisi yoktu. *Fadiş*, işte böyle bir ortamda doğdu.

Eser, Kurtuluş Savaşı’nın buhranlı zamanlarına uzanarak başlıyor. Savaşın yorgun insanların yoktan var olan hayatları, yediklerine içtiklerine, yaşadıkları ortama, hayata bakışlarına, sohbetlerine yansıyor. Ölmeye yakın bir hastanın birden dirilmesinin yarattığı şaşkınlık ve yorgunluk, romanın kahramanlarına da tesir ediyor. Türk kültürünün en temel geleneklerinden biri olan imece ve dayanışma kültürü, yıkık hayatları ayağa kaldırıyor, dayanışmanın insan yaşamı için ne kadar önemli olduğunu da ortaya koyuyor. Bunu kitabın başından sonuna dek çeşitli şekillerde görüyoruz. Önce Yunanlıların yakıp yıktığı köydeki evlerin el birliğiyle inşa edilmesi, sonra *Fadiş*’in annesi Cemile’nin İstanbul’a uzanan yolculukta, sığınacak bir yuva ararken gördüğü yardımlaşma, hep bu imece kültürünün ürünü. Üstelik “imece” insanlara kendini güvende hissettiriyor. Zira güven duygusu da huzur hissiyle bağlantılı. İnsan en çok kendine ait bir yuvada huzur bulur. İşte bu sebeple yol ve yolculuk bir yuva arayışıyla geçiyor ve sığındıkları hiçbir dam hem Cemile için hem de *Fadiş* için köydeki yuvalarında buldukları huzuru ve güveni asla vermiyor. En güvende hissettikleri an bile içlerinde bir endişe taşıyorlar. İşte bu sebeple yuva, eserin en temel motifi. Zira insanın dünyadaki varlığı da hep bir yuvada geçiyor. Önce anne karnında, sonra bir evde, sonra da bir mezarda... O yuva bulma arzusu, insanın sığınmak için sürekli bir arayış içinde olmasına yol açıyor, açıkta yaşamıyor.

Diğer yandan, tarih boyunca büyük yükler yüklenen Anadolu kadınının ezilen, ama direnen ruhu da kitabın omurgasını oluşturuyor. Büyük Kurtuluş Savaşı’nda erkeklerle omuz omuza çarpışan Türk kadını, orduyu donatmış, askeri yedirmiş, giydirmiş, cephanesini taşımış, cephede savaşmıştı. Ancak savaş bitince erkekler,

kadınları ne mecliste ne de sosyal hayatta yanlarında istemediler. Kadınların öğretmen olmasını, milletvekili olmasını, hatta okumasını bile doğru bulmayan erkek sayısı toplumun çoğunluğunu oluşturuyordu. Ancak Cumhuriyet aydınlanması bu geri kafalılığı ezdi geçti, kadınla erkeğin denk olduğunu, medeniyetin bunu gerektirdiğini topluma öğretti. Fadiş ve annesi Cemile işte bu anlayışın olgunlaştırdığı bir ortamda İstanbul yollarına düştü. Onurlu bir yaşam arayışıyla, parçası eksik bir yuvayı tamamlamak amacıyla... Cemile, onları bırakıp giden kocasının peşinden gittiği İstanbul'da sürekli kandırılmayla, hayal kırıklığıyla karşılaşınca, Fadiş ile kendisinin hayatını kurmanın çabasına girişmiş bir karakter. Baba figürü ise, dönemin ruhunu yansıtmaması açısından önemlidir. Anadolu geleneğinde çocukları kucağa almak, sevmek bile yadırganırken, aile bağını iyi kuramamış erkeklerin, çocuklarına yeterli ölçüde sevgi verememelerinin sonucu olarak Fadiş, babasıyla gerçek anlamda bir sevgi bağı kuramamıştır. Bu bağ eksikliği, başı bir baba eli tarafından hiç okşanmamış bir çocuğun hayal kırıklığına karışır, yaşamın acı yüzünü ona gerçekçi bir şekilde gösterir. Bu doğal öğrenme süreci, Fadiş için acı olur. Hayalinde yıkılan bir baba figürü, bir türlü kavuşamadığı annesi ve dağılan yuva üçgeninde *Fadiş*, toplumsal bir portre çizer.

Kitabın önemli alt metinlerinden biri de "çıkar sağlama" durumudur. İnsanların iyi niyetinin ihlali, istediğinde bir araya gelerek her türlü zorluğu aşan, ama başı gerçek anlamda sıkışmadığında birbirinden çıkar sağlamaya çalışan insanların psikolojisini de gözler önüne serer. Cemile'nin, yavrusu Fadiş'i hiçbir yere sığdıramaması, akrabaların ve eşin dostun, Fadiş'e bakmak için Cemile'den para sızdırmaya başlaması da bunun sonucudur. Bencil insanların hayatın her döneminde var olduğu, hatta gaddarlığın olağan karşılandığı zamanlarda bile insanlar sevgi için hayata tutunmaya çalışıyor, direniyor, birbirine görünmez bağlarla tutunuyor. Fadiş ve annesinin hayatındaki bu çileli kesit, bunun en önemli örneklerinden biridir. Yıkılmış bir yuva ve oradan oraya sürüklenen hayatlar arasında Fadiş, anne özlemiyle bir yaprak gibi evden eve savrulur. Ancak hiçbir ev, ona yuva olamamıştır. Cemile ise çocuğu için yaşayan fedakâr bir annedir, onun için yapamayacağı şey yoktur. Onun okumasını, iyi olmasını arzular. En büyük hayali, imkânsızlıklar yüzünden yan yana gelemeyen ana kızın kucaklaşmasıdır. Ancak bu

Fotoğraf: Kadir İncesu

istekleri, sürekli engellerle karşılaşmalarından dolayı bir türlü gerçekleşmez.

Eserin vurguladığı noktalardan biri de insanların birbirlerine gösterdikleri tavrın para ile uğradığı değişkenliktir. Varlıklı insanlar parayı bir güç gösterisi olarak kullanarak yoksulları eziyor, insanların gözünde eşit olması gereken çocuklar bile bundan nasibini alıyor. Cemile, çalıştığı evlerin hanımlarıyla zaman zaman sorunlar yaşıyor, yavrusuna bir kuru ekmeği bile yediremiyor, tüm işi gücü sırtlanıyor ancak evin hanımını bir türlü memnun edemiyor. Bu çarpıcı metin, toplumsal bir gerçekliği de gözler önüne seriyor. Acılı zamanlarda omuz omuza veren, dayanıklılığıyla ayakta kalan yoksula saygıyla ve minnetle yaklaşan varsıllar, rahat zamanlarında onların üstünde baskı kuruyorlar. Yeri geldiğinde sözü edilen kadın dayanışması, hizmetçi ile ev hanımı ilişkisi söz konusu olduğunda bir türlü kurulamıyor. Hizmet eden hep daha fazlasını istiyor, hizmet eden hep eziliyor. Paranın sağladığı güç, dayanışma kültürünü halının altına süpürüyor. Çocuk-

lar da bundan nasibini alıyor.

Bir çocuk karakter olarak Fadiş; hayallerini, umutlarını, çocukluğunun da verdiği bir deneyimsizlikle zaafı olan biri. Hata yapıyor, hatalardan ders alıyor, deneyimleyerek öğreniyor, vicdan duygusunu böyle kazanıyor. Fadiş'in Bekir Ağa ile Zehra Kadın'ın evine gidişi, evin oğlu Hasan ile kurduğu 'kardeşlik' ilişkisi de bunun örnekleriyle dolu. Fadiş asla "evin çocuğu" olamıyor. Annesi, iyi bakılsın, sevgi görsün diye varını yoğunu bu eve aktarıırken Fadiş, sığındığı evin sahipleri tarafından bir geçim kapısı gibi görülmeye başlıyor. Evin oğlu Hasan'dan daha büyük olmasına rağmen, Hasan okula giderken o gidemiyor. Aralarında bir eşitlik kurulamıyor. Fadiş bu evin "kızı" olamıyor. Bu sebeple Fadiş için bu ev de bir "yuva" olamıyor.

Hasan ile Fadiş çocukluk hisleriyle oyunlar oynarken, şakalaşırken, bazen kavga edip bazen arkadaş oldukları zamanlar oluyor. Hınzırlık yaptıkları olaylar da onlara büyük vicdani yükler yüklüyor. Örneğin, otobüs görmek için yola çivi bırakmaları ve otobüsün lastiğinin patlaması onlar için vicdani bir ders. Onlar bu "şenliği" görüp mutlu olmayı umuyor ama öğrendikleri şey, bazen birini mutlu edecek bir olayın başkalarını üzebileceği bilgisi oluyor. Bu davranışların altında da Türk toplumunun geleneksel çocuk eğitiminde fazlaca kullandığı "Yapma, etme!" yaklaşımı yatıyor. Sürekli engellenen çocuklar, kendi maceralarını aramaya başlıyorlar. Olayları neden sonuç ilişkisi içinde değerlendirmediklerinden hatalar yapıyor, bu hatalardan acı dersler çıkararak öğreniyorlar. Fadiş'in ve Hasan'ın çocukluk portresi de bunu kanıtlıyor. Üstelik geleneksel 'kahraman' figürlerinde ana kahramana "zaaflar" pek yüklenmez. Ancak Fadiş zaafı da olan bir karakter. Çünkü zaaf, hayatın içinde var. Paylaşmak istiyor, ama gözü paylaştığı şeyde kalabiliyor. Bu yaklaşımında da yaptığı davranıştan ders çıkarabiliyor. Çünkü bir çocuk her neye sahip olursa olsun doyumlu hissi yaşamayı bilmiyor. Kendisinde olmayan şeye özeniyor, onu istiyor. Aldığı an ise ondan vazgeçiyor, hevesi geçiyor. İşte bu psikoloji, "yoksulluk" durumundan da kaynaklanıyor. Fadiş hem "yoksul" hem de "yoksun" bir karakter.

Eserin içindeki mekânlar, karakterler ve yaşanan olaylar sadece bir döneme ışık tutmakla kalmıyor, aynı zamanda insanımızın içindeki duyguların şifrelerini de okurla paylaşıyor. Sevgi, kavuşamama hissiyle özleme

dönüşüyor; özlem, hasrete eviriliyor, hasret de kaybetme korkusunu getiriyor. Bu düzlemde sevgiye olan inanç hiç azalmazken, korku kültürü de sevginin karşısında bir engel olarak duruyor. Fadiş'in babası bile kızını bir "para sızdırma" ve 'evlilik bağından kopma' aracı olarak görüyor. Nitekim kitaptaki baba karakteri, bazen en yakınımızdakilerin bile bize karşı iki yüzlü davranabileceğinin en önemli örneklerinden biri. Yüze gülen, ama arkadan iş çeviren bir kişi olarak baba, erkeğin güvenilmez ve sevgisiz olduğu kimliğini; yavrusunu korumak için çabalayan ve ona sevgi veren bir kişi olarak anne ise sevgi bağı kuran kişi kimliği oluşturuyor. Bu temel yaklaşım, eserdeki diğer kadın ve erkek figürlerde de kendini gösteriyor. Erkekler genel olarak ilgisiz ve sert bir portre çiziyor.

Kitabın en temel vurgularından biri olan 'yuva' kavramı, okul ile kendine karşılık buluyor. Fadiş'in okula gitme hayali, geleceğin eğitimle sağlanabileceği mesajını aktarıyor. Hayran olduğu öğretmenin bir kadın olması, hayaller kurmasına, onu kendine örnek almasına yardımcı oluyor. Okulun ve eğitimin, bir kadının bağımsızlığında en temel etken olduğu bu bağlamda okura aktarılıyor. Nitekim, Cumhuriyet kültürü de eğitime büyük önem veriyor, kadının kendi özgürlüğünü kazanabilmesinin birincil koşulunun eğitim olduğunun altını çiziyor. Bu toplumsal hedef, kitapta kendine doğal bir yol buluyor, Fadiş'in korkularını, Cemile'nin buhranını yok ediyor, onlara yeni ufuklar açıyor. Böylece Fadiş'in oradan oraya sürüklenirken bir türlü bulamadığı "yuva" sonunda "okul" oluyor, Fadiş'in kendini güvende ve huzurlu hissettiği yuvaya dönüşüyor.

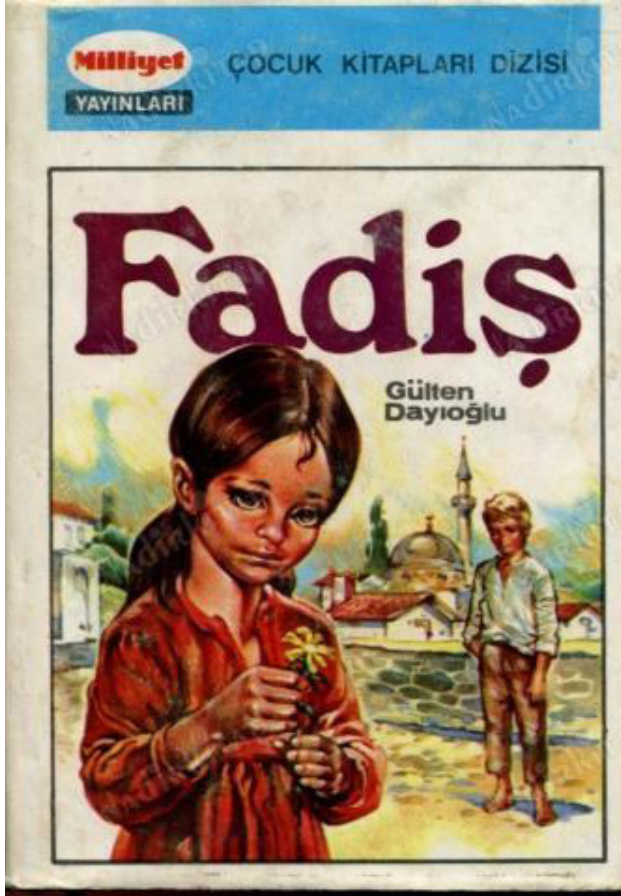
Gülten Dayıoğlu bu unutulmaz eserinde gerçek hayatta karşılaşabileceğimiz olayları, derin bir psikolojik analizle bizlere aktarıyor. Kitabın omurgasını oluşturan "yuva" alt metninin aslında bir okul olduğunu kitabın sonunda anlıyoruz ve böylece insanı özgürleştiren eğitimin huzur, mutluluk ve güvenin kaynağı olduğu sonucuna varıyoruz. 50. yılında *Fadiş* hâlâ tüm çarpıcılığıyla bize bu gerçeği yansıtıyor.

SAYFALARDA YAŞAYAN KÜÇÜK *FADİŞ*

Hülya SOYŞEKERCİ

Çocuk ve gençlik edebiyatımızın kurucu isimlerinden Gülsen Dayıoğlu, küçük okurlar için kaleme aldığı pek çok yapıtıyla kuşaklar boyunca yüreklerde, zihinlerde derin izler bırakan bir yazar.

Gülsen Dayıoğlu'nu yayımlanmış ilk romanı *Fadiş* sayesinde tanıdım. *Fadiş*'in yayımlandığı yılda; yani 1971'de ortaokul öğrencisiydim. Daha ilkokul yıllarımdan itibaren kitapların içindeki o büyölü dünyayı keşfettiğim için, aile ve okul kitaplığında çocuklar için yazılmış ne bulursam okumaya gayret eder, öykü, roman ve masalların içindeki o renkli ve düşsel dünyada yaşamaktan büyük keyif alırdım. Özellikle Pollyanna, Jo, Heidi ve Fadiş, o yıllarda en çok etkilendiğim ve ruhen yakınlık duyduğum roman kahramanları arasındaydılar. Aradan uzun zaman geçti; 2021'de Fadiş, 50. yaşını kutlayan bir çocuk kahraman olarak aramızda, zihnimizde, düşlerimizde ve edebiyatın ölümsüz sayfalarında yaşamaya devam ediyor.

Nitelikli çocuk kitapları, erken yaşlarda okumayı sevdirir insana. Muzaffer İzgü, yıllar önce “çocuk okuru olmayan bir toplumun yetişkin okuru da olmaz.” demişti. Gerçekten, nitelikli çocuk kitaplarının insan yaşamına yön verici özelliği vardır; o kitaplar sayesinde insan daha çocukken hem okumayı sever, hem de düşlerini, düşüncelerini ve dil hazinesini okuma yoluyla geliştirerek farklı bakış açıları kazanır. Çocuğa yepyeni ufuklar açar çocuk kitapları; küçük okurun yaratıcılığını harekete geçirdiği gibi metne sindirilen mesajlar yoluyla çocuğun sosyal ve kişisel gelişimine katkıda bulunur; toplumsal ve evrensel değerlerle donanmasına yardım eder. Küçüklerin, sevgi, barış, kardeşlik, dayanışma, iyilik, doğruluk, dürüstlük gibi değerleri, didaktikliğe yönelmeden, kurmaca içinde, çocuk kahramanlar yoluyla benimsemesini sağlar. Çocuk okurlar, okudukları metinlerdeki kahramanlarla özdeşim kurarak onların dav-

ranışlarını ve temsil ettikleri değerleri kendilerine örnek alırlar çoğu zaman.

Ülkemizde çocuk edebiyatı konusunda akla gelen ilk isimlerden olan Gültén Dayıoğlu, yapıtlarının pek çoğunu bu ilkeler üzerine inşa eder. Bizim Market dergisinde yer alan 2005 tarihli söyleşisinde yazın anlayışını şöyle dile getirir: “Çocuk ve gençler için yazarken onların bu zamanlarını hoşluk içinde geçirmelerini hedeflemiyorum. Tersine, onlara sevgi başta olmak üzere, insanı insan kılan temel ilkeleri, didaktik havaya girmeden, hatta heyecan verici serüvenler şerbetinde eriterek, pembe tüllere sararak aktarmaya özen gösteriyorum. Onlarda anadil bilinci oluşturmaya, dil dağarcıklarını zenginleştirmeye çalışıyorum. Roman kahramanları yoluyla insan tiplerini tanıtıyor; türlü sorunlar ve çözümlerden örnekler vererek yaşam deneyimi kazandırmaya çalışıyorum. Okurlarımın hem insan olmanın, hem de yaşadıkları çağın bilincine varmalarını istiyorum.”

Bilindiği üzere, çocukların belki de en güçlü duygusu meraktır; çocuklar merak sayesinde öğrenmeye başlar; dünyayı, insanı ve toplumu tanırlar. Bu olgunun bilinciyle yazan Gültén Dayıoğlu’nun roman ve öyküleri meraklı olaylara dayalıdır; öykü ya da roman kahramanının başından birçok olay geçer, çocuk okurlar, bu romanları okurken olaylardaki merak duygusunun izini sürerek sayfaları ilgiyle çevirirler. *Fadiş* romanı da *Fadiş* adındaki küçük bir kızın yaşantılarını; karşılaştığı acı, tatlı, hüznü, neşeli pek çok olayı dile getiren, küçük okurların merakla, ilgiyle okudukları, dramatik yapısı güçlü bir roman olarak yer alır çocuk edebiyatımızda. Bir akademik tezde belirtildiğine göre “Gültén Dayıoğlu, 1963’te Doğan Kardeş Yayınevi’nin açtığı ‘Çocuk Romanı Yarışması’na, büyük bir heyecanla ve içinden geldiği gibi yazdığı ilk romanı *Fadiş* ile katılır. *Fadiş*’e çok güvenir; fakat yarışmayı kazanamaz. Yarışmaya dönük coşkusu sönse de *Fadiş* ve yazarlık ile ilgili umutları sürer. Dolayısıyla *Fadiş*, yazara yol açıcı olur.” (Feyza Öner, 2009: 2)

Daha sonra ilk öykü kitabı *Bahçıvan’ın Oğlu* 1963 yılında okurlarıyla buluşur. Bu başarısı yazarımıza büyük sevinç ve mutluluk verir “Onun verdiği sevinç, *Fadiş*’ten kaynaklanan kırgınlığımı unutturmaya yetmişti. Bir süre aynı türden kitaplarım art arda yayımlanmaya başladı.” der bir söyleşisinde. (Feyza Öner, 2009:2)

Fadiş romanında olaylar

Küçük Fadiş, annesi ve babasının ayrılması nedeniyle hayatın zorluklarını çok erken yaşlarda tanır; bu zorluklarla nasıl baş edebileceğini de erkenden öğrenir. Romanın girişinde Anadolu'nun işgal edilmesi ve Milli Mücadele yıllarına değinilir. Fadiş'in ninesi Naciye Kadın'ın, o zor yıllarda oğlunu savaşta kaybetmesi, ardından evinin yanması üzerine kızı Cemile ile beraber yeni bir hayat kurmak üzere Toroslu kasabasına göç etmesi anlatılır; savaşlarda özellikle kadınların yaşadığı zorluklara, yitimlere, göçlere, yoksulluklara dikkat çekilir. Bu çileli yaşam anlatımları, Cemile'nin ve Cemile'nin kızı Fadiş'in daha sonra yaşayacakları zorlukların habercisi gibidir adeta.

Bir süre sonra Cemile, kasabaya gelip terziliğe başlayan Kâmil Bey ile evlenir. Kâmil Bey, kısa bir zaman içinde gerçek yüzünü ve karaktersizliğini ortaya çıkarır. Son derece sorumsuz, ailesine değer vermeyen, duygusuz, vicdanı zayıf, başına buyruk bir adamdır Kâmil Bey. Bir süre sonra bu evlilikten Fadiş dünyaya gelir; ama onun doğumu da Kâmil Bey'i evine bağlayamaz. Sık sık şehre gidip eve gelmeyen Kâmil Bey, bir süre sonra şehre taşınır ve burada başka bir kadınla yaşamaya başlar. Cemile ile aralarında nikâh bağı o sırada devam etse bile Kâmil Bey bu sorumluluğu ve öz çocuğunun varlığını dikkate almaz. Hem baba hem de koca olarak sorumsuz ve zayıf bir kişilik sergiler. Annesi Naciye Kadın'ın ölümü üzerine Cemile, Fadiş'le birlikte şehre Kâmil Bey'in yanına, gelir; ancak Kâmil Bey, onları evinde istemez. Fadiş'i sever görünse de baba olarak hiçbir görevini yerine getirmez ve çocuğuna sahip çıkmaz. Bu olaylar üzerine Cemile Fadiş'i de yanına alır, İstanbul'a çalışmaya gider.

Cemile, İstanbul'a gelince hemşerilerinin yardımıyla zengin evlerde hizmetçiliğe başlar. Ne yazık ki ilk çalıştığı yerde kızı Fadiş'in istenmeyişi, evin hanımı ve küçük oğlu tarafından sürekli aşağılanması Cemile'yi çok üzer. Hanımı Fadiş'i istemediğini açıkça belirtir; şımarık bir çocuk olan oğlu Aydın da Fadiş'i sık sık itip kakar, onu acımasızca hırpalır. Bu olaylar üzerine Cemile, Fadiş'i para karşılığında kendi akrabalarının yanına gönderir.

Roman olayları ilerler; Fadiş birçok ev, köy ve şehir değiştirir. Her gittiği yerde annesinin uzakta olması, babasının ilgisizliği nedeniyle birçok sıkıntı ve zorluk

yaşar. Tam anlamıyla bir savrulma içindedir küçük Fadiş. Diyardan diyara, kentten kente, köyden köye savrulur durmadan. Her kaldığı evde, her yaşadığı köy ya da kasabada farklı farklı olaylarla karşılaşır. Kendi evlerinin dışında, bir süre de babasının evinde kalır. Babası, Fadiş'i Cemile'den boşanmak için bir tehdit aracı olarak kullanır; bu amaçla da küçük kızı iki kez kaçıır.

Fadiş'in kaldığı evleri belirtmek gerekirse; annesinin yanlarında hizmetçilik yaptığı Doktor Sami Bey'in evinde, Saime Hanımefendi'nin evinde, İstanbul'da bir hemşerilerinin evinde, iyi yürekli Hafize Nine'nin evinde, Tanardı kasabasında yaşayan amcası Hamdi Bey'in evinde; en son olarak da Örenköy'de yaşayan teyzesi Zehra Kadın'ın evinde kalır Fadiş. Her gittiği evdeki, köy ya da kasabadaki yaşama tarzına, elinden geldiğince uyum sağlamaya çalışır; çevresi tarafından sevilen bir kız olmaya çabalar. Annesizliğini, anne sevgisinden uzakta kalışını, sahipsizliğini çevresindeki büyüklerin ve çocukların sevgisini kazanarak telafi etme gayreti içindedir. Sevgi, iyilik ve yardımlaşma yoluyla toplum içinde iyi bir yer edinmeye önem verir.

Henüz yedi sekiz yaşlarında olan Fadiş, yaşadığı bütün bu mekânlarda hayatında büyük etkiler bırakabilecek birçok olayın içinde bulur kendini. Çevresindeki insanların çoğu iyi görünseler de paraya karşı zayıftır, annesinden uzakta yaşamak zorunda kalan küçük bir çocuğa karşılıksız iyilik ve yardımda bulunma bilinçleri yoktur pek çoğunun. Yoksul yaşam, insanlardaki karşılık beklemeyen iyilik, yardımseverlik ve özveri duygularını da aşındırmıştır ne yazık ki.

Baba sevgisi yoksunluğu

Kâmil Bey, bir an önce Cemile'den boşanıp diğer kadınla evlenmek istediği için Fadiş'i Cemile'ye karşı koz olarak kullanır; kaçırp kendi evine götürür. Sadece bir gece yanında kalan Fadiş'e sinirlenir; ona şiddet uygulamaktan çekinmez. Fadiş de babasını sevmez ve ona hiçbir şekilde güvenmez. "O gidince Fadiş, 'Babam başkalarının babalarına hiç benzemiyor. Tıpkı bir yabancı gibi' diyerek iç çekti. Mahalledeki çocukların babalarını gözünün önüne getirdi. Akşamüstleri işten dönen babalar; çocuklarını kapı önünde nasıl kucaklıyor, sımsıkı sarılıp nasıl öpüyorlardı. Fadiş bunları derin derin düşündü. Babası kendisini hiç öpmemişti. Ona candan sarılmamıştı. Sonra annesi geldi aklına. Bir an, onun sıcak göğsünü,

ellerinin okşayışını anımsamaya çalıştı. İçinde dayanılmaz bir özlem duydu.” (Gülten Dayıoğlu, 2021: 130) Bu anlatımlar, Fadiş’in baba sevgisinden ne denli mahrum olduğunu, aile içinde sevgiyi sadece annesinden gördüğünü belirtiyor. Romanın dramatik yapısı karşıtlıklar üzerine kuruludur; anne ne kadar olumlu bir karakterse baba o denli olumsuzdur. Anne, sevecen, sorumluluk sahibi, özverili bir kadın olduğu halde, baba, annenin tam karşıtı bir karakter yapısı sergiler. Romanda dramatik karşıtlığı oluşturan daha birçok unsur vardır; sevgi-şiddet, yoksulluk-varsıllık, iyilik-kötülük, bilgi-cahillik, sorumluluk-sorumsuzluk, özgecilik-bencillik gibi.

Babası, kaçırma sonrasında küçük kızı bir akrabasının evine bırakır. Orada da mutlu değildir Fadiş. Roman olayları boyunca, Fadiş, bırakıldığı evlerin pek çoğunda sözel, psikolojik ya da fiziksel şiddete maruz kalır, buna rağmen hayata küsmeyen, direnerek hayata tutunan bir kız olarak kendini var eder. Arkadaşları ve birçok büyüğü tarafından sevilen bir kız olarak Fadiş, yaşadığı tüm olumsuzluklara rağmen iyimserliği elden bırakmaz; gücünü umudundan, sevgisinden, yardımseverliğinden ve iyimserliğinden alır. Bu nedenle Fadiş, küçük okurlar için iyi bir örnek oluşturur; olumlu bir çocuk karakter olarak küçük okurlar tarafından da sevilir ve benimsenir.

Romanda baba imgesinin olumsuz yansımalarına karşın anne imgesi olumludur, tutarlı, dengeli, sevgi dolu ve sorumluluğun bilincinde olan anne Cemile, roman boyunca kızına özlem içinde yaşar; sonunda birbirlerine mekân olarak daha yakın olabilecekleri bir çözüm yolu bulunacak; Fadiş, annesinin hizmetinde bulunduğu yaşlı ve zengin karı koca tarafından İstanbul’da yatılı bir okula yerleştirilecek, böylece Cemile’nin umutları boşa gitmeyecektir. Cemile, nihayet çocuğuna kavuşmanın, onu okutup güzel günler görebilmenin umudu ve hayaliyle doludur. Fadiş’in varlığı, bir anne olarak Cemile’yi hayata bağlar; yaşadığı zorlukları aşmasını kolaylaştırır. Annesi Naciye Kadın’ın güçlü ve mücadeleci tutumunu örnek almıştır; hiçbir şey Cemile’yi yıldıramaz.

Romanda paylaşım, yardımlaşma, bir şeye emek verme, bir şeyin sorumluluğunu alma gibi davranışsal değerler, Fadiş’in ve başta Hasan olmak üzere Fadiş’in çevresindeki çocuk karakterlerin olaylar karşısındaki

tavır ve davranışları üzerinden dile getirilir. Böylece küçük okura satır aralarında önemli sosyal iletiler de verilmiş olur.

Doğanın bir parçası olma bilinci, çocuk oyunları, masallar, bilmeceler...

Romanda, toprakla uğraşan büyüklerine tarla ve bahçe işlerinde yardım eden Fadiş ve diğer küçükler, hem sorumluluk almanın hem de doğanın içinde yaşamının anlamını derinden kavramış ve benimsemiş durumdadırlar. Çocukların oyunları da doğadan esinlendiği için oldukça somut nitelik taşıyan, uzun yıllar boyunca kuşaktan kuşağa aktarılan, toplu halde oynanan, sosyalleşmeye yardım eden, çocuğa doğanın bir parçası olduğunu sezdiren oyunlardır. Gülten Dayıoğlu, kırsal kesimde oynanan çocuk oyunlarına *Fadiş*’te ayrıntılarıyla yer vermiş, çocuk ile oyun arasındaki doğal ilişkinin önemine dikkat çekmiştir.

Roman olaylarının akışı içinde çocuk oyunlarının yanı sıra çocuk dünyasında önemli yeri olan masallara, bilmecelere yer veren yazar, böylece geleneksel köy yaşamından kesitler aktarır ve doğanın içindeki çocuğa odaklanır. Uzun kış gecelerinde “masal anası” adı verilen kadınlar tarafından çocuklara anlatılan masallar, onların düş dünyalarına zenginlikler katar. Bilmeceler sorulurken her çocuk, bilmecenin cevabını bulmak için kendi yaratıcı düşünme gücünü harekete geçirir. Burada dile getirilen sözel kültürün yanı sıra yazar, Fadiş’in okula gitme, öğrenme arzusunu da sıklıkla vurgular.

Gülten Dayıoğlu, elli altmış yıl öncesinin köy yaşamını, çocuk penceresinden ayrıntılı bir bakışla dile getirir. Geceleri gaz lambasıyla aydınlanan, duvarlarında gölgelerin oynadığı eski evler, yer sofralarında tahta kaşıklarla yenen mütevazı yemekler... İmece yoluyla inşa edilen kerpiç köy okulu... Okul ortamında sosyalleşme... Yaz sonu harman yeri, çocukların döven üzerinde harmana yardım etmeleri... Kış hazırlıkları... Kadınların imeceyle yufka yapımları... Geleneklerin ön planda olduğu bir yaşam tarzı... Köyde ramazanlar... Bayram kutlamaları, çocukların bayram sevinci...

Fadiş’in hikâyesi, önceden belirttiğimiz gibi merak unsuru üzerinde ilerler. Birçok yere yolculuk yapan, birbirinden farklı insanlar tanıyan, birçok arkadaş edinen Fadiş’in yaşadıklarının toplamı bir gelişim sürecini

oluşturur. İleriye doğru akan bir romandır *Fadiş*. Bu süreç sonunda *Fadiş* hem bedensel hem de ruhen büyümüş, içindeki direnme gücü de artmıştır. Yaşadığı her üzücü olay onu biraz daha güçlendirmiş ve geliştirmiştir. Bir bakıma, ninesinin ve annesinin direngenliğini, yaşama sınırsız tutunmalarını kendi küçücük varlığında sürdürmeyi başarır *Fadiş*. Bu nedenler dolayısıyla *Fadiş*'i bir "gelişim romanı" olarak nitelendirmek mümkündür. Roman karakterinin bu gelişimi, muhtemelen küçük okurun da gelişimine katkı sağlayacaktır.

Elli yaşındaki bir çocuk romanı olarak

Fadiş neden hâlâ güncel?

Elimde *Fadiş*'in, 100. baskıya ulaşan ve Gülten Dayıoğlu'nun imzasını taşıyan Nisan 2021 tarihli en yeni edisyonu var. Elli yaşındaki bir çocuk romanı neden hâlâ güncel olabiliyor sorusu geliyor insanın aklına. Biraz düşününce, *Fadiş* romanı içinde dile getirilen pek çok olay, durum ve olgunun günümüzde de aynen devam ettiğini görüyoruz. Toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlik yine devam ediyor bütün hızıyla. Çocukların, kadınların, yoksulların, toplumun bütün kırılgan kesimlerinin üzerindeki baskı, kötülük, şiddet, aşağılama gibi olumsuzluklar eskisinden çok daha ağırlıklı olarak sürüyor. Toplumsal eşitsizliğin yanı sıra ev içi emeğe yeterince değer ve önem verilmemesi nedeniyle emekçi kadınların ve çocukların sömürsü katlanarak devam ediyor günümüzde. Yaşadığımız dönemde kadınların pek çoğunun ekonomik özgürlüğünün olmaması, parasal yönden kocalarına bağımlı olarak yaşamalarına neden oluyor yine. Bu olgu, dün olduğu gibi bugün de güncel. Kocasının baskısına, eziyetine, sözel veya fiziksel şiddetine katlanmak zorunda kalan, sesini duyuramayan pek çok kadın var hâlâ. Boşanmalar nedeniyle parçalanmış aileler eskiye oranla kat be kat arttı yaşadığımız dönemde. Anne babası boşanmış çocukların yaşadığı travmalar da giderek çoğalıyor. Bir emekçi kadının çocuğu ya da çocukları, çoğu yerde işveren tarafından bir sorun, bir engel olarak görülüyor hâlâ. Çalışan bir kadının/ bir annenin yaşadığı maddi ve manevi zorluklar pek çok yerde aynen sürüyor ne yazık ki. Kadınların çalışıp hizmet ettiği evlerde, emeğinin hakkının verilmeyişi yine bir sorun olarak devam ediyor.

Çocuğunun sorumluluğunu tek başına üstlenen, o nedenle evlerde hizmetçi olarak çalışmak zorunda ka-

lan bir kadının zorlu yaşantısı, çocuğunun itilip kakılmasından duyduğu derin hüznü, sürekli ayrılık ve özlem sarmalında yaşaması, romanda başarıyla işleniyor. Günümüzde tek başına, var gücüyle çalışıp çocuğuna hem anne hem baba olan binlerce kadın var yaşadığımız toplumda. Elbette çocuklar da bu kırılmanın en zorlu yerinde yaşamlarını sürdürüyorlar. Gülten Dayıoğlu, *Fadiş*'te, dağılmış bir ailenin çocuğu olma gerçeğini, çok yıllar öncesinden dile getirerek, günümüzde de geçerliliğini koruyan, sorun odaklı bir yaklaşım sergiliyor.

Fadiş'in güncelliğini korumasındaki nedenlere değindikten sonra *Fadiş* sayfalarında yer alan ve günümüzde sadece bir anı değeri taşıyan kimi toplumsal ve bireysel olgulara, yaşantılara da örnekler verebiliriz. *Fadiş*'te 1960'lardaki kırsal yaşam ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Köylerdeki ve kasabalardaki sosyal yaşamın uzun yıllar içinde değişip dönüşmesi, köyden kente göç nedeniyle köylerin boşalması, yeni bir köy sosyolojisi doğurmuştur. Birçok köyün kentlere ve kasabalara bağlı mahalle statüsüne geçirilmesi, yaşam tarzının değişmesine neden olmuş, köyün geleneksel kültüre dayalı yapısını, gelenek ve göreneklerini aşındırmış, teknolojik gelişmelerin köylere kadar gelmesi de insanların hayat felsefesini değiştirmiştir.

Tarımsal ekonomi de giderek çözülmeye başlamıştır. Çocuk oyunlarının doğadan esinlenen yapısı tamamen değişmiş, oyunlar dijital ortamlara taşınmıştır. Uçsuz bucaksız kırlarda özgürce koşup oynamak, doğayla bütünleşmek tatlı bir anıya dönüşmüş; çocuklar giderek yalnızlaşıp doğal ve geleneksel yaşamdan kopmuşlardır. Okul ortamları dışında sosyalleşmeler azalmış, sokak ve mahalle oyunları ise neredeyse yok olmuştur. Gülten Dayıoğlu, kırsaldaki çocuk oyunlarını ayrıntılı olarak anlatarak, hem romanına zenginlik kazandırmış hem de kültürel bir miras olan çocuk oyunlarının kaydını tutmuştur.

Günümüz köy ve kasaba yaşamında kentsel kültür ön plana çıkmış; toplumsal, kültürel değerler giderek değişmiş, farklılaşmıştır. Eski dönem çocuklukla yeni dönem çocukluk arasındaki mesafe çok artmıştır. Romanı okurken bugünden geçmişe bakan çocuklar, *Fadiş*'teki bazı toplumsal, geleneksel ve kültürel ayrıntılara oldukça yabancı kalsalar da temel insani değerler, aile ve toplum düzeni konusunda bilgi ve bilinç kazanmakta;

Fadiş'in temsil ettiği sevgi, iyilik, direnme ve umudun pek çok zorluğun üstesinden geldiği gerçeğini görmektedirler. Fadiş, daha önce de belirttiğimiz gibi, çocukların gelişimlerine olumlu katkıda bulunan bir karakterdir. Küçük okurlar iyi kalpli, yardımsever, paylaşımcı, sevgi dolu ve direngen Fadiş'le özdeşim kurabilmekte; onu, unutamayacakları bir roman kahramanı olarak benimsemektedirler. Kitabın iç kapağında yer alan birkaç cümle bu gerçeği şöyle vurgular: *"Fadiş, çocuk edebiyatımızın en bilinen, belki de üzerinde en fazla konuşulmuş çocuk roman karakterlerinden biridir. Gülsen Dayıoğlu'nun usta kaleminin bir eseri olan Fadiş, gerçekte bir roman karakteri olmaktan çok, ete kemiğe bürünmüş, aramızda, yanımızda, yöremizde gördüğümüz, tanıdığımız içimizdeki çocuklardan biridir. Ve Fadiş'in yıllardır bir başyapıt olarak sevilip okunmasının ardındaki gerçek de işte budur. O; annemizin, komşumuzun, teyzemizin, arkadaşımızın çocukluğu; hepimizin hayata karşı mücadelesi ve zaferimizin adıdır."*

Fadiş'in, okurların belleğinde ve edebiyatın ölümsüzlüğünde daha nice elli yıllar yaşayacağına inanıyor; onun zorlu yolculuğuna yıllar öncesinde eşlik etmiş olmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum.

Kaynakça

Feyza Öner, "Gülten Dayıoğlu'nun Romanlarında Çocuklar", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Tekin, Konuya 2009.

"Gülten Dayıoğlu Neden Çok Seviliyor", Söyleşi, Bizim Market Dergisi, 2005.

Gülten Dayıoğlu, *Fadiş*, 100. Basım, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, Nisan 2021.

Mehmet Bakır Şengül, "Çocuk Edebiyatı Bağlamında Gülten Dayıoğlu'nun *Fadiş* Romanı", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:35, sayı:1, Ankara, Haziran 2018.

İnsanların benliklerini ayırıkotu gibi saran sevgisizlik, bencillik, çıkarcılık, kin, nefret, öfke... mikrop gibi çoğalarak dünyayı kuşattı. İşte bu mikroplar, başta sevgi olmak üzere tüm güzel duyguları, düşünceleri yozlaştırıp çürüterek yok ettiler.

Gülten Dayıoğlu
Gökyüzündeki Mor Bulutlar

GÜLTEN DAYIOĞLU VE ÇOCUK YAZINI: *FADIŞ*

Abdullah EZİK

1960'lı yıllardan itibaren özellikle çocuk ve gençlere yönelik eserleriyle Türk edebiyatında kendisine has bir yer edinen Gülten Dayıoğlu, bugüne kadar kaleme aldığı onlarca öykü ve romana paralel olarak, yazı faaliyetlerini günümüzde de aralıksız sürdüren oldukça özel yazarlardan biridir. Öykü, roman, bilim kurgu ve gezi başta olmak üzere birçok farklı türde kalem oynatan Dayıoğlu, bugüne dek birçok kuşağın yetişmesinde oynadığı rol kadar Türkiye'deki gençlerin ufkunu açmak için gösterdiği mücadeleye de örnek alınması gereken isimlerden biri oldu. Bu anlamda başta Ömer Seyfettin, Kemalettin Tuğcu, Muzaffer İzgü, Necati Tosuner ve İpek Ongun gibi isimlerle özdeşleşen yazar, 60 yıla yakın bir zaman dilimi boyunca sürdürdüğü yazın faaliyetleriyle cumhuriyetin yeni/ genç/dinamik kuşaklarını da peşinden sürükledi.

Çocuk yazını, yüzyıllardır farklı kültürlerin birbirine eklenmesiyle ortaya zengin ve kendisine has bir yapı çıkardı. Öyle ki, özellikle destan ve masal gibi türler aracılığıyla gelişen bu yazın, çocukların örnek alması gereken, (kimi oldukça millî) birçok kahraman ve kahraman prototipinin de önünü açtı. Türk edebiyatı kapsamında da gerek Dede Korkut hikâyelerinde işlenen kahra-

Fotoğraf: Kadir İncesu

manlar; gerekse Oğuz Kağan, Alp Er Tunga, Battal Gazi ve Köroğlu gibi destanlara konu olan birçok kahraman bu minvalde ön plana çıktı. Kiminin doğuş hikâyesi doğrudan bir kahramanlık gösterisi, kimininki yol gösterme, kimininki mitik ve efsanevi unsurları bir arada kullanarak Türkler'in kökenine ve dünya üzerinde var oluş biçimine bir biçim verme olsa da nihayetinde tüm bu unsurlar işaret ettikleri tiplere ve bir kahramanda olması gereken özelliklerle fark yarattı; gelecek nesillerde olması gereken karakter hususiyetlerine dair de ipuçları verdi. Özellikle Osmanlı'nın son yıllarından itibaren ise ortaya daha farklı bir yapı çıktı ve geçmişin unutulmaya yüz tutmuş birçok hikâye ve kahramanı yeniden üretilmeye, onlar üzerinden yeni bir anlayış geliştirilmeye çalışıldı. Bunda Batı'da görülen çocuk ve ilk gençlik romanlarının etkisi kadar oluşturulmak istenen millî ideolojilerin ve çocuk gelişimine verilen önemin artması da önemli bir rol oynadı.

Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip Yöntem gibi Osmanlı'nın son döneminde ürün veren ve eserlerini millî duygularla kaleme alan yazarlar için çocuklar ve onların gelişimi oldukça önemli bir meseledir. Onların sahip ol-

dukları ideoloji yeni nesiller üzerinden geliştirilmeli, bu konuda da geçmişin önemli figürleri üzerinden hareket edilmelidir; çünkü tüm bu kahramanlar ve onların hikâyeleri yüzlerce yıllık Türk töresi üzerine inşa edilirken içerisinde asırların kültürel birikimini de barındırmaktadır. Bu doğrultuda Ömer Seyfettin *Falaka*, *Perili Köşk* ve *İncili Kaftan* gibi yazdığı kısa hikâyeler; Ziya Gökalp ise *Altın Işık*'ta işlediği tema ve kahramanlık anlatılarıyla kendisine özel bir alan açmayı başardı. Bu durum cumhuriyet ideolojisiyle de büyük oranda örtüştüğünden ve çocukların gelişimi bu dönemde de önemli bir mesele addedildiğinden benzer bir yazın politikası sürdürülmeye, yazarlar teşvik edilmeye devam edildi. Cumhuriyetin ilk yıllarında kimi eserler sadeleştirilerek yeniden yayınlanırken birçok yeni çocuk ve ilk gençlik öykü-roman yazarı da kendisini göstermeye başladı, bu durum zamanla çocuk ve gençlik yazınının bambaşka dinamikler üzerinden hareket etmesine zemin hazırladı. İşte bu yolda hareket eden ve kendisine alan açarak eserler kaleme alan Kemallettin Tuğcu, İpek Ongun ve Gülten Dayıoğlu gibi isimler de bugün Türk edebiyatının en müstesna yazarları arasın-

daki yerini aldı.

Gülten Dayıoğlu, 60 yıla yakın bir süredir sürdürdüğü yazın faaliyetleri boyunca birçok farklı türde kalem oynatsa da onu asıl kılan çocuk ve ilk gençlik romanlarına atfettiği değer, bıkıp usanmadan bu türde eser vermeye devam etmesidir. Başta *Fadiş*, *Dört Kardeşiler*, *Yeşil Kiraz*, *Anılar İçinde Bir Anı*, *Sekizinci Renk* ve *Yoksa Sen misin* olmak üzere birçok eser kaleme alan Dayıoğlu, bu kitaplar aracılığıyla çocuklara hem ahlaki açıdan hem de etik değerler bağlamında verdiği mesajlarla Türk edebiyatında büyük bir açığı tek başına kapattı. Birçok edebiyat eleştirmeni ve araştırmacı tarafından çocuk ve gençlik edebiyatı alanında "Üç Kuşağın Yazarı" olarak anılan Dayıoğlu'nun etkisi bugün dahi oldukça yakından hissedilmektedir.

Gülten Dayıoğlu'nun ilk kez 1971 yılında yayınlanan ve bugüne kadar 100'ün üzerinde baskı yapan ilk romanı *Fadiş*, işlediği tema ile birlikte verdiği mesajlarla da oldukça özel bir eserdir. Temel olarak *Fadiş* isimli bir kız çocuğunun başından geçenleri işleyen roman, kendi içerisinde hayatın insanlara hiç ummadığı zamanlarda hiç ummadığı sorunlar çıkarabileceğini, ancak tüm bunlara rağmen kişinin mücadelesine bıkıp usanmadan devam etmesi gerektiği mesajını taşır.

Kurtuluş Savaşı'nın sürdüğü yıllarda Anadolu'nun oldukça ücra bir köşesinde açılışını yapan *Fadiş* romanı, okura ilk olarak bu ülkenin ne denli zor şartlar altında kurulduğu mesajını iletir. Bu anlamda Dayıoğlu'nun daha ilk romanını böylesi tarihsel bir zemin üzerine kurması onun Cumhuriyet ideolojisine ne denli inandığını ve bu doğrultuda hareket ettiğini duyurur. Üstelik hikâyenin birkaç kuşağı birbirine bağlaması ve kuşaklar arası farkları olduğu kadar kuşaktan kuşağa insanlar arası ilişkilerin nasıl değiştiğini de göstermesi kitabı bu bağlamda oldukça kıymetli bir yere konumlandırır. Üç başat kadın kahraman, Naciye Kadın, Cemile ve *Fadiş* üzerinden işlenen kitap, kadınların zorlu yaşantısını Türkiye'nin bambaşka şehir, kasaba ve köyüne yayılan uzun soluklu bir hikâye üzerinden görünür kılar.

Oğlu savaşta şehit düşen ve tüm mal varlığını zamanla kaybeden Naciye Kadın, yavaş yavaş elden ayaktan düşmeye başladığında kızı Cemile'yi kasabalarına yakın zamanda taşınan ve terzilik yaparak geçinen Kâmil Bey isimli bir genç ile evlendirir. Kasabalıların da büyük bir coşkuyla desteklediği bu evlilik, başlangıçta olumlu bir izlenim uyandırır da Kâmil Bey'in sıkılgan karakteri ve

bir yere bağlı kalmayı sevmeyen tutumu nedeniyle hızla bir uçuruma doğru sürüklenir. Sık sık çeşitli bahanelerle yurdun farklı bölgelerine gezi ve ziyaretlere giden, evinden uzakta farklı kasabalarda çalışmayı seven Kâmil Bey, yine bu tür ziyaretlerinden birinden döndüğünde bir kızı olduğunu öğrenir. Bu duruma başta pek aldırmayan Kâmil Bey, eşi Cemile'ye annesi öldükten sonra kızını da yanına alarak şehre, yanına gelebileceğini söyler. Kâmil Bey'in eşi ve çocuğuna karşı bu ilgisiz tavrı başta Cemile olmak üzere komşuları da hayrete uğrattır. Nihayetinde Cemile, giderek kötü bir hâl alan ekonomik ve sosyal şartlara rağmen annesiyle kızının bakımını tek başına üstlenir; bu saatten sonra çalışmak Cemile için sürekli olarak sürdürmesi gereken bir vazife hâline bürünür.

Annesinin vefatının ardından eşi Kâmil Bey'in teklifi üzerine şehre taşınan Cemile, onu başka bir kadınla yeni bir hayata başlamış bulur. Cemile, bu durum karşısında Kâmil Bey'in boşanma önerisini yanıtızsız bırakır ve bundan sonra ikili arasında bir tür kovalamacayı andıran, oldukça uzun yıllara yayılan yeni bir dönem başlar. Cemile'nin boşanmak istememesi üzerine kızını da yanına alarak şehri terk eden Kâmil Bey, onun bakımını tek başına üstlenemeyeceğini anladığından küçük *Fadiş*'i önce kardeşine, ilerleyen yıllarda ise başka akrabalarına emanet eder. Cemile'nin kızından haber aldıça onların peşine düştüğü, ancak her seferinde Kâmil Bey'in *Fadiş*'i yeniden kaçırmasıyla geçen uzun yılların neticesinde bir gün Cemile ile *Fadiş* yeniden buluşur. Cemile, bu kez kızını bir yatılı okula bırakır ve izinli olduğu günlerde *Fadiş*'i ziyaret etmeye başlayarak önceki yaşamına göre daha düzenli bir hayat sürmeye başlar. Romanın vardığı son raddede *Fadiş*, anne babasından uzakta, bir yatılı okulda görülmektedir. Her ne kadar *Fadiş* annesi ile birlikte olduğu için mutlu olsa da ortadaki bu durum üzücüdür ve üzerine düşünülmesi gerekmektedir.

Kimsesiz bir kadının kızı olarak anne babasından ayrı büyüyen *Fadiş*'in çocukluğunu konu alan roman, okura kişinin hiçbir şart altında pes etmemesi gerektiğini, gerçekten inanan ve inandığı şey uğruna mücadele eden insanların er ya da geç başarıya ulaşacağı mesajını verir. Tüm çocukluğu annesinden koparılarak Anadolu'nun farklı şehirlerinde geçen *Fadiş*, bu anlamda her seferinde annesine döner ve onunla yeni bir hayata başlamayı başarır. Bu gitgeller arasında geçen süreç her ne kadar onu yıpratır da her seferinde yeni arkadaşlar edinmesine,

bağların kopup yeniden kurulmasına zemin hazırlasa da oldukça güçlü bir karakter olan Fadiş tüm zorlukları aşmayı bilir. Bu noktada Dayıoğlu, Fadiş ile birlikte okurlar için güçlü kız çocuğu profili çizmekle birlikte bu durumu Cemile ile de desteklemektedir. Fadiş'e paralel olarak güçlü bir anne profili çizen Cemile, kızından her haber alışında onun peşine düşmekten, onu bulup evine getirmekten vazgeçmez. Anne kız her şart altında birbirlerini arar ve bir şekilde bulur. Bu durum anne ile kız arasında oldukça özel bir ilişkinin gelişmesine zemin hazırlamakla beraber aile bağlarının ne denli kuvvetli olduğunun da altını çizer. Dayıoğlu'nun aileye attığı değer bu anlamda önemlidir. Bu ilişkide babanın rolü ise daha çok bir engel gibi durmakta, onun aileye verdiği zarar beraberinde birçok yıkımı da getirmektedir. Babaya (egemen yapı ve figür) karşı giriştikleri mücadele neticesinde kendi mutluluklarını bulan anne kız, kişilerin karşısına çıkan engel her ne olursa olsun yollarına devam etmeleri gerektiğine işaret eder.

Dayıoğlu, bir çocuk romanı olarak kabul edilen *Fadiş*'te anne ile kızı arasındaki ilişkiye dikkat çekerken bunu kahramanları yüceltmeden, onların hatalarını da gösterek yapar. Sözgelimi kızından haber aldığı her defasında Fadiş'in peşine düşen Cemile, bununla birlikte ona kavuştuğunda birtakım zayıflıklar da göstermektedir. Çalıştığı yerlerde kızıyla beraber olamayışı, her seferinde onu bir yere evlatlık vermek zorunda kalışı, bu duruma alternatif bir çözüm bulamayışı Cemile'yi zaman zaman büyük bir açmaza sürüklemiş; böylece Kâmil Bey'in Fadiş'i rahatça kaçırabilmesi için de ideal bir zemin hazırlamıştır. Nihayetinde romanın bir yatılı okulda bitmesi de bu anlamda önemlidir. Öte taraftan Fadiş'in Örenköy'de, Zehra Kadın'ın evinde mutlu bir hayat sürüp Hasan ve diğer köylü çocuklarla iyi bir iletişim kurmasına rağmen Cemile'nin onu yanına alışı da Cemile'nin verdiği kimi kararların sorgulanmasına neden olur. Kızı için daima en iyisini istemekle birlikte Cemile bazen verdiği kararlarla mevcut durumun daha da kötüye gitmesine neden olmuş, böylelikle kimsenin hatasız olamayacağını, anne de olsa insanın bazen yakınındakiler söz konusu olduğunda duygusal davranabileceğini, bunun da peşinden birtakım hatalı kararları getirebileceğini duyurur. Tüm bunlar da aslında Dayıoğlu'nun sadece çocuklar için değil, aynı zamanda çocuklarının yetişmesi için mücadele eden ebeveynler için de bir hikâye kaleme aldığını gösterir. Nihayetinde *Fadiş*, içerdigi tüm bu mesajlarla Türkiye'deki

çocuk yazını derinden sarsmış, yaptığı onlarca baskıya paralel olarak yeni kuşakları da etkisi altına almıştır.

Birçok imkânsızlık içinde dahi olsa özünde insanların sevdikleri ve yakın çevresindeki insanlar için mücadele etmeye devam etmesi gerektiği mesajını barındıran *Fadiş*, sevginin daima kazanacağına işaret eder. Cemile ve Fadiş'in birbirlerine karşı duydukları sevgi, sadakat ve bağlılık, bunun en güzel örneklerinden birisidir. Zamanla anne kız olmanın ötesine geçerek aynı zamanda iyi yakın arkadaş da olan ikili, birbirlerine karşı duydukları sevgiyi hiçbir zaman kaybetmezler. Öyle ki bu sevgi onların kurtuluşunun da anahtarı olur. Dayıoğlu'nun vermek istediği mesaj biraz da budur. Sevgi, insanlara tüm engelleri aşma gücü veren yegâne kuvvettir ve bu kuvvet, doğru şekilde kullanılmalı, insanoğlu hiçbir zaman pes etmemelidir.

Artık üç kuşağın da ötesine geçerek yeni bir nesli peşinden sürükleyen *Fadiş*, Gülten Dayıoğlu'nun en önemli eserlerinden biri olarak bugün hâlâ ilgiyle okunmaktadır. Bugüne kadar onlarca kitap kaleme alan; yüzlerce kahraman yaratan; çocuk ve gençlerin donanımlı ve birtakım etik kuralları benimseyerek özenli bir şekilde yetişmesi için mücadele eden Dayıoğlu, yarattığı Fadiş gibi kahramanlar aracılığıyla edebiyatın ölümsüz isimlerinden biri olmayı başarmış, sahasında ulaşılması hayli güç önemli bir mevki edinmiştir.

SEKSENLERDE ÇOCUK OLMAK VE SUNA’NIN SERÇELERİ

Sevtap AYYILDIZ

Çocuk kitapları dendiğinde aklıma ilk gelen yazar Gülsen Dayıoğlu oluyor. *Fadıf, Dört Kardeştiler* ve *Suna’nın Serçeleri*; nasıl unuturum onları? Henüz ilkokul öğrencisiyken lojmanların korunaklı sokaklarında hava kararınca değin top koşturan, kız erkek demeden herkesin oyununa karışan bir çocuk olduğumdan Suna’nın yeri ayrıdır bende. Altın Kitapların o dönemki çocuk kitaplarının renkli, göz alıcı kapağında gördüğüm kızın uzun sarı örgülü saçları dikkatimi çekmişti, sonra pencere kenarındaki güvercinler. Saçlarım kısacıktı, sarı örgülerini kıskandığım Suna’nın hikâyesini okuduğumda önce üzüldüğümü sonra mutlu sona sevindiğimi bugün bile hatırlarım.

Jules Verne, Enid Blyton ve Gülsen Dayıoğlu; çocukluğumu paylaştığım yazarlar. Biri dünyayı keşfe çıkartıyor, diğeri maceradan maceraya koşturuyor ve sonuncusu iyi bir insan olmanın faydalarını, yollarını dikte etmeden usulca anlatıyor.

Gülsen Dayıoğlu “Üç Kuşafın Yazarı” unvanıyla anılıyor. 1971 yılında yayınlanan ilk romanı *Fadıf* olmak üzere tüm çocuk ve gençlik kitapları yeni baskılarıyla kitapçılardaki raflarında hazır bekliyor. Öykü, roman, gezi kitabı, radyo ve televizyon oyunları yazan Dayıoğlu, 1963-2007 yılları

rı arasında seksen beş eser vermiştir. On beş yıl ilkököl öğretmenliği yapmıştır ve ilköğretim sorunlarıyla, yurtdışındaki işçi çocuklarının sorunlarını irdelediği inceleme yazılarını Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinde yayımlamıştır. Pek çok ödüle layık görülen yazarın ilk ödülü Yunus Nadi Öykü Ödülü'dür. (1964-1965)

Otuz küsur yıl önceki okumamla şimdiki okumam arasında farklar var elbette. Seksenli yıllarda evlere kapanıp zamanını bilgisayar, tablet, telefonla geçiren çocuklar degildik. Sokakta, parklarda oyunlar oynar, okuduğumuz kitapları birbirimize anlatırdık. Kitaplar dış dünya ile aramızda köprü kuran en önemli araçtı. Ne de olsa şimdiki çocuklar gibi uyarıcı bombardımanına tutulmamıştık. Suna da bizdendi, sokaklarda top koşturuyor, derslerine çalışıp ödevlerini yapıyor ve kitap okuyordu. Saçlarını kıskansam da çok sevmiştim Suna'yı ve serçelerini.

Suna kız çocuklarına biçilen rolden dışarı çıkar, erkek

çocuklarıyla futbol oynar. Kalıplaşmış rollere göre kız arkadaşlarıyla evcilik oynaması gerekir. Belki bazen oynuyordur, evcilikteki oyun kurma da hayal gücüne dayanır. Nitekim oyun oynamak da bir sanattır. Farklıdır Suna, biraz yaramazdır fakat hem dürüst hem de merhametli bir çocuktur. Annesinin dizinin dibinde oturamaz ama yaratıcı hayal gücü onu çok farklı dünyalara götürür. Öyle ki başına gelen talihsiz olayın üstesinden ağlamadan, hayata küsmeden ustalıklarla geliverir. Belki ben de kendimi onun yerine koydum ve yürüyemeden, bir koltuğa hapsolmuş olsaydım ne yapardım diye düşündüm. Başımıza ne gelirse gelsin hayat güzeldir, diyebilirdim mi şimdi hatırlamıyorum ama Suna eminim demiştir. Küsmeden, yeni doğan güne merhaba.

Kaçan topu kurtarayım derken kireç kuyusuna düşen Suna'nın bacaklarında derin yanık yaraları açılır. Bir süre hastanede kalır, evine döndüğünde artık yürüyemiyordur. O yıl okula gidemez. İlk zamanlar umutsuzluğa kapılsa da bu durum uzun sürmez. Bir kış günü penceresinin önünde donmakta olan güvercini fark etmesi, onu besleyip arkadaş olmasıyla değişir yaşamı. Kara kanatlı serçe bir süre sonra arkadaşlarını da getirir, Suna kış boyunca onları besler. Artık her gün oturduğu koltukta heyecanla serçelerini bekler, yaşama yeniden sınırsız sarılır. Her birine farklı bir isim verir, her birinin Suna'nın gözünde farklı bir kişiliği vardır. Her hafta bir güvercin gelip Suna'ya öykü anlatır, böylece günler çabucak geçer, Suna tekrar yürümeye başlar. Aslında Suna fantastik bir dünya kurar kendine, kısa öyküleri anlatan kendisidir. Her hafta bir öykü düşünür ve sanki güvercinler anlatıyormuş gibi yapar. Gerçek dünyadan bu kopuşlar zamanı hızlandırır, öykü anlatma gününü beklerken yapılan yürüme alıştırmaları sonucu tekrar eski sağlıklı günlerine kavuşur. Bazı öyküler dinlediği masallardan esinlenmiş gibidir, cinler, büyülu mağaralar vardır, Afrika'da geçen bir öykü ya da Akilopanta kuşu ile ilgili öyküde okuyan bir çocuk olan Suna'nın bilgi birikimine de tanık oluruz. Salyangoz, kedi, eşek, sıpa, boğa, leylek, yılan Suna'nın öykülerinde yer alan kahramanlardan bazıları. Söz dinlemeyen yaramaz çocuklar, meraklı ve maceracılar, acıma duygusunu bilen merhametli çocuklar... Kısacası hayal dünyası öyle renkli ki yalnız kaldığı zamanları dolu dolu geçirebiliyor, kendine yetebiliyor. Belki ben de özenmiş olabilirim ona, yaz akşamlarında çimlerin üzerine uzanır ellerimi yastık yapardım başıma ve gökyüzünü, bulutları izlerdim. Bulutlara şekiller biçmem o zamandan kalma. Uzaylıları

beklerdim, gelip beni alıp kendi gezegenlerine götüreceklerdi ama sonra evime bırakacaklardı. İlk yazdığım öykü uzaylılarla ilgiliydi. Kitap okumayı seven bir çocuk olarak Suna'nın öykülerinden etkilenip yazmaya çalışmışım.

Hayvan sevgisi de önemli bir tema. Siyah Serçe'nin anlattığı Karakedi öyküsünde iki kardeş siyah yavru bir kediyi sahiplenmek ister ama anneleri renginden dolayı izin vermez. Çocuklar kediyi una bulayıp rengini beyaz yapmaya çalışsalar da işin aslı çabuk anlaşılır. Ancak anneleri ikna olmuştur çocuklarının çabasını gördüğünde. Kara kedi yeni yuvasına kavuşur. Ben de çok severim kedileri, annem bahçemizi mesken tutan Minnoş'u eve almama kızdığında çok üzülmüştüm. Bahçede besleyip bakmışım kediciğe.

Lacivert Serçe'nin anlattığı Hırsız Bacadan Girmişti öyküsünde çalınan bir radyo olayı var. Kitabın ilk yayınlandığı zamanlarda ne televizyon ne de radyo vardı her evde. Bu öyküde olduğu gibi radyo çok değerliydi, radyodan dinlenenler de. İki arkadaşın arasını açıyor radyo oyunları. Evde gizli bir yere saklandığı halde radyo hırsız tarafından çalınıyor. Günümüz çocukları için farklı benim için ise nostaljik bir durum. Sanırım şimdilerde radyo oyunu dinleyen çocuk pek kalmadı. Bu öykü beni merakla beklediğim arkası yarın programlarına götürdü. Yüzlerini göremediğim sadece seslerini duyduğum insanlardan dinlediğim tiyatro oyunları. En heyecanlı yerinde biterdi program ve ertesi günü ipe çekerdim. Şimdi böyle heyecanlar yaşamıyor çocuklar, internet her şeyi hazır sunuyor önlerine. Bu durum onların hayal kurmalarına ket vuruyor kanımca.

Her çağın kendi getirileri olduğu gibi bizden götürdükleri de var. Ancak zamana ayak uydurmak dediğimiz şey kitapları bir kenara bırakmak olmamalı. Şu an elimde tuttuğum *Suna'nın Serçeleri* 64. baskısını yaptığına göre kitaplar her daim var olacak. Umarım Gülten Dayıoğlu çocuklar ve gençler için kalemini oynatmaya devam edecek.

Kaynak:

www.gultendayioğlu.com

Ben çocuk olmanın, çocukça işler yapmanın aşağılanma nedeni olarak kullanılmasına çok kızıyorum. Büyükler bizi her fırsatta çocuk olmakla ya da çocuk gibi davranmakla suçlaya suçlaya içimizdeki çocuğu sindirip yok ediyorlar.

Gülten Dayıoğlu
Mo'nun Gizemi

GÜLTEN DAYIOĞLU'NUN ANLATI EVRENİ

Koray Avcı ÇAKMAN

Sanatçı, daha çocuk yaşlarda beş duyusuyla algıladıklarını kendine özgü anlatı evreni içerisinde ifade etmenin yollarını arar. Kuşaklar boyu okunan yapıtlara imza atan çocuk edebiyatının duayeni Gülten Dayıoğlu'nda bunu tüm gerçekliğiyle görürüz. Onu algılayanın ötesine iten güç içindeki yazma isteğidir.

Nitekim Dayıoğlu bir röportajında içindeki yazma dürtüsünü Kütahya'da 30 Ağustos İlkokulunda üçüncü sınıf öğrencisiyken duyumsamaya başladığını söyler ve bu durumu şöyle ifade eder; "O sıralar bir konuyu öykülerken içimde dalga dalga bir şeyler kabarıyordu." Sevgili Dayıoğlu ta o zamanlardan bilinenin somut anlamını anlatı yoluyla aşma eğilimindedir.

Yazmanın uçsuz bucaksız serüvenini daha çocuk yaşlarındaki bu fark ediş Dayıoğlu'nu çağının konu ve sorunlarına değinip onları hikâyeleştirmekten çok öteye taşır. Belki de bu yüzden Dayıoğlu'nun kitap kahramanlarının var olduklarını ve bir yerlerde yaşadıklarını düşünürüm

ben. Tam elli yıldır Fadiş'in annesi Cemile kadın Torosların eteklerinde ekin biçer, erişte keser. Fadiş tam elli yıldır yollardadır. Yalnız Gökpınar'a, Tanardı'ya, Örenköy'e gitmez, bizlerin de kapısını çalar ve her seferinde bol katmanlı bir okuma keyfi sunar bize.

Dayıoğlu anlatılarını olduğu gibi ortaya çıkarmaz, kahramanlarının iç âlemini de okura aksettirir. *Dört Kardeşiler* yapıtında Feten'in yükünü adeta omuzlarımızda hisseder, onun çilli yüzüne tatlı bir tebessüm yerleştirmek isteriz. Feten'in kimliği çocukluk, anelik, babalık arasında gidip geldikçe biz de olaylara onun perspektifinden bakmaya başlar ve sorup sorgularız. Sahi iyi yürekli ve güçlü Feten sizde de "bire bin veren köy"e dönme isteği uyandırmaz mı?

Dayıoğlu bence hikâye kahramanlarının karakterleri-

ni adeta bir giysi gibi giyer üzerine. Onları yaşayarak, yüklerini bilip acılarını hissederek, mutluluklarını duyumsayarak yazar. Kahramanlarının zihinsel süreçlerini, hayallerini, düşüncelerini anlatıya yedirerek bunu ustalıklı sunar okura. Bu açıdan da onun kitap kahramanları bizde çarpıcı etkiler yaratır.

Suna'nın Serçeleri adlı yapıtında; Suna ayak topu oynayan mahalle çocuklarını peşine takmakla kalmaz, bizi de onlarla birlikte çeker oyuna. Başta farklı düşünssek de sonradan Suna'nın hiç de oyunbozan bir çocuk olmadığını görürüz. Oyundan, kuyuya, kuyudan tutsaklığa uzanır Suna'nın serüveni... Ana öykünün içine yerleştirilmiş pek çok öykü, iç içe geçmiş bir anlatı sanatı bekler bizi. Ben hâlâ *Suna'nın Serçeleri*'ndeki öyküleri Suna'dan mı, serçelerden mi dinledim diye düşünür dururum.

Dayıoğlu'nun yapıtlarındaki edebi güç yalnız kahramanlarıyla sınırlı değildir. "Yarının insanına hizmet edinmeyi ilke edinmişim," diyen yazar her bir anlatıda gözün uzamından sözün uzamına ustalıklı geçmeyi başarır. *Yurdumu Özledim* adlı yapıtında Atıl'ın içini kemiren tedirginliğini Almanya düşleriyle nasıl da savuşturduğuna tanık oluruz; "Gitgide arkadaşları Atıl'ın coşkusundan sıkılmaya başladılar. Onu dinlerken köy gözlerinde küçülüyor, yıkık dökük bir küllüğe dönüşüyordu. Soluk ve yamalı giysiler bedenlerine batıyor, söğütten yapılma düdüklere, paslı tellerden bükülme çemberleri, meşe ağacından yontulma topaçları, çaput bebekleri, kırmızı çamurdan çanak çömlekleri, kısacası, kırık dökük ve uyduruk oyuncaklarının tümü gözlerinden düşüyordu. Yoksullukları kapkara bir duman gibi çöküyordu üstlerine..." Atıl anlattıkça bizim de gözümüzde Almanya büyür, köy gittikçe küçülür değil mi?

Peki ya onca yaşanmışlığın sonunda siz de "Olsun! Yollar çamurlu, evler yıkık dökük, insanların giysileri yırtık ya da yamalı, kediler, köpekler bakımsız olsun. Bacalardan çıkan dumanlarla sokaklara tezek kokusu yayılsın varsın... Köyümüzün insanı bizim, kedileri, köpekleri ve de tezeleri bizim. İnsanlarımızın yürekleri sevgi yüklü," der misiniz?

Dayıoğlu her bir kurgusunda okuru kendi anlatı evreninin içine çekmeyi başarır. Onun yapıtlarında olaylar hangi zaman diliminde geçerse geçsin ben hep "şimdi" yanılması yaşarım. *Ölümsüz Ece* yapıtında, "Ben

üç bin yaşında gerçek bir prensesim. Sevgili babam Kral Gudin'in isteğiyle, ülkemin bilicileri, ruhumu üç bin yıl süreyle ölümsüzleştirdiler. Üç bin yılın sonunda, babamın gömütünü bulup onun ruhuyla buluşmam gerek. Kendisine üç bin yıllık yaşam serüvenimi anlatmak zorundayım," diyen Ece'yi Bn. Kazıbilimci'nin kulağıyla dinlerim. Peki ya siz?

Yapıtlarında duygu hep ön plandadır. Onun anlatı evrenindeki öykülerin yapıcı ve yansıtıcı unsurları vardır. Ele aldığı sorunların çözümünün sevgi olduğunu hissettirir. Kan davası ve terörün anlatıldığı "Ben Büyüyünce" adlı yapıtında; "Ben büyüyünce silahları, kurşunları, barutları, dinamitleri, atom ve nötron bombalarını ortadan kaldırmaya çalışacağım. Son soğuşuma değin insanların insanları öldürmelerine karşı duracağım. Ölmek istemiyorum," diyen Ereğ'in hiç büyüemeyeceğini bilmenin hüznünü yaşarız.

"Dünün, bugün, yarının yazarı" olarak nitelendirilen Dayıoğlu'nun karakterlerinin yıllar geçtikçe farklılaştığını, dünyadaki sosyal değişimlerin onun anlatı evrenine de yansıdığını görürüz. *Parbat Dağı'nın Esrarı* ve *Işın Çağı Çocukları* adlı yapıtlarında ideal düzenden söz edilir ve bu düzenin kurucuları çocuklardır.

Kitaplarında okurlarına kültürel bakış açısı da kazandıran Dayıoğlu adeta modern bir Evliya Çelebi gibi çıkar karşımıza. Gezdiği yerleri ikliminden bitki örtüsüne, yemek kültüründen giyim kuşamına, tarihi yapılarından mimarisine varana dek anlatarak bize geniş bir çerçevede bilgi sunar.

Tüm bunları yaparken zoru başarır ve okurun görsel algısına da seslenir. Sosyal olayları konu alan yapıtlarında halkın gündelik dilini de başarıyla kullanan Dayıoğlu'nun tüm eserlerinde anlaşılır bir dil ve akıcı bir üslup hâkimdir.

Dayıoğlu, çocuk dünyasında merak duygusunu körükleyen unsurları da ustalıkla kullanır. Kim size "Lamalara bineriz, Kızıldeğirlerle korsanca konuşuruz, onlarla dost oluruz," der de onun peşine düşmezsiniz?

Peki, nedir onun yapıtlarındaki bu sır? Sevgili Dayıoğlu "Her kitap yüzümde bir çizgi," derken bize o sırrı ifade eder.

Ne mutlu ki kuşaklar boyu emeğin ve adanmışlığın anlatıyla buluştuğu o evrenin konuklarıyız.

GÜLTEN DAYIOĞLU'NUN ESERLERİNDE EĞİTSEL UNSURLAR

İbrahim VARELCİ

Çocuk edebiyatının önemi günden güne artıyor. Artık anne babalar çocukları için daha çok kitap alıyor, okullarda öğrencilerin okuma zevki ve alışkanlıklarını artırmak için çalışmalar yapıyor. Günümüzde daha fazla çocuk kitapları basılıyor ve yayılıyor. Bu sevindirici bir gelişme. Elbette bu ilerlemenin yeterli olduğunu söylemek zor. Yine de önemli bir mesafenin kat edildiğini görüyoruz. Bugün çocuk edebiyatı bu denli bir çeşitliliğe sahipse bunda Gülden Dayioğlu'nun katkısı tartışılmaz. 1960'li yıllardan başlamak üzere çok sayıda çocuk ve genç kitabı yazmış ve bunu geniş kitlelere duyurmuş bir isimdir Gülden Dayioğlu. Çok üretken bir isimdir. Çocuk edebiyatındaki başarısının altında yatan en önemli etkenlerden birisinin onun yaklaşık 15 yıl öğretmenlik yaptığını söylememiz sanırım yanlış olmaz. Onun eğitimci kişiliği kitaplarına yansımıştır. Eğitimci kimliğini eserlerine yansıtmıştır. Yıllarca çocuklar ve gençler için kitaplar yazmanın getirdiği sorumlulukla kitap okumanın önemini sıklıkla dile getirmiştir.

Türkçenin doğru kullanılması gerektiğini her fırsatta dile getirmiştir. Aynı zamanda günümüz çocuklarına teknolojik imkânları doğru kullanma, iyi bir gelecek inşa etmek için hem bilimden hem de kültürel değerlerden yararlanmanın ne denli elzem olduğunu kitaplarında işlemiştir.

Eğitsel açıdan edebî eserden öncelikle beklenen okuma zevki ve alışkanlığı kazandırmasıdır. Eğitimciler yakinen bilirler, günümüz dünyasında kitap okuma alışkanlığı kazandırmak zordur. Özellikle ortaokul ve lise çağındaki çocukların okuma alışkanlıkları istenilen düzeyde değil. Bunun en büyük sebeplerinden biri sosyal medyanın genç kuşak üzerindeki etkisi. Bunun yanında dijital ortamlardaki oyunların cezbedici yönü. Tüm bu koşullarda kitap okumayı teşvik etmek için yazarın günceli takip etmesi ve çocukların dikkatini çeken konuları işlemesi gerekir. Bu gerçeklikten hareketle

Gültén Dayıoğlu'nun romanlarında günümüz popüler romanlarının temelini oluşturan fantastik, bilim-kurgu ve teknolojik öğelere yer verdiğini gözlemliyoruz.

Gerek bilim kurgu, gerek fantastik ve gerekse de gerçekçi hikâyelerinin yekûnunda eğitsel öğeleri görürüz. Dayıoğlu, adeta çocukları ve gençleri tıpkı bir öğretmen edasıyla karşısına almış, onlarla uzun bir sohbet ediyor gibidir. Onlara her fırsatta eğitimin öneminden bahsediyor ve okumanın, iyi bir gelecek kurmanın ne denli mühim olduğunu her fırsatta dile getiriyor.

Gültén Dayıoğlu, eserlerini kaleme alırken çağının ve içinde yaşadığı toplumun unsurlarını göz ardı etmemiştir. O içinde yaşadığı topluma yabancı değildir. Aksine toplumun merkezinde durur. Çağının ve mensubu olduğu toplumun sorunlarını görüp tespit etmesinin nedeni onun bu özelliğinden kaynaklanır. Üzerinde durduğu her meseleye sevgi açısından bakmış ve bu vesileyle de çocuğun dünyasını yakalamayı başarmış bir yazardır. Sevginin eğitim açısından vazgeçilmez bir duygu olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Onun eserlerinin değişmeyen ana unsurların başında sevgi gelir. Sevginin yüceltildiği, hayatın merkezine alındığı ve her işin sevgiyle halledildiği bir dünya kurmuştur. Böyle bir dünyanın eğitim açısından yeterli koşulu sağladığını düşündüğümüzde Dayıoğlu'nun eserlerindeki eğitimin önünü açan, teşvik eden en önemli motive edici unsurun sevgi olduğunu görürüz. Sevgiyi salt bir duygudan ibaret olarak görmez, onun toplumda yayılmasını, çoğalmasını, tüm hayata sirayet etmesini arzu eder. Sevginin hâkim olduğu bir toplumun daha yüksek değerlere ulaşacağını dile getirir. Bunları yaparken çocuklara kuru bir nasihat verme biçiminde yapmaz. Çünkü eğitimin temelinde nasihat verici ve buyurgan bir üslup yoktur. Çocuklar kendilerine devamlı olarak nasihat veren, uyaran, eleştiren kişileri samimi bulmazlar. Dayıoğlu hikâyelerinin içine özenle işlediği bu değerleri hayattan canlı örneklerle yapar. Bu da çocukların meseleleri anlamasını kolaylaştırır ve özümsemelerini sağlar. Bu da çocukların duygudaşlık kurma yeteneğini geliştirir. Eğitimde en önemli hususlardan biri de empatidir. Onun eserlerini okuyan çocuklar, kitaplarda verilmek istenen mesajları kendi duygu ve düşünce süzgecinden geçirirler ve böylece henüz hayatın başında olan çocuklar önemli bir tecrübenin ilk adımlarını atmış olurlar.

Gülten Dayioğlu, hem çocuklara, hem de gençlere hitap eden romanlar kaleme almıştır. Bu eserlerde aile hayatı, ailede çocuğun konumu, sosyal hayat, toplumsal ilişkiler, eğitim-öğretimin önemi, millî değerler, bilim ve teknolojinin sadece insanlığın yararına kullanılması, kültürel mirasa saygı ve korunması, sanata önem verilmesi, okumaya ve kitaplara değer verilmesi, sevginin her şeyin merkezine alınması, din-dil-ırk ayırmaadan insana sadece insan olduğu için değer vermek gibi meseleler kitaplarında işlenmiştir. Dayioğlu sadece problemleri işaret etmekle kalmamış, onarın çözümü için öneriler de sunmuştur. Eğitim açısından önemli husus da budur: Problem çözmek. Sorunların genel itibariyle sevgiyle çözüleceğine inanır. Sevginin en büyük sorunları dahi bertaraf edeceğini düşünür.

Yazarın 70'li yıllarda kaleme aldığı romanların ana temasında hayatın zorlukları karşısında direnme gücünü gösteren çocuk tipleri yer alır. Bu çocuklar genellikle maddi problem yaşıyan ailelerin çocuklarıdır. Yazar, yoksulluğun tasvirini yaparken salt yoksulluğu kaba bir propaganda aracı olarak kullanmamış, onu yaşamın olağan akışı içinde işlemiştir. Hayatın zorluklarıyla erken yaşıta karşılaşan çocuklar bu durumdan ciddi anlamda etkilenmişlerdir. Bu çocuklar hayat koşulları tarafından ezilirler. Çocukların taşıyamayacağı yükleri yaşam onların sırtına yükler. Çevreleri tarafından hor görülürler. Hak etmedikleri tavırlarla karşılaşır. Tüm bu olumsuzluklar onların çocukluklarını doyasıya yaşamalarına manidir. Buna rağmen Dayioğlu'nun çocuk kahramanlarının hayata karşı dik ve sağlam bir duruşları, mücadelecî ruhları vardır. Sonunda tüm bu zorlukların üstesinden gelmeyi başarırlar. Sadece kendilerini kurtarmakla kalmazlar, çevrelerindeki insanların da hatalarını görmelerini sağlarlar. Fadiş, Feten, Atıl, Ereğ gibi çocukların maceraları ailelere mesaj verici niteliktedir. Gerek Fadiş gerekse de Feten iradeli, en çaresiz durumlarda dahi ümitlerini yitirmeyen, ezilmelerine karşın insanlara düşmanca tavır takınmayan, toplumda kötülerin yanında iyilerin de olduğunu fark etmiş sevgi dolu çocuk tipleridir.

1980'li yıllarda Gülten Dayioğlu bilim-kurgu ağırlıklı romanlar kaleme alır. Eğitim sisteminin bu tarihlerde değişmeye başladığını ve Batıya açılmaların hızlandığını görürüz. Bu tarihlerde Türkiye'de eğitim sistemi değişmeye başlamış, batıya açılma hızlanmıştır. İleti-

şim araçlarının değişmesi ideal çocuk tipi algısında da değişime neden olmuştur. Çocuklar da bu değişimden nasiplerini almışlardır. Dayioğlu'nun bu dönemde yazdığı romanlar bu değişime ayak uydurur niteliktedir. Bu değişimin ayak seslerini dile getiren, çocukların gelecekte nasıl bir hayata hazırlanmaları gerektiğini anlatan birtakım ipuçları vermiştir. Gülten Dayioğlu'nun kahramanları değişen dünyada geleceği yeniden inşa edeceklerdir. *Dünya Çocukların Olsa, Işın Çağı İnsanları, Parbat Dağının Esrarı* gibi romanlar, insanın hayal gücünün sınırının olmadığını gösteren örneklerdir. Yazara göre insanoğlu birçok hayalini bilim sayesinde hayata geçirecektir. Gülten Dayioğlu'nun romanlarındaki hayal dünyası ve oluşturduğu yeni dünya düzeni akıl dışı değildir. Aksine çocukların hayal dünyasını ve merak duygusunu geliştirici niteliktedir. Eğitimin en önemli unsurlarından birisi de çocukların hayal kurma becerilerini geliştirmektir. Zira hayal kuramayan çocuklar gelecek inşa etmekten uzak olacaklardır.

Gülten Dayioğlu romanlarında şiddetten ve savaştan uzak, kaosun olmadığı, barışın hâkim olduğu, hoş görü-huzur ve sevginin hayatın her alanını kuşattığı kozmopolit bir toplum vardır. Yazar sunduğu ideal toplumda belirli bir etnik grubun hegemonyası yoktur. Evrensel değerlerin temel alındığı bir sistem vardır ve bütün renkliliğiyle tüm insanlığı kapsar. Değişen dünyanın da en belirgin özelliği kültürler arası sınırların ortadan kaldırılmasıdır. Gülten Dayioğlu değişen dünyanın argümanlarını romanlarına yansıtmıştır. Toplumsal değişmeler kültürel hayata yansıdığı kadar eğitim hayatına da yansımıştır. Toplumsal açıdan kozmopolit, birçok kültürü bünyesinde barındıran, çoğulcu, heterojen bir sosyal yapı hayalini kurarak romanlarını bu doğrultuda kaleme almıştır. İdeal toplum olarak düşündüğü, idealize ettiği bir sosyal düzen vardır ve bu düzenin kurucu ve devam ettirici unsurları arasında akıl, bilim, teknoloji, eğitim, kültür, sanat, zekâ ve beceri vardır. İnsanlık bu şekilde ilerleyecektir.

15. YÜZYILDAN 21. YÜZYILA BAĞ- LANAN EFSANE KİMLİKLER: *YOKSA SEN MİSİN?*

Demet EKMEKÇİOĞLU

Gülten Dayıoğlu'nun 80. kitabı 2016 yılında Altın Yayınları tarafından yayımlandı. *Yoksa Sen Mi-sin?* adını taşıyan bu kitabıyla 80. yılını da kutlayan yazar artık üçüncü kuşağa yazıyor.

Değişime her zaman açık olan Sevgili Gülten Dayıoğlu, bu sefer çocuk edebiyatında pek alışık olmadığımız bir konuya giriş yapıyor. Şamanizmin gizemli dünyasına yelken açıyor. Masalsı anlatımına, macera ve gizem serperek fantastik bir kurgu oluşturuyor. Kendi kültürümüzü, kendi köklerimizi, Şamanizmi, Orta Asya Türklerini, Oğuz Kağan'ı böylesine mükemmel bir romanda birleştirmeyi başarıyor. Romanın esin kaynağı Siyah Kalem Mehmet Efendi, romanda Nakkaş Mehmet Efendi olarak karşımıza çıkıyor. 15. yüzyıl Orta Asyası'nda yaşamış, "Cinlerin Efendisi" olarak anılan gizemli ve ünlü bir Türk ressamı. Merak edenler Topkapı Sarayı Müzesi'nde sergilenen eserlerini görebilirler, kitap içinde de görsellerini görebilirsiniz.

15. yüzyılda başlayıp, 21. yüzyıla uzanan maceramızın başkahramanı Bürküt. Doğuştan şamanlık yeteneğine sahip bir Türkmen kızı. Yaratılış olarak duyarlı, gönül gözü açık, kalbi mühürsüz, konuşması su gibi akıcı Bürküt, aynı zamanda bilicilik ve öngörü gücüne de sahip. Kadın olduğundan şifacılıkta, bilicilikte, tanrılarla ve ulu ruhlarla iletişimde daha başarılı olduğuna inanılır. Sayıları az olduğu için de değeri daha fazla olan kadın Şaman Bürküt, Ulu Şaman tarafından özenle eğitilir. Başarılı bir Şaman olmak ve seçilmiş kişi olduğunu ispatlamak için Voo Mağarasının derinliklerine inmeli ve orada kalmalıdır. Bürküt hakkında kimsenin bilmediği bir gerçek vardır. O daha beş yaşındayken göksel enerjilerle donanmaya başlamıştır. Voo bataklığında boğulmak üzereyken göbeğine yapışan, çamurdaki Anaşidalar ona uzaylı-insan niteliği kazandırır. Kendi özlerindeki göksel enerji demetleri-

ni ona aktarırlar. Anaşidalar, patlayan bir kuyruklu yıldızın parçaları olan gök taşının gözeneklerinde oluşmuş uzaylı mikroorganizmalardır. Bürküt'le iletişime geçen Anaşidalar, insan soyunun yok olmaması için ona önemli bir görev verirler.

Ünü Kafdağı'ndan, Baykal Gölü'ne, oradan Çin'e, Moğolistan'a hatta Hindistan'a kadar yayılan Bürküt, şifa dağıtmak için yollara düşer. Seçilmiş kişi olan kahramanımızın sonsuz yolculuğu da böylece başlar. Duyarlı ve sezgileri bilenik akıllı bir insan olan Ressam Nakkaş Mehmet ile yolları kesişince Çin'deki Beyaz Piramitlere doğru yola koyulurlar. Çünkü Nakkaş Mehmet'in tek hedefi vardır, piramitlerin iç ve dış resimlerini çizip ölümsüzleştirmek. Bürküt ruh eşi olduğuna inandığı Mehmet'le destansı maceralar yaşar. Sonunda Oğuz Kağan'ın yaptırdığı Beyaz Piramitler'e ulaşırlar. Hücrelerinde hem insan enerjisi hem de göksel enerji taşıyan Bürküt'ü de oraya çeken bir gizem vardır. Beyaz Piramitler'in yedi kat altında yaşayan gizemli canlılar. Çok uzun zamandır kendisini bekleyen yer altındaki bu uzay kökenli canlılar ona görevini açıklarlar.

Kitabın 2. bölümünde, Bengü çıkar karşımıza. 21. yüzyılda İstanbul'da yaşayan ve kayak kazası sırasında çığ altında kalıp bitkisel hayata giren Bengü. Yine kimsenin bilmediği bir gizem vardır. Bengü çığ altında sıkışıp kaldığında ruhu da varlığından çıkıp 15. yüzyıl katmanına sürüklenmiş, beş yaşında bataklıkta can çekişen Bürküt'ün ruhuna yerleşmiştir. Geçmişte Bengü'nün ruhu, Bürküt'ün ruhuyla özdeşleşmiş, bir olmuştur. Bürküt'ün yaşadığı her şey Bengü'nün de ruh belleğine işlenmiştir. Bitkisel hayattan on yıl sonra çıkan Bengü artık çift kişilikli bir yaşam sürmeye başlar. Ruh belleğindeki bilgilerle Beyaz Piramitler'in sırrını çözmek için yollara düşer. Bir gün varlığında ruh ikizini hisseder ve ona sormadan edemez. "Yoksa Sen misin?"

Romanın yazılış serüvenini de romanın başında okuyoruz. Yazarın üretim sürecinin ne kadar uzun, araştırma sürecinin ne kadar detaylı olduğuna şahit oluyoruz. Tutkusu yazacağı roman konusunda ayrıntılı araştırmalar yapmak, takıntısı ise dosyalarını defalarca okumak olan bir yazar ancak bu romanı yazabilirdi. Yoksa Şamanizm'den Paganizm'e, Oğuz Kağan'dan Beyaz Piramitler'e, ruh sıçramasından ruh eşine, paralel evrenlerden uzaya nasıl geçilebilirdi.

ÇOCUK VE GENÇ- LİK EDEBİYATINA ADANMIŞ BİR YAŞAM*

Sedat SEVER

Çocukların, eğitim süreçlerini çocuk kütüphaneleri ve nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarıyla erken dönemden başlayarak destekleyen ülkelerin; çağın gereksinim duyduğu, anlama ve anlatma becerileri gelişmiş, düşünen-duyarlı bireyleri yetiştirmede başarılı oldukları bilinmektedir.

Bireyin, insan gerçekliğini kavrayabilmesi, yaşama yönelik bir bilinç oluşturabilmesi için öncelikle insana özgü duyarlılıkları içselleştirmesi gerekir. Çocuk ve gençlerin yeni yaşantılar edinme sürecinde; insanı insana tanıtan, onun bütün özellikleriyle duyumsanmasına olanak sağlayan; bunu yaparken dilin yaratıcı anlatım olanaklarını edebiyatın öznel gerçekliğiyle buluşturabilen yapıtlar, çocuk ve gençlerin duygu ve düşünce evreninin gelişmesinde önemli bir işlev üstlenir. Bilinmelidir ki edebiyat okur ilişkisi her şeyden önce bir duyarlık eğitimi, bir duygu ve düşünce eğitimi sürecidir.

*Bu yazı, *Bir Yaşamış, Bir Yazmış Gülsen Dayıoğlu* (Haz.: F. Şüyün, İstanbul: TÜYAP, 2012, s.222-243) adlı kitaptan kısaltılarak alınmıştır.

Gülten Dayıoğlu; 50 yılını çocuk edebiyatına adanmış, 70'i aşkın yapıtıyla çocukların, gençlerin, yetişkinlerin yüreklerinde, belleklerinde yaşama, insana ilişkin kalıcı izler bırakmış, duyarlı, bir o kadar da içten bir sanatçının adıdır. Kitapla, yazılı kültür ürünleriyle iletişim sorunları yaşayan bir ülkede, üç kuşağın dili olan Dayıoğlu'nu, sanatçı kimliğinin yanında, çocuk ve gençlerin kitapla buluşması, ülkedeki okuma engelini aşılması süreçlerine öncülük etmiş bir aydın kimliği ve gerçekliği içinde değerlendirmek gerekir.

Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Gülten Dayıoğlu

Sözde edebiyat kitaplarıyla ders vermenin, çocukları bir düşünceye bir inanca bağımlı kılmaya çalışmanın genel geçer anlayış olduğu dönemlerden başlayarak Dayıoğlu, çocuk ve gençlik edebiyatı çizgisini *Fadiş'ten, Mo'nun Gizemi 3-İkizler'e* değin sürekli geliştirmiş, yalın ve içten anlatımıyla ülkemizde önemli bir okur kitlesini, çağdaş anlayışla kurgulanmış yapıtlarla buluşturma başarısı göstermiş bir sanatçıdır. Çocuk adına edebiyat anlayışının yeterince içselleştirilmediği bir gelenek içinde doğmuş; ancak o, geleneğin bir parçası olmaktan çok, sanatçı olarak ülkemizde çocuk ve gençlik edebiyatı adına yeni ve özgün bir gelenek oluşturmuştur. Bu geleneğin oluşturulması için de yalnızca yapıtlarını üretmekle yetinmemiş; yılmadan, usanmadan bir aydın sorumluluğuyla Anadolu'nun her köşesinde, yurt dışında, çocuk ve gençlerle edebiyat buluşmaları, söyleşileri gerçekleştirmiş; radyo ve televizyon konuşmalarıyla, gazete ve dergi yazılarıyla okur olmanın erdemini anlatmaya girişmiştir. Bu çabalarının öncelikli amacı, çocuk ve genç okurlara duyma ve düşünme yetisi edindirmek, insanı ve yaşamı tanıma ve anlatma duyarlığı kazandırmak, onların yurduna ve insanlığa yararlı bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamaktır.

Çocuk Romanları

Dayıoğlu, *Suna'nın Serçeleri*'ni kısa, birbirleriyle anlamsal olarak ilişkili öykülerle yapılandırır. Yurdumu Özledim ve Ben Büyüyünce adlı yapıtlarında, dönemin toplumsal sorunlarını sanatçı duyarlığıyla anlama, okur kitlesiyle paylaşma amacıdadır. Almancaya da çevrilen *Dünya Çocukların Olsa* (1981)'da, dostluk, barış ve kardeşlik dolu yeni bir dünya düzenine yönelik özlem dile getirilir. Fantastik kurgu özellikleri taşıyan *Akıllı Pireler* (1982) ve *Işın Çağı Çocukları* (1987)'inde, düşlerle besle-

nen gerçeklik içinde esenlik dolu bir dünya tasarlanır; insan-anoğlunun yaşadıkları, yaşayacakları sorunlara yönelik yazınsal kurgularla bir duygu ve düşünce bilinçlenmesi yaratılır. Çocuk okurlar, sanatçının, insana, doğaya ilişkin duyarlığına ortak edilir.

Dayıoğlu, *Ölümsüz Ece* (1985)'de tarih bilincini uyandırır, uygarlık tarihinin serüvenini usta bir kurguyla sezinletir okuruna. *Parpat Dağının Esrarı* 1989'da yayımlanır. Dilin olanaklarıyla kurgulanmış giz dolu bir serüvene ortak eder çocuk okuru. 1991'de okurla buluşan *Midos Kartalı'nın Gözleri*'nde de üzerinde yaşanan toprakların nice uygarlıklara tanıklık ettiği düşsel bir kurgu içinde sunulur; tarihi eserlerimize sahip çıkma, onları koruma bilinci, müze sevgisi serüven dolu olaylar dizisi içinde çocuk okura duyumsatılır. *Tuna'dan Uçan Kuş* (1992)'ta bir dönemin tarihsel olayları içinde, insana ve yaşama ilişkin gerçeklik irdelenir. 90'lı yıllar, Dayıoğlu'nun yazınsal birikimini çocuk ve gençlerle paylaşabilmesi için verimli geçen yıllardır. *Tuna'dan Uçan Kuş*'un ardından *Gökyüzündeki Mor Bulutlar* (1993)'ı armağan eder çocuk edebiyatına. Körelen, yok olmaya yüz tutmuş insani değerler üzerinde düşünmeye çağırır okurunu. Yüreklere, belleklerin sevgiyle, dostlukla kuşatılması için yapılması gerekenleri sanatçıya özgü bir duyarlılıkla dile getirir. *Ganga'da ise*, insanlara yaşanılabilir bir dünya yaratmanın çabası içindeki gizemli bir canlı türünün olağanüstü öyküsünü anlatır.

Öykü, Resimli Öykü ve Gezi Kitapları

Gülten Dayıoğlu'nun *Gelincik Dizisi*, çocuğun yaşam çevresinden seçilmiş konuları işleyen öykü kitaplarından oluşur. İlköğretimin ilk yıllarındaki çocuklara seslenen, çoğunlukla gerçek olaylara dayandırılmış kısa öyküler, eğitsel özellikleriyle çocuğa, yaşama ilişkin çeşitli iletişim sunar. Yazarın, *Ece ile Yüce Dizisi* (1988), çizirliğini Nazan Erkmen'in yaptığı *Öyle Eğleniyorum ki* adlı yapıtı, okul öncesi ve ilköğretim 1. sınıf çocuklarına seslenen resimli öykülerle örülmüştür.

Dayıoğlu, bir dünya gezginidir. İncelemeye, araştırmaya dayalı merakı, gezgin kişiliğiyle örtüşür. Bu gezgin kişilik, yine çocuk ve gençlerin elinden tutar; onları, dünyanın dört bir yanını keşfetmeye, yeni coğrafyalar, yeni uygarlıklar, kültürler tanışmaya sürükler; değişik kıtaların so-luksuz okunan serüvenlerine ortak eder.

Dayıoğlu'nun, *Kafdağı'nın Ardına Yolculuk* (1987), *Kangurular Ülkesi Avustralya'ya Yolculuk* (1991), *Efsaneler*

Ülkesi Çin'e Yolculuk (1990), Bambaşka Bir Ülke Amerika'ya Yolculuk (1990), Meksika'ya Yolculuk (1995), Mısır'a Yolculuk (1994), Kenya'ya Yolculuk (1993), Okyanuslar Ötesine Yolculuk (1992), Hindistan'a Yolculuk ve Nepal Gezisi (1996), Güney Pasifik Adalarına Yolculuk (2002), Gizemli Buzullar Kıtası Antarktika ve Patagonya'ya Yolculuk (2006), çocuk ve gençlik edebiyatımızda, sayıları çok az olan gezi yazılarının (türünün) en önemli ve özgün örnekleri arasında yer alır.

Gençlere Seslenen Romanları

Dayıoğlu'nun 1990'lı yıllarda gençlik edebiyatına kazandırdığı önemli yapıtlardan biri de *Yeşil Kiraz 1* (1992) ve *Yeşil Kiraz 2* (1995)'dir. Gençlik edebiyatımızda, yazınsal özellikler taşıyan, gençlerin ilgiyle okudukları yerli yapıtlara büyük gereksinim duyulmaktadır. Yazılı kültürle etkili iletişim kurmuş, edebiyatı yaşamına katmış çocukların, gençlik evresinde, okuma alışkanlıklarını bir yaşam biçimine dönüştürebilmelerinde nitelikli gençlik edebiyatı yapıtları önemli bir işlev üstlenir. Gençlik çağının ilgi ve gereksinmelerini kuşatan, dilin yaratıcı anlatım olanaklarıyla gençleri edebiyatın anlam evrenine çekebilen yapıtların, toplumda okuma kültürünün yaygınlaşması sürecine katkılar sağladığı bilinmektedir.

Gülten Dayıoğlu'nun *Yeşil Kiraz 1* ve *Yeşil Kiraz 2* adlı ilk gençlik romanı/romanları olarak nitelenebilecek yapıtların yazılış öyküsünün ardında, Dayıoğlu'nun toplumsal sorunlara karşı büyük duyarlılığı yatar. İyi geliştirilmiş bir karakter çerçevesi içinde, güçlü özdeşim olanakları yaratan bir kahramandır *Yeşil Kiraz*. Gerçek yaşamdan alınmış olaylarla örülen kurgu, inişli çıkışlı yaşam serüveni içinde nasıl var olunabileceğini de sezdirir genç okura.

Gülten Dayıoğlu'nun yaşam deneyimini, gözlem ve incelemelerini düşle, düşlerle yapılandırdığı *Sekizinci Renk* (1997), *Mo'nun Gizemi* (1999), *Kıyamet Çiçekleri* (2002), *Alacakaranlık Kuşları* (2003), *YADA'nın Gizilgücü* (2005), *Mo'nun Gizemi 2- Otran* (2008), *Mo'nun Gizemi 3-İkizler* (2011) adlı yapıtları, gençlerin ilgi ve gereksinmelerine uygun kurgusal özellikler taşır. *Sekizinci Renk*'te kurgu, eğitim sorunları, gençlerin yaşadıkları çatışmalar üzerine örülse de yaşamın kanıksanan, bilinen çizgisinin; yaşamı tanıyarak, düş kurarak değiştirilebileceği iletisi sunulur genç okura.

Mo'nun Gizemi 1-2-3, *Alacakaranlık Kuşları*, *YADA'nın Gizilgücü*, bilimkurgu ve fantastik türün gençlik edebiyatımızdaki en özgün örnekleri arasında sayılabilir. Okurlar yapıtlarda, düşsel kurguların tanıklığında yüzyıllar öncesine götürülerek değişik kültürlerle, efsanevi yaratıklarla tanıştırılır.

Gülten Dayıoğlu'nun gençlere seslenen yapıtlarında, yaşam ve insan gerçekliği, sanatçının sezileriyle öznel ve özgün yeni bir gerçekliğe dönüştürülmüştür. Bu yeni gerçeklik, okur üzerinde bir etki gücü oluşturmakta; onlara düş ve düşünce üretmeleri için sorumluluk vermektedir.

Yapıtların bazılarında, genel olarak yok olmaya, yozlaşmaya yüz tutmuş insanlık değerleri için, sanatçı sezileriyle yapılandırılmış büyü, gerçek dışı yeni bir dünya tasarlanırken, bazılarında ise, "Bilim ve teknolojideki baş döndürücü gelişme karşısında insanın yeni durumu ne/nasıl olacaktır?" sorusunun yanıtı aranır. Dayıoğlu'nun gençlik romanlarında, olay kurgusunu besleyen temel öge "düş"tür.

Bilinmelidir ki çocuğun gelecekteki yaşamını, özlemlerini olgunlaştıracak temel eylemdir düş. Çocuk, düş kurarak geleceğini tasarlar; yaşama önce düş kurarak hazırlanır. Bunun için de erken dönemden başlayarak çocukların düş kurmasına, düşünmesine olanak sağlayacak dilsel ve görsel uyaranlara gereksinim vardır. Çocukluk çağının en etkili uyararı sanatçılar tarafından kurgulanmış edebiyat yapıtlarıdır.

Gülten Dayıoğlu'nun, I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (2000: 531-532)'nda sunduğu bildiride¹, "kitap-çocuk-düş kurma" ilişkisine yönelik yargıları, onun edebiyat anlayışına ve romanlarındaki kurgusal yapıya yönelik önemli ipuçları sunmaktadır:

...

Kitaplar okuyucuya, etkin ve ilginç örneklerle, gördüklerine, duyduklarına, körü körüne inanmak yerine, araştırma, gözlemleme, sorgulama, başka bir deyişle, yaşamı zihin süzgecinden geçirme eğitimi de verir. Burada yazarın sorumluluğunun altını, kalın çizgilerle bir kez daha çizmekte yarar var:

Çocuk, kitaplar yoluyla, insanın evrimini sağlayan çok önemli bir eğitsel öğeden daha yararlanır. Bu da hayal kurma"dır. Gerçekten, insanoğlunun pek çok konuda evrim aşamalarından geçerek bu günkü düzeye gelmesinde, düş kurma

¹ Ankara Üniversitesi (2000) I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu *Sorunlar ve Çözüm Yolları* (Yay. Haz.: S. Sever). Ankara: AÜ Basımevi.

yetisinin payı büyüktür. Jules Verne Ay'a yolculuk düşü kurup da bu düşünüyü dile getiren kitabı yazmasaydı, insanlar belki de Ay'a gitme tutkusuna kapılmayacaklardı savından, edebiyat çevrelerinde sıkça söz ediliyor.

Ne var ki, ulusça hayal kurma yetimiz pek kısır. Başka bir deyişle toplumda, kısa vadeli, kapkaç bir yaşam anlayışı egemen. Şöyle ki: Günümüzde Türk insanının birincil düşü, kısa yoldan eline ekmegini almak. Hızla köşe dönmek, sınıf atlamak. Genellikle insanımızın yaşamdan bu amaçlar ötesinde, pek fazla bir beklentisi yok. Başka bir deyişle, yaşamın tüm süreçlerinde yurttaşımıza, hep, maddeye yönelik hedefler egemen oluyor. Zihinsel ve ruhsal doyum için, hiçbir etkinliğe gereksinim duyulmuyor. Çünkü insanımızda bu tür bir açlık söz konusu değil. Öyle ki, eve gazete bile alınmıyor. Bu yüzden, ülke çapında okunan günlük gazete sayısı, tüm özendirici armağanlara karşın, üç milyonu geçmiyor.

Sonuçta, soluk soluğa yaşanıp, bin bir zorluk aşıyor. Maddeye dayalı, düşsüz, yaratısız, hatta coşkudan yoksun, sıradanlığın simgesi olan hedeflere, olabildiğince ulaşıyor. Yurttaş, bir de bakıyor ki, emekli olmuş. Yaşam onu, kısa sürede, yıllardır at gözlüğü takınmış olarak koşup durduğu ana yoldan, yan yollara atıyor.

Yurttaş da yorgun argın, kof bir insan kalıbı kimliğiyle, pijamaları çekip televizyon karşısına geçiyor. Kahvehane destekli bu emeklilik yaşamı içinde, düşsüz, düşüncesiz, içten içe çürüyüp gidiyor. Elbette bu kişilerin yeni kuşakları da bu kısır döngüden kurtulamıyorlar.

Ulusça işte bu hayal kısırlığı yüzünden, hiçbir konuda yaratıcılık ufuklarına yelken açamıyor, kupkuru ve tekdüze bir yaşama tutsak oluyoruz. Başkalarının kurduğu hayallerin güdümünde, yaşayıp gidiyoruz. Sonuçta ülkemizde ne bilimsel yaratılar ne sanatsal üretimler yapılıyor. Bu yüzden dünya Türkiye'yi hâlâ, Cumhuriyet öncesi dönemdeki konumuyla değerlendiriyor. Kendimizi dünyaya gereği gibi tanıtamadıkça, onların suçu ne? Bilindiği gibi, uluslararası düzeyde kendimizi tanıtmamızın en etkin yolları, bilim, teknik, sanat, kültür, keşifler, icatlardır. Oysa bizim, o taraflarda bezimiz yok. Çünkü biz, günübirlik yaşamayı, yaşam biçimi edinmişiz. Ne dünü düşünüyör ne yarının düşünüyör kuruyoruz.

Yapıtlarının yazılış öyküsünü adlandırırken de "düş" yeğlediği bir sözcüktür Dayıoğlu'nun. Yaşadıklarım ve Düşlediklerim Yetmiş İki Kitap, Bir Hayat (2010) adlı yapıtında, okurlarıyla söyleşmek, onlara içini dökmek isteği, anlatımına sinmiştir. Tüm yapıtlarının yazılış öyküsünü olanca içtenliğiyle anlatma, paylaşma isteği, tek solukta okunan

bir yapıtın da oluşmasına olanak sağlamıştır.

Genel Değerlendirme

Gülten Dayıoğlu'nun yapıtlarını, bilimsel bir anlayış, kılı kırk yaran araştırma bilinci, derin bir tarih ve uygarlık kültürü besler. Bilim insanı sorumluluğuyla toplar verilerini, ardından yoğun düş gücünün içinde harmanlar, onları özlem duyduğu, insana yaraşır bir dünya için, insanlık için, çocuk ve genç için duygu düşünce dünyasının doruklarına çıkarır, biçimlendirir, üzerine titredığı Türkçesiyle dile getirir; öyküye, romana dönüştürür.

Gülten Dayıoğlu, çocuk ve gençlik edebiyatıyla ilgili duygu ve düşünce birikimini kendi merak dolu araştırmacı kişiliğiyle yapılandırmış, 70'i aşkın yapıtla bu ülkenin çocuk ve gençlerinin yazınsal metinlerle barışmasını, onlarla dostluk kurmasını sağlamış bir sanatçıdır. Yurtiçinde, yurtdışındaki tüm koşuşturmaları; katıksız insan ve yurt sevgisinin içtenlikle eyleme geçmiş uygulamalarıdır. Yazdıkları, yapmaya çalıştıkları; sürekli gördüğü düşe; insana yaraşan, insan duyarlılığını kavrayan bir yaşam ve dünya düşüne ulaşma isteğidir. Bu düş, onun yaşamına anlam katan temel kaynaktır. Yapıtlarının hepsi bu kaynağın olanakları ile beslenmiş; bazıları başka dillere de çevrilerek yurtdışında yayımlanmıştır.

Dayıoğlu, çocukla kurduğu iletişimde en açık, en kısa, en yalın ve en doğal yöntemi yeğler. Onun için okur bir denek değildir. Anlatımda temel ilkesi; yaşama, insana ilişkin duygu ve düşüncelerini çocuk ve genç okurlarıyla içten bir anlayışla paylaşmaktır. Türkçenin usta bir kullanıcısıdır Dayıoğlu. Yapıtlarında, anlatıma renk katan yerel ağızlar; devingen anlatımının temel yapıcıları olan deyimler, içten ve duru biçiminin temel bileşenleridir.

Merak, keskin gözlem gücü ve içtenlikle yoğrulmuş, alçakgönüllü, gezgin bir kişilik; insan için, çocuk ve gençler için sürekli sevgi üreten olağanüstü duyarlıklarla bezenmiş bir yürek; mutlu ve arkasında kale gibi duran bir aile; yüreğini eşine adanmış bir koca; yürekleri anne, baba sevgisiyle dopdolu evlatlar...

Gülten Dayıoğlu'nun yüreği öylesine sevgiyle doludur ki 50 yıldır çocukları, gençleri, okurlarını o sevginin yarattığı, düş ve düşünce birikimiyle biçimlendirdiği yapıtlarıyla besliyor.

Çocuk ve gençlere adanmış bu yaşamın daha nicelerini yaratması dileğiyle...

GÜLTEN “ABLAM”

Fatih ERDOĞAN

Yaklaşık kırk yıl geçmiş olmalı Gülden Dayıoğlu ile tanışmamın üzerinden. 80’li yılların başlarında veya ortasında bir gün o zaman çalıştığım yayınevindeki (Redhouse) küçük odamın kapısında belirivermişti. Başından beri yayımcısı olan Altın Kitaplar’a yaptığı mutad bir ziyaretin ardından uğramıştı. Her şeyi “bildiğim” 30’lu yaşlarımın başındaydım ve buna rağmen elimin ayağımın birbirine dolaştığını hatırlıyorum. Oysa Dayıoğlu daha o ilk karşılaşmada karşısındaki o kendine “editör” demekten hoşlanmaya başlamış tıfılın sarsak özgüvenini bir yaprak gibi bile titretmeksizin yumuşacık sesiyle adeta “çocuk edebiyatına hoş geldin” demiş gibi oldu bana. Ya da ben öyle okudum. Bir şey istemedi çünkü. Bir talebi, bir beklentisi yoktu. Rahmetli hocamız Meral Alpay ona benden söz etmişti ve bizim tanışmamızı uygun görmüştü tahminim. Bu ilk tanışmamızdan yıllar sonra bir gün kendisine abla dememi isteyen Gülden Abla’nın hoşgeldinine buradan gecikmiş olarak cevap vererek bu küçük yazıma başlamış olayım: Hoş bulduk, sevgili Gülden Abla, hoş buldum.

Bir çocuk olarak daha çok Tuğcu’nun okuru sayılırım. Dayıoğlu’nun ve kitaplarının tanınmaya başladığı ve yaygınlaştığı 70’li yıllarda artık lise ve üniversite öğrencisiydim ve bu nedenle Dayıoğlu ve kitaplarına doğal bir çocuk/okur olarak denk gelmedim. Onu 1980’li yılların başından itibaren çocuk edebiyatı alanına duymaya başladığım ilginin gereği, bir yetişkin okur

olarak okudum. Daha sonra üniversitede ders verirken ondan ve kitaplarından söz ettim, hakkında yazılar yazdığım oldu. Yani, en çok bilinen ve tanınan çocuk yazarımız hem kitaplarıyla hem de o ilk tanışmamızın ardından doğal olarak hep gündemimde oldu.

Onun kitaplarıyla ilgili çok şey yazıldı yazılıyor. Birçok akademik araştırmaya konu edildi ediliyor. Bu yüzden, ben bu küçük yazıda onun yazarlığından ve kitaplarından söz etmek yerine kırk yıla yakın bu zaman dilimi içinde bir dost, bir abla olarak ve daha çok bana değen yönleriyle Gülten Dayıoğlu'nu anlatmak istedim.

Sözünü ettiğim ilk tanışmamızın ardından, özellikle Meral Alpay'ın başını çektiği ve sonradan Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği olarak kurumsallaşan girişimin başlangıç yıllarından itibaren rol oynayan küçük grubun içine değişik zamanlarda o ve ben de dahil

olduk. Kısa bir süre sonra da alana yeni girmiş ve en gençleri olarak dernekleşme çabalarının koşuşturma işleri daha çok bana kalmış oldu. 1979 ve 1980 yıllarında düzenlenen iki ayrı uluslararası nitelikte çocuk kitapları fuarının ardından başlayan örgütlenme çalışmaları süresince birçok kez bir araya geldik.

Gülten Dayıoğlu esasen 70'li yıllar boyunca yazdığı makalelerle ülkede bir çocuk edebiyatı duyarlılığı geliştirmeye çalışıyor, ona rahmetli Erdal Öz ve Ülkü Tamer ile birlikte bir avuç isim de eşlik ediyordu. Dolayısıyla, Meral Alpay ve Nabey Önder öncülüğünde başlayan örgütlenme çalışmalarını aynı sürecin devamı olarak almak yanlış olmaz. (Bu bir tarihçe yazısı olmadığı için bütün bu çalışmalarda yer alan tüm isimleri saymak gibi bir amacım şu an için yok.) ÇGYD'nin en nihayetinde resmi olarak bu kez sürekliliğini koruyacak şekilde kurulabilmesi 1994'ü buldu. 1980'den bu tarihe kadarki bu inişli çıkışlı dönemde Gülten Dayıoğlu bir yandan kitaplarını yazarken bir yandan da bir an bile geri çekilmeksizin bu çalışmaların içinde hep var olmaya devam etti. Sorularını sordu, kaygılarını belirtti, düşüncelerini, fikirlerini paylaştı, kutlanacak şeyleri kutlamayı ihmal etmedi, bizimle dertlendi, ama destekledi, yüreklendirdi, isminin ağırlığını "kullanımımıza" sunmakta asla tereddüt etmedi.

Bunu ilk kuruluşumuzun ardından gerçekleştirmeyi başardığımız birçok etkinlik boyunca da sürdürdü. Sandoz ile yaptığımız iki çocuk kitapları fuarı, daha sonra TÜYAP desteğiyle yaptığımız fuarlar ve bu çerçevedeki etkinlikler boyunca yine hep bizimle birlikteydi.

1993 yılı *Fadiş*'in 30. yılıydı ve bir kutlama yapmak istedi. Oluşturduğu kutlama komitesine beni de davet etti. Birlikte onun çocukluğunun geçtiği Kütahya'ya, Emet'e gittik. Onun örgülü saçları ve siyah önlüğüyle dolaştığı çocukluk sokaklarında dolaştık. Oturduğu evlerinin kapılarına dokunduk. Onun hakkında paneller konferanslar düzenlendi. Ki bu etkinliklerin güzel bir meyvesi olarak, bağışladıkları bina Kültür Bakanlığı'nca Gülten ve Cevdet Dayıoğlu Çocuk Kütüphanesi olarak kuruldu.

Birkaç gün süren bu etkinlik boyunca onu daha önce hiç görmediğim kadar heyecanlı görmüştüm. Çok küçük bir çocukken içindeki yazma dürtüsünü keşfedip İstanbul'a gelmiş ve kendi tabiriyle "urnaklarıyla kazıya kazıya" yazar Gülten Dayıoğlu'nu yaratmış olan

bu zarif hanımı yaşadığı evinin önünde fotoğraflamak heyecan vericiydi benim için.

2004-2005 yıllarında Mustafa Ruhi Şirin'in isteğiyle Milli Eğitim Bakanlığı'nda oluşturulan Çocuk ve Gençlik Yayınları Kurulu'nda birlikte yer aldık. Çok şeyi tartıştığımız, çok şey yapmaya çalıştığımız bu iki yıllık süre boyunca benim elimde kalan en değerli kazanım birlikte çalıştığımız ve aslında bir ikisi hariç zaten tanıdığım kurul üyelerini daha da yakından tanımak oldu. Gülten Dayıoğlu sabahdan akşama kadar süren ve zaman zaman ortamın gerildiği bütün bu toplantılar boyunca tıpkı fırtınada sallanan gemiyi dalgalara kapılıp gitmekten alıkoyan ağır bir çapa gibi bir işlev gördü hep. Üstelik bunu gür sesiyle masaya yumruğunu vurup... Hayır hayır, bırakın masaya yumruk vurmayı, bilen bilir, incecik bir sesi vardır ve o sesi bir gün bile yükselttiğini görmedim ben bunca yıl. Ama bu demek değil ki, düşüncesinden veya ilkesinden vazgeçmeyi yeğlemiştir o an; aksine, dik duruşu da nezaketi gibi kalıcıdır. İstemediği, ilkelerine uymayan hiçbir şeyi ona hiç kimse yaptırılmaz.

Gülten Abla'nın en önemli özelliği "insan" olmasıdır. Rütbenin, makamın, mevkinin ardındaki insana bakar, onu görür. Onunla ilgilenir. Ama gerçekten ilgilenir. "Kızın hastaydı şimdi nasıl?" der. "Eşinin tayini çıktı mı?" der. "Babanızın sağlığında bir gelişme var mı?" der. Şaşırtıcı bir şekilde hepsini ismiyle hatırlar. Derdi sıkıntısı olan her kim olursa (bu kitap imzalatmakta olan bir okuru da olabilir) onun için dertlenir, yapabileceği bir şey varsa yapmaya çalışır. (Burada eşi Cevdet Ağabey'i de anmazsam olmaz, o da çok iyiliğini gördüğüm bir başka engin yürekli insandır.)

Gülten Dayıoğlu, Tuğcu'yu izleyen dönemin ismidir ancak kendi döneminin birçok yazarından farkı şudur ki tür olarak kendini yenileme (buna kendini çağa uydurma da diyebiliriz) konusunda gösterdiği çabası olağanüstüdür. *Fadî'si* Tuğcu ekolünün devamına yerleştirmek mümkün olabilse de Dayıoğlu Akıllı Pireler ile daha çocuk edebiyatında (Türkiye'de) bilim-kurgu pek gündemde değilken bunu denemiş, fantastik tür dünyayı kasıp kavurmaya başladığında hemen birkaç örneğini birden üretmiş, genetik mühendisliği gibi bazı güncel konular konuşulmaya başlar başlamaz hemen o konuyu işlemiştir. Yazdıklarını bilgi ile destekleme konusundaki özeni onu *Ganga'yı* Hindistan'ı ve Ganji

görmeden yazmaktan alıkoymuştur.

Çok okunan ve kendisinin de çok sevdiği *Yeşil Kiraz* ise az önce sözünü ettiğim insan yanının baş rolü oynadığı bir eserdir. Kitabın ana motiflerinden biri olan "Kendini çocuklarına adayan anne" motifinin karşısındaki "kendisini sanatına adayarak çocuklarını ihmal eden anne" ikilemi ve bir genç kızın büyüme yolculuğunda yaşayabileceği her şey sadece Kiraz tiplmesiyle genç kızları değil, anne tiplmesiyle onların annelerini de etkilemiştir.

Gülten Abla ile ilgili anlatacağım çok şey var. Anlatırken de yenilerini hatırlayacağım şüphesiz. Onun çok önemli bulduğum bir özelliğinden söz ederek bitireyim: Gülten Abla hiçbir zaman "bilmez." Yanlış anlaşılmasın, tabii ki müthiş bilgilidir. Ancak çocuksu bir öğrenme açlığı sergilemekten kaçınmayarak her şeyi sorar. "Bilmiyormuş gibi yapar" demek istemiyorum. Yaptığı o değil çünkü. Şunu bilir: Her zaman, herkesten öğrenecek yeni bir şey vardır, en çok bildiğimizi sandığımız konularda bile. (Bu da benim ondan öğrendiğim bir şey olarak kayda geçsin...)

Türk çocuk edebiyatının bu çok önemli kilometre taşı olan Gülten Dayıoğlu benim "Gülten ablam" olduğu için onur duyuyorum.

*Hiçbir kuralla koşullanmamış, yepyeni
bir insan olmayı düşünüyorum.*

Gülten Dayıoğlu
Sekizinci Renk

ÇOCUK HAKLARINA ADANMIŞ BİR ÖMÜR: NAKİYE ELGÜN

Ayşe ÖVÜR

Genç bir kadın, yerdeki kar birikintilerinden sakınarak bacası tütmeyen ahşap bir evin önünde durdu. Kapıyı hafifçe tıklattı. Biraz sonra açlıktan gözleri irileşmiş küçük bir kız çocuğu karşısında belirdi. Annesi veremden ölmüştü. Savaştan yaralı dönen babası ise oturduğu minderden kalkamamıştı. Adamcağız uzaktan:

“Sen kimsin?” diye seslendi.

Genç kadın, “Adım Nakiye, size erzakla birkaç parça kıyafet getirdim,” diyerek içeri girdi. Getirdiği bohçaları minderin kenarına bıraktı. Çıkmadan evvel “Bundan sonra size her gün sıcak çorba getireceğiz. Şimdilik elimizden bu kadarı geliyor. Siz de lütfen kızımızın okula gitmesine izin verin,” dedi. Minderin üzerinde titreyerek oturan adam, önce kızına baktı, ardından gözlerini Nakiye’ye çevirdi:

“Kızım yarın sabah okula gelecek,” dedi.

Eyüp sırtlarındaki yoksul evleri dolaşan Nakiye, sokağın başında durdu. Cebinden çıkardığı mendiliyle

gözyaşlarını sildi. Kendi kendine defalarca “Yoksulların cahil bırakıldığı bir dünyada adalet sağlanamaz,” diye söylendi.

Yirminci yüzyılın başında cepheden kolunu, bacağı, gözünü kaybederek dönen babalar, bebeklerini aç bırakmamak için ne iş bulurlarsa yapmaya çalışan kadınlar, ekmek parçası kemirerek hayata tutunmaya çalışan çocuklarla İstanbul’un yoksul semtleri bitmeyen savaşların, göçlerin, kayıpların yükünü taşımaya çalışıyordu.

Yaşamının her ânını çocuklara ve onların eğitimlerine adanacak olan Nakiye Elgün, 1882 (1880?) yılında İstanbul’un Zeyrek semtinde Sivaslı bir ailenin kızı olarak dünyaya geldi. Çerkes olan annesinin adı Zeliha’ydı. Babası ise Osmanlı saray memurlarından Mehmet Bey’di. Bir ablası ve iki erkek kardeşi vardı. Sert ve otoriter bir annenin kızı olan Nakiye, henüz dört yaşındayken evlerinin yakınında bulunan Saraçhane’deki Rehber-i Marifet isimli özel okula kaydoldu. Bu okul din dersleri dışında tarih, coğrafya ve Fransızca dil eğitimi vermesi ile tanınıyordu.

İleriki yıllarda ailesi, kızlarının meslek sahibi olmasına izin vererek onun Darümuallimat’a (Kız Öğretmen Okulu) kaydolmasına olanak sağladı. Burası 1870 yılında İstanbul’un Çapa semtinde açılan, dönemin tek kız öğretmen okuluydu. Aynı zamanda entelektüel kadınlar yetiştirmesi ile tanınıyordu. Özellikle 1895 ile 1900 yılları arasında okul, çok parlak mezunlar verdi. Nakiye Hanım da bu parlak eğitim döneminin öğrencilerinden biri olarak 1900 yılında, 18 yaşındayken

Darümuallimat’tan mezun oldu. İlk görev yeri ise mezun olduğu okul oldu.

Nakiye Hanım, genç bir öğretmen olduğu andan itibaren idealist, kamu önünde söyleyecek sözün olan, güçlü bir isim olarak hayatına devam etti. Mesleğinin yanı sıra hiç tükenmeyen enerjisi ile gece gündüz çalışarak yoksul insanlar için yardım faaliyetlerinde bulunuyordu.

Özgürlüğüne düşkün ve kendi kararlarını vermeyi seven Nakiye Hanım, Cumhuriyetin ilanından sonra soyadını bile kendi başına seçerek ailesine kabul ettirdi. Elgün olarak seçtiği soyadı, öz Türkçede “halk” anlamına gelmektedir. Nakiye Hanım, hiçbir zaman geleneksel bir dünya görüşüne sahip olmadı. O, yeniliklere açık ve farklı düşüncelere önem veren, toplumun ezilmiş kesimlerine destek olmak için çalışan, hedef sahibi bir kadındı. Gerektiğinde kendi eksikliklerini de görüp değerlendirebilecek kadar da alçak gönüllüydü.

1909 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet kız çocuklarına ilkökul eğitimini zorunlu kılıyordu. Bu durum kadın öğretmen açığının ivedilikle kapatılması gereğini doğurunca gözler Nakiye Hanım’ın artık yöneticiliğe terfi ettiği Darümuallimat’a çevrildi.

Eğitimin iyileştirilmesi için proje geliştiren Halide Edip (Adivar) Hanım’ın okulu ziyaret etmesi Nakiye Hanım’ın hayatında yeni bir sayfa açtı. Amerikan kız koleji mezunu olan Halide Edip’in açık görüşlü fikirlerinden etkilendi ve aralarında yıllara meydan okuyacak güçlü bir dostluk kurul-

du. Kısa süre sonra aynı okulda Halide Edip de “öğretmenlik yöntemleri” dersinin hocası oldu. Daha sonra yayınlacağı eserlerde bu dönemin izleri görülecektir. Örneğin “Mor Salıkmı Ev” isimli eserinde Nakiye Hanım ile arasındaki dostluktan çokça söz eder.

Öğretmen okulunda her şey yolunda gitmeyecektir. Nakiye Hanım, dönemin Maarif Nezareti/Eğitim Bakanlığı’nı yoksul kız öğrencilere yeterince yardım etmediği için sert bir şekilde eleştirince işten uzaklaştırılır. Bu durum elbette onu durduramayacaktır. Hangi zorluklarla karşılaşır karşılaşırsın, kızlara eğitim hakkı için çıktığı yoldan geri dönmeyecektir.

II. Meşrutiyetin ardından İstanbul’da bir “Kız Lisesi (İnas İdadisi)” açılması düşüncesi gündeme gelir. Bu okulun, dönemin yabancı liseleri seviyesinde güçlü bir eğitim vermesi hedeflenir. Tarih, coğrafya, fen bilimleri, botanik, Fransızca gibi dersler müfredatta yer alır. Nakiye Hanım, bu okula müdür yardımcısı olarak atanır. Halide Edip, Nezihe Muhittin, Ressam Müfide Hanım gibi dönemin güçlü, entelektüel kadınlarından oluşan iddialı bir öğretmen kadrosu oluşturulur. Nezihe Muhittin, okulun açılışını anlatırken “hepimiz tatlı ve ümitli bir gayretle el ele vermiştik,” der. Büyük hedeflerle başlayan eğitim sırasında Maarif Nezareti Nakiye Hanım’ın isteklerinin gerçekleştirmez. Hatta bir başka ismi kendisine üst olarak atar. Gelişen olaylar sonucunda Nakiye Hanım, hayal kırıklığıyla istifa etmek zorunda kalır.

Bu durum, dönemin idealist kadınlarını durdurmaz. Kız çocuklarına çağdaş eğitim vermeye çalışan eğitimci kadınlar, ülkenin içinden geçtiği savaşlar, göçler, yıkımlar arasında kalan kimsesiz çocuklar için gayret sarf etmeye devam edecektir.

Halide Edip Hanım yoksul kadınlara destek vermek amacıyla Teali Nisvan Cemiyetini kurar. Nakiye Hanım, derneğin genel sekreteri olur. Önemli bir girişimde bulunmuşlardır ama paraları yoktur. Yılmadan yardım toplayarak savaşlarda ailelerini yitiren çocuklara, göç yollarında perişan olan kadınlara, savaştan yaralı dönen askerlere destek olmak için direnmeye devam ederler.

Sonunda Balkan savaşlarından yaralı dönen askerler için kendi öğrencileriyle birlikte Çağaloğlu’nda otuz yataklı küçük bir hastane açarlar. Nakiye Hanım’ın erkek kardeşi de Balkan savaşlarına katılıp yaralandığı için yaşanan sıkıntının farkındadır. Bazen bir hemşire bazen bir hastabakıcı gibi çalışarak hastanedeki yaralı askerlerin tedavisine yardımcı olur. Birinci Dünya Savaşı başlayınca bu derneği kapatıp Hi-

lal-i Ahmer Cemiyeti’nde çalışmaya başlarlar.

Balkan Savaşları sürerken 1913 yılında kadınlar tarafından düzenlenen Darülfünun Konferanslarının konuşmacıları arasında Nakiye Hanım’ın adına da rastlıyoruz. Bu toplantıların amacı Balkanlarda savaşan askerlere destek olmak, kadın dayanışması sağlamak ve memlekette siyasi şartların düzelmesi için neler yapılması gerektiğini tartışmaktır. Toplantıların sonunda katılımcı kadınlar değerli mücevherlerini, altınlarını, saatlerini hatta kürklerini, gözlüklerini bile Balkan savaşlarının ortasında kalan Rumeli göçmenleri için bağışlar.

Nakiye Hanım, dönemin Maarif Nezareti ile çalışamayacağını biliyordu. Bahriye Nazırı Cemal Paşa 1915 yılında Suriye Valiliği yaparken Falih Rıfkı (Atay) ve Halide Edip’e haber göndererek Beyrut’taki Fransız okulları seviyesinde yerel okullar açmaya karar verdiğini bildirir. Bu okulları kurmak için yardıma ihtiyacı vardır. Halide Edip, kız kardeşi Nigar Hanım, Nakiye Hanım, Muazzez Tahsin Berkand Suriye’ye giderler. Kısa sürede kız öğretmen okulu ve ilkokullar açarak Suriye’de eğitimin yaygınlaşmasına yardımcı olurlar.

Geri döndükten sonra Selanik’ten İstanbul’a taşınan yeni bir okul olan Feyziye Mektepleri’nden yöneticilik teklifi alır. Nakiye Hanım, bu teklifi derhal kabul eder. Böylece ülkemizde ilk kez ilkokuldan sonra karma eğitim veren Feyziye Mektepleri eğitime başlar. İleri düzey fen eğitiminin yanı sıra iktisat, ekonomi gibi alanlarda da yüksek nitelikli bir ders programı ile eğitime başlarlar.

Öte yandan Osmanlı İmparatorluğu’nun başkentinde siyasal arena çok karışıktır. Kapkaranlık bir günün sabahında İstanbul, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilir. Sadece İstanbul değil, İzmir gibi başka kentler de işgal altındadır. Dönemin haksızlığı kabul etmeyen tüm eğitimli kadınları gibi Nakiye Hanım da direnişte ön safta yer alır. İstanbul’u işgal eden İtilaf Devletleri’ne karşı başlatılan direniş hareketine Muallimler Cemiyeti üyesi olarak katılır.

21 Mayıs 1919 günü Darülfünun konferans salonunda kadın ve erkek öğretmenler bir araya gelerek Padişah’tan ülkeyi bölecek hiçbir anlaşmaya imza atmamasını isterler. Konuşmacılar arasında iki kadın dikkat çeker. Biri Halide Edip (Adivar) Hanım öteki ise Nakiye Hanım’dır. Elbette işgalci güçler kısa sürede bu toplantılardan haberdar olur ve konuşulanlardan hoşlanmazlar. Güvenlik açısından direniş toplantıları evlerde gizli olarak yapılmaya başlanır. Evlerde yapılan toplantılar da duyulmaya başlanınca öğretmenler zor durumda kalır. Bunun üzerine Nakiye Hanım müdiresi

olduğu Feyziye Mekteplerinin bodrum katındaki kömürlüklerin gizli görüşme yeri olarak kullanılmasına olanak sağlar. Çabaları karşılıksız kalmaz ve bir süre sonra Muallimler Cemiyeti başkanlığına getirilir. Kendisine oy verenlerin çoğu erkek meslektaşlarıdır.

Bu dönemin önemli güncel siyasi tartışmalardan birisi de kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmeli mi sorusudur. Kadınlara siyasal haklar verilmesi Cumhuriyet'in ilanından sonra tepeden inme şekilde olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitilmiş kadınları II. Meşrutiyet döneminde bu konuyu ısrarla gündeme getirmiştir. Kadınlara siyasal haklar verilmesi konusunda yapılan araştırmalar, anketler, gazete sütunlarındaki tartışmalar, dönemin yüksek bürokratlarının açıklamaları kaynaklarda mevcuttur. 1919 yılında yapılan anketlere göre milletvekili olması için adı en çok geçen isim Nakiye Hanım'dır.

13 Ocak 1920 günü düzenlenen ve binlerce İstanbullunun katıldığı ünlü Sultanahmet mitinginde yaptığı etkileyici konuşma Fransa'dan bile duyulmuş, dönemin ünlü L'illustration dergisi sayfalarında Nakiye Hanım'ın resmine ve konuşmasına yer vermiştir.

Nakiye Hanım'ın, Mustafa Kemal Atatürk liderliğindeki Kurtuluş Savaşını içtenlikle desteklediğini biliyoruz. Kendisi Anadolu'ya gidemese de kurduğu Şehit Ailelerine Yardım Derneği yoluyla topladığı yardımları Ankara'ya göndermiştir. Dönemin ünlü Karakol Cemiyeti ile de iş birliği yapmış, İstanbul'dan Anadolu'ya giden askerlerin ortada kalan çocuklarına kol kanat germiştir.

Kendisi ile 1931 yılında yapılan bir röportajda şöyle söyler: "En mesut olduğum gün Lozan Anlaşmasının imzalandığı, en heyecanlı olduğum gün Kasaba (Turgutlu/Izmir)'da düşmanın teslim olduğu, en mutsuz olduğum gün ise işgal altındaki günlerimdi."

Nakiye Hanım, Cumhuriyetin ilanından sonra kadınlar ve çocuklarla ilgili çalışmalarını daha büyük bir ümitle devam ettirmiştir. Değişik derneklerin çatısı altında kadınlara ve kız çocuklarına verilecek haklar için geniş katımlı, heyecan yaratan toplantılar düzenlemiştir. Tek eşli evlilik, boşanma, çocukların erken yaşta evlendirilmesi, kadınların eşit miras hakkı gibi konularda adalet isteyen açıklamalar yapmıştır.

Nakiye Hanım, Mustafa Kemal Atatürk ile de pek çok defa görüşüp eğitim ve kadın hakları konusunda isteklerde bulunmuştur. Meşrutiyet'in ilanından bu yana talep ettiği eğitim sistemini kabul eden ve uygulamaya alan Cumhuriyet rejimi ile sorun yaşamadığını pek çok defa açıklamıştır.

Nakiye Elgün ve kendisi ile aynı dönemde yaşayan feminizmin öncü isimlerinden Nezihe Muhittin'in ilişkilerinin pek sıcak olduğu ise söylenemez. Nezihe Muhittin'in kadın haklarını en üst seviyede savunmak için 1924 yılında kurduğu Türk Kadınlar Birliği'ne hiçbir zaman üye olmadı. Hatta onların politikalarına karşı çıktığını açıkladı. Bu birliğe katılmayan bir başka önemli isim de Halide Edip (Adivar)'dır.

Nezihe Muhittin, Cumhuriyet kurulur kurulmaz kadınların her türlü siyasi hakka ivedilikle sahip olması gerektiğini savunurken, Nakiye Elgün bu konuda ilginç bir şekilde farklı bir tavır takınarak milletvekilliği için henüz zamanın erken olduğu, Ankara hükümetinin zamanı geldiğinde milletvekili olma hakkını kadınlara vereceği, hükümeti sıkıştırmamanın gereksiz olduğu şeklinde açıklamalar yapmıştır.

Kuşkusuz yaşamı boyunca önemli pozisyonlarda bulunmuş Nakiye Elgün'ün bu açıklamaları Türk Kadınlar Birliği ve Nezihe Muhittin için düş kırıklığına neden olmuştur. Nakiye Elgün kendisine yöneltilen soruları yanıtlarken "Hiçbir zaman insanları kadın ve erkek olarak ayırt etmediğini, toplumsal dönüşümün kadın-erkek birlikte, eşit haklarla ilerleyerek gerçekleşebileceğini, bu nedenle "Kadınlar Birliğine"

sıcak bakmadığını söylemiştir. Nakiye Hanım için önemli olan “eğitilmiş kadınlardan oluşan bir toplum yaratmaktır.” Ona göre eğitilmiş ve meslek sahibi bir kadın zaten kendi hakkını sağlamasını ve korumasını bilirdi.

Nakiye Hanım, 1930 yılında yapılan belediye meclis seçimlerinde Beyoğlu bölgesinden aday olmuş ve seçilmiştir. Belediye meclis üyeliği sırasında da eğitim ve çocuk hakları gibi konularında çalışmıştır. Türkiye’de ilk kez belediye meclisinde söz alıp, konuşan kadın Nakiye Elgün’dür. Bu ilk konuşmanın konularından biri “çocukların süt ihtiyaçlarının sağlanması” üzerineydi.

Nakiye Elgün, 1930 yılında bir başka ilke daha imza atmış, “Çocuk Hakları Bildirgesini” Taksim Meydanı’nda okumuştur. Bu sırada çevresini saran çocuklar “Azarlanmamak isteriz”, “Yalnız Uyumak İsteriz”, “Öpülmemek isteriz”, “Adalet isteriz” gibi pankartlar taşıyordu. Bu pankartlarda yer alan “istekler” hâlâ aşılabilmiş değildir. Bu istekler, üzerinde yoğunlaşarak düşünülmesi gereken konulardır.

5 Aralık 1934 günü kadın hakları bakımından bir dönüm noktasıdır. Meşrutiyetten bu yana milletvekili olmak için güçlü bir mücadelenin içinde yer alanlar kadınlar, genel seçimlere girme ve milletvekili olabilme hakkını TBMM’de yapılan oylama ile almıştır. Karar, çok büyük bir heyecan yaratmıştır. 7 Aralık günü toplanan kadınlar Beyazıt ve Taksim meydanlarında kutlamalar düzenlemiştir. Konuşma yapan Nakiye Hanım, Mustafa Kemal Atatürk’e bir teşekkür telgrafi çekeceğini duyurmuş ve hep bir ağızdan Onuncu Yıl Marşı okunmuştur.

1935 yılında Erzurum milletvekili olarak TBMM’ye giren on yedi kadından biri Nakiye Elgün’dür. Milletvekili olduktan sonra çocuklar için yuva yapılması, nitelikli okullar açılması, okullarda çocukların yeteneklerine göre farklı zanaat dallarında eğitim ve öğretim yapılması, kimsesiz ve sokaklarda yaşayan çocukların topluma kazandırılması en çok çalıştığı konulardır. Ayrıca Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu, Darülaceze gibi kurumların iyileştirilmesi için raporlar hazırladı. 15 sene boyunca milletvekilliği yapan Nakiye Elgün’ün meclis tutanaklarını incelediğinde kürsüde sık sık söz alan, güçlü bir kadın imajı çizdiğini görüyoruz.

66 yaşına gelince siyasi arenadan çekilen Nakiye Elgün, toplumsal çalışmalarına devam etti. Özellikle Osmanlı Fukaraperver Cemiyetinin devamı olan Topkapı Fukaraperver Cemiyetinde (Cumhuriyetin ilanından kısa süre sonra adı Topkapı Türk Fukaraperver Hayır Müessesesi olarak değişti) çalışmaya devam etti. Yoksullar için aşevi, yemek dağıtımı,

ilaç ve kömür temini için çalıştı. Yardım ettiği ailelerin çocuklarının okula gitmesine destek oldu. İlerleyen yaşına rağmen gece gündüz çalıştı.

Yaşamı boyunca kendisini çocuklara, özellikle kız çocuklarının eğitimine adanmış Nakiye Elgün çok sigara içmesi ile de tanınıyordu. Ne yazık ki 22 Mart 1954 gecesi uzun zamandır tedavi olduğu kanser hastalığı nedeni ile hayata gözlerini yumdu.

Nakiye Elgün dört yaşında okula başladığı günden, öldüğü güne kadar aralıksız olarak eğitim hayatının içinde öğrenci, öğretmen, okul müdürü, okul kurucusu, milletvekili, dernek üyesi, dernek yöneticisi olarak farklı isim ve sıfatlarla yer almıştır. Nakiye Elgün hiç evlenmedi ve çocuk sahibi olmadı. Çevresine, toplumsal işlerini aksatmamak için evlenmeyi düşünmediğini açıkladı.

Nakiye Elgün’ün yaşamını incelediğinde onun çağdaşı Nezihe Muhittin gibi bir feminist olduğunu söylemek mümkün değil. Hatta feminist dünya görüşüne mesafeli olduğu söylenebilir. O, kadın-erkek ayrımı yapmadan toplumu bir bütün olarak kavrayarak, güçlü bir eğitim sayesinde birlikte uygarlaşmanın daha doğru ve uygulanabilir bir yol olduğunu düşünüyordu. Defalarca vurguladığı gibi kadın ve erkeği birbirinin eşiti olarak görüyordu. Bu nedenle, eşit haklara sahip olmaları gerektiğini savunuyordu. Ona göre yüksek eğitilmiş, meslek sahibi güçlü kadınlardan oluşacak bir toplumda kadın hakları sorunu kalmayacaktı.

Nakiye Elgün, Meşrutiyetten Cumhuriyet’e giden yolda adalet ve eşitlik inancı ile çalışmış, kişisel hayatından fedakârlıklar yapmış büyük bir kadındır. Ölümünden sonra adı Şişli’de bir sokağa verilen Nakiye Elgün’ün Kadıköy Söğütözü’nde bir de rölyefi bulunmaktadır.

Tüm yaşamını çocuklarının eğitimine, kızların okula gidebilmesine, savaşlarda parçalanmış ailelerin hizmetine adanmış Nakiye Elgün, Cumhuriyet tarihinin saygın ve idealist kadınlardan biri olarak daima sevgi ile hatırlanacaktır.

Kaynakça:

- Osmanlıdan Cumhuriyete Bir Cemiyet Kadını Nakiye Elgün*,
Nuray Özdemir, Phoenix Yayınevi, 2013
Osmanlı Kadın Hareketi, Serpil Çakır, Metis Yayınları, 2010
Mor Salkımlı Ev, Halide Edip Adivar, Can Yayınları, 2008
Kadınlar da Bekârlığı Seçer, Taha Toros, Milliyet, 14 Haziran 1986, s. 9

Resim

Ayça ERDURA

Bir Resme Bakıyorum. Görüyorum.

Perdelerini açıyorum karşı evlerin, yağmurlu saçaklarına salıncak kuruyorum. Top oynuyorum beyazında yalnızlığın. Destansı mekânlar buluyorum yol yordamıyla, yol yardımsız. Çıkmaz sokakları kazıp kazan kaldırıyorum siyah fistanlarla, kırmızı kuşaklarla doğumları kutluyorum.

Bir Resme Bakıyorum. Yazamıyorum.

Yansıyor ışıkları yanılğuların, her fark değışken zemin sunuyor. Tehlikeli, ısrarlı mercek, güneşte ısınmış avuçlarımin arasından kayan, arnavut kaldırımlarından yokuş aşağı koşan, telaşı içinde arayışın.

Bir Resme Bakıyorum. Suskun.

Pusu kurmuş çayın dumanı mutfak sandalyesinde. Ruhumda kara delik düşman kelimelere. Günah keçisi peşimde. Ellerim anlatabilse içimdekileri. Taşı okşamak, yeniden yontmak sureti.

Bir Resme Bakıyorum. Durgun.

Tuzağında kavramların, Sepehri yanımda. Soframda şam fıstığı biraz çiğ badem. İkinci saatleri arka arkaya gelen telefonlar, benimkiler yüksek sesle konuşur, salonda bağırtılar. Böyle yazamıyorum.

Bir Resim Bana Bakıyor. Sessiz.

İri kahverengi gözler, yuvarlak bir yüz. Kalem ağzında, dişlerinde ne sigara ne çay izi. Suyun içinde beş altı adet nar tanesi. Hâl hazır, beklenen karşılıksız verilecek. Biraz keşif, biraz görü, biraz his.

Bir Resme Bakıyor. Severek.

Karşısındaki resme gözünü kırpmadan bakan, yazdıklarını karalayan, yeniden yazan, kaymaklı kadayıf tatlısının hâli. Kokusu geldi mi? Ceviz ağaçlarını döver içini içine ekledik. Ekerdik dilimlere çocukluğu, kahkahayı katık ederdik.

Görüyorum, yazamıyorum. Suskun, durgun, sessiz severek.

Bir resme bakıyorum.

Bir resim bana bakıyor.

Bir resme bakıyor.

Resim.

DİNGİLLİ BELA

Adalet TEMÜRTÜRKAN

Sağı solu karanlıktı yolun. Otobüsün farını takip ediyordu, kelimeleri ezerek konuşan kadının gözleri. Ne çok konuşuyor, ne çok biliyordu. Kocasını da uzun yol kaptanıymış. Yedi dingil, on dört teker üstünde geçmiş ömrü, dünyayı dolaşmış. Onu tanıdığına otobüs kaptanıymış, Bulgar sınırında hudut komutanı abisine giderken, yolda tanışmışlar. Seyahati çok severmiş, evlenince onu da götürmüş, bazı bazı. Gezmediği şehir kalmamış.

Karış karış bilirmiş, yolları. Hangi köprü nerede, hangi tünel kaç metre, keskin virajlar, viyadükler, hemzemin geçitler, hepsini ezberlemiş. Edirne’de Uzun Köprü, Diyarbakır’da Malabadi, Adana’da Taşköprü. Adana’da bir de Varda Köprüsü varmış, ne yüksek ne görkemliymiş, Alman Köprüsü de derlermiş.

Başka memleketlere de götürmüş. Ne büyük dağları aşmış, ne muazzam köprülerden geçmişler. Çocuklar doğmadan önceymiş. Mostar Köprüsü’nü görmüş, yıkıldığını duyunca çok üzölmüş. Neresi yıkılmamış ki o güzelim şehrin, savaşmış bu, sağlam çıkkanı var mı, kazananı olmuş mu? Mostar’ın yeniden yapıldığını duyunca çok sevinmiş. Üstünde çektiirdiği fotoğrafları varmış. Bir yerde daha fotoğraf çektirmişler, dilinin ucundaymış ama adını getirememiş. Hani şu gondolları ile meşhur olan memleket, neresiymiş? O şehirde Ahlar Köprüsü varmış, altında fotoğraf çektirmişler, günbatımında.

Oturduğu yerden yüzünü kadına dönüp, Venedik’te, diyen muavine, hah işte orası, aferin deli-

kanlı, iyi bildin, gittin mi oralara? dedi. Yok, abla nasıl gidelim, biz öğrenciyiz. Aferin, aferin oku, hangi fakülte? İtalyan Dili ve Edebiyatı. İyiymiş, okulun bitince, ekmeğini eline al, gidersin oralara, başka memleketlere, görgün bilgin artar, değil mi? Venedik'e gitmeseydim, nereden bilecektim o köprüyü? Kireç taşından yapılmış. O köprüden geçirilen mahkûmlar sarayın sorgu odalarına götürülürmüş. Hücrelerine dönenler gün yüzü göremez, çürürmüş. Bak işte anneciğim rahmet istedi yine. Gün yüzü dedim de aklıma geldi. Çok zulmedenlere, gün yüzü görmesinler, çürüsünler, derdi.

Arka koltuklarda oturan iki yolcu su istedi, muavin kalktı. Kadın da su istedi, dilim damağım kurudu, dedi. Karşı koltukta oturan bıyığı boyalı esmer yolcu arkaya yasladığı başını kaldırdı, gözünü açtı, kadına döndü. Çok konuştunuz, ondan, dedi, gözünü kapatıp, başını tekrar arkaya yasladı. Kadın şöyle bir baktı, yan tarafa, kaşını çattı, dudak büktü, cevap vermeye değer görmedi. Boyalı parça soytarısı, dedi, içinden. Kaptan'a döndü. Uzun yol kaptanı olalı kaç yıl oldu? dedi. Kaptan'ın sıkılı dişleri arasından yedi yıl çıktı. Kadın devam etti. Tırın yanında otobüs ne ki, dedi. Rahmetli Emin ne imtihanlardan geçmiş de tır kaptanı olmuş. Yollar tüketirmiş adamın gençliğini, ömrünü. Çoluk çocuğa, evine, rahat yatağında uykuya hasret kalmış, yıllarca. Ekmek parası işte, kolay mı kazanılıyormuş. O da istemez miymiş, sabah sıcak çay içip çıktığı evine akşama dönmeyi. İstermiş elbet. Helâl kazancıyla kurulan sofraya çoluk çocuğuyla oturmayı, kim istemezmiş.

Koskoca tır dolusu kıymetli malı kimseye emanet etmezmiş patron. İlle de Emin kardeşim, dermiş. Emin kaptan dışında kimseye güvenemem. Sırf kontağı, koltuğu, malı değil, canımı bile gözümü kırpmadan ona emanet ederim, dermiş. Allah var inkâr edemezmiş. Çalıştığı zaman da, o felaketten sonra da korumuş, kollamış, ele güne muhtaç etmemiş. Emin'i, oralarda, uzak diyarlarda sahipsiz bırakmamış, Sefiri aramış, hariciyeyi ayağa kaldırmış, bakanı bile aramış. Emin'i ata toprağına getirtmiş. O benim oğlum sayılırdı, memleketine, ata toprağına emanet etmesem gözüme uyku girmezdi, demiş. Son yolculuğuna kendi gelme de adamlarını göndermiş. Ara sıra ararmış sekreteri, hâl hatır sorar, ihtiyacınız var mı, der patronun selamını söylemiş. Böyle patron mahkemeye verilir miymiş? İlle de şikâyetçi ol, deseler de Emin'in kardeşleri, komşuları, kimler kimler... Hem rahmetli Emin'in kemikleri sızılırmış. Çok bağılıymış, saygıda kusur etmez-

miş. İnandığım, güvendiğim önce Allah'ım, sonra patronum, dermiş. Sırtı yere gelmez sanırmış.

Bilen de konuşmuş, bilmeyen de, ağzı olan herkes... Hem patron ister miymiş, en güvendiği adamının, heba olmasını. Anarşinin olduğu memlekette kör kurşunun nereden geleceği, kimi bulacağı belli mi olurmuş? Bizim memlekette nice canlar yanmamış mı, kardeş kardeşi vurmamış mı, kapılar, duvarlar kurşun deliğinden kevgire dönmemiş mi? Bugünümüze şükürmüş, paşa gelmiş de...

Kadermiş, kimin aklına gelirmiş, yetmiş yıllık komşunun komşuyu kasap gibi doğrayacağı, üst üste toprağa gömeceği. İki faciayı da aynı memlekette yaşamış Emin, ilkinden kurtulmuş. Evlerin, okulların yakılıp yıkıldığı, kanın gövdeyi götürdüğü o memleket sınırından geçip Avrupa'ya giderken yağmalamış, sökmüş, parçalamışlar, kocaman tırı. Sonra da ataşe vermişler, götüremedikleri ne kaldıysa. O gün o cehennemden anca canını kurtarmış Emin. Yüce gönüllüymüş patronu. Başkası olsa hesap sormaz mı? Sorarmış elbet. Trilyonluk malım nerede, demez mi? dememiş. Emin kardeşim kurtuldu ya, ziyan olan mal olsun, yerine konur, demiş. Adamdaki paranın haddi hesabı yokmuş. İleri geri konuşan çok olmuş, karanlık işlerin adamı, demişler. Tövbe inanmamış. Karanlık işleri olsa devlet izin verir mi? Vermez, yakasına yapışmış. Hudut komutanı abisi bilmez mi, Emin'i karanlık işleri olan adama tavsiye eder mi? Etmezmiş. Baba adamdır patron, güvenini kazan, sırtın yere gelmez, demiş abisi. Emin, o tanışmadan sonra imtihanlara girmiş, tır kaptanı olmuş. Olmasa daha mı iyi olurmuş? Orasını Allah bilirmiş.

O günü, tırın yağmalandığı gün yaşadığı cehennemi hep anlatırmış Emin. Kurtulmam mucize, Allah'ın inayeti işte, der, sigara üstüne sigara yakarmış, peş peşe. O gün Emin'i koruyan yüce Rabbi, beş yıl sonra kör kurşundan koruyamamış. Aynı memlekette, hem de sulh olduktan sonra. Bir otelin balkonunda sigara tütürürken gelmiş, onu bulmuş üç kurşun. İçme dermiş, şu mereti içme, ciğerini çürüteceksin, dermiş. Sigara içmeseymiş, o balkona çıkmasaymış...

Kum yüklü bir kamyon, öküz gibi böğüren klakson sesiyle otobüsün solundan geçti. Giriş kapısı önündeki taburede uyuklayan, başı göğsüne inip kalkan muavin öküz sesine uyandı, titredi. Kaptan küfrü bastı, ulan, o ehliyeti sana verenin... Elini bastırarak ensesinde, omzunda gezdirdi. Başını sağa sola çevirdi. Kadın çantasını açtı, gümüşü aynayı, mendili çıkardı. Öff Emin öf, nur içinde yat, bir gün olsun ağrıyıp incinmedim, dedi. Kirpiğinden

puğralı yanağına inen kalem karasını sildi. Aynayı an-
taya koydu, mendili katladı, avucunda tuttu. İçini çekip
başını kaldırdı, yola baktı. Gün ağarıyordu. Aman kardeş
aman dikkat et, bak bak bak, karşıdan gelene bak, yalpa-
lıyor, Allah korusun, dedi.

Kaptan başını kaldırdı, dikiz aynasına baktı, başını bir
sağa bir sola salladı, attık belaya, dedi sessizce. Kadın,
bir eliyle yanındaki boş koltukta duran çantasına yapıştı,
Öbür eliyle koltuğa sıkıca tutundu. Ay ayyyy, yavaş kaptan
yavaş, gazdan ek, frene bas, frene. Bak dönemeç var, çok
keskin, Allah korusun, dedi. Dnemei geçince, uhhh,
dedi, ellerini yana bıraktı. Ben yıllarca rahmetlinin yanın-
da muavin gibi gidip geldim, ne yollar gördüm, bizimki
de yol mu? şuraya bak, bir yanı dağ, bir yanı uçurum.
Yolu tünelden geçirseler daha güvenli olmaz mı? Bak şim-
di, şu kamyonun yaptığına bak, çok tehlikeli geliyor. Al-
lah akıl fikir versin, deli mi bunlar, hiç mi akıl fikir yok.
Aman kaptan sen onlara uyma, yavaş git, can taşıyorsun.
Herkesin bekleyeni var, senin de vardır elbet. Kaç ocuk
var? Kaptan, yok, dedi, kravatını gevşetti, gömleğin dğ-
mesini çözdü. Aaa... Niye, evlenmedin mi? Kaptan'ın,
yok! diyen sesi tokmak gibi indi, kadının kulağına. Hııı,
demek yle. Yuvasız kuş olur mu, olmaz... Akşam vakti
kapı pencerede yolunu bekleyenin, sofranı hazırlayanın
olması fena mı? Rahmetli Emin, ne sofralara oturdum
da evimde kurulan sofraların tadını bulamadım. Karşım-
da oturan ailemin güler yüzünün verdiği huzur saraylarda
bile yok, derdi. Ah Emin ah, erken gittin, beni bir başıma
bıraktın. Çoluk ocuk da bir yere kadar, yuvadan uçtular,
herkes kendi gaydasında...

Kafası şişen, göz kapaklarını inip kalkan Kaptan muavine
baktı. Uyukluyordu. Gömleğin yarım kolundan elini kol-
tuğunun altına soktu, kaşıdı, bir kıl çekti, bir daha çekti.
Kırpıkları hızlıca ayrıldı, gözleri açıldı. Kadının gözü yol-
daydı. Soldan geçen otobüse bela okudu, kaptana döndü.
Aman kardeş yavaş, yavaş ol. Gazdan ek, fren yap, sağa
kır, sağa. Deli mi bunlar? Cenaze mi yetiştirecekler, bu
ne böyle, içindekiler de mal mı, yavaş ol, dikkat et, diyen
yok mu?

Kaptan ağzını açtı. Gız anam sus, elini ayağını pem
sus, ayağının altını pem, anam bacım az sus, az sus, dedi.
Kapı ağzındaki koltukta uyuklayan Boyalı Parça gözünü
açtı, ağzının kenarından çenesine akan salyasını elinin
tersiyle sildi. Yüzünü kadına döndü, bi rahat vermedin
hanımefendi, ne Kaptan'a, ne bize, ha bre konuştun, dedi.
Kadın kalçasını koltukta sağa sola çevirdi, sırtını koltuğu-

na yasladı. Sabaha kadar horladın, boyalı, sen sus, dedi,
içinden. Sonra ağzını açtı, keyfimden konuşmadım ya,
Kaptan uyumasın diye konuştum, dediğini duyan Kaptan
dişlerini sıktı, aman eksik olma, dedi, duyulur duyulmaz
sesle.

Karşıdan cama vuran güneş ısıtıyor, ısıtıyor, uyutuyor-
du, muavini, yolcuları. İleride keskin dönemeç tabelaları
göründü. Yol boyunca kirpiği kirpiğine değmeyen kadın
yerinde kıpırdandı, yine çantasına yapıştı, koltuğa tutun-
du. Soldan iki beton karıştırıcı arka arkaya vınladı geçti.
Kaptan'nın karşısına siyah panelvan çıktı, onun arkasın-
da beyaz steysin vagon. arpmamak için manevra yapan
Kaptan'ı ter bastı. Kadının kalçası koltukta hopladı, kol-
aklara çarptı. Çantayı bıraktı, iki eliyle koltuğa sarıldı,
gözlerini açtı, çığlığı koyuverdi. Ay ay ayyyy... Otobüs
kontrolden ha çıktı ha çıkacaktı. Bir sağa, bir sola yalpaladı.
Arka koltuklarda oturanlar kelime-i şahadet getiriyor-
du. Kadının fermuarı açık çantası koltuktan düştü, vişne-
rğ ruj, gümüşi ayna, şimşir tarak, üstü parlak taşlı
ta merdivenlere saçıldı. Kapı önündeki koltukta sağa
sola sallanan, hop oturup hop kalkan, bismillah, bismilah
eken Boyalı Parça, muavinin üstüne düştü. Tekeri uu-
rumun ucundan dönen otobüsün burnu, heyelanın yola
indirdiği taşı, toprağı öptü, yıldıza düştü, durdu. Farlar
kırık, tampon yamuk, n camı çatlak otobüsün hırıltılı
nefesi, arkadan gelen araçların korna sesine karıştı. Orta
sıralardaki koltuklarda annesinin kuşağında zırıl zırıl aç-
layan kız çocuğu susmak bilmiyordu. Yolcular, içinde tut-
tuğu nefesi bıraktı.

Kaptanın yüzü kıpkırmızı, gömleği sırlısıklandı. Başı-
nı arkaya çevirdi. Gözleri yuvasından ıkımış gibiydi. Kol-
tuğun kolağına sıkıca tutunan kadının gözleri kapalıydı,
titriyordu, elleri, dizleri, enesi. Kaptan, şimdi nereye
basam, dedi. Kadın konuşamadı. Kaptan sesini yükseltti.
Hadi söyle, onu da söyle! Konuşsana, ne oldu, dingilin
mi kırıldı! Bela yahu, yedi dingilli bela, dedi. Kadının dili
ağzı içinde hapsolmştu, dilinin altından kurtulan bir iki
kelime kenetli dişleri arasında ezildi.

SU GEÇİRMEZ YÜREKLER

Ebru ÇALOĞLU

Toplumların değişmesine paralel olarak değişen, başlangıçtan bugüne varlığını devam ettiren suç, insanoğlunun kendisi kadar çeşitlilik gösterir. Kimi suç, sevmeye yeteneğini tümüyle kaybetmiş insanların elinden çıkarken kimisi “seve seve” işlenir. Bazen de katlanılamaz biçimde çığır geçiren vicdan ve adaleti. Kendi tarihiyle yaşıt, popülerliğini hiçbir çağda kaybetmeyen kadim suçları vardır insanın. Hırsızlık mesela... İlginç örnekleriyle doludur koca bir tarih. Tanrıların tanrısı Zeus’un düzenine kafa tutan, insanı yaratıp ona, Zeus’tan çaldığı ateşi (yaratıcılığı, bilimi, uygarlığı) veren, böylece var olan düzeni değiştirmeyi başaran, meşaleyi bilginin simgesi yapan Prometheus mesela... Her suçun bir cezası var elbette ama sorun, ne kadar adil dağıtıldığında işte. Toplumdan topluma değişiklik gösteren ceza ve yasaklar da caydırıcı olmaz önleminde. Örneğin eski Hindistan’da hırsızlık yapan kişiye, çaldığı malın karşılığının misliyle iadesi cezası verilirken Sümerler ve Babilliler tarafından hazırlanan Hammurabi Kanunları’nda nitelikli hırsızlık, idamla cezalandırılmış. İslam hukukunda Allah’a karşı işlenen suçlar arasında sayılan hırsızlık için İbrahimi dinlerin başlangıcı kabul edilen Musa’nın dininde On Emrin sekizincisi olarak “Çalmayacaksın!” denmiş.

Peki, insanlık tarihinin en eski suçlularından olan hırsızlar kimlerdir? Sorunun cevabı oldukça tedirgin edici. Çünkü herkes olabilir. Hırsızlık suçu, fail bakımından bir özellik göstermez. Fail, bazen baklava çaldıkları gerekçesiyle altışar yıl, bazen komşusunun bahçesinden kiraz çaldıkları

için on üçer ay hapis cezasına çarptırılan çocuklar olabileceği gibi, bazen de ülkesinin kaynaklarını hunharca yağmalayan bir siyasi olabilir. Kim olursa olsun hırsızlık suçu işleyen kişilerin, işledikleri suçu birtakım gerekçelerle suç olmaktan çıkararak kendisini haklı çıkarmaya yönelik bir çabaları olduğu görülür. Bilimsel adı “nötrleştirme teorisi” olan bu tutuma “aç olmak”, “alım gücü olamamak” gibi pek de “geçerli görülmeyen” sebeplerin yanı sıra “davaya hizmet etmek” gibi ahlaklı olma sorumluluğunun reddedilmesini kolaylaştıran farklı gerekçeler gösterilebilir.

“Suçlu”lar, çocuk failler olduğunda yasa uygulayıcılarından farklı düşünenler çıkabilir aramızdan... Sağduyulu insanlar nezdinde, yaşayacağı hayatı kendisi belirleyemeyen çocuklar, hepimizin bildiği, bilmiyorsa öğrenmesi gerektiği gibi masumdurlar.

Bazen de ihtiyacı olmadığı hâlde çaldığını zannederiz çocukların. Bir çocuğun tek ihtiyacı karnının doymasımı gibi. Oysaki daha güçlü bir sebeptir bazen duygusal açlık. Ailesi tarafından ilgi ve sevgi görmeyen veya sürekli eleştirilen, baskıcı ve otoriter bir ortamda yetiştirilen, arkadaşları tarafından dışlanan, aşağılanan çocuklar... Çalarak, hissettiği eksikliği gidermeyi, arkadaşlarını şarşırtıp ilgi çekmeyi ve üstünlük kurmayı amaçlayan hatta çaldıklarını arkadaşlarına dağıtarak onlarla yakınlık kurmaya çalışan çocuklar... Otoriter ve baskıcı bir yetişkinin eşyasını çalmak, ondan intikam almak demektir. Kim bilir belki de ülkesinin kaynaklarını yağmalayan bir siyasinin davranışının arkasında da aynı sebep yatar: birilerinden, bir şeylerden intikam almak...

Öyle ya da böyle, insanın bu en eski suçu, onun en önemli yaratımlarından birinde, sanatta, önemli bir yer bulur kendine. Yaşamın sarsıcı gerçeğinin unutulmasına izin vermeyen edebiyat, en hassas yerimizden vurarak dillendirir bu gerçeği: Çocuklar... Kolay yoldan para sahibi olmak isteyen yetişkinlerin eline düşen, suça alet edilen sahipsiz, kimsesiz çocuklar...

İşte bu çocuklardan birinin hikâyesi hepimiz için çok tanıdıktır. Fakirlerin sürüldüğü, hastalığın ve suçun kol gezdiği XIX. yüzyıl İngiltere’sinde kayıtlara “kimse-siz” olarak geçen bir çocuğun hikâyesidir bu. Adı Oliver Twist’tir çocuğun. Onun ve Londra’da birçok yetim çocuğun maruz kaldığı, her türlü kötülüğün ve içine itildikleri suç dolu dünyanın gözler önüne serildiği eser, Charles Dickens’in unutulmaz yapıtı *Oliver Twist*’tir.

“Son Şans” George Cruikshank tarafından yapılmıştır.

Henüz dokuz yaşındaki Oliver, kaldıkları yetimhanede açlık çektiği diğer arkadaşlarıyla birlikte sadece biraz daha fazla çorba içebilmek için sözcülük yapınca “sorun çıkarıcı” bulunarak cenaze levazımatçısı Mr. Sowerberry’ye çıraklık yapmak üzere yetimhaneden gönderilir. “Yoksullar evinden bir yetimin ‘istenene uygun’ bulunması demek, fazla yemek yemeden çok iş yapacağını anlaşılmaması ve patronun onu dilediği gibi kullanabileceğinin karara bağlanması demektir.” Yine de şanslı sayar kendini küçük Oliver çünkü yaşıtı çocuklar için dönemin İngiltere’sinde akla gelen ilk iş, bacaların içine sarkıtılarak yapılan baca temizleme işidir ki genellikle zehirlenerek ölmeleriyle sonuçlanır. Tehlikeli bir iş olan baca temizleyiciliğinden kurtulur ama dışarıdaki dünya onun yaşındaki bir çocuk için sayısız başka tehlikeyle doludur. Sokaklarda aç ve yorgun dolaşırken avımı bekleyen sırtlanların eline düşmek, en korkutucu ama aynı zamanda en olası durumdur. O sırtlanlardan birinin adı “Fagin”dir.

Kyd (1889) tarafından yapılan Fagin'in suluboya tablosu

Küçük Oliver, kendini Fagin'in yönettiği yankesici çocuklar çetesinin içinde bulur. Sahipsiz çocuklara barınmaları ve karın tokluğu karşılığında başta yankesicilik olmak üzere, birçok suçta uzmanlaşmayı öğreten Fagin, roman boyunca devam ettirdiği samimiyetsiz "canım" hitabıyla özdeşleşir. Suça bulaştırdığı çocuklar üzerinden edindiği zenginliğe rağmen barındırdığı bu çocuklara sefil bir hayat yaşatan cimri Fagin, karanlık tarafları çok olan bir karakterdir. Öyle ki suç çevrelerinde "Fagin" adlandırması, çocukları yasa dışı işlerde kullanarak onların üzerinden para kazanan insanlar için kullanılmaya başlanır.

Peki, Dickens, "Fagin" karakterini nasıl yaratır? Sanayi Devrimi'ni yaşayan İngiltere'de bir yanda çok önemli buluşlara imza atan mucitlerin icatlarına tanık olurken diğer yanda dönemin gazeteleri ve broşürlerinde boy boy resimleri yer alan tarihin en ünlü suçlularından biriyle

karşılaşıyoruz. Isaac (Ikey) Solomon'dur bu adamın adı. Solomon, büyük şöhretini "çalıntı mal almak ve satmak"taki başarısının yanı sıra her defasında yakalanmasına rağmen sürekli kaçabilmesine borçludur. Londra yeraltı dünyasında "çocuk adamı" olarak ün salan Solomon, sokaklardan topladığı çocukları yankesici olarak eğitip çaldıkları mallar karşılığında barındırarak karınlarını doyurur. Oliver'ın "Gönlüne gözyaşıyla girilemezdi, su geçirmez bir yüreği vardı çünkü," dediği insanlardan biridir o. Dickens da ölümsüz eseri *Oliver Twist*'teki yankesiciler lideri Fagin'i yaratırken ilhamını, yaptığı hırsızlıklarla şöhreti İngiltere'den Avustralya'ya kadar yayılan Isaac Solomon adındaki çalıntı mallar satıcısı bu adamdan alır.

Oliver Twist'le adalet ve eşitlik konularında bizi uzun uzun düşünmeye sevk eden büyük yazar Dickens, roman boyunca, sanayileşen İngiltere'ye dair gözlemlerini dü-rüst, çarpıtmasız, vicdanlı ve elbette cesur bir tanıklıkla aktarır. O hâlde biz niye bugün böylesine sarsılırız, üstünden iki yüz yıl geçmiş olmasına rağmen bu gerçeklerden? Çünkü biliriz, iki yüz yıl sonra bugün hâlâ aynı acı gerçekler kuşatmaktadır her yanımızı. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve UNICEF'in 12 Haziran 2021'de yayımladığı rapora göre, çocuk işçi olarak çalışan çocukların sayısı, son dört yılda 8,4 milyon artarak dünya genelinde 160 milyona yükselmiştir. Daha da acısı, raporda, şu anda dünyadaki çocuk işçilerin yarısından fazlasını oluşturan 5 ila 11 yaşlarındaki çocuk işçilerin sayısında önemli bir artış olduğuna dikkat çekilmektedir. Yine raporda, var olan küresel salgının sonucunda 2022 yılının sonuna kadar dünya genelinde dokuz milyon çocuğun daha çocuk işçiliğine sürükleneyeceği yönünde uyarıda bulunulurken eğer çocuklar kritik öneme sahip olan sosyal koruma kapsamına erişemezse bu sayının 46 milyona kadar yükselebileceği öngörülmektedir. Büyük yazar Dickens'ın söylediği gibi "Dünyamız bir kırık düşler dünyasıdır ve kırılanlar da çoğu zaman en özenerek beslediğimiz, ruhumuzun en soylu yönünü yansıtan düşler ve umutlardır."

5 Temmuz 2021

İKİ ÖYKÜ

Elif ERDOĞAN

Sahiden

Bir yaprağın üzerine çıkıp oturduk. Longozda bir nilüfer de olabilir, geçmiş gün. Hatırlamak için elimde kazma kürek uğraşıyorum, kafam köstebek yuvası. Yüzümüze yeşili vuruyordu yaprağın onu biliyorum. Güneş ağaçların üzerinden eğilmiş gidiyordu, rüzgâr tatlı, ılık. Sohbet koyu olurdu konuşsak, hiç konuşmuyorduk. Longozdu tabi bildim, arada salınıyorduk, nilüferin üstündeydik, arada arılar geliyordu titreşe titreşe, gidiyordu. Zamanın nasıl da genişlediğini tadıyorduk, yalan değil inan, tadıyorduk neymiş zaman, nasıl uzarmış, genişlermiş, katlanır çoğalmış. Bıraktım kazma küreği, köstebekleri, yuvaları, bir yaprağın üzerine çıkıp oturduk, bir nilüferin, ılık tatlı bir rüzgâr esiyordu. Susuyorduk. Zaman bir neşeydi dilimizin ucunda. Neden olmasın?

Suya

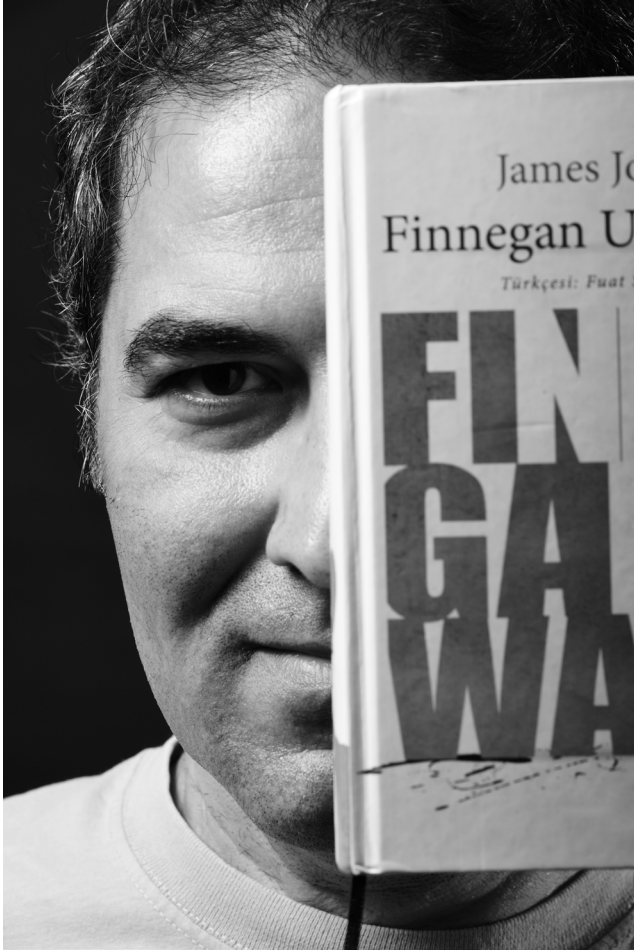
Sen bir rüyayı suya anlattın mı hiç? Akıp giden bir suya. Akıp gitsin diye kötü bir rüyayı. Anlattın mı? Ben hiç anlatmadım. O sabah uyandığımda bile suyun başında ağlayıp gelmiştim gerisin geri. Anneme diyemedim bunu. Rüyanın bıraktığı o kötülük midemin üstüne bir kum gibi birikmişti. Kum ama demiri öğütmüşler sanki öyle. Ağır. Dilime çıkaramıyordum. Yukarıya. Suya kadar getiremiyordum bir türlü. Rüyayı.

FUAT SEVİMAY İLE SÖYLEŞİ

Mehmet Fırat PÜRSELİM

Fuat Sevimay, tuğla gibi Finnegans Wake'i çevirip masamıza bıraktığında pek çok kişi gibi ben de, şu kitabı anlayabilmemiz için bir de kılavuz yazsa, James Joyce nerede ne diyormuş anlasak demiştim. Sevimay'dan kılavuz kitap beklerken o daha güzelini yapıp Joyce'un kitaplarını yaşamıyla harmanladığı, üstüne üstlük İstanbul'a dahi getirip sokaklarında dolaştırdığı, rakı içirdiği, hamamda keselettiği, türkü barlarda Neşet Ertaş dinlettiği, bunlar yetmezmiş gibi bir de âşık ettiği bir romanla, Benden'iz James Joyce'la kapımızı çaldı. Kitabın yayımlanmasının üzerinden yaklaşık olarak bir sene geçmişken hem kitabın okurda bulduğu karşılığı sormak hem de yazar-çevirmen Sevimay'ın yazın projelerini öğrenmek için keyifli bir sohbet gerçekleştirdik.

Mehmet Fırat Pürselim: Ulysses'i okuyanlar ya da en azından okumaya yeltenenler Joyce'un yaptığı oyunları az çok bilirler: Sayfalarca süren noktalama işaretsiz bölümler mi istersiniz, tiyatro metni gibi akanlar mı dilersiniz yoksa gazete haberleri şeklinde ilerleyenler mi ararsınız... Okurun, ben nasıl bir oyunun içine düştüm dediği romandır. Finnegans Wake ise bunun da ötesi olarak nitelendirilir. Tek bir cümlesi bile dört beş farklı anlam barındıran, tam bir kaotik metindir. Kendi dilinde okuyanlar için bile anlaşılamayan bu romanın çevrilmesinin mümkün olmadığı

ğı kabul edilirken, sen bu imkânsızın altından başarıyla kalktın. Öyle ki, *Finnegan Uyanması* adıyla Türkçeleştirdiğin bu emeğinin karşılığını da ülkenin en önemli iki çeviri ödülü olan İKSV ve Dünya Gazetesi ödülleriyle taltif edildin. Öncelikle bu James Joyce tutkusuna nereden bulaştın? Tedavi boyutlarını aşan bu iflah olmaz hastalığından bize bahsedebilir misin?

Fuat Sezgin: Kadıköy Anadolu Lisesi'nde *Sanatçının Gençlik Portresini* okumuştuk. O zamanlar Joyce bizim için henüz tutkudan ziyade sınav sorusuydu ama yine de hocamızın sarf ettiği, "Bu adamın bir de *Ulysses* diye bir romanı var ki hem okuyan hem de okumayan pişman" veya "Bir de *Finnegan* derler bir şey yazmış ki daha ne olduğunu tam olarak kimse anlamamış" gibi cümleler meğer aklımın bir köşesinde yer etmiş. Sonra okur sıfatıyla

yavaş yavaş *Ulysses*'e bulaştım. Çoğu kişi gibi ilk hedefim, kitabı bitirdim diyebilip caka satmaktı ama o ilk okumada ne anladım ne anlamadım bilmiyorum. Ama Bloom ile Dedalus'un o boş beleş dolanmalarının ardındaki dopdolu duygudan keyif aldığımı, satırların arasında çok daha fazlasının saklı olduğunu hissettiğimi anımsıyorum. Ardından tüm bu kitapları çevirme süreci gelip de Joyce denen dehanın beynine dalınca, bambaşka bir ufukla karşılaştım. Joyce benim için öğretmenliğe asla soyunmayan müthiş bir öğretmen oldu. Yazdıklarının üstüne biraz kafa yorulduğunda, bir dolu kalıp düşüncüyü tersyüz eden, sorgu alanı yaratan, kendinden sonra binlerce sanatçıyı şu veya bu şekilde etkilemiş birisi. Ve sonra artık benim için Joyce'un anlamı, hayran olunan yazarın ötesine geçip bir nevi rehber niteliğine büründü. Öyle de devam ediyor.

Dünyada James Joyce'un tüm külliyatını çeviren sınırlı sayıda kişi var. James Joyce uzmanı olarak nitelendirilebileceklerin başında geliyorsun. Herkes senden bu uzmanlığın doğrultusunda bir kaynak kitap beklerken kurmaca bir romanla karşımıza çıkma nedenlerinden ve okurda bulduğu karşılığı bizimle paylaşabilir misin?

Şimdi bu soru aslında tam da benim neden *Bendeniz* James Joyce romanını yazdığımı açıklıyor. Bugüne kadar çokbilmiş sakallı abiler, Joyce gibi ufuk açıcı bir yazarı hep, bilmece bulmaca unsuru, ulaşılması imkânsız bir doruk, entelektüel tatminlerinin nesnesi gibi lanse ettiler. Joyce metinleri belki kısmen bulmaca gibidir, eyvallah, evet Joyce'a ulaşmak biraz çaba ister, ona da tamam ama Joyce, kültür hayatımızda aslında bunların hepsinden çok daha fazlasını ifade eder; sade hayatlarımızın karmaşıklığı içinden bir tür yaşam pratiği devşirir. Dolayısıyla beni, *Ulysses*'in bilmem ne sayfasındaki bir bilgiyi yakalayıp aferin almaktan çok daha fazlasıyla, *Ulysses*'in içindeki hayatın akışı ve o akışın bizim hayatlarımızla benzerliği, buradan hareketle hayata, dünyaya, sanata, edebiyata dair sorguladıklarımız ilgilendiriyor.

Yani sakallı abilerin Joyce'u başka, benimki başka. Benim (veya *Bendeniz*'deki haliyle Çevirmenin) dost olduğum Joyce, İstanbul sokaklarında takılmayı, kahveye veya türkü evine gitmeyi, geçmiş bugüne harmanlamayı, âşık olup şarkılar söylemeyi seviyor. Tüm bunları biraz da sırf bu saçma sapan "Anlaşılamaz" algısını yıkmak için yapıyor.

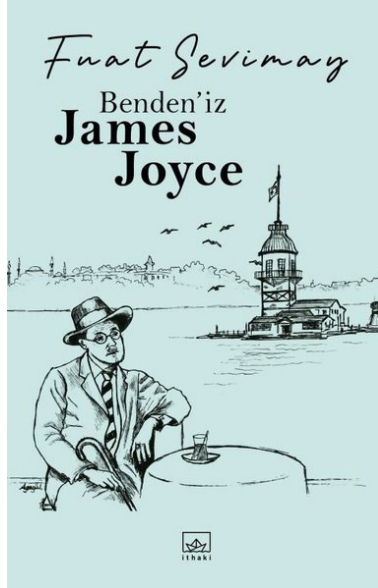
Ve çok şükür ki iyi okurlardan çok güzel, minnettar geri

dönüşler alıyorum. Biz bu adama buluşmaya korkuyorduk, hiç de öyle değilmiş diyor bir sürü okur. Sağ olsunlar, var olsunlar.

Az önce giriş yaptığın konudan, Joyce'un entelektüel tatmin nesnesi olarak sunulması üzerinden devam edelim dilersen. *Benden'iz James Joyce*'da da geçtiği üzere, Joyce, "Roman yazacak olsam işçilerin memurların okuyacağı bir şey olsun isterdim. Otobüs şoförüyle opera muhabbeti, esnaf-la resim sohbeti yapıp, işçinin kızıyla edebiyat konuşabileyim. Yoksa dön dolaş mektepliler arasında al gülüm ver gülüm sanat, insanlığı bir yere götürür mü?" dese de, zor anlaşılır olduğu konusundaki genel yargı hakkında ne söylemek istersin. *Benden'iz James Joyce'u okuduğumuzda yazarı daha yakından tanıma ve eserlerini daha iyi anlama şansını da yakalayabilecek miyiz?*

Ben söyleşilerde sürekli bu "Zor" meselesinin üstüne gidiyorum. Nedir zor? Ne olup bittiğinin fevkalade kolay anlaşıldığı ve bizi birkaç saat oyalayan bir Hollywood zımbırtısını seyredip, ama sonra seyrettiğimizden hiçbir şey kalmadığı için abuk subuk bir hayata devam etmek mi zor, yoksa okurken biraz düşünmemizi, azıcık sorgulamamızı isteyen bir metin mi zor? Bana birincisi daha zor geliyor. Saçma dizilerle, tın tın kitaplarla kendimizi bile isteye popüler kültürün dümen suyuna teslim ediyoruz. Diğer seçenekler ise Joyce, Marquez, Oğuz Atay gibi yazarlar, Nuri Bilge, Inarritu, Farhadi gibi yönetmenler, iyi müzikler, güzel tiyatro oyunları. Tercih kişiye kalmış.

Ve bu anlamda, evet, *Benden'iz James Joyce*, yazarın ne yapmaya çalıştığı, eserlerine nereden yaklaşabileceğimiz ve tüm bunlardan bize ne kalacağına dair de bir yol gösteriyor, en azından fikir veriyor. Ve tüm bunlar roman kurgusuyla, hayatın içinde, İstanbul sokaklarında, Gezi Direnişi günlerinde gerçekleşiyor. Joyce'un birkaç eseriyle birlikte *Bendeniz*'in eşzamanlı okunması hiç fena fikir değil sanki. Romanı ben yazmamış olsam, böyle bir romanın yazılmasından okur olarak büyük keyif alırdım sanırım.

Finnegan Uyanması, duvarcı ustası Tim Finnegan'ın gök gürültüsü eşliğinde merdivenden düşmesi sonucu ölümü ve sonra dostlarının toplandığı cenaze töreni esnasında başına dökülen hayat iksiri viskiyle tekrar dirilmesiyle başlar. *Benden'iz James Joyce*'da ise Joyce dirilerek İstanbul'da gözünü açar. Joyce gerçekte İstanbul'a hiç gelmemişti ama senin sayende gelmiş oldu. Joyce'u İstanbul'da neler bekliyor? İstanbul, Dublin, Trieste, Paris... kitabında şehirler kahramanlardan rol çalmakta, senin ve Joyce'un yapıtlarında mekân nasıl bir yer kaplar?

Bu ölme dirilme mevzuları zaten insanlığın en büyük derdi ve ben de Joyce dirilecekse, bana göre yaşarken çok merak ettiğine inandığım İstanbul'da dirilsin dedim. Kentlerin kişiliğimizde büyük role

sahip olduğunu düşünürüm. Romalı olmakla Milanolu olmak, Kahireli ya da İskenderiyeli olmak birbirinden farklı şeylerdir. İstanbul da aklımızı başımızdan alan güzelliğinin, ömür törpüsü keşmekeşinin, eşsiz tarihinin ve karmaşık geleceğinin ötesinde, roman ögesi olarak yazara büyük imkânlar sunan, roman kişilerine anlam katıp şekil verebilen bir kent. Çağdaş ve gelenek, toplum ve birey, kültür ve cehalet, daha saymakla bitmeyecek bir dolu çatışma unsurunu bünyesinde barındırıyor. Joyce da roman ögesi olarak İstanbul'da tüm bu çatışmaları, çelişkileri gözlemekle kalmayıp bunlara dâhil de oluyor. Joyce'a *Bendeniz*'de aşkı tattıran da aşk acısıyla ağlatan da İstanbul. Siyaseten muktedirlerle cebelleştiği, edebi anlamda iktidar kesildiği yer İstanbul. Yoğurtçu Parkta berduşla, Moda sahilinde liseli gençlerle, Çinili hamamda tellakla, Atatürk Kitaplığı'nda üstatlarla takılırken bin türlü Joyce görüyoruz. Ve bir de türlü kimliğe bürünen Çevirmen var tabii. Ben romanda Joyce kadar Çevirmenin de önemli olduğunu düşünüyorum. Yeter ki ona söz verilsin.

Ezcümle, ama kentler ama sokaklar ama evler ve tüm bunların kuytu köşeleri, kısacası mekân benim edebiyatımın olmazsa olmazı. Çünkü biz ancak mekânlarda toplum haline geliyoruz ve bireyciliğin dayatıldığı çağda mekânı hatırlamak çok çok çok önemli. Joyce kanepede tweet atmıyor, klavye başında ahkâm kesmiyor. Sokakta, meyhanede, vapurda İstanbullularla konuşuyor.

Benden'iz James Joyce'un yazarısın ama kitapta Çevirmen olarak geçiyorsun. Hem yazar hem çevirmen olarak aynı metinde buluşuyorsunuz. İki konuda da oldukça başarılı ve başarısını ödüllerle kanıtlamış biri olarak senden Yazar Fuat mı, Çevirmen Sevimay mı, olarak bahsedilmesini tercih edersin?

Çevirmen Sevimay fena biri değil ama her zaman Yazar Fuat'ı yeğlerim. Bu bireysel bir seçim olmanın da ötesinde anlam ifade ediyor benim için. Biz ülke olarak çok fazla çeviri yapıyoruz ve harika çevirmenlerimiz var (vasat ve kötüler de var elbette). Çeviriye çok fazla kafa yoruyoruz, ıncığını cıncığını konuşuyoruz, bu da güzel. Ama sanki yayınevlerinde ve bazı okurlarda, biz edebiyat üretmiyoruz, yazmıyoruz gibi bir hava var. Oysa bu topraklarda roman, öykü, tiyatro metinleri, deneme yani her anlamda harika metinler yazılıyor. Kendi memleketimizde üvey evlat gibiyiz. İngiliz Jonathan'ın, Amerikalı Mary'nin yazdığı kutsal sayılıyor, bizim evimizde maça üç sıfır önde başlıyorlar ve bu skoru biz onlara, kendi ellerimizle veriyoruz. Bu çok ağır bir saçmalık. O yüzden her zaman ama her zaman Yazar Fuat diye anılmayı yeğlerim. Benim çevirmenliğim daha çok Joyce ve Svevo'ya odaklıydı, onları da layığıyla yerine getirdiğimi düşünüyorum.

Bir de şunu söylemeden geçmek istemem (ki dileyen "ukala" diye niteleyebilir, dert değil); *Benden'iz James Joyce* Fransa'da İsveç'te falan yazılmış olsa 21. Yüzyılın Ulysses'i diye nitelendirilirdi ve bizim yayınevleri de telif hakkını almak için peşinde koşardı. Oysa bu kadar kafa yorulmuş bir romanın kapağında bizden birinin adı yazınca, biz bize bir miktar konuşuyoruz, o kadar. İşte sırf bu yüzden bile, sadece kendi adıma değil, her zaman Türk yazar tarafındayım ki bu kültür emperyalizmine dur diyebilelim.

Benden'iz James Joyce'un çıkmasının üzerinden bir yıl geçti. Kitap çok ses getirdi, hakkında yazılar yazıldı, röportajlar yapıldı, pandemi sebebiyle ağırlıklı olarak zoom üzerinden de olsa söyleşiler hatta sanal imza günleri yapıldı. Gözümüzün önünde cereyan eden bunları biz okurlar olarak gördük ama bizim görmediğimiz zamanlarda yazar odasına kapandığında neler yaptı, çevirmen sözlüklerine yeni karalamalar ekledi mi, okurları neler bekliyor?

Öyküden çok uzak kalmıştım ve pandemiye fırsat bilip son öykü dosyayı topladım. Bir aksilik olmazsa sonbaharda okurla buluşacak. Yine çeviride külliyat tamamlamak adına Italo Svevo'nun bir romanıyla uğraşıyordum ki o da eli kulağında, bitmek üzere. Tüm bunlarla eşzamanlı olarak bir de romanla uğraşıyorum. Arkeolojinin sularında gezinen, yine zamanın ve mekânın iç içe geçtiği, biraz matrak, biraz hazin ama mutlak surette bolca sorgulamalı bir roman. Umarım okur karşısında mahcup etmeyecek şekilde içinden çıkarım.

Çiçek Dürbünü

Hatice NİSAN

Çiçek dürbünü döndü günler çoğaldı
bir kedinin kuyruğunda yumaklar
yumaklarda renkler çoğaldı
sen bir takvime benzedin
kopardım birden yeni güne benzedin
yüzün yüzümde bir ceylan sürüsü ile
suya alıştı, yıkandı

bir köşebaşında durdum
kaldığım yıldan geçtiğim yıla benzedin
geldiğimiz yerin arzusu
gün boyu akşamı doyurmak için çalıştığımız tarla
birbirine sırtını dönenlerin orağı ortak
alnım yarıldı
buğdaylara benzedim

rüyadan ısınır ve soğur insan
değişmez dedin
ben değişirken öleceğim dedim
kıpırdatarak herhangi bir şeyi
ağır bir taşı ağırlığınca anlayarak
ağırlığımca ağlayarak
yerimden aldın beni
bir şeyi değiştirir gibi her şeyi değiştirdin
yanılığdan çıktı en sağlam arayış
yoktu daha iyi yolu güvenmenin
biz olmasak kıvrılmayacak olan
kendi evinde kaybolan
kendi sınırında ağlayan
oraya yığmak istedim hasadı

usta bir poz verdiğimde
daha geniş ağrıdı geçip gidişim
yırılmadığı için kalbin zarı
içinde oyaladı beni aşk
bana bir iç gerek dedim yaşamın kabuğuna
şiir buna inandı

çok şehir ezberledim haritalar değişti
kıvrımlı yoldan bir dudağa dönüştüm
karıştım yoncalarda dileklerin yasına

çılgılığında cınlattı beni zaman
susmak, güvercinim, ağzında buğdayla havalandı
inan kalmadı borcum hiçbir yuvaya

korktum göğü karşılıksız bırakmaktan
korkmak yakınlık kurdu boşlukla aramda
çağırdı çengelleri sesime
anahtarı çevrildi bilmediğim bir evin

günü ödemeye geldi gece bekçileri
yol öğretti bana hayat harcanır diyen yalnız
bir adım daha gerekti geçmek için dargınlığı
kilit döndü, korku döndü, şiir bana göründü

sesimi süslemek istedim
sesime fenerler asmak, ışıklandırmak gecelerde gecemi
durmak kendi hizamda ağıtlar, şarkılar, ısıklar içinde
demir ve nem yeniden buluştu
paslı bir yaşamı konuştu
davudi bir sesle nemlendi demir
doğdum ikisinin yeni ortaklığından
içime dışımdan cılalı baktım
tozlu baksam göz kapağım eskirdi
kırıldı karanlık, ben orada uyandım
geçtim zaman gerek diyen dilencileri

bir bardağı taşırsam dereleri anlardım
yürüdüm tarlalar boyunca
su istedi bir ceylan dürbünün çatlağında

çoğalan bir karede
istediğin olsun istersin
istediğin dönsün istersin
yaz biter, solar çiçek, solar dürbün
uzak ve yakın
insan ve şemsiye birbirine çevrilir
çıplak ve berrak
çıplak ve berrak kaldığında
inandığın keder de sana inanır
şiir bana böyle inandı

ŞURUP YA DA ŞİBOLET

İlyas TUNÇ

Dilimi ağız boşluğunda rastgele gezdirir, dudaklarımı büzer, avurtlarımı şişirir; buna rağmen o çetrefilli sesi çıkağından doğru biçimde çıkaramazdım. Köpüklü bir dere gibi şırıl şırıl akmak isterken kış uykusundan henüz uyanmış ufacık bir sürüngen gibi tıslamamın nedeni, dilimin ucunu damağımanın ön kısmına değdirememekti. Belki biraz zorlasam değdirebilirdim; ama yaptığım yanlış telaffuz, aile bireylerinin, özellikle ablamın, öyle hoşuna gidiyordu ki ben de çaktırmadan bu durumu komik bir oyuna dönüştürmüştüm. Bu komik oyunun kötü bir alışkanlık olduğunu ise, ancak okul çağına gelince anlayacaktım. Öğretim yöntemleri bakımından, söz konusu çetrefilli sesi içeren bir sözcüğü önce öğretmenimin söylemesi gerekirdi ki zaten o da gereğini yapmıştı:

- Şurup.

Öğretmenim de mutlu olsun diye midir, onu kahkahası gürültülü ablama benzettığımden midir bilmiyorum, sürüngen gibi tıslamayı tercih edecek; hatta sözcüğün ortasındaki titreşimli yumuşak sesi bile titreştirmeyecektim:

- Suyup.

- Şurup.

- Suyup.

- Şurup.

- Suyup...

İşin şakası yoktu! İki eliyle iki yanağıma yanlardan nazikçe bastırıp tedirgin dudaklarımı öne toplayan öğretmenim, köpüklü dereler şırıl şırıl aksın diye, sözcüğü böyle telaffuz etmemi isteyecek, birkaç denemeden sonra oyunu bozacaktı. Köpüklü derelerin şırıl şırıl akacağı zamanlar artık gerilerde kalmış, bozulmuş oyunu çoktan unutmuştum. Şimdi tekrar hatırlamama gelince, bunda ne şurup sözcüğünün ne de çetrefilli sesi içeren diğer sözcüklerin payı vardı. Okuduğum bir metinde yeni bir sözcükle karşılaşmış, ağız boşluğunda rastgele gezinen dilim bu defa dişimin ağrıyan yerine değmişti. Metin, Efrayimlilerle Gilathılar arasında yaklaşık üç bin yıl önceki bir savaşı ilgiliydi. İşgalci Efrayimlileri yenen Gilathılar düşmanlarının kimliğini belirlemek amacıyla parola bir sözcükten yararlanacaklar, yanlış telaffuz edenleri affetmeyeceklerdi:

-Şibolet.

-Sibolet!..

KAYBOLMASINLAR DİYE II

Utku YILDIRIM

Cevdet Kudret'e Mektuplar

İhsan Kudret merhum eşinin çalışma odasına girdiği zaman kaybının acısını belki de ilk kez o raddede idrak ediyor, kendine geldiği zaman odanın her yerine saçılmış onca belgeyi nasıl toparlayacağını düşünüyor ilk. Yüzlerce gazete, dergi kupürü, yığınla not, bir de koca bir mukavva kutuyu dolduran mektuplar. Eski yazıyla yazılmış mektupları emin ellere teslim etmek için epey bir çaba harcıyor Kudret, nihayetinde Handan İnci yardım elini uzatıyor ve mektuplar kitaplaşıyor. Ne yazık, edebiyat tarihimizin önemli olaylarının yer aldığı bu mektuplar 1995'te basıldıktan sonra bir daha basılmamış, oysa sırf Yaşar Nabi Nayır ve Abdülhak Şinasi Hisar'ın yazdıkları bile başlı başına hazine. 1931 tarihli bir mektupta kısa süre önce Ankara'ya yerleştiğini söyleyen Hisar, o dönemin önemli yazarlarından, şairlerinden bahsediyor örneğin. Necib Fazıl geceleri kahvehanelerde görülüyor, Faruk Nafiz soğuk soğuk dolaşıyor, genç Ahmet Muhip'in zekâsı tecrübesizliğini örtemiyor ama Kudret'in eserlerini sevmesi bir meziyet Hisar'a göre. Yakup Kadri arkadaşlarıyla beraber *Kadro*'yu çıkarmamış henüz, belki Necib Fazıl da katılacakmış dergiye o sıra. Edebiyat mahfillerinin panoraması var Hisar'ın mektuplarında, üstelik kurgu metinlerindeki şahane üslubu da cabası. Nahid Sırrı Örik'in "tahammülfersalığı" ilginç bir mesele, Hisar dil encümeninde bu büyük yazarla ters düştüğüne değiniyor.

1933'teki bir mektupta *Varlık*'ın müjdelendiğini görüyoruz, Yaşar Nabi Bey çıkaracağı yeni mecmua için Hisar'dan yazı istemiş ve Hisar da Ahmet Haşim'e dair uzunca bir yazı yollamış. Bu yazı isteklerinin ardı arkası kesilmeyecek ama Nahid Sırrı'nın zevksizliğinden, akılsızlığından iğrenen Hisar'ın eli yazı yazmaya gitmeyecek bir türlü.

Yaşar Nabi Nayır'ın pek çok mektubundan anılmaya değeri 1959 tarihli olanı belki de. ABD'deki yayıncılardan biri orada yaşayan çevirmen Filiz Karacabey (Ofloğlu) vasıtasıyla Nayır'a ulaşmış, Türkiye'deki öykücülerin eserlerinden bir antoloji oluşturmak istediğini belirtmiş. Kudret'in *Varlık*'ta çıkan "Ölü Yemeği" adlı öyküsünü beğenmişler, Karacabey'in beş altı öyküsünü çevirdiği Sait Faik'in hiçbir eserini yayımlanmaya değer görmemişler. 35 dolarlık, o dönemin kuruyla 300 liralık telif ücretini Karacabey'e bırakmayı teklif ediyor Nayır, sonuçta Türk öykücülerinin sesinin ABD'de duyulmasını sağlayan Karacabey'in çabaları mükâfatlandırılmalı.

Mukavva kutudaki mektupları okudukça Kudret'in gönderdiği mektupları da merak etmeden duramıyor insan, acaba hangi kutularda, terekelerde bekliyor?

Yılların Tanığı Üç Yazar

Hikmet Çetinkaya'nın yaptığı üç röportajdan oluşan bu kitap yakın tarihimizin önemli tanıklıklarını sunuyor. Samim Kocagöz ve Muzaffer İzgü'nün verdikleri röportajlar edebi anlayışlarının nüvelerini içermesi açısından önemli, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun anlattıklarıysa topyekûn bir Türkiye panoramasını gözler önüne seriyor.

Samim Kocagöz'ün edebiyat dünyasına girişi belki de kitabın en ilgi çekici bölümlerinden biri. 1937'de İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümüne giren Kocagöz başta zorlansa da derslerine sıkı sıkı sarılınca Mehmet Fuad Köprülü'nün övgüsünü alıyor: "Aferin, sende terakki var." Yavaş yavaş yazmaya da başlıyor sonra, Beyoğlu'ndaki Nisvaz adlı pastaneye gide-

rek Sadri Ertem, Sait Faik Abasıyanık, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi sanatçıların yanında pişiyor. Bir gün *Ses* dergisi için öykü gerekince cebinden çıkardığı kâğıt parçasını Abidin Dino'ya veriyor, dergi çıktığında kıyamet kopuyor resmen. Sait Faik o güne kadar sadece edebiyata meraklı bir genç olarak tanıdığı Kocagöz'ün yanına geliyor, "Ulan sen böyle hikâyeler yazarmışsın da neden bize göstermezsin?" diyor. Namı yürümeye başlarken edebiyatçıların tuhaf huylarına da şahit oluyor Kocagöz, örneğin Mustafa Şekip Tunç bir şeyler anlatırken Nisvaz'ın kapısı açılıyor ve içeri giren adam bağırıyor: "Hoca, hoca! Bayrak benim elimde, yetişen alsın!" Geldiği gibi hışımla çıkan adamı tanıyanlar arkasından gülüyorlar, Şefik Hoca da, "Bayrak bunun elindeymiş, haydi yetişen alsın," deyip gülüyor. Necip Fazıl Kısakürek o adam, bağırışı coşkulu hâllerine önceden tanık olanlar için sıradan.

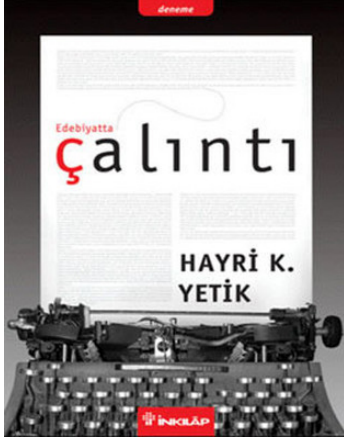
Sait Faik'le yaklaşık üç yıl boyunca her gün birlikte vakit geçiriyorlar, Kocagöz'ün pek çok anısı var ama çoğunu anlatmıyor, anılarını yazdığını ve ölümünden sonra basıldığında okuyabileceğimizi söylüyor. Anlattıklarından bahsetmeli, Sait Faik'le yine Nisvaz'da otururlarken biri içeri giriyor, herkes kalkıp elini sıkarken Kocagöz de el sıkmak için kalkıyor ama Sait Faik, "Otur ulan!" diye bağırıp Kocagöz'ü kolundan tuttuğu gibi küt diye yerine oturtuyor. "... sürüsü gibi doçent var ortalıkta, senin gibi kaç hikâyeci var?"

Nektar adlı bir meyhaneye gidiyorlar birlikte, Sait Faik normalde de hırçın bir adamken içtiği zaman iyice hırçınlaşıyor, Kocagöz'den başka kimse kalmıyor etrafında. Saygısı, sevgisi büyük, Kocagöz diğerleri gibi kaçmıyor. İlk kitabı çıktığı zaman Sadri Ertem'in değerlendirme yazısını gören Sait Faik, "Seni dümen sularına çekmek istiyorlar. Sabahattin Ali'ye, Sadri Ertem'e benzemeye kalkarsan boku yedin," diyor. Kuşku ve bir şeylerden korkan bir adam Sait Faik, dostunu "sırtlanlara" karşı korumaya çalışıyor.

Keyifli anılar bunlar, İzgü'nün çocukluğunu geçirdiği Adana'ya dair anlattıkları her ne kadar buruksa da neredeyse kurmacaya dönüşmüş bir gerçekliğin rahatlığını taşıyor, geçmiş zamanın acıları yumuşayarak hoş bir metne dönüşmüş. Velidedeoğlu'nun politik süzgeçten geçirerek anlattıkları da en az diğer iki yazarın anlattıkları kadar ilgi çekici.

Edebiyatçı Çalıntı

“Ç” parantez içine alınabilir, Hayri K. Yetik metinler

arasındaki ilişkileri inceleyen Yetik'e göre Haşim'in şiirinin "yeterince" bilindiğini düşündüğü için Telli herhangi bir uyarıya gerek duymamış, oysa dizelerin ününü yitirdiğini göz önünde bulundurarak malum bölümü tırnak içine almalıydı. Bazı durumlarda tırnak içine almak da yeterli olmayabilir, alıntıdan başka amaçlar için de kullanılan noktalama işaretinin amacını ortaya koyacak başka bir uyarıya ihtiyaç var. Etik sorumluluğun sınırları belli ve mutlak değil, alıntı konusunun üzerinde titizlikle durmayan yazarlar ve şairler belki de eserlerinin çok iyi olduğunu düşündükleri için T.S. Eliot'ın sözlerine uyararak ustalarından alıyorlar, belki de Umberto Eco'nun da başına geldiği gibi sahte anılar yaratarak aslında kendilerine ait olan metni hiç okumadıkları bir dizeden, paragraftan esinlenerek yazdıklarını "hatırlayabiliyorlar", bu durumun tersi de ortaya çıkabiliyor. Edebi bilinç her türlü oyuna açık, Yetik kasıtlı eylemlerin peşine düşüyor ve araştırmasının beş ana bölümünden biri olan "Çalım Sanatı" bölümünde "mîrî malı"nın nasıl kullanıldığını gösteriyor. Bir iki örneği aktarmalı: Yahya Kemal Beyatlı'nın "Artık demir almak günü gelmişse zamandan" dizesiyle Baudelaire'in "Ey ölüm, koca kaptan, vaktidir demir almanın" dizesi arasındaki benzerlik dikkat çekici. Erdoğan Alkan'ın Ahmet Hamdi Tanpınar hakkındaki iddialarına da yer veriyor Yetik, Alkan'a göre Tanpınar, Gérard de Nerval'in şiirlerini "adeta talan edercesine" kendi şiirine aktarmış, ayrıca Paul Verlaine'in dizelerinden de çokça yararlanmış. "Ve çok eski ince, tatlı bir şarkının / Hafif kanat vuruşları dolanıyor." dizelerinin karşılığını Tanpınar'ın "Bir beste kanatlanır birden olduğu yerde"

dizesinde bulabiliyoruz örneğin, buna benzer pek çok benzerlikten yola çıkan Yetik'e göre Tanpınar'ın okuduğu şairlerin şiirleriyle Tanpınar'ın şiirleri arasında yapılacak bir araştırma daha büyük benzerlikleri ortaya çıkarabilir. Mesele sadece Tanpınar'la sınırlı değil, pek çok şairimizin "esinlenme" örnekleri de var.

"Anılar, anılar, ne istiyorsunuz benden? Sonbahar"

"Bilmem ki hatıralar / Ne istersiniz benden / Gelir gelmez sonbahar"

İlk alıntıda dize Verlaine'e, ikinci alıntıdaki dizeler Cahit Sıtkı Tarancı'ya ait. Karşılaştırmalardan sadece biri bu, kitapta pek çok karşılaştırma yer alıyor, Yetik esinlenmeden çalmaya dek edebiyatta etkilenmeye dair izleri ortaya çıkarıyor.

Tarihe Not Düşmek

Özkırımlı'nın 80'li yıllarda *Cumhuriyet*'te yayımlanan yazılarının bir kısmı bu kitapta toplanmış. Çok değerli bir çalışma, baskısı yok tabii. Melih Cevdet Anday'ın söyleşisinden önemli noktaları aktarmak isterim. Anday parasızlıktan çok çektiğini ama zaman geçince sıkıntısını unuttuğunu söylüyor, gençlere para sıkıntısının önemli olmadığını söyleyecek kadar rahat. Ailesi Kadıköy'den Ankara'ya taşınınca Orhan Veli ve Oktay Rifat bir üst

sınıftalar. Orhan Veli'yle tiyatro kolunda tanışır Anday, Oktay Rifat'la da tanıştıktan sonra lise dergisini çıkarmaya başlarlar. Bir de dördüncü vardır aralarında, son sınıftan Faruk Mümtaz'ın şiirleri ilk sayfaya basılır. Kimdir Faruk Mümtaz, ünlü hukukçu Faruk Erem! Dördüncüyü bilimin yollarına uğurlayan üç şair sanatlarında adım adım ilerlerken ilk olarak Anday'ın bir şiiri çıkar *Varlık*'ta, bir süre sonra Yaşar Nabi Nayır üç şaire derginin orta sayfasını ayırır, her sayıda birkaç şiirleri yayımlanır. Anday askerlik görevini yapmak için Aydın'a gider o sırada, apandisit patlayınca ameliyat için İstanbul'a gönderilir. Deniz Hastanesinde yatarken Orhan Veli ve Oktay Rifat kitap fikriyle gelirler,

o güne kadar çıkan bütün şiirleri kitaplaşacaktır. Oktay Rifat'ın dediğine göre Orhan Veli kitabın üzerinde üçünün de adının yazmasını ister ama yanaşmaz buna Oktay Rifat, kitabın Orhan Veli'nin çıkardığı bir antoloji gibi görünmesini ister. Anday'a göre bir ayrılık vardır burada, birleşme yoktur, nitekim *Garip*'in 1941'de yayımlanmasından sonra grubun şiir serüveni noktalanır, ayrı yollara giderler. Anday'ın bu dönemle ilgili tespitlerini alıntılar yapmak isterim: "*Garip anlayışını sömürdük iyice. Herkese kolay geldi çünkü. Ama bırakmak gerekiyordu doğrusu. Garip hareketi, şiir bakımından getirdiği özgürlükle, cesaretle yapacağını yapmıştı zaten. Onu sonsuza dek sürdürmenin anlamı yoktu. Bu yüzden Garip anlayışından önce ben ayrıldım. Sonra da Oktay. Çünkü şiir, bildiğiniz gibi bir araştırma alanı. Ben şairin durumunu araştırıcılık bakımından bilim adamının durumuyla çok benzer tutuyorum.*" (s. 130) Şiirini aramaya devam eder Anday, iş de arar, bulduğu işlerden genellikle iktidarın baskısıyla ayrılmak zorunda kaldığı için kaygılarından kurtulamaz bir tür-lü. Nadir Nadi'nin el vermesiyle *Cumhuriyet*'te yazmaya başlar, rahatlar biraz. Romancılığını da Nadi'ye borçludur: "*Benden imzamla bir roman istedi. Ben o güne kadar birkaç gazetede takma adla romanlar yazmıştım. Ama imzamla roman yazmamıştım hiç. Nadir Bey'in isteği üzerine Aylaklar'ı yazdım. Daha sonra imzamla yazdığım üç roman da önce Cumhuriyet'te tefrika edildi. Bunu da Nadir Bey'e borçluyum. Çünkü o özendirdi imzamla roman yazmaya.*" (s. 132)

80'lerden geçmişe açılan pencerelerden sadece biri bu, diğer söyleşiler de en az Anday'ınki kadar doyurucu.

Arının Ölümü

Murat KAHVECİ

Bugün

Bir arı öldü balkonumda

Öyle ters dönmüş, güneş tam suretinde,
[kanatları kupkuru.

Eskiden bir arı ölmezdi balkonumda

Dağın yamaçlarında, uzun ve güzel

[çiçekliklerin yanında,

[en kötü az bir yeşillikte ölürdü.

Eskiden bir arı öldü mü anlamazdım.

Kendini doğanın bir kıyısına bırakırdı

[kimsenin haberi olmadan

Sarmaşıklar gizlerdi onu.

Eskiden bir arı öldü mü üzülmazdim de

Bir arının ölümünü ancak

Bir çiftçi görürdü. (O da üzülmazdi.)

Bir kuş görürdü. (Sevinirdi.)

Eline süt inciri değmiş çocuklar görürdü.

(Korkuyla görürdü.)

Neyse

Bugün bir arı öldü balkonumda

Öyle ters dönmüş, güneş tam suretinde,
[kanatları kupkuru.

./...

Bunu içimde sorguladım

Böyle olacağını ummazdım

Dehşete düştüm

Arının ölümü üzdü beni.

AKŞAMIN DİBİNE BİR YOLCULUK

Erkan KÜÇÜK

Soğuk bir kış günü, kendimi rüzgâra kaptırmamak için direniyorum. Uçmamam için adımlarımı öyle sıkı basmam gerekiyor ki, acıyor. Saat her zamanki gibi ileri, beni arkasında bırakmış. İş yerine zamanında varmam gibi bir problemim olduğunu söyledi müdür. Kapıyı gösterecek diye çok korktum. Arkadaşım kapı gösterme işinin filmlerde olduğunu söyledi. Burada genelde teşekkür ediyorlarmış. Arkadaşım diyorsam öyle yakın falan da değiliz. Konuştuğum başka kimse yok, bazen bilmediğim şeyler çıktığında ona sorduğum için arkadaş olduk. Ara sıra bana sinirlendiğini hissediyorum. O zaman birkaç gün hiç yanına yaklaşmıyorum, benden bıkmamın diye.

Bazen kendimi karanlıktaki herhangi bir şey gibi hissediyorum. Şekilsiz, varlığı ya da yokluğu bilinmeyen. Üniversitedeyken arkadaşlarla bir araya gelip felsefe yaptığımız o günler geldi aklıma. Varlık var mıdır, biz mi var ederiz? Bilmiyorum. Karanlıktaki herhangi bir şey gibiyim yalnızca; üstüne düşünmek bile ağır geliyor. Karşı masada yan yana oturan iki insanın sesi birbirine karışıyor. Benim hakkımda konuşmuyorlar. Kimse konuşmaz. Yemek saatinin gelmesini beklemek dışında anlamlı bir şey yok hayatımda. Ne konuştuklarını merak etmiyorum, kadınlar hep konuşmaz mı zaten. Çay neden bu kadar acı... Yutkunamıyorum, hasta mı oldum ne. Dün de böyle olmuştu, kahvenin yanında yemeye çalıştığım cevizi yutamamıştım.

Mesai dolmadan en az beş kere mesanem doluyor. Tuvalete bu kadar çok gitmeme kızıyorlar. İşten kaytarıldığımı düşünüyorlar. Ne yapayım, tutamıyorum ki. İşe başladığım ilk gün ayıp olmasın diye tutmaya çalışmış sonra altıma kaçırmıştım. Karım görmeden sabunlu suya basmıştım pantolonu. Şimdi bile utaniyorum. Utandığım ne çok şey var şu hayatta. Mesela saçımı kestiğimde bir utanç sarar beni, sakladığım bir şeyler açığa

çıkılmış, çıplak kalmışım gibi hisseder rahatsız olurum. Yeni bir elbise giydiğimde de aynısı olur. Herkesin bakışlarını belki öyle olmasa da üstümde hissederim. Yeni kıyafetleri bana yakıştıramazlar sanki. Şu an üstümdeki pantolonun ve ayakkabının yırtık olmasının nedeni bu değil tabii. Pantolon almaya uzun zamandır niyetliyim ancak gerekli parayı henüz toplayamadım; bende mecburen ortası yamalı pantolonu giymeye devam ediyorum. Şikayetim yok bu durumdan. Sonuçta bacaklarımın arasını kimse görmüyor, Allahtan iş yerindeki masamın önü kapalı.

Kadınsı, ıslak, ağır bir hayatın sürekli kendini tekrar eden muayyen günlerini yaşıyorum, bitmedi gitti. Üzerimden atamadığım bir adam sırtıma yapışmış, soluğumu soluyor, beni nefessiz bırakıyor, ciğerlerimde hissediyorum baskısını. Dün nasıldım, yine aynı mı? Hattırlayabilsem eğer, dün de kalmak için ne gerekiyorsa yapardım. Nefes bana ait değil. Başkasının soluğunu çekiyorum içime; kokusu, tadı farklı. Yetmiyor. Bugünün bitmesi gerekiyor. Masamda duran kitaplar birer taş parçası gibi görünüyor. Kalemelerin gözüme batmasından ölesiye korkuyorum. Hiçbir eşyanın olmadığı, kendimden başka bir şeye dokunamayacağım bir yerde olmalıydım şimdi. Çevremde ne varsa onlar tarafından kuşatılmışım. Öyle ağır geliyor ki. Şimdi yağmurun altına atsnlar beni, ne olur. Şu kirli ıslaklıktan soyunmalıyım. Yağmurla birlikte akmalıyım sokaklara. Akmalıyım.

Aklım yine bana ait değilmiş gibi bunak bunak konuşuyor. İlacımı almadığım zamanlar böyle olmak zorunda mıyım? Yine kendimi iyi hissetmemi sağlayacak bir tesadüf bekliyorum, dün durduk yere uzun zamandır konuşmadığım arkadaşım aramıştı, sanki güzelleşmişim, gülümsemişim. Telefonu kapayınca bir dakika daha sürdü. Mutluluk denir mi buna, sanıyorum belki az biraz neşe, hafiften serotoninle nemlendi kafam, birdenbire geçti, yine aynı gri. Üniversitedeyken edebiyat üzerine konuştuğum, konuşurken kendimi yazar gibi hissetmemi sağlayan o çocuğu arayayım mı acaba? Ona Ulysess'ten bahseder, Oğuz Atay ne güzel adamdı derim, her ne kadar hiçbirini okumasam da okumuş, hatta anlamış gibi yapabilme potansiyelim var (...) Telefonu açmadı. Ben de olsam adımlı telefonda görseydim açmazdım, durduk yere sıkılmayı kimse istemez ki, akıllı çocukmuş demek ki.

Karşımda oturan arkadaşına bazen imreniyorum. Hiçbir şeyden haberi yok, sanki kendi icat ettiği bir dünya var ve o hep orda yaşıyor, kimseyle gerçekten iletişim kurduğuna inanışım gelmiyor. Dünyasına esneyerek giriş yapıyor bana göre. Bugün de esnemekten bitap düştü zavallı. Dışarıdan bitkin, boş vermiş görünse de hatta gözlerini çevresine kapasa da yaşamayı bir tek onun bildiğini düşünüyorum. Benim gibi sürekli bir düşünce dehlizinde dolanıp duran, kendini olduğu yerde düşünceleriyle yoran biri değil o, her hâlden samimi olduğu anlaşılıyor. Şimdi çevresine garip garip bakarken aklından hiçbir şey geçmedi-

ğine yemin edebilirim. Esnemekten bahsetmişken bizim köyün kangalı aklıma geldi. Ne büyük köpekti o öyle. Büyüklüğü yalnızca gövdesiyle alakalı değildi, duruşunda, yürüyüşünde de bir ululuk vardı ki insanların çoğunda bulunmaz bu. Durduk yere özledim. Keşke komşu köyün insanlıktan nasibini almamış gudubet insanları zehirleyip öldürmeselerdi. Öldürmeselerdi, onun karşısına geçip o güzel yüzüne, uykusu geldiğindeki esnemesine hayranlıkla bakıp mutlu olurdum.

Lanet olsun yine farkına vardım, sağ gözüm arsızca seçirmeye, sol kulağım cınlamaya devam ediyor, bu hâlde kimseye göz kulak olacağımı sanmıyorum. Zaman zaman belimde ortaya çıkan sızıyı da işin içine katarsak kendime bile nasıl sahip çıkacağım sorusuna cevap bulmalıyım. "Her şey benim başıma geliyor" serzenişini içten içe duyuyorum. Bazen bunalım derecem arttığında sesli olarak başkalarının duyacağı şekilde söylüyorum. "Hey duyun beni, içinizde en bedbaht hayat yaşayan, en yoksulunuz benim, üstelik hepinizden daha zekiym," diyorum. Çok da sesli söylemiyorum elbette, hafiften serzeniş tadında, fısıltı boyutunda. Dünyanın en şanssız insanı olduğumu geçen gün anneme söylemiştim de tövbe et oğlum, Allah'ın gücüne gider, demişti. Ne alaka dememiştim, Allah'ın gücü her şeye yeterken niye gücüne gidermiş ki, hayat hepten çelişki bence. Uyku bastırdı yine, kahvem de yok, dedim ya fakir biriyim, cebimde bi lira bile yok. Herkes sıcaktan terlerken dışarda kalmışım gibi titremem de yoksulluğumdan işte. Bu yüzden çoktandır Meksika yemeği yemiyorum. Hatta doğduğumdan beri tadına bile bakma fırsatım olmadı. Hayatımda bir tane Meksikalının gözünün içine bakmışlığım yok. Kendim hakkındaki bu gerçeğe karşın sabahtan beri Meksika üzerine düşünüyorum. Aslında düşünmüyordum. Birdenbire aklıma gelince hep düşünüyordum, saatlerimi buna harcamışım gibi geldi. Birinin karşısına geçip aklımdan geçenleri söylemeye kalksam bana deli etiketini yapıştırır mı diye de çok düşünürüm mesela. Ama kesin arkamdan konuşup beni el âleme rezil eder, rezil rüsva diyecektim ki rüsvanın anlamını bilmediğimi fark edip vazgeçtim.

Oh, nihayet bugün de mesaiyi doldurdum. Beş dakika daha sabredebilirdim evin yolunu tutacağım. Birazdan çıkarken insanlara iyi akşamlar mı desem, görüşürüz mü desem ona karar vermeliyim. Öyle zamanlar oluyor ki, kararsız kalıp suskun suskun çıkıyorum. Çok büyük ayıp olduğunu babam söylerdi, insanlara selam ver derdi, akrabalarımla neden görüşmüyorsun, çok yabansın da derdi. Sonra kimle tanıştıysam bana yabancı kaldı, kendimi bi rahat bırakıp içimdeki cevheri dışarı atmadım. Belki bu akşam buradan çıkarken Kant, Hegel sizinle olsun arkadaşlarım diyesim var. Bana bu yakıştırdı. Ama küfür sanıp beni dövmeye kalkabilirler, en iyisi sessizce çekip gitmek. Hayatta sözcüklerden daha önemli şeyler var çünkü. Mesela bi lira her zaman önemlidir. Eve gidince varsa kahve içeyim.

Kutsal Piring

Melike UZUN

Pirinci yasakladılar
Ama bu bir ayaklanma değil ki*
Yetim kalmış evladından
Annesi baş ucunda sarsılmakta
Gözbebekleri kapalı sanduka
Rollerini oynayan pirinç taneleri saklı
Ölü pirinç tanesine su vermiş anne
Diriltmiş, beslemiş, büyötmüş.
Açmış gizi
Saçılmış yere
Diriltir pirinci

Şaşırmıştı
Doğduğunda
Kaba saba ellerinden
Babasının
Nasıl düştü yere
Bu bir pirinç tanesi
Beyaz
Küçük
Nimet
Kaba saba birleşmeden
Nasıl düştü yere
Yazgısıyla

Türküler
Şaşıır
Pirinç tanesi söyledikçe

Yasakladılar
Ama bu bir ayaklanma değil ki
Bu bir deyiş
Bu bir söz
Bu bir hat

Mevlânâ müzesinde yazar
Allah
Bu bir hat
Yoksul bir hayata
Yazılmış ince ince

Annesi tabut başında
Şimdi başında yazgının
Sesiyle türkü
Kalemiyle hat
Bu bir ayaklanma değildi
Yoksul bir işçinin türküsü
Babasından nasıl düştü
Dağ başındaki babasından
İncecik bir pirinç tanesi

Uzak bir şehir ses verdi
Şehrin yoksul mahalleleri
Yoksul evleri
Zengin kişiler ses verdi
Pirinç tanesi düştü önlerine
Kalabalığın önünde
Yazgısıyla mı

Ama bu bir ayaklanma değil ki
Üzerinde hat
Yazar Allah
Görmedi silahlı kişi
Çekti vurdu

Annesi tabutun başında
Açıldı sanduka
Dirildi, dirilti
Türküde
Ağır aksak mırıldanarak
Diriltti sonsuza
Kutsal pirinci

*Albaya Mektup Yok, Gabriel Garcia Marquez

PAPATYA SARILARI YAHUT TOPRAK BEYAZI

Demet EKER

Yürüdüğü yolda papatyalar, güneşin armağanı renklerle gülümsüyordu. Okuldan beri içinde ettiği kavga biraz olsun geçmişti. Bir türlü sınıftaki en hızlı okuyanın kendisi olduğunu kabul etmiyorlardı. Zil çalmasa devam ederdi yanşa da öğretmen dersi bitirdiği için dua etsinlerdi.

Bunları düşünürken çişinin geldiğini unuttu Birsen. Fakat vücudu terk etmek için her türlü baskıyı yapan sıvının kendini hatırlatması çok kolay oldu. İyice sıkıştığının farkına vardı. Bu sefer tuvalete yetişmesi gerekiyordu. Daha geçen gün annesinden iyi bir azar işitmişti. Kaynamış ot kokusuyla mahalle sakinlerine şifa dağıtan iki katlı evlerinin yolu iyiden iyiye uzuyordu böyle zamanlarda. Okulda tuvalete girebilse bunları yaşamazdı ama giremiyordu bir türlü, eve kadar tutmayı alışkanlık hâline getirmişti.

Sokağın başından görünen evlerine yaklaştıkça adımlarını hızlandırdı. Kapının önünde durdu, kıvranarak zili çaldı. Kapının açılması geciktikçe sıkıntısı arttı, sırtından soğuk soğuk terlemeye başladı. Parmağını hiç çekmeden zile basmaya devam etti. Annesi kapıyı açınca çantasını fırlattı kadına. Daha ayakkabısını çıkarmadan bacaklarını birleştirdi ve çaresizce annesine baktı. Sarı ve kokulu sıvı, bacak arasından merdivenin basamaklarına süzüldü. Göz göze geldikten ve akan idrarı umutsuzca izledikten sonra Birsen telaşla, annesi sitemle toparlandılar. “Koca kız oldun, şu çişini tutmayı öğrenemedim a kızım. Kaç kere söyledim sana okulda tuvalete girmen lazım. Bak bu kaçınıcı? Hep o yediğin meret yüzünden bunlar.” Birsen, bil-

mem kaçınıcı utançla başını eğdi. İki damla yaş, kirpiklerinin ucundan yanaklarına sızdı. “Ama anne okulun tuvaletleri pis, girmek istemiyorum,” bahanesine sığındı. Kızının üzüntüsünü gören annesi ağlamaklı olsa da yapacağı bir şey olmadığını bilen insanların kabullenışıyle Birsen’in üzerindeki kileri çıkarmasına yardım etti. Bir taraftan kendi kendine söylendi bir taraftan ortalığı temizlemeye çalıştı. Ortalığın temizliğini bitiren anne, evin dip tarafındaki banyoya sürükledi yanında sapsarı başını eğen kızını. “Sen üstündekileri çıkaradur, ben kaynayan otlara bakıp geleyim. Giysilerini şu leğenin içine at da yıkayalım,” dedi telaşla. Birsen annesini beklerken okuldakileri çekiştiriyordu. “Hep onların yüzünden, her şey onların yüzünden işte,” dedi kendi kendine. Önündeki sarı leğene kirli okul kıyafetlerini koydu.

Annesi yanına geldiğinde üşüyüp titreyen kızını görünce vicdan azabı duydu. “Ah be kızım, hasta olacaksın. Sıcak suyu açmayı da mı akıl edemedin?” Kız, yine başı önünde omuzlarını çekti; konuşmadı. Annesi, inadıyla meşhur kızına hiçbir şey demeden işine koyuldu. Sıcak suyu açtı, biraz fazla ısındığını görünce ılıştırmak için musluğu hafif ortaladı. Her defasında yaptığı gibi önce saçından başlayarak Birsen’i yıkamaya koyuldu. Nergisleri kaynatarak yaptığı ve kullanan herkesin hayran kaldığı sabunu life sürüp köpürtünce ortalığı ikisini de yatıştıran bir koku kapladı.

Banyoda işlerini bitirip Birsen’i hemen giydirmek için koşar adım yatak odasına geçtiler. Güneş ışıkları odayı sıcacık aydınlatıyordu. Kocası işten dönmeden akşam yemeğini hazır etmesi gereken anne, kızıyla ilgilenmenin rahatlığıyla mutfağına işine döndü. Birsen de üstüne çöken rehavetle salona yollandı. Öğretmen epey ödev vermişti. Salondaki masaya defterlerini, kitaplarını, kalemlerini çıkarıp koydu kız. Ödevlerin bir kısmını bitirmişti ki kapı çalındı. Gelen Sibel’di. Birsen’le yedikleri içtikleri, güldükleri oynadıkları ayrı gitmeyen; bayramlarda aynı kıyafetleri giydikleri Sibel... Sibel, aydınlık gülüşüyle gözleri parlayarak baktı arkadaşına. Birsen’in hoşnutluğu da gözlerinden okunuyordu. “Sana haberim var Birsen, ne bulduğunu görmem lazım. Çabuk benimle gel.” Birsen huzursuzlukla kıpırdandı. Annesi Birsen’in bugünkü suçu nedeniyle çıkmasına izin vermeyebilirdi. Oysa çocukluğu mutlaka Sibel’le çıkması gerektiğini söylüyordu. Annesini yalvar yakar ikna ettikten sonra arkadaşıyla kendilerini sokağa attılar. “Anlat hadi ne buldun?” diye sordu Birsen heyecanla. “Söylemem ama gösteririm, azıcık bekle. Çok güzel, çok hoşuna gidecek. Önce bize gidelim de hem babaanneme görüneyim hem de üstümü değiştireyim.” Birsen başıyla onayladı arkadaşını. “Hem biraz şeker de yeriz. Annemlerin Almanya’dan gelirken

getirdiği çikolatalar da bitmedi.” Birsen, duyduklarına memnun bir tavırla arkadaşını takip etti. Bir arka sokakta oturan arkadaşının evine giderken okul dönüşü yaşadıklarının utancı çoktan silinmişti. Birsen okulda olanları anlattı yolda. Eve vardıklarında Sibel, cebindeki anahtarı çıkardı. Eline kirli beyaz bir toz bulaştı. İki elini birbirine sürterek tozu atmaya çalıştı. “Neyse içeri girince yıkarım,” dedi Birsen’e bakarak. Gülüşerek girdiler eve. İhtiyar bir ses duyuldu odadan: “Sibel, sen misin kızım?” “Benim babaanne, Birsen de yanımda.” İhtiyar kadının olduğu odaya doğru ilerlediler. Sibel’in evine özel bir kokuyu çekti içine Birsen. Kendi evlerine sirayet eden çiçek ve ot kokularından bambaşka, sadece bu evde duyduğu kokuyu... Şekerleme, çikolata, vanilyalı bisküvi ve sosisli sandviç kokusunu... Hepsini davetkâr bir neşeyle burnundan ciğerlerine doldu. “Hoş geldiniz kızlar; Birsen kızım, annenler nasıl?” Titrek, takma dişli z’ler duyuldu. Beyaz örtüsüyle televizyonun karşısında oturan ihtiyarın yanına gidip elini öptü Birsen. Eline ve yüzüne gül suyu bulaştı. “İyiler, annem yemek yapıyor,” dedi. “Bak kızım, ben de sidik zoru olmuşum. Tuvaletten çıkamıyorum. Annenin bir tarifi vardı, sarı kantaronlu ve limonlu; söyleyiver de ondan yapsın bana, olur mu?” Birsen, annesinin kaydattığı otların mahalledeki ününü bildiğinden yadırgamadı ihtiyarı ve başını salladı. “Siz ne güzel anlaşıyorsunuz, iki kardeş oldunuz, aferin benim kızlarıma.” Araya Sibel girdi: “Babaanne, biz biraz ödev yapacağız sonra da sokağa çıkarız.” İhtiyar kadının cevaplamasını beklemeden Birsen’in elinden tutarak arkadaşını kendi odasına sürükledi.

Sibel’in anne ve babası Almanya’da çalışıyordu ve kızlarını Türkiye’de bırakmak zorunda kalmışlardı. Çocuğun Almanya’da kendi örf ve adetlerinden uzaklaşacağını düşünüyorlardı. Bununla ilgili pek çok hikâye dinlemişler, doğar doğmaz Sibel’i babaannesiyle dedesinin yanına koyup gitmişlerdi. Kız, onların Almanya’dan gönderdikleri para ve ihtiyarların sevgisiyle el bebek gül bebek büyümüş, biraz da şımarmıştı. Birsen, Sibel’in odasına her girişinde bambaşka dünyalara çekilirdi. Çizgi filmlerde izlediklerine benzeyen, okuduğu kitaplardakiyle yarışan dünyalar... Şimdi de öyle olmuştu. Sibel, kutu bebeklerinin hepsini arkadaşının önüne dizdi. “Ben de büyük cepli pantolonumu giyeyim sen bebeklerle oynarken.” Oyuncak taraklarla bebeklerin saçlarını taradı Birsen, topuklu ayakkabılar giydirdi bebeklere. Çikolata ve şekerlemeleri yediler beraber. “Ne bulduğunu gösterecektin bana, biraz sonra akşam olacak. Haydi, göster çabuk.” Sibel ışıltılı bir gülümsemeyle göz kırptı arkadaşına. “Meraklan bakalım. Sevinçten havalara uçacaksın görünce ve beni daha çok seveceksin.” Birsen kendisini nelerin mutlu edeceği ihtimallerini sıraladı

sarı örgülü kafasında. Çikolata, şeker tamamdı. Bunlar dışında okuldaki lüzumsuzlara haddini bildirmeyi çok isterdi. Bir de... “Hadi canım, pekmez toprağı mı buldun yoksa?” yükseldi Birsen’in ağzından büyük bir gürültüyle. Sibel başını salladı. Cıvıldaşarak sokağa attılar kendilerini. Haftalardır bulamadıkları ve hasret kaldıkları toprağa kavuşma ânının çok yaklaştığını bilmenin neşesi yürüyüşlerine ve konuşmalarına yansdı. “İnanamıyorum sana, nereden buldun kızım, kaç zamandır küçücük bir parçasını bile bulamıyorduk.” Sibel, gururla anlattı: “Okuldan gelirken komşuların traktörden indiklerini gördüm. Çuvallarla bir şeyler taşıyorlardı. Anlamadım önce tabii. Tam yanlarından geçerken çocuklar musallat olmadan pekmezleri kaynatalım, demezler mi? Hemen durdum ve oyalandım orada. Bir parçasını da düşürdüklerini görünce tahminlerim kesinleşmiş oldu. Hemen aldım, cebime attım.” Sibel’in elindeki pekmez toprağına bir mucize gibi bakıyordu Birsen. “Demek önlüğünün cebinden eline bulaşan buydu. Annemler de yasakladı ama çok canım çekiyor. Azıcık yemekten ne zarar gelir ki?” “Babaannem de sakın yemeyin, toprak olursunuz, dedi; hiç umurumda değil.” Komşunun depoya yaklaştılar. Birsen kapıdan içeri süzüldü. Korkulu gözlerle, heyecanla ve kavuşacaklarının hayaliyle geride bıraktığı Sibel’i beklemeye başladı. Birkaç dakika sonra Sibel de kapı aralığından süzülüverdi. Birbirlerine sarıldılar. Aradıkları çuvalları bulmaları çok kısa sürdü. Kahverengi şiltelerin içindeki beyaz naylon çuvallara saklanmıştı aradıkları. İkisi de birer çuval açıp ceplerini doldurmaya başladılar. Dayanamayıp bir parça da ağızlarına attılar. Daha bir lezzetli geldi yedikleri. Sonra bir parça daha ve bir parça daha derken vaktin nasıl geçtiğini anlamadı iki kız. O sırada müezzinin mikrofonu açma sesi ve ezan sesi peş peşe geldi kulaklarına. Telaş içinde birbirlerine baktılar. Sibel çuvalları kapatmaya çalışırken Birsen’in iki büklüm karnını tuttuğunu gördü. Birsen acıyla kıvranıyordu. Ne olduğunu anlamadan ikisinin de ayakları şişti, ayakkabılarının kenarlarını çatlatıp büyüdü. Bembeyaz pekmez toprağı, ayaklarından başlayarak kızların vücudunu ele geçirmeye başladı. Birbirlerine bakıp dehşet içinde ağızlarını açtılar fakat ikisi de konuşmadı.

Birsen Sibel’e dokunmak için kolunu kaldırdığında kolunun beyaz toprağına dönüştüğünü gördü. İkisinin de toprak oldukları yerler yavaş yavaş vücutlarından kopup çuvalların önüne yığıldı. Papatyalar, nergisler ve gün ışığı, kendi sarılıklarından bulaştırdı kızlara topraksa beyazını. Ertesi gün depoya gelenler çuvalların önündeki toprak yığına anlam veremedi ve hepsini yerlerine koydular.

Uzun Bir Kıyıdan Geçerken

İsmail BİÇER

Yokluğun ve yoksunluğun nişanesi
Salınıyor içimde rakımı yüksek sancı

Çölün de divanı var ummanın da
Taşdım her ikisini ruhumda

Yeryüzü arayıp dursun dermanını
Elinde taşıyana keder

Kastımı aştım insanlıkta
Bu dünya bana dar

Fırtınalar kopar
Mevsimler döner sırtını yetim bir bahçeye

[Benim gökyüzüm sendin -gittin
Altında ömrüm talan]

Bildim: Sonsuz acı dedikleri
Ölüp ölüp dirilmemiş

Dirildim
Uzun bir kıyıdan geçerken

YANIK KİTAP KOKUSU

Samet KARAHASANOĞLU

İstanbul'da tarihi yarımada'ya inşa edilen ve ilk tiyatro binası olma özelliğini taşıyan Gedikpaşa Tiyatrosu, 1874 yılında Opera Tiyatrosu'nun kurulmasıyla seyircisini kaybetmeye başlar. Buna karşılık tiyatrosunu ayakta tutmaya çalışan Güllü Agop, çareyi müzikli oyunlar sahnelemekte bulur. İlk olarak Fransız rejisör Menadier'i getirerek *Güzel Helen (La Belle Hellene)* operasını, ardından *Madam Ango'nun Kızı*'nı sahneye koydurur. Hem tiyatro oyunları hem de operetleriyle birlikte zengin bir repertuvara sahip olan Gedikpaşa Tiyatrosu, 1876 yılında Namık Kemal'in de sürgünden dönüp yeniden tiyatroya destek vermesiyle eski ışıltılı günlerine kavuşur.

Gedikpaşa Tiyatrosu'nun mermer merdivenlerini adımlayarak ihtişamlı tiyatro salonuna akın eden seyircilerden biri de Saraçhane'deki evinden çıkıp Gedikpaşa Tiyatrosu'na yürüyerek gelen henüz on yaşındaki Mehmet Halit'tir. Mehmet Halit, bir kış gecesinde izlediği operetlerden o kadar etkilenir ki, karlı bir İstanbul akşamında küçük adımlarıyla sokakları adımlarken dilinde seyrettiği operetin sözleri, yüreğinde ise her geçen gün daha da büyüyecek olan tiyatro aşkı yeşermeye başlar. Bu onun gittiği ilk tiyatro değildir. Ramazan akşamlarında Şehzadebaşı'nda Komik Abdi'yi, Mınakyan'ı seyretme fırsatı bulan Mehmet Halit, meddahı da tuluat oyunlarını da yine burada seyreder. Ama Mehmet Halit'in tiyatroya olan sevgisini bir tutku haline getiren yer, hiç şüphesiz ki unutulmaz tiyatro gecelerini yaşadığı Gedikpaşa Tiyatrosu'dur. Bu bilgiyi, henüz on yaşında Gedikpaşa Tiyatrosu'nun kadife koltuklarında seyrettiği oyun karşısında büyülenen Mehmet Halit'in, yıllar sonra usta bir edebiyatçı olarak kaleme alacağı "Kırk Yıl" adlı anı kitabından öğreniyoruz:

"Bu tiyatro geceleri beni tiyatro kitaplarına yöneltti. Fırsat buldukça, artık kurşun askerlere verilmek için biriktirilen gündeliklerimden, önemli denilebilecek bir anamal toplandıkça ya Sahaflar Çarşısı içine kadar sokulur ya da o vakitler Beyazıt Cami'sinin dışında sergilerini yayan seyyar kitapçıların önünden

geçerken bir tiyatro kitabı bulursam, bir gömü bulmuş olmanın sevinciyle eve koşardım.”

Henüz çocuk yaşlardayken biriktirdiği oyuncak parasıyla Namık Kemal'in *Akif Bey*'ini, Recaizade Ekrem'in *Vuslat*'ını, Victor Hugo'nun *Hernani*'sini alıp okumaya başlayan Mehmet Halit'in odasındaki her köşe, çok geçmeden tiyatro kitaplarıyla dolup taşmaya başlar. Tiyatro oyunları okuyup, fırsat bulduğu sürece akşamlarını da Gedikpaşa Tiyatrosu'nda geçiren Mehmet Halit'in çocukken oynadığı oyun da elbette tiyatroculuktan başka bir şey olmaz. Kuzenleri ve mahalledeki arkadaşlarıyla beraber, dayısının yıkılmaya yüz tutmuş konağının bodrum katında tiyatro oyunları sahnelemeye başlayan Mehmet Halit, oyunda giyinmek üzere gerekli olan kostümleri de dayısının kayınbiraderi olan Resmi Efendi sayesinde bulur. Mehmet Halit, eski bir konağın bodrum katında geçen tiyatroculuk oyununu şöyle anlatır:

“Resmi Efendi bizlere siyah, kırmızı bezden maşlah deni-

len türden giyecekler yapmış, maskeler almıştı. Yıkık bodrumun yıkık duvarlarına mumlar dikilir; yer yer kırmızı ışıklar veren, ışıktan ışığa duman savuran maytaplar, çanaklar yerleştirilir, oyunun gereklerine göre yan yöre ya yoğun karanlıkta bırakılır ya da birdenbire yangın ışıklarına boğulurdu.”

Mehmet Halit'in yaşadığı bu renkli tiyatro günleri ne yazık ki çok uzun sürmez! 93 Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus harbinin karanlığı, adeta puslu bir bulut gibi çöker İstanbul'un üzerine. Savaşın etkisiyle darboğaza giren insanların arasında tiyatro sevdalısı Mehmet Halit'in halı ticaretiyle uğraşan babası Halil Efendi de vardır. İşlerini durma noktasına getiren savaşın neticesinde İzmir'e göç etme kararı alan Halil Efendi, oğluyla deniz yoluyla İzmir'e doğru yol alırken, vapurun suda çıkardığı köpüklere dalgın dalgın bakmakta olan Mehmet Halit'in gözlerinde bir daha göremeyecek olduğu Gedikpaşa Tiyatrosu'ndan ve tiyatro gecelerinden ayrılmanın hüznü vardır...

İzmir'de bir süre Askeri Rüştiye'ye devam eden Mehmet Halit, daha iyi bir eğitim görmesi için dedesi tarafından Mechitariste Okulu'na kaydettirilir. Burada Fransızca ve İtalyanca öğrenen Mehmet Halit, dünya edebiyatının önemli kalemlerini; Jules Verne'i, Alexander Dumas'ı, Eugene Scribe'yi, Honore de Balzac'ı okumaya başlar. Yalnız okumakla kalmaz, bir taraftan Jean Racine'in *La Thebaide* adlı tiyatro oyununu Türkçeye çevirirken bir taraftan da Voltaire'in yazmış olduğu *Sezar'ın Ölümü* adlı tiyatro oyunuyla sahneye adım atarak İstanbul'da bıraktığı tiyatro yaşantısına biraz olsun kavuşmuş olur. Tiyatro oyunlarını sahnelediği okulda, tek Türk öğrenci olması sebebiyle çevresi tarafından dinsizlikle suçlanan Mehmet Halit, tiyatrodan vazgeçmediği gibi deniz ulaşımının kolay olması sayesinde, Fransız ve İtalyan kumpanyaların gözdesi olan İzmir'de, hemen her akşam rih-tımında sahnelenen tiyatro oyunlarını ve operetleri de kaçırmaz.

İzmir'de geçirdiği on yılın ardından İstanbul'a göç etmek üzere bineceği vapuru seyrederken, yüreği biraz sevinç biraz da hüznle doludur Mehmet Halit'in. En güzel günlerini geçirdiği İstanbul'a kavuşacak olmanın sevinciyle vapura adım atarken, çocukluğunun geçtiği Gedikpaşa Tiyatrosu'nun siyasi nedenlerle yıkılmış olmasının da hüznünü taşır gözlerinde. Biriktirdiği oyuncak parasıyla tiyatro oyunları seyre-dip Ahmet Mithat'ın, Namık Kemal'in tiyatro oyunlarını ve adapte eserlerini satın alan Mehmet Halit, yıllar sonra *Nevruz* adında bir edebiyat dergisi çıkarmış genç olarak vapura bindiğinde, çantasında da tiyatro üzerine yazmış olduğu basılmamış bir eseri vardır. Ahmet Mithat'ı, Namık Kemal'i, Ebüzziya Tevfik'i İstanbul'dan alıp sürgüne götüren Dakka-

liye Vapuru, onları örnek alıp hayallerine doğru yol alan bir genci yıllar yıllar sonra güvertesinde taşıdığından habersiz, İstanbul'da iskeleye doğru yanaşır...

İstanbul'a vardığında yanına aldığı mektupları, yazmış olduğu makaleleri bir sandık içerisine koyup akrabasının evine bırakır Mehmet Halit. Sokaklarını tanıyamadığı İstanbul'da çocukluğunun geçtiği yollardan geçerken kendisini avutan tek şey Mınakyan'ın tiyatrosu olur. Mınakyan'ın tiyatrosunda vakit geçiren Mehmet Halit, bir gün çok kötü bir haber alır. Ne yazık ki sandık içerisine yerleştirdiği Recai-zade Mahmut Ekrem gibi edebiyatımızın ünlü kalemlerinin ona gönderdiği mektuplar, yazmış olduğu makaleler İshak-paşa Mahallesi'nde çıkan bir yangında yanıp kül olur. Bununla kalsa yine iyi! Basılması için İstanbul'a getirdiği tiyatro üzerine yazdığı eser de yanıp küle dönmüştür!

Darülbeydi yani günümüz adıyla Şehir Tiyatrosu kurulduğu zaman ilk edebi heyetin içinde yer alacak olan ve Şehir Tiyatrosu'nu Avrupa'daki tiyatroların seviyesine çıkarmak üzere kurulacak olan kurula başkanlık da yapacak olan Mehmet Halit'in ateşle olan tek imtihanı bu değildir. Yıllar önce Gedikpaşa Tiyatrosu'nun yolunu tuttuğu günlerde, edebiyat ve tiyatro sevdalısı bu çocuk, almış olduğu tiyatro kitaplarını sakladığı yerlerden çıkarıp onları düzeltmeye ve ciltletmeye karar verir. Sırtını odasının kapısına dayayarak dağılmış olan tiyatro kitaplarını iplikle bağlamaya başlayan Mehmet Halit, bir süre sonra odasının kapısının zorlandığını fark eder. Kapının daha da zorlanmasıyla, gelen kişinin kendisini rahat bırakmayan evin hizmetçisi olduğunu zannederek oturduğu yerden bağırır. Kapının zorlanmasına daha fazla direnemeyen Mehmet Halit, açılan kapının ardında evin hizmetçisiyle değil, babası Halil Efendi ile karşı karşıya kalır.

Ağzını açmadan kitaplara doğru yere diz çöken Halil Efendi, oğlunun kitaplarına göz gezdirip hepsinin tiyatro kitabı olduğunu görünce aralarında çok kısa sürecek olan bir diyalog yaşanır:

-Bunlar ne olacak oğlum?

-Ciltlettireceğim baba...

-Evet ama ben bunların içinde "Mektebe Aşk" göremiyorum!

Babası Halil Efendi'nin "bunların arasında mektebe aşk göremiyorum!" demesinin sebebi, yerde görmüş olduğu tiyatro oyunlarının "Esrar-ı Aşk", "Garibe-i Aşk" ve Abdülhak Hamit'in yazmış olduğu oyunun da "Macera-yı Aşk" adını taşımasıdır. Aile geleneği olan halıcılık işinden uzaklaşıp oğlunun tiyatrocü olmasından korkan Halil Efendi, yerde görmüş olduğu "aşklı" tiyatro kitaplarını desteler halinde kucaklayıp çamaşır kazanında yaksa da, yıllar sonra "Aşk-ı Memnu" adlı eseri edebiyat dünyamıza kazandırıp adeta yakılan tiyatro kitaplarının küllerinden doğacak olan oğluna, Halit Ziya Uşaklıgil'e engel olamaz...

Kaynakça

- Karaboğa, Kerem, (2011), *Geçmişten Günümüze İstanbul Tiyatroları 1*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
 Nutku, Özdemir, (2015), *Darülbeydi'den Şehir Tiyatrosu'na*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
 Sevensil, Refik Ahmet. (2015). *Türk Tiyatrosu Tarihi*, İstanbul: Alfa Yayınları
 Uşaklıgil, Halit Ziya, (1987), *Kırk Yıl*, İstanbul: İnkılap Kitabevi
 Uşaklıgil, Halit Ziya, (2021) *Kabus*, İstanbul: Can Yayınları
 Uşaklıgil, Halit Ziya, (2021) *Almanya Mektupları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Tenezzül

Serkan TÜRK

kırk yıl geçti koskoca kırk yıl
odalar eşyalar anılarıyla
dünyamı doldurmayan bir rüyaydı
uyandığım hayat, insan bildiğın gibi
sonunda ağaç gibi devrilir toprağı

dağılan sokak sesleri filmlere kitaplara
ararsan bir yalnızlık bulursun
belki tenezzül gelir ilişir şiirin şurasına
yaprağın serinliğı gibi uçucu bir dilegelış

ne bildimse içe doğru bildim
çığlıktı feryattı haykırıştı adı
sesin bir rengi vardı öğrendiğım
kara kapkara bir üfleyişti tanrıdan ruhumuza
belki avunulmayan unutulmayan bir hatıra

bazen tekrarlamayı sevdiğim doğrudur
kırk yıl geçti koskoca kırk yıl
ışittim toprak doyunca çiçek açarmış
suyun uzun adımları ırmaklarmış meğır
aydınlığı bekleyen alçalan kuşun kanatları

her yaşta sorarlar ne olmak istediğimi
çok şey dilemem bu yeryüzünden
gökte gördüğün bir bulut alsın yerimi

insanın hatırası diyorlar gençliğine.
durup baktığımız bir ayna,
kuyu değil mi, geçmiş onca an
sesinin inancı, gözün sabrı var
olmaz yerde biten bir çiçek gibi kararlı
batacak bir diken yahut teknesi alabora olan

ECİNNİLER DERGİSİ EKİBİYLE SÖYLEŞİ

Ercan y YILMAZ

Ercan y Yılmaz: Derginin isminden başlayalım: *Ecinniler*. Bir edebiyat dergisi için de çarpıcı bir isim. Dostoyevski'nin 1872 yılında aynı adla yayımlanmış romanından ilhamı var mı? Ya da neden Ecinniler?

Gökhan Arslan: İyi ki bu dünyadan Dostoyevski adında bir yazar gelip geçmiş. Birçok insanın yazdıklarına sirayet etmesi bir yana, hâlâ onun eserlerini, isimlerini anarak da olsa bir şekilde kullanmaya devam ediyoruz. *Ecinniler* romanı, bizim en sen sevdiğimiz Dostoyevski romanlarından biri. Bunun en büyük nedeni, sadece Stavrogin'in değil, romandaki bütün karakterlerin başat olması. Romanın ana kahramanı Stavrogin gibi görünebilir ama Vehrovenskiler'den Stavrogina'ya, Şatov'dan Lebyadkin'e, Fedka'dan Dro-zov'a kadar romanda yer alan bütün kişiler, en az Stavrogin kadar önemli. Bu da bir çeşit güç dengesi oluşturuyor. Biz de dergiyi kurarken buna benzer bir düşünceden yola çıktık. Yani öyle bir dergi çıkaralım ki yazarından okuyucusuna, tasarımcısından gönüllü dağıtımıcısına kadar herkes eşit olsun istedik. Bir de o dönemde sevgili Çağla ile birbirine benzer rüyalar görüyorduk. Bu nedenle "ecinnilere karışık galiba" diye şakalaşıyorduk kendi aramızda. Hem Dostoyevski'nin romanına olan sevgimiz hem de ortak rüya dediğimiz şey bir araya gelince derginin ismi de kendiliğinden doğmuş oldu.

EyY: *Ecinniler* iki aylık periyotlarla yayınlanan bir edebiyat dergisi. Güzel sayılar hazırladınız. Dergi fikri nasıl doğdu? *Ecinniler* nasıl ve kimlerle kuruldu?

Çağla Çinili: Güzel sayılar hazırladığınızı duymak inanın çok mutlu ediyor. Bazen çıkmış sayılarımızı yan yana dizip izliyorum evde, bu beni çok mutlu ediyor. Çocuksu bir mutluluk olduğunu söylesem yalan olmaz zira her sayımızın dosya konusu en az bir, bir buçuk senenin yatırımı. Keza dosyaya toplanan tüm eserlerin üzerinde de kılı kırk yarararak inceleme yapıyor, hangi eserlere yer vereceğimize saatler süren toplantılar sonucunda oylama yaparak karar veriyoruz. Dergi fikrinin nasıl çıktığına gelecek olursam... Bu fikir ilk önce benden çıktı. Gökhan'ın doğum gününü kutladığımız bir akşam ki 21.05.2019 tarihi oluyor bu, çok severek takip ettiğim Çevrimdışı İstanbul dergisinin son sayısının çıktığını, artık muhtemelen yeni sayılarının çıkarılmayacağını öğrendim. Çok üzüldüm zira güncel edebiyata ses veren, çok güzel bir dergiydi. Son sayısında ilk şiirim yayımlanmıştı. Yakalayamadığım bir trenin ardından bakar gibi hüüzlenmiştim. Bunun üzerine bütün gece "biz niye dergi çıkarmıyoruz, haydi dergi çıkaralım" diye tutturdum. Gökhan hemen sevinerek onay verdi ama Tunca'yı ikna etmek biraz zaman aldı çünkü her şeyi titizlikle, enine boyuna düşünen biridir. Üçümüz birbirimize çok yakındık zaten. Karakterlerimiz, edebiyat algılarımız ve dünyaya bakış açılarımız farklı olsa da uyumlu çalışan ve temel değerler üzerinden anlaşabilen insanlardık. Böylece birlikte hayal etmeye ve her sayıda bir hayalimizi daha gerçekleştirmeye başladık.

EyY: *Ecinniler* yayın hayatına başladığından kısa bir süre sonra Covid19 virüsünün yayılımı pandemiye dönüştü, kısıtlamalar yaşandı. Hemen öncesinde de döviz kurundan dolayı kâğıt krizi vardı. Yayın hayatını sonlandıran dergiler de oldu. Bunun size etkisi nasıl oldu?

G.A: Elbette birçok yayıncı ve dergici gibi biz de bu süreçten payımıza düşeni aldık. Salgın başlamadan önce de durum pek iç açıcı değildi esasen. Sonuçta en ufak bir dalgalanmada, ekonomik anlamda taşların yerinden oynadığı bir ülkede yaşıyoruz. Fakat salgının hayatımıza girişi, zaten kötü olan mevcut durumu daha da içinden çıkılmaz bir hâle getirdi. Biz ikinci sayıyı henüz matbaadan almıştık ki pandemiden kaynaklı yasaklar başladı. Derginin dağıtımını bile tamamlayamadan kapanma sürecine girdik. Bu nedenle en çok üzüldüğümüz sayı, Tomris Uyar'ı odağa aldığımız ikinci sayı oldu. Çok nitelikli olduğunu düşündüğümüz, Tomris Uyar'ı sadece yazar kimliğiyle derinlemesine ele aldığımız bu sayı, maalesef kapanmadan dolayı doğru düzgün dolaşıma giremedi. Benzer bir sorunu münzeviligi incelediğimiz 8. sayımızda da yaşadık. O da yine 17 günlük kapanma sürecine denk geldi. Ayrıca insanların genellikle hafta sonu kitapçılara gitmeyi tercih ettiğini biliyoruz. Dolayısıyla hafta sonu yasakları da derginin satışını olumsuz yönde etkiledi. Yine de tüm bu olumsuzluklara rağmen dergi olarak ayakta kalmayı başardık. Bunda en büyük pay abone-lerimize, destekçilerimize ve internet üzerinden dergiyi temin eden okurlarımıza ait. Salgın sıcak satış olduğunca düşürürken mesafeli satış da oldukça artırdı. Şunu rahatlıkla söyleyebi-

YAKACIK'IN SEVGİLİLER GÜNÜ

Melih YILDIZ

Genellikle mezarlıklarda görmeye alışık olduğumuz servi ağaçları estetik anlayışıyla belki de ilk olarak Ayazma'ya dikilir. Kimin diktiği bilinmeyen servilerin sayısı on on beş civarındadır. Ağaçlar dikildikten sonra insanlar buraya yavaş yavaş akın etmeye; Kartal'ı, Pendik'i, Maltepe'yi ve Adalar'ı kuşbakışı izlemeye başlarlar. Artık Yakacık bir eğlence yeridir ve İstanbulluların tatillerini geçirebilecekleri sayfiye alanı olma yolundadır.

Servi ağaçlarının olduğu yerdeki dükkânlardan birine kır kahvesi açılır. Bu kahvenin ilk işletmecesi ise Mustafa adındaki Yakacıklı bir köylüdür. Kahve açılmasına açılır ama Kahveci Mustafa'yı tedirgin eden bir sorunu vardır: Kiralamış olduğu dükkânının kirası! Öyle ki civardaki dükkânlara göre hayli yüksek olan bu dükkânın kirası sadece Kahveci Mustafa'nın değil, Yakacık'ta yaşayan diğer köylülerin de sorunu olur. Üstelik bu dükkân, diğer dükkânlara göre arka taraftadır. Kahvenin sadece kapısı açık, pencereleri ise kapalıdır. Gelen gidenin dikkatini çekmez...

İlk zamanlarda pek müşteri gelmese de her sabah dükkânını açar, en güzel şekilde çayını demler Kahveci Mustafa. Yavaş yavaş arkadaşları kır kahvesinin kapısından içeri adımlarını atarlar. Onun da aradığı budur zaten... Gönü ahabap ister, kahvesine gelip iki üç çay parası bırakacak müşteri beklentisi yoktur. Bir şekilde de kirasını ödeyecektir ne de olsa.

Eşsiz bir manzaraya sahip olan Ayazma'nın ünü yavaş yavaş çevre illerden, ilçelerden de duyulmaya başlanır. Havalarda ısınmaya başladığı andan itibaren birçok kişi servi ağaçlarının altına gelip, İstanbul'un eşsiz manzarasını izlemeye koyulup hayallere dalar. Tabii ki gün geçtikçe, artan yoğunlukla birlikte Kahveci Mustafa'nın da işleri açılır. Kahveci Mustafa çayı, kahveyi, gazozu ve bir de lokumu yetiştiremez olur. Her

gelen müşterinin önüne de bir sürahi soğuk su koyar Kahveci Mustafa. Başka da bir şey satılmaz bu kır kahvesinde.

Kahveye gelen müşterilerin sayısı çoğaldıkça talepleri de artmaya başlar. Çay, kahve, gazoz bu talepleri karşılamaya yetmez. Alkollü içecekler içmek ve yemek yemek ister müşteriler. Ancak Kahveci Mustafa'nın bu talepleri karşılamaya ne enerjisi ne de imkânları el vermez. Hâl böyle olunca da gelen müşteriler çantalarından bir şişe alkollü içkiyi ve yanlarından getirdikleri yemekleri masaların üzerine koyup, manzaranın keyfini çıkarmaya başlarlar. Kahveci Mustafa bu durumdan pek hoşlanmaz. Gelenlerin yemek yemelerine hiçbir şey söylemez ama alkollü içkiler içmeleri tedirgin eder Kahveci Mustafa'yı. Çünkü kahvesinin -dönemin İnhisar (tekeli) İdaresinden alınmış- alkollü içkiler satmasına müsaade eden ruhsatı yoktur. Ceza yemekten korkar! Hem İnhisar İdaresinden hem de aniden dükkânına gelecek maliye memurlarından...

Her ne kadar ceza yemekten korksa da Kahveci Mustafa, kahvesine müşterilerinin alkollü içki getirmesini bir türlü engelleyemez. Kahvesinde hiçbir şekilde içki, hatta ve hatta tabak, çatal, bıçak bulundurmaya da korkularının önüne ge-

çemez. Kır kahvesini kapatmayı bile düşünür ancak yılların alışkanlığı ile kahvesini kapatmaya gönlü elvermez Kahveci Mustafa'nın. Böylece İnhisar İdaresine gidip ruhsatını alır.

Kahveci Mustafa'nın kahvesinin hikâyesi sadece bunlarla kalmaz. Bu kır kahvesi ve servi ağaçları birçok aşk hikâyesine de şahitlik eder. Ancak bu hikâyelerin belki de en önemlisi yıllar sonra gerçekleşecek, birbirine kavuşamayan iki aşığın hikâyesidir. Bu hikâyeyi de Handan Öztürk'ün Heyamola Yayınları'ndan çıkan *Annemin Gül Bahçeleri* ve *Yakacık* adlı kitabından okuyup; yıllarca Yakacık'ta oturmuş, Yakacık'ın tarihine tanıklık etmiş olan Fethi Satıcı, Yılmaz Karabulut ve Baki Tütüncü'den dinleyelim.

Ankaralı bir öğretmen kadın ile Kadıköylü bir adam Yakacık'a geldikleri bir gün birbirleriyle tanışırlar. Öyle ki bu tanışma sıradan bir tanışma olmaz. . . Birbirlerine âşık olurlar. Sonrasında ise aralarında sözleşip her ne olursa olsun 10 Mayıs'ta Ayazma'ya gelip, buluşacaklardır. Ve her buluşmalarında, âşklarının tek şahidi olan servi ağacına bir nal çakıp, buluştukları tarihi ölümsüzleştireceklerdir.

Verdikleri sözü tutar iki âşık, uzunca bir süre her 10 Mayıs'ta gelip Ayazma'ya dikilen servi ağacının altına oturup hasret giderirler. Tabii ki ağaca nal çakmayı da unutmazlar. Zaten unutmaları mümkün değildir!.. Çünkü bu buluşma o kadar geleneksel hale gelir ki Kahveci Mustafa'dan sonra Ayazma'daki çay bahçesini işletenler, sevgililere götürdükleri iki çayın yanına bir keser bir çivi eklemeyi unutmazlar.

Bu buluşma gitgide efsaneye dönüşmeye başlar ve her 10 Mayıs'ta birbiriyle evlenmek isteyen sevgililer Ayazma'daki servinin altında buluşmaya başlarlar. Bu geleneği başlatan sevgililer ise ne yazık ki farklı kişiler ile evlenmişlerdir. Haliyle eşlerinin bu buluşmadan haberdar olacıkları korkusuyla böylesine bir kalabalığın oluşmasından pek memnun olmazlar. Ancak yine de her 10 Mayıs'ta birbirlerine verdikleri sözü tutarlar ve buluşmaya devam ederler. Öyle ki kadının kocası her yıl aynı tarihte tek başına Yakacık'a giden eşinden şüphelenir. Eşi de kocasına bu buluşmadan bahseder. Böylece eşi de bir sonraki buluşmaya karısı ile birlikte gider ve iki eski âşığın buluşmasını uzaktan izler.

Böylece her 10 Mayıs, Yakacık Ayazma'da sevgililer günü olarak kutlanır. Ta ki 1980 Askeri Darbesi'ne kadar! Çünkü birçok masum insanın ölmesine neden olan darbe, 10 Mayıs Sevgililer Gününü de es geçmez...

Kaynakça

- *Öztürk, H. (2010). *Annemin Gül Bahçeleri ve Yakacık* (1.Baskı) İstanbul: Heyamola Yayınları.
- *Yesari, M. (2017). *Yakacık Mektupları* (2.Baskı) İstanbul: Toker Yayınları.

ŞAMAN

Ramazan PARLADAR

*Ey bir çocuğun uçurtmasına takılan zaman
Gözlerimden yüzüme doğru inen bir gökyüzünde ağaçlan!*

90'lı yıllar. Kayseri'deyim, memleketimde. Üniversite yaşamımın memleketimde geçmesinin acı tadı ağzımda. Şiirle uğraşıyoruz ufaktan ufaktan. Kayseri'deki kimi kitapçıların önlerinde görülen dergi stantlarına göz gezdiriyorum ara ara. Üç beş yerel dergi dışında neredeyse dergi yok. Onlar bile ne kadar ulaşılmaz geliyor bana. O dergilerde gördüğüm adlar bile kaf dağının ardında birer anka sanki. Çocukluk yüzyıl sürer; ilk gençlikse göz açıp kapayana kadar. O raflarda gördüğüm dergileri çıkaranlarla arkadaşlık kurma vakti de gelip çatıyor o ilk gençlik hayhuyu içerisinde. Üniversite iki ya da üçteyim. Yeni bir derginin heyecanına ortak oluyorum bu arkadaşlardan bazılarıyla. O zamanlar her şey bugün olduğundan çok daha zor. Tivitır'da üç beş günde şöhretli bir şaire dönüşmek yok. Üç beş haftada hatırı sayılır bir yayınevinden kitabını çıkarmak da yok. Taşranın taşra olduğu zamanlar. Her şey el yordamıyla, her şey çabayla, emekle. Yazdığımız şiirler elimizi yakar; iki gramlık şiir bilgimiz var, ama yine de estetik denilen kantarın ağır topuzu omuzlarımızda kayar bir sağa bir sola. Şiirlerimizi bulabilirsek daktiloyla, bulamazsak elle temize çekip postalarız dergilere. Kimi çıkar üç beş ay sonra, kiminden ne ses çıkar ne seda.

İşte o yıllara gider Can H. Türker'le yıllarca sürecektir dostluğun başlangıcı. Kayseri'deyiz. İki elin parmaklarını geçmeyecek kadarız. Çantalarımız omuzlarımızda. Şiirlerimiz, dosyalarımız bizimle adımlar caddeleri, sokakları. İşte o yıllarda kente genç bir şair gelir. Uzun sayılabilecek boyu, iri gövdesi, çıkık göğsü ile heykelsi bir görünüm. Hafif kısık gözleriyle belirginleşen Asyalı bir yüz.

Hep güleç, hep mütevazı, karıncaincitmez cinsinden. Kulağını bozlaclar doldurmuş bir bozkır çocuğu.

O da üç beş dergide şiirler yayımlamış. Kayseri'ye gelince buradaki şiir çevreleriyle temas kurma çabasına girmiş. Zaten üç beş kişiyiz koca kentte. Kime rastlayacak ki başkaca? Koca bir mahpushanenin üç beş kişilik bir koğuşunda gibiyiz. Yeni gelen bir koğuş arkadaşı gibi geldi Habip kente. Güleç yüzüyle, tevazusuyla, onunla adeta özdeşleştirdiğimiz "Azizim," hitabıyla hemen sevildi; kaynaştık hemen.

Birkaç sene kaldı Habip Kayseri'de. Ama o birkaç sene yıllar sürececek bir dostluğun tohumlarını atmaya yetti. Birkaç sene sonra İstanbul'a, eğitimini orada sürdürmek üzere gitti; bense bu birkaç seneyi İstanbul-Kayseri arası mekik dokuyarak geçirdim. Ne de olsa "Can" dostum oradaydı artık; İstanbul'a, o hayal kente açılan kapım olmuştu. Yine de ilk misafirliliğim ona olmadı. Cep telefonları yeni çıkmış, ama bizde ne gezer. Ev telefonlarının, jetonlu, kartlı telefonların kullandığı yıllar; o yüzden iletişim için en az bir kişinin evde olması gerekiyor. İstanbul'a ilk geldiğim zaman Habip'e ulaşamamam ondan. Aynı yıllarda, Kayseri'de eğitim alan başka bir ortak arkadaşımız vardı: Rıdvan. O da artık İstanbul'daydı ve ben onunla haberleşebilmişim. Habip, geldiğimden haberdardı, ama haberleşememizden dolayı bir buluşma ayarlayamamış-

tık. Rıdvan ilk gün beni, İstanbul'a ilk gelen insanı nerelele-
re götürürlerse oralarda gezdirdi.

Topkapı sarayındayız. Sarayı gezmişiz, avluda çıkışa yakın bir yerdeyiz. Birden, az öteden beliren tanıdık bir silüetle Rıdvan da ben de şaşıp kalıyoruz. Habip, sağa sola bakıp duran güleç yüzü ve dizkapaklarının bükülüşüyle kendine özgü bir hâl alan yürüyüşüyle bize doğru yaklaşıyor. Yaklaştıkça yüzündeki mutluluk da belirginleşiyor. "Azizim," hitaplarıyla birbirimize sarıldığımızda sahih bir coşkuyla birleşiyor bu mutluluk anları. Habip, yalnızca İstanbul'da olduğumu biliyor. Nerede olduğumuz hakkında ise en ufak bir fikri yok. Ama bizim Topkapı Sarayı'na geleceğimizi tahmin ederek çıkıp geliyor. Bizi orada bulmasa, belki de Yerebatan, Ayasofya, Gülhane demeden akşama kadar arayacak.

Ben iki sene uzattım okulu. Bunaldıkça bunalıyorum memlekette. Çıkıp çıkıp İstanbul'a geliyorum. Habip, o yıllar ağabeyi Ömer'le Üsküdar Zeynep Kamil'de yaşıyor. Ömer Hoca da Habip gibi. Sıcak, samimi, güleç. Habip'e takılmaktan hoşlanır. Hangi konu açılrsa, "Hocam, bu anlamaz bu işlerden," der güler. Ben geldikçe onlarda kalıyorum. Birkaç hafta, birkaç ay... Parasız, pulsuz yıllar. Habip, sokaktaki bakkala veresiye yazdırıyor, ağabeyi kapatıyor aydan aya. Ben İstanbul'daki varlığımı üç beş gün uzatabilmek için direndikçe direniyorum. Deri bir kabanım var; gidip onun satıyorum Üsküdar'da bir dericiye. Koşuyolu'ndan Üsküdar'a yürüyerek gidiyorum. Kadıköy'de Akmar'dan taşıp Mühürdar caddesi boyunca kurulan tezgâhlardan ucuz bir kitap bulup Hasır'a gidiyorum. Akşama kadar bir iki çay içip aldığım kitabı okuyorum. Habip genelde evde. Kâh dil çalışır, kâh felsefe; ama hep çalışır. Bu çalışma iştahı onu en genç yaşta profesör olan felsefecisi yapmıştır ülkenin.

Bâlâlıdır Habip, bozkır çocuğudur. Anadolu'nun en Asya kokan coğrafyasının çocuğudur. Binlerce yıllık ozanlık geleneğinin Abdallar yoluyla bir dip akıntısı gibi yürüdüğü; anaların binlerce yılın şaman geleneklerini masallarına, ninnilerine, alkış ve kargışlarına yedirdiği bir coğrafyanın çocuğudur Habip. Anası örneğin, "süt gölünde yunasın oğlum," der ona bir Kam Ana gibi. Uzak Asya'daki kökleriyle kuracağı bağlantı kanalları açıktır Habip'in. O kanallardan akıp gelenler onun öncelikle şiirinde kıvam bulacaktır elbet. Bulmuştur da. Önce, ilk zamanlar dergilerde Can Habibi ya da Habip Türker olarak görünür olan adını benim önerdiğim şekliyle, Can H.

Türker'e sabitledi, sonra da ilk kitabı *Yenilgiler Balbalı*'yla o binlerce yıllık köklere doğru sürdü atını.

Yalnız Karahan vardı

dizesiyle başlayan *Yenilgiler Balbalı*'nda Yaratılış Destanı'nda köpürttüğü atını *Kitab-ı Dedem Korkut*'ta suvardı. Sonra *Dip* geldi. Bu kitapta da "Kamlamalar" adını verdiği bir dizi şiirle Şamanik dualar yazdı, Uygur sahasının en önemli eserlerinde biri olan *İrk Bitig*'i modelledi günümüz şiirine. Üçüncü kitabı olan *Uruz ile Bedisa*'da *Kitab-ı Dedem Korkut*'u modelleyerek yepyeni bir aşk hikâyesi ekledi yüzlerce yıllık "kopuk zincir"e.

Can H .Türker'in girişimi, göz ardı edilen binlerce yıllık söz hazinesini yeni bir ontolojiyle kendi poetikası ile buluşturup kökü en fazla halk şiirine, divan şiirine uzanan, Batı şiiriyle (dolayısıyla Batı mitolojileriyle) gövdelenmek için çabalayıp duran şiirimize bir tür kök aşısı yapmaktır. Girişimi öncesiz değildir gerçi; o itiraz etse de Hüseyin Ferhad gibi, Seyhan Erözçelik gibi cins ozanların girişimlerini görmezden gelmek haksızlık olur. Can H. Türker'in girişimini öncelikle serçe parmak gibi akan bu cılız suyu daha da gümrahlaştırmak, coşkun bir akışa kavuşturmak olarak görmek gerek. Ama, Türker'in girişiminin asıl önemli ve "biricik" olan yönü, İslam öncesi söz varlığını anlamsal/simgesel kodlarını bugünün imgelem evreniyle buluştururken o binlerce yıllık döneme ait dilsel verimleri de yeni bir de-neysellikle kullanılır kılarak günümüz şiirinin imkân atlasını genişletmesidir. Türker'i öncüllerinden ayıran önemli bir nokta daha var. İslam öncesi söz varlığı onda zaman zaman faydalanılan bir motif, artistik bir fon değil; onun bütün kitaplarının hem izleksel hem de biçimsel ana belirleyenisidir.

Etimolojiye olan ilgilim ve ilkelci anarşizme yakınlığım yanında Habip'le olan bitmez tükenmez sohbetlerimizin etkisidir beni şamanlık düşüncesine bağlayan. O her ne kadar şimdilerde özü, kökü kabukla; türedi olanla değiştirmiş olsa da hep bir şamandır gözümde. Bir ayinin sonuymuş gibi, bir şamanın son sözleriymiş gibi yineleyelim şu dizeleri o hâlde;

titrek bir tipi işlemede şimdi

günbegün tükenen etözümüze

Beyaz Gülde

Murat TENETOĞLU

ben artık yeni bir nehri neşrederim yüzündeki beyaz gülde
uzun bir divan şeklinde akar ozanların yürekleri beyaz gülde

gür nefeslerinle güvercinlerime neşter vurur uyuturum
ender gülüşünün envaiçeşit kösnülerini büyütürüm beyaz gülde

güzelliğinin güneyli beyazlığını ezoterik ezgilere ezberlettiririm
derin derlemeler birikir gecenin geninde ve beyaz gülde

bereket yepyeni bir bengi ışınıyla soyutlar kendini betonlardan
bedelli kuklalar kronik kucaklaşmalarını bitirir beyaz gülde

değişen ne varsa denizaşırı bir ferahlığın feyizli kavgalarında
senin cennet cepheli sevinçlerinle hayat bulur beyaz gülde

ben evrenin çıraklık döneminin çırpınan bostan korkuluğuyum
kona göçe sığınırım ellerinin komşuluğuna beyaz gülde

gölgenin geçtiği yerlerden gömüler çıkarırım şiirlerim için
iç bulantım inançla ilgili olana, tenet'iye, dönüşür beyaz gülde

İlyas TUNÇ

Gazeteci, politik eylemci, şair Saba Kidane, 1978 yılında Eritre'nin başkenti Asmara'da doğdu. On üç yaşındayken okuldan ayrılıp Eritre Halkın Kurtuluşu Cephesi'ne katıldı. Dört yıl sonra tekrar okula döndü. Eritre ve Etiyopya'da Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanlarında yüksek öğrenim yaptı. Los Angeles Üniversitesi'nde Afrika Alan Araştırmaları Bölümü'nde master derecesine hak kazandı. Doktorasını George Mason's School'da Uyuşmazlık Analizi ve Çözümü konusunda tamamladı. Etnik çatışmalar, ırk ayrımcılığı, insan hakları, demokrasi, sosyal adalet gibi toplumsal konularla ilgilendi. Vize alamaması yüzünden 2001'de New York'taki bir sanat festivaline katılamayacaktı. Eritre PEN Derneği'ni kurdu. Gençlere yönelik bir radyoda program yöneticiliği üstlendi. Eritre Uydu Televizyonu'nda (ERISAT) görev aldı. Lise öğrencilerine bir süre şiir dersleri verdi. Şiirlerini genellikle anadili olan Tigrinya dilinde yazdı. Dizelerine günlük yaşam, cinsiyetçilik, yoksulluk, tecavüz, savaşın yıkıcılığı, HIV salgını, çocuk askerler gibi konuları taşımayı tercih etti. Saba Kidane, 2002 yılından beri öğrenimini sürdürmek üzere geldiği Los Angeles'ta eşi Tim ve kızı Madison'la birlikte yaşıyor.

Savaş ve Kadın

Şarkı söylüyorum.
İhtiyaç duyar kadına
Huzur bulmak için
Ülke.

Yalnızca kadın
kurban edebilir kendini
yenmek için korkuyu,
yalnızca kadın kazanabilir savaşı,
ve göz önünde tutabilir barışı.

Hazırdır her şeye
kendini kurban edeceği,
ve doğuracağı,
sarsar ve sakinleştirir
yavrularını yalayan

bir aslan gibi.
Onun sevgisiyle büyür yavrular
ama barış
ister daha fazlasını,
çağırarak onu tekrar

siperlere.
Korumak için çocuklarını
vazgeçmiyor asla
tutkusundan,
umurunda değil üstelik

yorgunluk,
susuzluk, açlık
yaralanmak ya da ölmek.
Karşılığında,
nefes alıyor

ve yanıyor,
zıplıyor göğüsleri
koşarken
katılmak üzere savaşıtlara
yürürken uygun adım,

yürürken uygun adım
barış için sadece.

Çıldır Benim İçin

Gel buraya
Dua etmek istiyorum sana
Çıldırasın diye benim için.

Umurunda değilmiş gibi yapma,
Çıkar giysilerini.
Kaybetmek zorunda olduğun ne ki?
Özgür bir ruhum var,
Korkmuyorum gülmekten.
Oynatıyor tutkular beni
Köle ya da kral,
Mutluyum sana verdiğime
Bana verilen her şeyi.

Ne diyorsun?
Çıldır hadi! Tamam.
Sevişmektir yapılacak tek şey
Biliyorum onu ben.

İstemiyorum şikayet etmek
Suyun yetersizliğinden
Ve kaçıp gittiğinden gölgemin,
Yalanlarla baş başa bırakarak beni,
Yapayalnız, acılı, sonuçsuz
Çıldırıyorum işte ben,
Çılgınım olmadığın için sen.

Ama kaygılanma
İçten bir dua değil bu.
Çıldırırsan eğer gerçekten
Ne yapacağımı bilemem.

Türkçesi: İlyas Tunç

Not: Şiirler Tigrinya dilinden İngilizceye Charles Cantalupo ve Ghirmai Negash tarafından çevrilmiştir.

HAKAN TUNÇ İLE SÖYLEŞİ

Havva YILMAZ

Birkaç cümleyle kitapçılığı anlatmanızı istesek... Nedir, sizin için nedir?

Kitapçılık benim için üç aşamalı birbirine eklenen üç ayrı hikâye.

Birinci aşaması: Hayal. Kitabevi olmayan bir şehirde doğdum ve büyüdüm. Aile ve çevrede kitap ve kültürüyle ilişki yok denecek düzeydeydi. Evimizde hiç kitap yoktu misal. Bu nedenlerle kitapla geç tanıştım. Tanışıp o dünyaya dalmam ve durmaksızın okuma ve her şeyi bilme-öğrenme arzusuna kapılmam bir oldu. Ama bu arzuyu besleyecek kaynak olmayınca, siz hayal kuruyorsunuz: bir gün param olursa bir kitabevi kuracağım.

İkinci aşaması: Hayatta kalmak. 30 yaşına gelene kadar bulabildiğim, imkânımızın el verdiği ölçüde okuyabildiğim kadar okudum. Gittiğim her yerde kitabevlerine, sahaflara gittim. Kitaplarına baktım. Ama hiçbirine bu işe nasıl başlarım, bir öneriniz var mı diye sormadım. Kendi içimde büyütüyorum hayalimi. Sonra 30'un başlarında işsiz kaldım ansızın. Aylarca iş aradıktan sonra, yaptığım onca iş görüşmesi ve iş görüşmeleri neticesinde insan onuruna yakışmaz iş tekliflerine rest çekip kitapçı olmaya kadar verdim. Evde 3000 kitap biriktirmiştim. Her gün iki kitap satsam o günün şartlarında bana dayatılan asgari iş ve hayat koşullarını sağlayabilirim dedim. Ve bir sabah uyanıp sosyal medya hesabıma (ki bir gün kitapçı olacağım diye daha önce sosyal medya hesaplarımdan @modakitap ismini almıştım.) arkadaşlar ben kitapçı oldum diye yazdım. "Kitap lazım mı?" sloganıyla. Böylece hayatta kalma mücadelem başlamış oldu.

Üçüncü aşama: Rüya. Hayatta kalma mücadelem iki-üç yıl sürdü. Diken üstünde yaşıyorum. Bir gün yetiyor beş gün yetmiyor. O kısımları dramatize etmeyeyim. Sonunda insanlara Moda Kitap diye bir yerin varlığını duyurdum. Ve abartmış olmak istemem ama sosyal medyanın gücü ve etkisiyle birlikte Moda Kitap'ın varlığını milyonlara duyurdum. Bunu duyurunca, bu yolda dünyanın ve ülkenin farklı yerlerinden

farklı sınıflardan, ünlü üsüzü, müzisyeni sanatçısı aklı gelen gelmeyen binlerce insanla tanıştık. Onlar bizi bildi biz onları bildik. Hepsini ile bir bağ bir diyalog geliştirdik. Kimisine biz misafir olduk kimisi bize misafir oldu. Çayımızı içmeyen kaldıysa beklerim... Hasılı, işimizi severek yaptık ve insanlar bunu sevdi, çok fazla insanla bağ kurduk ve hem nam kazandık hem hayatta kaldık. Birçok güzel anı biriktirdik. Başlangıçtan bugüne bakınca rüya diyorum...

Moda Kitap'ı biraz anlatır mısınız? Nasıl başladınız?

Az evvel de dediğim üzere, bir hayatta kalma hikâyesiydi, başardım, rüya oldu.

Kitapla hatırladığım ilk ilişki, henüz dili bilmesek de, ilkokul öğretmenimizin *Bremen Mızıkacıları*'nı sınıfta bize okuması. Köye gezici kütüphane gelirdi. Öğretmenin isteğiyle mi yoksa kendi hevesimiz miydi o otobüsten bozma kütüphanenin içinde kendimi gördüğüm, kitaba dokunduğumu anımsadığım birkaç kare var gözümde. Kendimi kitap okurken hiç anımsamıyorum. Lise bitene kadar kitap okuduğumu anımsamıyorum. Buraları hızla geçeyim. Lise bitti, okumaya tam da o yaz başladım. Sonrasında okudukça okudum, bitmeyen bir bilme-öğrenme arzum vardı. Şimdilerde biraz geçmiş gibi bir arzum. Belki her şeyi öğrenmemin, bilmenin imkânsızlığına ikna oldum... Üniversite... Derken o da bitti... Yıllarca oradan oraya iş peşinde hayata tutunma çabaları... En sonunda son iki yıldır çalıştığım işten kovuldum, satışta başarılı değilmişim. Her ay verilen hedefleri gerçekleştiriyordum ama yine de yetmiyor. Neyse dramaya girmeyeyim, sonunda oradan

atılmam asıl hikâyemin başlamasına neden oldu. Aylar süren işsizlik sonrası anlık bir kararla, cebimde beş kuruş olmaksızın Moda'da oturduğum yanı bodrum evdeki kitapları satmaya karar vererek başladım. Moda Kitap işte o evden geliyor, ama Moda Kitap, Moda'da değil.

Bağımsız bir kitabevi olarak ayakta durmanın zorlukları ve güzellikleri nelerdir?

Tamah etmemek gibisi yok bu dünyada. Bundan âlâ güzelliği yok. Ayakta durmanın güçlüklerini say deseniz say say bitmez... Vergileri mi sayayım, kirayı mı sayayım? Faturaları mı sayayım diğer giderleri mi sayayım? Bunların yarattığı stresi mi, bu stresin yıpratdığı psikolojiyi mi yoksa zedelenen bağlarımızı mı? Ana ve yan bir dünya yan zorluk mevcut. Tüm bu zorluklara karşın elbette ki bir daha dünyaya gelme imkânım olsa yine bu yolu seçerdim. Çünkü bu yol çok güzel. Bir kere sevdiğiniz, haz aldığınız şeyi yapmak dünyanın en leziz şeyi. Ve bu sevdiğiniz şeyden kimselere taham etmeden sürdürmek işi ve yaşamı işte size bahtiyarlık. Kitapları karıştırırken karşınıza çıkan bir not, bir fotoğraf, birine hediye edilmiş kitaba düşülmüş bir ithaf, aşk itirafları, kırıklıklar, arzular, istekler temenniler... Bu güzelliklerin sonu yok... Kitabın ucu bucağı yok, Türkçeler bitse Kürtçeler başlıyor, onlar bitse dünyanın diğer dilleri başlıyor... Sonsuz bir cennette hangi güzelliği sayayım size...

Gün içinde birçok okurla muhatap oluyorsunuz. Sıkı bir edebiyat okuru, popüler kültür okurları, best-seller takipçileri, kuramsal okumalar yapanlar, direkt bir kitap için gelenler... Ama bazen de bir okur gelir sizden öneri ister. Bu şimdi olsa hangi kitapları önerirdiniz?

Kitap önerin dediklerinde ben genelde kitaptan ziyade yazar öneriyorum. Dünyadan; Eduardo Galeano, Marquez ve Zweig'in her şeyi, Dostoyevski, Dickens, Balzac ilk aklıma gelenler. Bugünleri, bu siyaseti bu ülkeyi anlamak istiyorlarsa De Sade öneriyorum. Hep dediğim gibi, ülkemiz aynı 1984 değil, Sodom'un 120 Günü. Bizim buralardansa; Yaşar Kemal, Fırat Ceweri, Sait Faik, Cemal Süreya'nın şiirlerinden ziyade düz yazıları, porteleri, tenkit yazıları ve İlhan Berk, son zamanlarda da Hakkı Zariç'in portelerini takip ediyorum. Şiirleri de fevkalade ama ben herhalde daha çok hikâye seviyorum.

İyi bir sahafın aynı zamanda iyi bir okur olduğunu düşünüyoruz. Siz kimleri okursunuz?

Bu işe girişmezden evvel daha iyi bir okurdum. İyi bir sahaf iyi bir okur mudur emin değilim. Şu an dükkânda *Edebiyatın Yaratılışı*'ni okuyorum, Florence Duppont'un; evde de *Binbir Gece Masalları*'nı. Yukarıda saydıklarımı pek severek okudum.

Sahaf ve kitabevleri şehrin ruhunu oluşturan mekânlardandır. İçerisi huzur verir, sakinleştiricidir. Şehirlerine çok şey katarlar. Sizin kitap temini haricinde de etkinlikleriniz var. Bize onlardan bahseder misiniz?

Son bir buçuk yıldır salgın nedeniyle herhangi bir etkinlik organize etmedik, edemedik. Yasaklar kalktı ve normalleşme ile birlikte yeniden eski tempomuza dönmeyi planlıyoruz. Salgın-

da dükkânı iki misli büyüttük. Bu da daha fazla etkinlik imkânı sağlayacak bize. Gelecek günlerde imza ve söyleşilerden müzik dinletilerine, küçük gösterilerden yazar buluşma ve okur buluşmalarına, kitap günlerinden çeşitli alanlardaki atölye çalışmalarına ilişkin hazırlıklarımız sürüyor.

Bize kitabevinizle ilgili unutmadığımız, umudunuzu sağaltan bir anınızı paylaşır mısınız?

Kitapların arasına düşülen notlarda çok fazla umut ve umut kırıcı anı, hikâye ile karşılaşmak hep mümkün. En umutsuz anda kitap arasından çıkan belki 20 belki 50 yıl öncesine ait bir ithaf, not, dilek yahut temenni yüzünü aydınlatabiliyor. Geçenlerde bir kitapta bir baba henüz okumayı sökmemiş kızına gelecekte bunu okumanı ve bu kitaptaki karakter gibi kendi ayakların üzerinde durmanı, kendi seçimlerine mutlu olmanı ümit ediyorum diye not düşmüş. Bu şahane bir not ve belki o not okuyucuya/kızına ulaşmadı, bunu düşününce de alın size hayal kırıklığı. Çocukları için kitap biriktirenler hep umuttur.

Bu işi yapmak isteyenlere tavsiyeleriniz var mı?

İlk tavsiyem, zaman çok hızlı okuyor. Yarın başlayacakları işlere bugün girişsinler.

Başarmanın tesadüf olmadığını unutmaları ve her nasıl bir iş yapacaklarsa mutlaka çok çalışmalarını ve işlerini zenginleştirmelerini tavsiye ediyorum.

Son tavsiyem de sevdikleri işi yapsınlar. Başarı sevgidedir. Başarılı insanların yüzde doksanı sevdiği işi yapmaktadır.

Herkese iyi okumalar dilerken sormak istiyorum: Kitap lazım mı?

ANKARA'NIN YAŞADIĞI EN BÜYÜK SEL

Nurdane ÖZDEMİR SAĞKAN

Millî Mücadele'nin kalesi, Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'e 13 Ekim 1923'te başkent olan, Orta Anadolu'nun içinden dereler akan kenti Ankara, 1923 yılında 22 bin nüfuslu küçük bir şehirdi. 2020 yılına gelindiğinde ise Ankara; 5 milyon 663 bin kişinin yaşadığı Türkiye'nin en kalabalık ikinci şehri oldu. Cumhuriyetin ilk yıllarında Ankara Hatip Çayı, Çubuk Suyu ve İncesu Deresi'nin bir araya geldiği sulak bir alan üzerine kuruldu. Şehir merkezini geçerek, şehir dışında buluşan bu sular, "Ankara Çayı" adını alır, Sakarya Irmağı'na karışarak, Karadeniz'e dökülür.

Hatip Çayı, Ankara şehir merkezinden geçerken üzerinde kurulu Romalılardan kalma su bendi olduğu için, Bent Deresi adını aldı fakat 1930'lu yılların başında yapılan eklentilerle orijinallliğini kaybeden bentler tümüyle yıkıldı. Bentlerden sonra tabakhanelerin önünden geçtiği için, Hatip Çayı'na Tabakhane (Debbağhane) Deresi adı da verildi. Hatip Çayı, Ankara'nın doğusunda bulunan İdris Dağı'ndan doğar, Hasanoğlan Ovası'nı geçip Kayaş Vadisi'ne girer. Hatip Çayı'na yerli halk Kayaş Suyu da der.

-11 Eylül 1957 yılında Hatip Çayı'nın taşmasıyla yaşanan sel, Ankara'nın tarihinde görülen en büyük doğal afettir.-

11 Eylül 1957 tarihinde Meclis, Demokrat Parti hükümetinin erken seçim kararını görüşmek üzere toplandı, aynı gün Ankara'da sel felaketi yaşandı.

11 Eylül 1957 Çarşamba günü Saat 14.00 sıralarında, Doğu Anadolu yönünden gelen ve Elmadag üzerinden geçen bir askeri uçak, Hatip Çayı'nın taşarak sel felaketine yol açacağını görüp durumu yetkililere bildirdi. Küçük uçaklarla da Hatip Çayı vadisinde alçak uçuş yapılarak selin geldiği, tehlike karşısında olanların evlerini terk ederek, yüksek yerlere çıkmaları duyuruldu.

Ankara Belediye Başkanı Orhan Eren de, Kayaş'tan Ankara'ya büyüyerek gelen selden, yol üzerindeki evleri ve Mamak'taki askeri birlikleri haberdar etti.

Bir görgü tanığının anlattığına göre: "11 Eylül 1957 Çarşamba günü öğle saatlerinde, Hüseyin Gazi Dağı'nın üzeri birdenbire karardı. Elmadag üzerinden Ankara'ya kara bulutlar geldi ve Ankara'nın kuzey kesimlerine şiddetli sağanak yağdı."

Elmadag, Çubuk, Esenboğa, Mamak ve Kayaş boyunca başlayan sağanak özellikle Elmadag, Esenboğa ve Çubuk hattında ceviz büyüklüğünde doluya dönüştü. Esenboğa havaalanı pisti, doludan buz içinde kaldı, temizleninceye kadar da uçuşlar yapılamadı. Elmadag'a yağan dolu, yaklaşık yarım metrelik bir tabaka oluşturdu, eriyip dere ve sel yataklarından Hatip Çayı'na ulaşınca da, sel felaketi yaşandı.

Dönemin Başbakanı Adnan Menderes sel haberini alınca, 11 Eylül günü Meclis'e uğramadan Mamak, Hatip Çayı, Bent Deresi ve Kazıkıçı Bostanları'nda çalışmalara katıldı. Menderes sel nedeniyle geri dönemedi, geceyi Altındağ'daki Tiftik Çiftliği'nde geçirdi.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar da, selin tahribatı nedeniyle Saimekadın'dan daha ileri gidemedi. Sel nedeniyle

Saimekadın tren istasyonunun altındaki toprak kaydı, trenler çalışmadı. Elektrik ve telefon direkleri yıkıldı. Saimekadın ve Hatip Çayı'nın akış yönünde yer alan Kayaş, Üreğil, Mamak, Gülveren, Bentderesi, İsmetpaşa Mahallesi, Atıf Bey, Dışkapı, Kazıkıçı Bostanları ve Akköprü sular altında kaldı.

-Selden; yollar, su bentleri, köprüler gibi üstyapı dışında, su şebekesi ve kanalizasyon altyapısı da tahrip oldu.-

Yoğun sel Elmadag'dan Kayaş Vadisi'ne doğru akarak, Lalahan ve Kayaş'ta ağır hasara yol açtı. Sular, Kayaş girişindeki bir demiryolu menfezine çarparak ikiye bölündü, bir kısmı dere yatağını takip ederken, diğer kısmı Kayaş'ı yıkıp geçti. Sel bazı yerlerde evlerin boyunu geçip kerpiç evleri, gecekonduları, ahırları yıktı, önüne kattığını sürükledi, hayvanlar telef oldu. Kaçmaya fırsat bulamayanlar ağaçlara tırmandı, evlerin çatısına çıktı. Sadece kalın gövdeli ağaçlara tırmananlar kurtuldu. Kerpiç evlerin çatısına çıkanlar, evlerle birlikte suya kapılıp öldü. Dere yatağındaki tarlaların hepsi sular altında kaldı, ekili alanlar ve bostanlar sularla sürüklendi.

Şehre içme suyu veren şebekenin ana borularıyla, Kayaş, Üreğil, Mamak, Saimekadın pompa istasyonları sel suları altında kaldı, bu semtlerle, Hamamönü, Cebeci, Yenisehir, Sıhhiye, Maltepe bölgelerinin suları tamamen kesildi. Salgın hastalıklara ve zararlı haşerata karşı tedbir alındı, seyyar aşı ekipleri aşılama yaptı, bataklıklar ilaçlandı.

-Selin bilançosu: 165 ölü, 100 milyonluk hasar, 480 yıkılan ev.-

Sel suyu Saimekadın'dan sonra da ikiye ayrılıp bir kolu Demirlibahçe ve Cebeci'ye doğru, diğer kolu ise Gülveren üzerinden Dışkapı ve Akköprü'ye doğru ilerledi. Selden en çok etkilenen yer Demirlibahçe oldu. Burada 7-8 metreye kadar yükselen sel, ilk önce Verem Savaş Hastanesi tarafındaki bostanlık alanları doldurdu.

Gençlik Parkı'ndaki kayıklar, askeri cemsellerle sel alanlarına ve özellikle de Demirlibahçe'ye götürüldü. Su altında kalan yerlerdeki evlerin çatısına çıkanlar, Gençlik Parkı'ndaki personelin kullandığı sandal, kayak ve motorlar

yardımla kurtarıldılar. Demirli-bahçe'deki Yozgat Talebe Yurdu'nda kalan öğrenciler kurtarma çalışmalarına gönüllü olarak katılıp 45 çocuğun sulardan çıkarılmasına yardım ettiler.

Yenimahalle Varlık Mahallesi'nde de sel yüzünden yüzlerce ev yıkıldı. Yeni Sanayi çarşısındaki dükkanlarla buraya tamir için getirilen araçlar da sular altında kaldı.

Hastaneler yaralılarla dolup taşarken, gözlerinin önünde insanların boğulmasına ve evlerinin sel sularının altında kaybolmasına şahit olan pek çok insanın çıldırdığı haberleri gazetelere yansdı.

Sele kapılarak yaşamlarını kaybedenlerin sayısı çok daha fazla olmasına rağmen resmi kayıtlara 165 olarak geçti. Sel-den 480 ev yıkıldı, 100 milyonluk hasar oluştu.

-Uzun yıllar geçtikleri yerlere hayat veren Ankara'nın dereleri, yerel idareler tarafından beton su kanalları içine çekildi ve üstleri kapatıldı.-

Sel olayının ardından Ankara'nın dereleri yeraltında borular içinden akıtılarak, üstlerine de asfalt döküldü. Böylece Ankara'nın coğrafi dokusu da değiştirilip şehrin doğal güzellikleri tek tek yok edildi.

Akarsuların menfeze alınması işlemi ilk olarak taşkınlarla yol açtığı için 1959 yılında Bent Deresi'ne uygulandı. İncesu Deresi çevre kirliliği, bataklık ve salgın hastalık yüzünden yer altına alınarak kapatıldı.

-İktidarda olan Demokrat Parti, 1957 yılındaki sel baskınından sonra yapılan ilk seçimlerde Ankara genelinde hiç milletvekili çıkaramadı, muhalefetteki CHP 22 milletvekili çıkardı, DP'li Belediye Başkanı Orhan Eren de istifa etmek zorunda kaldı.-

11 Eylül 1957'de Ankara'da Hatip Çayı (Bent Deresi) taşkınıyla yaşanan "Sel Felaketi" bugün resmi kayıtlarda bulunmayan, Ankara'nın tarihi hafızasından çıkarılmış, unutturulmuş bir tarihtir.

İsviçre'ye Mektuplar

Burak KARA

II

Her şey tastamam; ağaçsa ağaç, denizse deniz,
[göksel yerli yerinde de İstanbul bir garip...
Beyazlarımı örtsün, incinmiş saçlarında kaygısı
On üçüncü aya bırakma

Hasretindir ruhun kemiğini kıran

Gevaş'tan zılgıtlar getirdim ipeksi ipince
Ey aksin mimarı duyuyor musun?
'Göğsün olsun pencерem'

İğde kokusu tanımadım
Şebboyun şiiirden
Körfezde çalışan Filipinli hüsrani var üstümde
Ey gül tablasında sönmüş dağınık avaz
Hangi yanılığ ahabım?
Hiç değilse yokluğunu gönder bana

“DENİZE YÜZÜNÜ DÖNEMEZSİN” ÖY- KÜSÜ BAĞLAMINDA ŞAİRİN STATÜSÜ

-SAHİPSİZ ŞEYLER HAKKINDA BİR İNCELEME-

Serdar TUNÇER

“... şair trajik bir figürdür,
şiiir daima bir başarısızlık kaydır.”
Ben Lerner, Şiir Nefreti

Everest Yayınları'nın öykü serisiyle masamızda yerini alan *Sahipsiz Şeyler*, yazarın ilk öykü kitabı. Gökhan Bakar'ın öykücü kimliğinin yanında şair ve hukukçu kimliği, ele aldığı konuları işlerken matematiği sağlam öyküler kurmasının yanında, akışın içinde olağan seyreden meseleleri, bizim göremediğimiz yerlerinden tutmasını sağlıyor. Bize, olmuş ve olacak olanın sebeplerinin neler olduğunu göstermesi veya neler olabileceğini sezdirmesi, karakterleri kuru bir anlatımla kaderlerine terk etmemesi, karakterlerle görece daha özgün bir ilişki kurarak onların vicdanlarını anlamamıza sebep olan bir okuma imkanı sunuyor.

Öykülerin bir kısmında şairin sosyal durumu ve şiirle kurulan bağın, tavırları nasıl değiştirdiği inceleniyor. Bakar'ın şairliğinin de etkisiyle ortaya şairlerin büyük çoğunluğunun yüzleşmekten korkacağı bir öykü çıkıyor; “Denize Yüzünü Dönemezsin”. Genel durumu özetlemesi bakımından bir girizgâh yapalım: Öykünün ana karakterlerinden Selim, -eşi ile- çatışma halini sürekli koruyan bir ilişki içerisinde bulunan bir hukukçu iken karşısında eski arkadaşlarından Ender vardır. Ender ise –belli ki çok az tanınan- bir şairdir. Öyküde

doğrudan Ender'in mesleğiyle ilgili bilgi verilmesi de, sohbetten ve dokundurmalarından Ender'in vasat –belki vasat altı- bir işle meşgul olduğunu anlayabiliyoruz. Selim, hayatı çalkantılarla ve kayıplarla dolu olmasına rağmen mesleki anlamda büyük bir ilerleme kaydetmiş, kaybettiği ve aynı zamanda ortağı olan yakın arkadaşı Kenan'ın ardından bir üniversitede öğretim görevlisi olarak hayatına devam etmeyi seçmiştir.

Eski arkadaşların bir araya geldiği bir akşam, -aralarında geçen konuşmalardan anladığımız kadarıyla- Ender oturduğu yerden Selim'in nefretini çekmeye müsaitken, yurt dışına çıkan ortak arkadaşlarıyla aralarında geçen telefon görüşmesinde Schreber Vakası konusunda yaptığı espriyi anlatır. Ardından konuyu Selim'in, bahsi geçen arkadaşlarından daha parlak olduğuna getirerek Selim'in son durumu hakkında (öğretim görevlisi yerine öğretmen kelimesini kullanmayı seçerek) birkaç dokundurmada bulunur. Elbette Selim misliyle muamele yolunu başla-

tır. Selim'in bu küçümser tavrının farkında olduğumuz halde Ender'de bir kabullenilmişlik sezeriz. Tartışmayı başlatan Ender olsa da, saldırıya daha yoğun bir şekilde maruz kalan taraf olmasına rağmen verdiği cevaplarla ortamı yumuşatmaya yakın olduğunu fark ederiz. Belki bu, içten içe, karşılaştığı merhametsizliğin sebebini bilen birinin saldırıyı kabullenişidir.

Sohbet devam ederken Selim'in Ender'in üzerine oynamasını izlemeye devam ederiz. Ender'in toplumsal statüdeki yerini ve durumunu belirtmek için olsa gerek, "Senin tercih bile edemeyeceğin bir üniversitede doktorum. Sen lisede kendini Orhan Veli sanıyordun, ne oldu o iş." diye cevap verir. Selim'in verdiği Orhan Veli örneğinden hareketle, içsel olarak şiire esasında ilgisinin olduğunu zayıf bir sezgi ile söyleyebiliriz. Yine de karşısında oturan bu laubali, geveze, "bir yere gelememiş" arkadaşının şairliğini küçümsemeden edemediğini görürüz. Bu küçümseme şiir nefreti midir yoksa şairin toplumsal durumundan mı kaynaklanmaktadır? Buraya kadar çoğu şair eli kalbinde öyküyü okumaya devam ediyor. Gelecek her taş ya başını yarıyor ya da ucuz kurtulmanın verdiği tedirginliğe sebep oluyor. Henüz şair nefreti, şiir nefretinden tefrik edilemiyor.

Ender'in bu dokundurmalarla yarı ciddi, yarı dalga geçer cevabından anladığımız kadarıyla, çabuk pes edecek gibi durmuyor. Orhan Veli sorusunun cevabı "çabalıyoruz, olacak" oluyor. İlerleyen saatlerde Neşet'in Selim'e sunduğu teklifi tiye, değerleri ve diplomayı ise hafife alarak Selim'den intikam almaya devam ediyor. Gerginlik düşük bir düzeyde devam ediyor.

Biraz da izler kameraya geçip olayları şiir-şair bağlamında takip edelim. Masadan kalkılacak saat geldi fakat Selim'in eve gitmeye niyeti yok. Kendi zihninde ve kendince tesis ettiği fakat bunu kabul etmeyen eşi Filiz'e dayattığı aldatma pratiğini hayata geçirerek –hayal kırıklığına sebep olan kötü bir seksten sonra- eve döndüğünde Filiz'i yatak odasında yarı çıplak halde uzanmış olan arkadaşı Ender'le görüyor. Ender'in elinde şiirinin yayınlandığı *Munteşir Dergi*, yayımlanan şiirini okuyor. Şiiri bitirince güven verir bir alkışla yanlarına sokulan Selim'den tedirgin olan Ender'i Filiz'in sözleri ikna ediyor olmalı ki, Ender uçarlıklarına Selim'in müdahalesine değin devam ediyor.

Selim bir öğretim görevlisi, şairi sözlüye kaldırıyor. Şairin, şiirini bir kadınla yattıktan sonra yarı çıplak uzanmış halde okurken edindiği zafer ve güven hissini dil bilmemesi üzerinden yaptığı korkunç dokundurmalar ve Ender'in adını dahi bilmediği yabancı bir şairden yaptığı atıfla, yerle bir ediyor. Kedinin fareyle oynadığı gibi oynuyor Ender'le. Ezberden bir Necatigil şiiri okuyor Selim. Her ne kadar Ender'in dibe çökmesine karşılık birikiminden sattıklarıyla kendi değerini artırsa da, Selim'in

kalbini sıkıştıran bir şey var. Filiz'in onu bir şairle, *hayatta hiçbir vasfı olmayan sünepenin biriyle* aldatmış olması. Bundan önce sezdiğimiz şiir-şair nefretinin burada açığa çıkan tuhaf ve beklenmedik bir yanı var. Selim, şiiri çok iyi biliyor. Yabancı şairleri takip ediyor, orta düzeyde tanınan yerli şairlerden ezberinde dizeler saklıyor fakat yine de Ender'in şairlik iddiası Selim'i tahmin edilemez ölçüde öfkeliyor. Bunun şairin toplumsal durumu ile ilgisi olduğu gibi Selim'in iç dünyasında şiire karşı duyduğu ulaşılmaz ve imkânsız kurulum iddiasıyla da örtüşüğünü tahmin ediyorum. Buna şiir nefretinden mülhem, şiir kıskançlığı da denebilir. İlerde bu tez daha kuvvetli bir şekilde karşımıza çıkacak.

Filiz, yatakta yarı şaka ve hoş göndermeler ile muhabbeti döndüğü için kahve yapmak üzere mutfağa giderken, Ender içi rahat bir şekilde dergisine bakarken, belki de aklından türlü hınzırlıklar geçirecekken, kalbi sıkışan Selim yerinden fırlıyor. Önce kapıyı kilitliyor, ardından dergiyi parçalayarak Ender'in şiiri okuduğu organa, hava geçirmeyecek duruma gelene kadar tıksınıyor. Yeteneksizlerin reddi üzerinde yükselen koca bir iktidar en büyük zaferini kazanıyor o gece. İntikamı tam bir düş kırıklığı oluyor.

Şairleri affedebilir miyiz? Selim affedemiyor. Hayatı boyunca statü peşinde koşan itibarlı bir hukuk doktoru, affedemiyor. Bu durum, Selim'in zihninde tesis ettiği ve içeriği öyküde bel-

li aralıklarla verilen, günün birinde aldatılma ihtimaline karşı şiddetle tepki vermesini önleyecek bir peşin aldatma-ödeşme denklemini alt üst ediyor. Dil bilmeyen, emeğe uzak, serkeş bir hayat süren uçarı şair, Selim'in ellerinde can veriyor.

Toplumsal statü konusunda hafızamızı biraz tazeleyene kadar öyküyü burada bırakalım. Statü sözcüğü, Latince'deki "status"tan türemiştir ve "durum" anlamına gelir. On sekizinci yüzyıldan itibaren, hukukta bir durumu veya konumu ifade etmek için kullanılmaya başlanır ve bu anlamıyla günümüze kadar ulaşır. Toplumsal sistemin kurucu bir unsuru olan bu kavram manasını; makam, mevki, pozisyon vb şeklinde güncellemiştir. Bireyin toplumdaki yerini, konumunu belirtmek için kullanılır. Statü, bir anlamda toplumun kendi üyelerini konumlandırması, onlara bir anlam ve değer yüklemesidir. Dolayısıyla statü, toplumun kendi üyesi olan birey ya da grubu algılayış ve anlamlandırışıdır. Statü, statü sahibinin kendi hakkındaki düşüncelerini değil, içinde yaşadığı toplumun onun hakkındaki düşüncelerini dile getirir, bireyin kendisi hakkındaki öznel görüşü değildir. Toplumsal statü bireye bütün toplumla ilişkili bir pozisyon sunar. Statü, belli bir birey ya da gruba, toplumun öteki üyeleri tarafından yüklenen toplumsal onur ya da saygınlıktır.¹ Statü kavramını sosyolojiye özgü olarak açıklayan ilk sosyolog Linton'dur. Statü, onu işgal eden bireyden ayrı olarak sadece hak ve ödevlerin bir toplamıdır. Bu hak ve ödevler sadece bireyler arası ilişkilerde ifade edilebildiği için, statüler ile statülerin oluşturduğu hak ve ödevleri yaşayan bireyler arasındaki ayrımı devam ettirmek oldukça zordur.²

Tarihi süreç içerisinde değişen toplumsal normlarla beraber statü kavramının içini dolduran şeylerin de zaman zaman farklılaştığını görüyoruz. Modern zamanlarda kayıt altına alınan statünün, orta çağa göre ne kadar değiştiğini biliyoruz. Toplumsal statüye etki eden olgulara bakacak olursak, din ve ekonomi gibi iki büyük abradan söz edilebilir. Bu iki abranın farklı zaman dilimlerinde yükselen işlerle dans ettiği açık olsa da ekonomi her zaman daha etkili bir abradır. Çağımıza yaklaştıkça iyi bir eğitimle elde edilecek "kazanılan" statüler durumu biraz değiştirse de, neticede gelir düzeyinin iyi bir eğitime olan katkısı da azımsanamaz.

Bunları düşünürken muhtemelen aklımız ekonomiye kaydı ve statü bağlamında elde edilecek olan mevkiler arasında şairi prestiji yüksek bir konumda göremedik. Hatta yazın aklımıza bile gelmedi. Gelmesin, mühim değil diyeceğiz ilk ağızdan, alışılmış bir tavırla. "Bu iş" para için yapılmaz. Hatta bunu önemseyen birine kötü gözle bakarsınız. Hakkı olandan dahi feragat etmesini bekleriz. "yüksek makamlara" gelenlerin şiirle kurduğu

bağ ancak manevi bir bağ olabilir. En bilinen şairlerin en çok bilinen şiirlerinden bir ikisini teberrükten mırıldansa yeterlidir.

Şairin toplumsal algıda yer eden durumuna baktığımızda karşımıza itibar sahibi olmaktan çok şair olmaklığıyla itibar kaybeden bir persona çıkıyor. Geleneksel medyada dizi ve filmlerde taşlamasını bol bol gördüğümüz iki figürden biridir şair. İlki; boynundaki fularla, kemik çerçeve gözlüğüyle, çevresinde dönen genç ve güzel kadın asistanlarla, piposuyla, saçları karışık ve seyrek olan erkek yönetmen imajıdır. İkicisi de bundan pek geri kalır yanı olmayan şairdir. Şair, sahnelerin arasında görünür sadece. Ciddiye alınmayan, doğru düzgün bir iş edinememiş, aylaklığı seven, yaşadığımız dünyada karşılaştığımız somut nesneleri imleyerek tuhaf ve saçma bir yere çeken; zeki olanı işgüzar ve sahtekâr, zekâ seviyesi düşük olanınsa aşırı romantik ve kandırılmaya her zaman müsait bir erkek birey olması durumu karşımıza çıkıp durur. Toplumda ise dilden ve estetikten bağımsız bir şekilde söylediği sözü belli bir ritim ve ahenkle söyleyen ve sözü sona erdirirken bir ses oyunuyla kendine hayran bırakan bir personayı temsil eder şair. Böyle konuşan bir dilbaz gördüklerinde hemen “yahu şair gibi konuştun valla” tepkisini verirler. Bu muhtemelen milattan çok önce yaşamış itibarlı, sevilen ve herhalde bir mit karakteri olan şairi biz asla göremedik.

Peki bu meselede şairler hepten suçsuzlar mı? Bu muameleler ve bu hafıza bize yalan mı söylüyor? Elbette tümünden yanlış değil. Karikatürize bir biçimde şiirle ilgilenen şairlerin çığırkanlığı ve yüksek-iddialı bir dille kurulmamış şiirler yazmaları, aynı zamanda verdikleri tuhaf pozlar, okunabilirlik ve ulaşılabilirlikle beraber hafızalarda daha hızlı yayıldılar diyebiliriz. Elbette yanlış yöntem hakkında her zaman daha fazla konuşulur. Bu da kusurun yayılmasına hatta yanlış bir tümevarıma neden olabilir. Geleneksel medyadan gördüğümüz kadarıyla gerçekleşen bu seçenek olmuş. Bu da beraberinde şiirin ne olduğuna dair bilgileri dahi süpüren büyük bir rüzgarı arkasına almıştır. Artık çoğu kişi, şiirin ne olduğuna dair fikir birliğine varamazken şiirden nefret ettikleri hususunda hemfikirdir.³

Şimdiye kadar bahsettiğimiz şiir nefretinin asıl aktörleri toplumun görece kültürel anlamda daha yüksek kesiminden değillerdi. Genellikle toplumsal tabakanın vasatına baktık ve bu tabakanın şiir ve şaire karşı tavrını incelemeye çalıştık. Peki şiirin nelğine dair bilgisi olan hatta şiiri seven, ancak zamanla bu uğraşın bir hevesten ibaret olduğunu, belli bir yaştan sonra bırakılması gereken bir haves olduğunu kabul edenler için şairlik itibarı ne durumdadır?

Şairliği aylaklıkla ilişkilendiren çoğunluğun büyük kısmı bu kesimden olsa gerek. Çünkü şair olayları ve hayatın gerçekliği-

ni –onlara göre- her zaman daha romantik bir bakış açısıyla ele alır. Başkasının ekmeğini kendi ekmeğinden daha çok önemseyecek kadar anlayamamıştır hayatı. Şairin toplumsal statüde önemli mevkilere gelmek istememesi (halbuki bunun şairin elinde olduğunu bilemeyiz) ve bu mevkideki insanları mevkilerin geçiciliği üzerinden horlaması da bu insanları şaire düşman edecektir. Bir kesimin ise şairin doğası gereği daha tembel ve kendini yetiştirmekten uzak, peygamberane bir tavrıla belli bir formda yazdığı metinleriyle, hayatını kurtarmış gibi davranmasına katlanamadığını söylemeliyiz. Şiiri küçümsemeyen birinin bu düşüncede olması, şairin tavrıyla elbette alakalı ancak belli aralıklarla dünyanın her yerinde gündeme gelen “şiir öldü mü?” sorusunun cevabını çoktan vermiş bir topluluk olduklarını da unutmamalıyız. “Şiir öldü, çünkü şair öldü.”, “Şairler karizmasını ve dürüstlüğü yitirdi.”, “Bunlardan şair olamaz.”, şeklinde yakınmalar ve çıkarımlarla, şiirle uğraşanları ve şairleri bombalamaya devam ederler. Bunu yapmak zorunda olduklarını düşünüyorum. Çünkü şiir sanatını önemseyen bir zihin, bu türün yaratıcısının –ki şiir sanatında şairin önemi diğer sanat alanlarına göre daha farklı görülür- bu sosyal anlamda yetersiz, düşük üniversitede okuyan, düşük maaşlı bir insan olduğunu görmesi fevkalade canını sıkacaktır (Selim’in canını sıkıyordu). Bu da şiire verilen yüksek değerden ve şiirin imkansızlığından beslenmektedir belki de.

Selim’in kabul edebileceği şair personasını düşünmek sanırım meseleyi biraz daha anlamamızı sağlayabilir. Şahsi konumuyla şairliğinden bağımsız olarak prestijini yeterince sağlayabilmiş, karşısına çıkan –özellikle ekonomik- zorlukları aşabilecek gücü kendinde bulabilen, belli bir zekâ seviyesinin yanında çalışkanlığı da sürdüren bir persona olacaktır aşağı yukarı. Bu daha önce de bahsettiğimiz gibi şiir sanatının diğer sanat türlerine göre daha çok yaratıcısı ile piyasaya çıkması ve ciddiye alınması demek oluyor. “Denize Yüzünü Dönemezsin” bize pek çok şey söylüyor. Bunlardan biri, çok iyi de olsa, imzasız bir şiire şüphe ile yaklaşılacağı. Ve görece daha düşük bir imza ise, toplumsal statüsü yeterince prestijli olmayan bireyin imzasıdır. Son tahlilde, günümüzde şairliğin doğrudan itibar kaynağı olmadığını hatta tersi bir durumun yaygın olduğunu “Denize Yüzünü Dönemezsin” adlı öykü ile okumaya çalıştık.

Dipnotlar

¹Giddens, Anthony (2000). *Sosyoloji*, Ayraç Yayınevi, s.620

²Linton, Ralph (1936). *The Study of Man*, New York: Appleton Century Company, Inc. Lundberg, George A., ve Diğerleri (1963). S. 113

³Ben Lerner, *Şiir Nefreti*, Everest Yay. S.10

ÇİZGİNİN DİLİYLE COVID-19

Bir yıldır tüm dünyayı etkisi altına Koronavirüs (Covid-19) salgını, gücünü kaybetmiş değil... Milyonlarca insanın yakalandığı ve binlerce insanın yaşamını yitirdiği bu güçlü salgının kâbusa dönüştüğünü söylemek abartı olmayacaktır.

Koronavirüs (Covid-19), her ne kadar tıp biliminin konusu olsa da, yeryüzünde yaşanan ve insanlığı etkileyen tüm olaylar/olgular gibi sosyal ve sanatsal disiplinlerin ilgi alanı içerisinde yer almaktan -doğal olarak- kaçamazdı.

Kartal Belediyesi'nin HASAT Sanat Atölyesi ile birlikte, 31 Ağustos-5 Ekim 2020 tarihleri arasında düzenledikleri Uluslararası Covid-19 Karikatür Yarışması, salgının tüm dünyada yarattığı etkiler üzerine çizgi sanatının penceresinden "bir bilinç yaratma çabasını" ortaya koyan örnek ve çarpıcı bir çalışma olarak hayat buldu.

Yarışmaya, dünyanın pek çok ülkesinden karikatür sanatının amatör-profesyonel isimleri katıldılar. Yarışmanın jüri üye-

leri Adem Uçar (Kartal Belediye Başkan Yardımcısı), Ercan Akyol, Hasan Seçkin (Hasat Sanat Atölyesi), Oğuz Gürel, Saadet Demir Yalçın, Hüseyin Aslan, Marco de Angelis (İtalya), Wlamidir Kazenvesky (Ukrayna) uzun ve titiz bir inceleme sonucunda, 56 ülkeden 467 sanatçının 989 eserinden 18'ini ödüle, 140 eseri de sergilenmeye değer gördü. Ödüle değer görülen sanatçılar:

Birincilik Ödülü: Tošo Borkovic (Sırbistan)

İkincilik Ödülü: Sajad Rafeei (İran)

Üçüncülük Ödülü: Oleksiy Kustovsk (Ukrayna)

Mansiyonlar: Brady Izquierdo (Küba), Ali Shahali (İran),

Makhmudjon Eshonkulov (Özbekistan), Sadık Pala (Türkiye)

Kartal Belediye Başkanlığı Özel Ödülü: Yüksel Cengiz (Türkiye)

Bedri Koraman Özel Ödülü: Shahrokh Heidari (İran)

Jüri Özel Ödülleri: Ali Rastroo (İran), Javier Cubero Torres (Küba)

Hasat Sanat Atölyesi Özel Ödülü: Osman Suroğlu (Türkiye)

Özendirme Ödülleri: Kaan Özcal Aydın (Türkiye), Volkan Lafçı (Türkiye),

Arat Baran Keskin (Türkiye), Çağlar Okur (Türkiye),

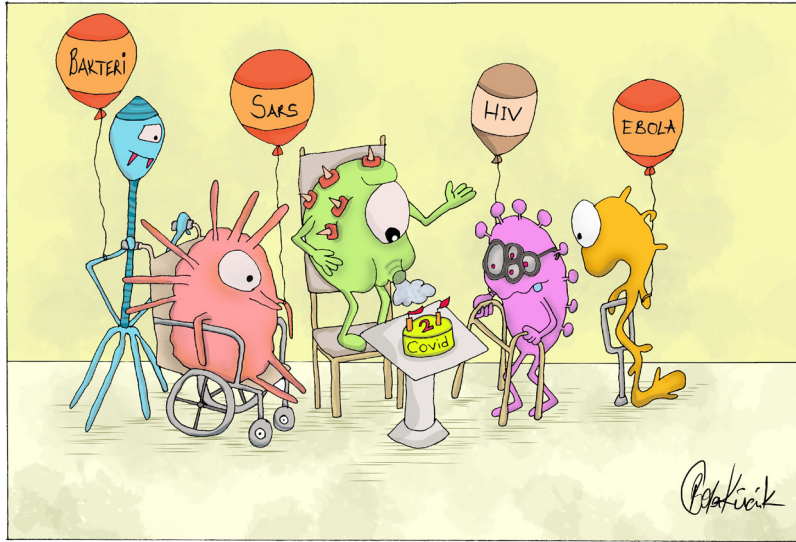
Kerem Yüce (Türkiye), Bora Küçük (Türkiye)

Yarışmanın ödül töreni Kartal Belediyesi Hasan Âli Yücel Kültür Merkezi'nde 25 Ekim'de gerçekleşti; ödüle değer görülen eserler dâhil olmak üzere, 140 eser kültür merkezi sergi salonunda sanatseverlerin huzuruna çıkarıldı. Kartal Belediyesi yarışma kapsamında önemli bir çalışma daha gerçekleştirerek, ödüle ve sergiye değer görülen eserleri bir albüme dönüştürdü.

Uluslararası Covid-19 Karikatür Yarışması'nda ödüle değer görülen 18 eseri, KE dergisi olarak "Çizginin Diliyle Covid-19" başlığı altında yayımlamaya devam ediyoruz.

Çağlar Okur (Türkiye)
Özendirme Ödülü

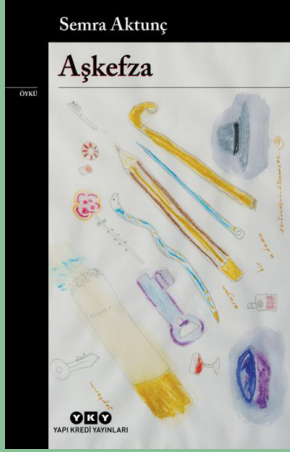

Bora Küçük (Türkiye)
Özendirme Ödülü

Kerem Yüce (Türkiye)
Özendirme Ödülü

KİTAPLAR ARASINDA

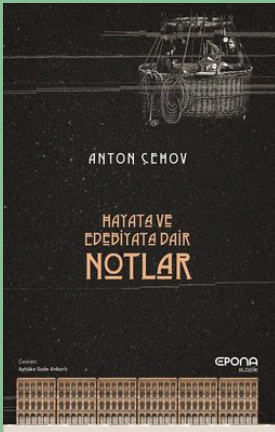
Aşkefza
Semra Aktunç
Yapı Kredi Yayınları
2021

Semra Aktunç'tan yeni öyküler: *Aşkefza*.

Aşkefza Semra Aktunç'un beşinci öykü kitabı. "Başkalarının Fotoğrafi", "Öyküler Unutmaz", "Yalos", "Ölmek İçin Güzel Bir Gün" kitaplarıyla bilinen Semra Aktunç "*Aşkefza*"da yitip giden insanları, geçmiş zamanları, eski dostlukları, gönül bağlarını, özlemleri, gizli sızıları, taze sevinçleri öyküleştiriyor.

tiriyor.

"Aşksız, sevgisiz ve kimse kimseye bir şey vermeden hiçliğe doğru sürüklenerek geçecek zamanları. Bunu az da olsa fark ettiklerinde alkol tüketimleri artıyor, bir iki tatil boşalımı yaşadıkten sonra işlerine dönüyorlar, kaybetmemek için her türlü fedakârlığı yaptıkları işlerine."

Hayata ve Edebiyata Dair Notlar
Anton Çehov
Çeviren: Aybüke Sude Anbarlı
Epona Yayınları
2021

Anton Çehov'un Türkçede hiç yayınlanmamış olan bu eseri artık siz değerli okurlarımızla!

Dünyanın en çok okunan yazarlarından ve eserleriyle kendinden sonraki birçok yazarı önemli ölçüde etkileyen Anton Çehov'un *Hayata ve Edebiyata Dair Notlar* isimli bu eserinde, bir yazarın yaşamak ve düşünmek arasında nasıl bir yolculuğa çıktığını göreceksiniz.

Hikâyeleri, piyesleri ve romanlarıyla dünya yazınına önemli izler bırakan Çehov, bir eseri yazmaya başlamadan önce, çoğu yazar gibi belirli notlar tutuyor ve ardından bu notlarını eserinde kullandıktan sonra onları karalıyordu. Elinizdeki eser, Çehov'un yazmayı planladığı eserleri için tuttuğu fakat vefatı sebebiyle kullanamadığı notları içeriyor. Bu notlarla, Çehov'un meşhur eserlerinin arka planlarına dair birçok sırlı meseleyi çözümleyebileceksiniz. Ayrıca 1896 - 1903 yılları arasında tuttuğu kısa günlüğünü de bu kitabın tamamlayıcı bir parçası olarak sunmaktayız. Bu günlükte de Tolstoy'dan Ayvazovski'ye kadar birçok önemli şahsiyet ile karşılaşacaksınız.

Anton Çehov'un zihnine girmeye hazır mısınız?

Hav
Jan Morris
Çevirmen: Çiğdem Erkal İpek
Kolektif Kitap, 2021

Hav kurmaca bir şehir devleti, bir Akdeniz şehri, sokaklarında Türkçenin, Ermenicenin, Rumcanın, Arapçanın, Rusçanın, İtalyancanın bir arada duyulduğu bir coğrafya. Yirmi yıl arayla bu coğrafyaya giden bir seyyah yazar, şehrin iki yakın dönemi arasındaki siyasi, kültürel, yaşamsal doku değişimlerini nefis bir

dille anlatıyor.

Önce 1985 yılının *Hav*'ını tanımaya başlıyoruz, sonra bir "Müdahale" oluyor, altüst oluyor şehir, yirmi yılın ardından aynı yere dönüyoruz, yirmi birinci yüzyılın Yeni *Hav*'ına, Kutsal Mirmidon Cumhuriyeti'ne. Eskisinin izini sürmeye çalışsak da zorlanıyoruz, şehrin tarihini bağnaz bir bakışla baştan yazanların eliyle görgüsüzlüğü tüm şehirde itina ile teşhir edildiğini görüyoruz.

Hav hibrit edebiyatın usta bir örneği, seyahat edebiyatıyla bilimkurguyu bir araya getiriyor. *Hav* diye bir şehir yok ama pekâlâ olabilir.

"*Hav*, tüm Akdeniz tarihinin, âdetlerinin ve politikasının birkaç bin yılına tutulmuş bir ayna gibi... Suudi Arabistan, Türkiye veya Downing Street'in geçmişine ve mevcut haline gerçekten vakıf, son derece gerçekçi, kesinlikle gözleme dayanan bir eser. Ciddi bilimkurgu eserleri hayal ürünlerinin değil bir gerçekçiliğin biçimidir; *Hav* alternatif bir coğrafyanın ne kadar kullanışlı olabileceğine mükemmel bir örnek. Eğer bilimkurguyu bilmedikleri nispetle küçük gören üstatların ahmakça züppelikleri aklınızı çelip de *Hav*'a sırtınızı çevirirseniz hem yazık olur hem de çok büyük bir kayıp."

Ursula K. Le Guin

Lal Laleş
Nora İstanbul Bir Hiçtir
Ayrıntı Yayınları
2021

Laleş, Nora İstanbul Bir Hiçtir'de bize hafıza çekmeceğinde saklanan bir aşkın gün dökümünü anlatıyor. Cezayir Sokağı'na seslerini bırakıp kendi denizlerine dönen Martılar... Yalınayak geçilen denizler... Köknar yapraklarına emanet edilen kalpler... Ve karanfilli hakikat!.. Nora İstanbul Bir Hiçtir, sır cümlelerle dolu bir Aşkışiir.

dolu dolu edebiyat

